SIĞINMACILIK AÇMAZI

Zorunlu Göç Sosyolojisi Üzerine Nitel Bir Araştırma

ÇAĞATAY SARP

Yerinden edilmenin doğurduğu bütün fiili durumların 1951 Cenevre Sözleşmesi ile çözüme kavuşmasını beklemek, gerçekliği hukuki metinlerin ardına saklanarak okumakla eş değer görünmektedir. Göçmen için sığınma beklentisi ve kendi durumuyla ilgili belirsizlik hali sürdükçe "sığınmacılık" da hem psikolojik hem de sosyal bir gerçeklik olarak var olmaya devam edecektir. Türkiye'deki Suriyelilerin durumu da böyle bir gerçeklikten bağımsız değildir. Anlamını şimdiden kaybetmiş görünen "misafirlik" söylemi Türk toplumsal yapısı içinde Suriyelilerin konumunu temsil etmekten sosyolojik olarak uzaktır.

Bu kitapta "zorunlu göç", kavram ve kuram boyutuyla tartışılmış, Türkiye'ye Suriyeli göçünü merkeze alan bir bakış açısıyla son yirmi yılda dünya genelindeki yerinden edilmeler değerlendirilmiştir. Devamında ise Türkiye'deki Suriyelilerin toplumsal kabul ve uyum süreçleri sahadan kesitlerle incelenmiş, öne çıkan sorunların arkasındaki rahatsız edici gerçeklikle yüzleşmek için bir anlama çabası ortaya konulmuştur.

ORION KİTABEVİ
Selanik Caddesi No: 72
06640 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 417 78 35
e-posta: orionkitabevi@gmail.com

Online Satış İçin
www.orionkitabevi.com.tr
www.hukukyayinlari.com.tr

978-625-7294-10-2

ÇAĞATAY SARP

SIĞINMACILIK AÇMAZI

ORION

SIĞINMACILIK AÇMAZI

Zorunlu Göç Sosyolojisi Üzerine Nitel Bir Araştırma

ÇAĞATAY SARP

ORION

ORION
KİTABEVİ

SIĞINMACILIK AÇMAZI

Zorunlu Göç Sosyolojisi Üzerine
Nitel Bir Araştırma

Ocak-2021

ORION
KİTABEVİ

ORİON KİTABEVİ
ISBN: 978-625-7294-10-2
© Orion Kitabevi, Ocak-2021
SIĞINMACILIK AÇMAZI
Zorunlu Göç Sosyolojisi Üzerine Nitel Bir Araştırma
Yazar: Çağatay Sarp
Baskı
Repro Bir Matbaacılık Kağıt Reklam Tasarım
Ticaret Ltd.şti/Sertifika No:47381
İvogsan 1518.Sok.2/30 Mat-Sit İş Merkezi Ostim
Yenimahalle /Ankara
Tel:0312 230 19 05
Kapak Tasarım: Mehmet Ali Erdem
Orion Kitabevi
Selanik Cad. No:72 06640 Kızılay / ANKARA
Tel: 0 312 417 78 35
Orionkitabevi@gmail.com
www.orionkitabevi.com.tr-orion@orionkitabevi.com.tr

Velinimetim, annem Melek Hanım'a,

İÇİNDEKİLER

Tablolar, Şekiller, Grafikler / 9

Sunuş / 11

Giriş / 13

BİRİNCİ BÖLÜM

ZORUNLU GÖÇ / 21

Zorunlu Göçleri Tartışmadan Önce **/ 21**

Zorunlu Göçleri Tanımlamak **/ 22**

Ulus Devlet, Küreselleşme ve Kapitalizm Üçgeninde Zorunlu Göçler **/ 37**

İKİNCİ BÖLÜM

YAKIN TARİHİN ULUSLARARASI ZORUNLU GÖÇLERİ / 43

Birleşmiş Milletler Verilerine Genel Bir Bakışla Mülteciler ve Sığınmacılar **/ 44**

Yeni Dünya Düzeni **/ 47**

Halep Oradaysa Suriyeliler Burada **/ 54**

Günün Sonunda **/ 67**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAHADAN KESİTLER: TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLER / 73

Ankara Alan Araştırması **/ 73**

Yöntem **/ 75**

Ankara Şehri ve Katılımcılar Hakkında Demografik Bilgiler **/ 78**

Ubyek'lerin Türkiye'ye Göçüyle İlgili Görüşler **/ 81**

Ubyek'lerle İlgili Algılar / ***87***

a. *Tanımlamalar* / ***87***
b. *UBYEK'lerle İlgili "Sorun" Değerlendirmeleri* / ***96***
c. *Sosyal Mesafe* / ***102***

c.1.Sosyal İlişkiler / ***102***

c.2.Yardımlar ve Şikâyetler / ***111***

c.3.Birlikte Yaşam / ***116***

Bulgular / ***127***

Bulgulara Ek: Bir "Ülke İçinde Yerinden Edilme Örneği" ile Karşılaştırma / ***131***

Suriyelileri Suriyeliden Dinlemek / **137**

Mülakatta Öne Çıkanlar / ***151***

Türkiye'nin Zorunlu Göçle İmtihanı / **154**

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AÇMAZ / 177

Düzen / **177**

Sığınmacılığın "İstisna Hali" / **189**

İdare Etmek / **192**

KAYNAKÇA / 195

TABLOLAR, ŞEKİLLER VE GRAFİKLER

Tablo 1. Petersen'in Zorunlu Göç Tipleri **/ 28**

Tablo 2. Kunz'un Mülteci Hareketlerine Yönelik "Basit Kinetik Model 1"i. **/ 30**

Tablo 3. Kunz'ın Akut Mültecili Durumunda Yerinden Edilme Biçimleri **/32**

Tablo 4. Uluslararası Göçmenler. 1970-2019 **/ 45**

Tablo 5. 1999-2019 Tarih aralığında UNHCR Sorumluluğundaki Mülteciler, Sığınmacılar ve Devletsiz Kimseler **/ 46**

Tablo 6. 2018 sonu itibariyle (UNHCR Sorumluluğundaki Mülteciler) **/ 57**

Tablo 7. 2019 sonu itibariyle (UNHCR Sorumluluğundaki Mülteciler/UBYEV) **/ 64**

Şekil 1. Göç Süreci **/ 23**

Şekil 2. Richmond'un Uluslararası Nüfus Hareketleri Paradigması **/ 35**

Şekil 3. 2018'de Yeni Kaydolan Mülteciler ve Yeni Sığınmacıların Temel Akışları **/ 59**

Şekil 4. 2019'da Yeni Kaydolan Yeni Sığınmacıların Temel Akışları **/ 66**

Grafik 1. Yeni Sığınma Başvurusu Yapılan Başlıca Ülkeler / 2018-2018 **/ 60**

Grafik 2. Birleşmiş Milletler Verilerine Göre 2000'li Yıllarda Mülteciler ve Sığınmacılar **/ 61**

Grafik 3. Yeni sığınmacıların başlıca kaynak ülkeleri / 2017-2018 **/ 62**

Grafik 4: 2018 İtibarıyla İlk 5 Menşe Ülkede Mültecilerin Sayısı **/ 68**

Grafik 5. 2018 İtibarıyla İlk 5 Ev Sahibi Ülkede Mültecilerin Sayısı **/ 69**
Grafik 6. Türkiye Cumhuriyeti Nüfus Piramidi, 2017 **/ 80**
Grafik 7. Eğitim Durumlarına Göre Türkiye'deki Suriyeliler **/ 163**

Sunuş

2020 Yılında tamamlanan bu kitap, Türkiye'deki Suriyelilerden hareketle, yerinden edilmiş kişilerin sosyo-politik duruma bağlı olarak ulusal ve uluslararası düzeydeki çelişkili kodlanma biçimlerinin sosyal hayatta atfedilen konumlarına ve bu ikisinin de sosyal yapıya eklemlenme ve uyum süreçlerine etkisine dair rahatsız edici bir sorudan hareketle ortaya çıkmıştır. Zira hayatta herhangi bir şeyi ya da kişiyi tanımlama tarzının sonraki bütün aşamaların şekillenmesinde kilit rol sahibi olması kaçınılmazdır. Bu meyanda beliren sorulara cevap arayışları kitap içinde bir ispat gayretinden ziyade belirli başlıklarda genişleyen mülahazalar yoluyla sunulmaktadır.

Ele alınan başlıklar ve sunulan veriler kimi zaman, yerinden edilmiş kişilere dair genel değerlendirmeleri yansıtıyor olsa da asıl odak noktası Türkiye'deki en büyük göçmen grubu olan Suriyelilere bağlı olarak şekillenmektedir. Sahadaki gerçeklikten bir kesit sunarak örnek vermek maksadıyla da Ankara'da yapılmış alan araştırmasının verileri ve bir Suriyeli uzmanla yapılan mülakat kitap içinde mümkün mertebe geniş şekilde ele alınmış, konuyla ilgili dünyadan ve Türkiye'den araştırma misallerine değinilmiştir. Son bölümde ise sığınmacılık halini bir açmaza dönüştüren şartlar tartışılmıştır.

Kitaptaki bütün üretim, toplumun tam orta yerinde yaşamakta olan bir gerçeği anlama ve yorumlama gayretinin bir sonucudur. Böylesine bir düşünme eyleminin sonucunda -Giorgio Agamben'in meşhur anlatısındaki "istisna hali"ni andıran- hukuk ile gözler önündeki yalın gerçeğin netameli ilişkisi, Türkiye'deki Suriyelilerin durumu üzerinden ele alınmıştır. Türkiye'de hukuken mümkün olmayan, Avrupa'da ise fiilen engellenen sığınmacılık, esasında bütün müdahalelere rağmen sosyolojik olarak ortadan kalkmayan bir hali ifade etmektedir. Türkiye'deki Suriyelilere "geçici koruma

altındaki kişiler" diyerek hukuki tanımlamalarını yapmak, zaman içinde bu statünün doğurduğu belirsizliği ve belirsizliğin beslediği sığınmacılık gerçeğini gizleyememektedir.

Kitabın ortaya çıkması için katkı sağlayan, Ankara alan araştırmasının gerçekleştirildiği projede görev almış olan bütün araştırmacılara, bana destek olan aileme, kitabın son okumasını ve düzeltmelerini yapan Prof. Dr. Dolunay Şenol'a, Doç. Dr. Alper Mumyakmaz'a ve Dr. Günce Demir'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çağatay SARP

Giriş

Hızlanan bir ivmeyle değişen dünyada insanlığın yüzleşmek zorunda olduğu sorunlar da baş döndürücü bir hızla çeşitlenmekte. Bu çeşitliliğin hem sonuçlarından biri hem de yeni yer değiştirme hareketlerinin baskın görünümü olarak zorunlu göçler, günümüz toplumlarının bütün gerçekliği ile yüzleşmek zorunda kaldığı ve daha da önemlisi süreklilik arz etme eğiliminde görünen sosyal olaylara dönüşüyor. Bugüne kadar geçen sürede 21. Yüzyıl, kendi göç hikâyesini bu minval üzere yazmış görünmektedir. Castles ve Miller'ın (2008) *Göçler Çağı* olarak tanımladığı süreç görünen o ki önümüzdeki yıllarda daha çok, "zorunlu göçler çağı" şeklinde adlandırılacaktır. Belki de bu süreç çoktan başlamıştır.

Dünyanın geriye kalan kısa ömründe insan neslinin nasıl bir deveran içinde olacağına dair kesin bir bilgiye sahip olamasak da günbegün azalan doğal kaynakların, salgın hastalıkların, temel ihtiyaç maddelerine ulaşmada yaşanacak muhtemel sorunların ülkeler arasında yeni çatışma alanları doğuracağını kestirmek zor olmasa gerek. Haliyle, böylesine bir çatışma ortamından filizlenen yer değiştirme hareketlerinin dünya genelinde etkili olması beklenir. Yeryüzünde olup bitenlere az çok kulak kabartan herkesin doğrulayabileceği gibi Orta Doğu coğrafyası başta olmak üzere Afrika, Asya ve Güney Amerika'daki siyasi istikrarsızlıklar ve şiddet hareketleri yakın gelecekte ortadan kalkmaktan ziyade artış gösterme ihtimaline daha yakındır. Ancak insanlığın topyekûn karşılaşmakta olduğu tehlike şudur ki, görece kırılgan bölgelerde durulmak bilmeyen -yahut sürekli kabarması sağlanan- sular bütün dünyayı tehdit eden taşkınları da bünyesinde taşımaktadır. Zorunlu göçler bu taşkınlardan sadece bir tanesidir.

Sosyal gerçekliğin tabii bir neticesi olarak göç -bilhassa da zorunlu göç- üzerine her gün daha çok çalışma yapılmakta, farklı disiplinlerden sosyal bilimciler konuyu çeşitli

boyutlarıyla ele almaktadırlar. Ancak bu konu her ne kadar geniş bir araştırma alanına sahip olsa da bütün bu disiplinler arasılığa olan ihtiyacın yanında süreci en kapsamlı şekilde kavrayabilmek noktasında sosyolojinin ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu da ifade edilmelidir. Castles'in (2007) "meta sosyal bilimsel rol" olarak tabir ettiği bu özel edim, toplumsal bütün ile göçün karşılıklı olarak birbirlerini şekillendirişlerini sosyal eylem ve anlam temelinde ele alan bir açıklama girişimidir. Bu bağlamda değerlendirilmesi faydalı olan "göç sosyolojisi", meseleyi farklı toplumsal kurumlar üzerinden kapsamlı şekilde inceleme imkânı ile sosyal bilimler alanındaki çalışmalarda önemi giderek artan bir görünüm arz etmektedir. Elbette göç sosyolojisinin konuyla ilgili konumuna dair söylem bir tesadüfler silsilesinin sonucu yahut bir sosyolojizm dışavurumu şeklinde izah edilemez. Anlam, eylem, sosyal ilişki ve yapı üzerinden kapsamlı açıklama sağlayabilmesi göç sosyolojisinin bu konudaki temel imkânını ifade eder. Toplumsal eylemi anlamaya çalışıp, toplumsal yapıyı çözümlerken sosyolojiye farklı türden toplumsallıklar boyutundan bakış açısı geliştirme fırsatı sunan ilişki örüntüleri olarak kurumlar, "göç sosyolojisi" alanında da aynı işlevi yürütür. Göç sosyolojisi; sosyal eylem, sosyal ilişkiler ve toplumsal kurumlar yardımıyla yapılan çözümlemeler sayesinde toplum hayatının her bir bölümüne gerekirse tek tek temas ederek göç sürecini, göç-toplum ilişkisini anlamak ve açıklamak için uygun alana sahiptir. Böylece, bu uygun alan geniş bir ilişki yelpazesini bütünlüklü olarak incelemeyi, farklı ilişki türleri de farklı bakış açılarına sahip olmayı mümkün kılar.

Sürece bakış açısı, bilimsel bir çalışmanın kalitesini belirleyen unsurlar arasında belki de en can alıcı olanıdır. Göç sosyolojisi için de durumun diğer bilim dallarından farklı olması beklenemez. Bu bağlamda, göçün diğer çeşitlerinde olduğu gibi zorunlu göçleri incelerken içine düşülebilecek

temel yanılgı noktalarından birinin göçün tetikleyicileri, şekli, göçmen algıları ve davranışları üzerinden ilerleme eğilimi olduğu söylenebilir. Günümüz sosyoloji anlayışına göre toplumların "yapılaşmaları" (Giddens, 2012: s.42) fail ve yapı ilişkisi bağlamında onların zaten her an yeniden inşa edilişiyle anlam taşımaktadır. Sürekli yeniden ve yeniden inşa sürecine giren toplumlar ikili bir çatışma noktasının tezahürü olmanın epeyce ötesinde çoklu bir değişkenler dizgesine sahip girift yapıları ifade ederler. Oldukça kapsamlı ve bugünkü analitik kabiliyetimiz için fazlasıyla dağınık görünen bu yapılar sürekli yeniden üretilen ve hesaplanması pek mümkün görünmeyen miktarda alt sistemi ihtiva eden bir üst sistemi anlatırken meseleyi tez – anti tez dikotomisi çerçevesinde değerlendirmek sosyolojik bir yorumlama için yetersiz kalabilir. Zira bu denklemde göçmenler ve yerli toplum değişkenleri tek bir görünüme sahip değilken, bunlar dışında pek çok değişkenin de hesaba katılması gerektiği açıktık. Misal olarak; kaynak ve hedef ülkelerdeki sosyo-politik ve sosyo-ekonomik durum, üretim ve örgütlenme biçimleri, göçmenler ile yerli toplumun sembolik ve maddi sermayeleri, göçmenlerin hedef ve beklentileri, göç alan toplumda göç süreci ve göçmen gruplarıyla ilgili bakış açıları; medya, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası güç merkezlerinin konuya etkileri gibi hususlardan bahsedilebilir. Mesele göç olunca birbirini etkileyen çok sayıda süreci, her bir süreçte yaşanan değişmeleri ve bunların etkileşimleri ile ortaya çıkacak yeni yapının varlığını düşünmek daha doğru olacaktır.

Bu hususta yapılan çalışmalarda pek çok noktaya temas edilip ilişkiler kurulduğu gözlemlense de göç çalışan sosyologların –ilk dönem göç çalışmalarından bu yana- esas olarak çoğu zaman göçmenlere, göçün arka planındaki etkenlere, göçün şekline, itici ve çekici unsurlara dikkat kesildikleri görülür. Araştırmacıların göç alan ve göç veren toplumlar dışında kalan değişkenlere az, yerli toplum algılamalarına ise

çok az eğildikleri kabul edilmelidir. Bir süreçler silsilesi olarak değerlendirilmesi lazım gelen göçün bilhassa son aşamasındaki başrol oyuncularından birinin de yerli toplum olduğu çoğu zaman gözden kaçırılmakta ya da ihmal edilmektedir. Oysaki geçici yahut kalıcı bir "birlikte yaşam becerisi" geliştirebilmek adına ağırlıklı olarak göçmenlerle ilgili hususlar üzerinde durmakla yetinmeyip, yerli toplumların serzenişte bulunduğu durumlar üzerine de odaklanmak gerekmektedir. Çoğu zaman bu durumlar gerçekliğin üstünde bir endişe veya tepkiyle ifade edilse dahi işin özünde yerli toplumların muhtemelen doğrudan ilişkili olmadıkları uluslararası veya bölgesel sorunlar sebebiyle göç akımlarına maruz kalıyor olmaları ve tam da bu noktada oluşan toplumsal zihniyet onların yorumlamalarını dikkate almayı bir kat daha önemli hale getirmektedir. Gelinen noktada göç meselesinin bu vazgeçilmez kısmı, akademik çalışmalarda ve göç teorilerinde ikincil seviyede konumlanmış görünmektedir. Göç çalışmalarında, bilhassa göç sosyolojisi alanındaki çalışmalarda göç ve göçmen odaklı yoğunlaşmalar dikkate alınarak yerli toplumlar başta olmak üzere denklemdeki diğer değişkenlerin yeri üzerinde de yeniden düşünmekte fayda vardır.

Bütün tarafları dikkate alınarak pek çok farklı boyutta ele alınabilecek olan göç meselesini; ardındaki etkenleri, gelişimi ve doğurduğu sonuçları itibariyle üç temel ayrım içinde incelemek mümkündür. Her biri diğerleriyle yakından ilişkili olan bu ayrımlardan sonuncusu, göçün ve göçmenliğin bitmek bilmeyen, hatta göçmen çocuklarına tevarüs ederek sonraki nesillerde de yaşatılan tarafını temsil eder. Zira göç gerçekleştikten sonra doğabilecek maddi/şeklî sorunlar kısa zaman içinde çözüme kavuşturulsa bile sosyo-kültürel yapı içinde işleyen süreç dengeye ulaşmak için zamana muhtaçtır. Göçmenin kim olduğu, nasıl tanımlandığı ve ne olacağı sorularına verilecek cevaplar bu denge noktasına ulaşmak için öncelikle üzerinde durulması lazım gelen hususları işaret

eder. Öyle ki gerek yerli toplumun gerek diğer bileşenlerin ve göçmenin bizzat kendisinin, göçmen statüleri ve göçmenler üzerine yapılan tanımlamalar noktasında bir düşünümselliğin parçaları olduğu söylenebilir. Göçmenin kim olduğuna ve sosyal yapıda nasıl konumlandırıldığına dair yargılar ve algılar sosyal yapının inşa sürecindeki temel belirleyicilerdir.

Göçmenlerin sosyal yapı içinde konumlandırılması her zaman yerli toplum ve göçmenler arası sosyal ilişkiler kapsamında saf bir akışla gerçekleşmez. Basın yayın organları, sosyal medya, siyaset ve hukuk gibi etkenler bu atıf sürecinin ardında yer alarak işleyişine biçim verirler. Üretilen toplumsal kodlar sosyal ilişkilerin yönünü ve sınırlarını belirlemede oldukça etkin roller üstlenirler. Bu belirleme sürecinde öne çıkan kimi etkenleri kullanan bir aygıt olarak devletin bu süreçte farklı bir konum işgal ettiğini özellikle belirtmek gerekir. Devletler, bir yandan hukuk ve siyaset araçlarını kullanarak göçmenlerin sosyal yapıya kabulü (veya reddi) noktasında düzenleyici tavırlar sergilerken diğer yandan da bir göçmen söylemi üretilmesine doğrudan müdahil olabilirler. Bu bağlamda ulusal siyaset ve belki daha çok hukuk, ilgili söylemin hem oluşumuna hem de meşruiyet kazanmasına imkân verir.

Devletlerin göçmen kabulü ile ilgili rolü aslında göç konusundaki işgal ettikleri konumda ikincil öneme sahiptir. Öncelikli olan rolü ise devletlerin uluslararası göçü tetikleyen tutumlarıyla ilgilidir. Bu durum o kadar yaygınlaşmıştır ki artık, zorunlu göçlerin çağı diyebileceğimiz 21. yüzyılda tabii olarak sığınmacılık da kitleselleşmektedir. Mevcut düzenin yarattığı uluslararası sömürü, eşitsizlik ve çatışmalarla oluşan etki sadece yerel boyutta sınırlanması mümkün olmayacak bir zaman diliminde gerçekleşmektedir. Bu yüzden, yerinden edilmeye sebep olacak her eylem aynı zamanda

potansiyel göçmenlere gönderilmiş bir davetiyedir. İstemsiz de olsa gönderilmiş her davetiye, mucibini bularak belirli konfor alanlarını daraltma, daha da önemlisi etnosantrik göndermelerle dolu Batılı ulus devlet türdeşliğini zedeleme riskini taşır. O halde bu çağı, sığınmacılığın kitleselleştiği ve modern devletin de ulusal kimliğine yüklenen kimi edimlerle gerçekleştirdiği müdahaleci uygulamalar vesilesiyle kendi yarattığı cehennemden sıçrayan kıvılcımlardan sakındığı karmaşık bir dönem olarak tanımlamak mümkün.

Açıkçası suçu ulus devlet mekanizmasına atarak insanlığın haysiyetine halel getirmeyecek şekilde işin içinden tamamen sıyrılmak da mümkün değildir. Ulus devlet ile müdahalecilik arasında ontolojik bir bağ kurma gayreti başka devletlerin egemenlik alanlarında yoksulluk ve çatışma doğuran mütecaviz girişimleri teşmil eden güvenlik kaygılarıyla açıklanamaz. Ulus devletin genlerinde müdahalecilik ve etnosantrizme açılan kapılar bulunduğundan bahsedilebilse de bu durum irade sahibi insanın sorumluktan kurtulmasına imkân vermeyeceği gibi topyekûn ulusal bütünleşmelerin mesuliyetine matuf çıkarımlar da yersiz olacaktır.

Bütün bu mülahazalar ışığında 21. Yüzyılın kitleselleşen sığınmacılık görünümünde 11 Eylül saldırıları ve Arap Baharı iki temel kırılma noktası olarak öne çıkar. Arap Baharı kapsamında en büyük kitlesel yerinden edilme ise çalışmamızın odağını teşkil eden göçlerin müsebbibi Suriye krizinin patlak verdiği 2011 yılında başlamıştır. Çoğunluğu Türkiye'ye olmak üzere çok sayıda Suriyeli farklı ülkelere sığınmış ya da sığınma teşebbüsünde bulunmuştur. Bu konuda oldukça kötü bir sınav veren Avrupa ülkelerine rağmen Türkiye uzun müddet sürdürdüğü "açık kapı" politikasıyla krizin en şiddetli olduğu yıllarda milyonlarca insanın hayatını kurtarmıştır. 2013 Yılında yapılan hukuki düzenlemelerle Türkiye, Suriyeli sığınmacıları "geçici koruma" statüsü ile

misafir ettiğini ifade etse de 2020 yılı sonu itibariyle devam eden geçicilik statüsü akıllarda soru işaretleri yaratmaktadır. Kısa süre içinde Suriye'de bütüncül bir sağlıklı yapının ya da güvenli bölgelerin oluşturmasıyla Suriyelilerin vatanlarına dönme ihtimali oldukça zayıf görünmektedir. Türkiye'de mülteci statüsüne kavuşamayan Suriyeliler ile ilgili belirsizlik devam ederken köklü bir uyum ve bütünleşme politikası da izlenemediği için mesele, sosyal yapı içinde her geçen gün daha da büyümekte olan bir soruna dönüşmeye başlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZORUNLU GÖÇ

ZORUNLU GÖÇLERİ TARTIŞMADAN ÖNCE

Göç konusunda yazıp çizen herkes tabii olarak kuramsal arka planın inşası için alanda öne çıkmış belli başlı çalışmalara atıf yapar. Geniş bir taramayla bir ucu 1800'lere kadar uzanan bu inşa sürecinin diğer ucunun ise kimi zaman, 20. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar ancak ulaşabildiği görülür. Kuramsal temellerin irdelendiği çalışmalar bir yana, son derece hareketli ve değişken yapısıyla göç, güncel misalleri ancak güncel tartışmalarla ilişkili biçimde değerlendirilmesi gereken bir fenomen olsa gerektir.

Bu çalışmada da yeri geldikçe konunun öncüllerinin eserlerine atıflar yapılmış, fikirlerinden faydalanılmıştır. Umulan odur ki, bu çalışmanın da küçük bir zerresini teşkil ettiği göç yazınında ve bilhassa konuyla ilgilenen çevrelerde, araştırma sorununa sadece gelenekleşmiş yaklaşımlar ile değil, verilere dayanan güncel tartışmalar ve mümkün olduğunca geniş kapsamlı bakış açılarıyla çözümler aranabilsin. Aksi halde bütün bir göç meselesi, klasikleşmiş çalışmalarda zihinlere kazınmış temel kavramlar ve kök mesabesindeki kuramsal yaklaşımlar ile açıklanma durumuna düşecektir.

Elbette burada söylemek istediğimiz, göç çalışmalarına temel oluşturan isimlerden bir kopuş yaşanmasının gerekliliği vs. değildir. Zaten bu, hem bilimin mantığına aykırı olurdu, hem de tartışmayı sadece göç çalışmaları alanına ait bir sorun gibi sunma sonucunu ortaya çıkarırdı. Eleştirilen husus açıkça, güncel olaylara sadece klasikler ile cevap verme çabası yahut her kapıyı açan sihirli anahtarı önceki yüzyıllarda arama gafletidir. Birçok alanda olduğu gibi göç çalışmaları alanında da böylesi zorlama başvurular sıkça görülmektedir. Bu durumda ise ilk kuramcıları hak ettikleri değerle, çalışmanın bağlamına uygun şekilde gerektiği gibi ele almaktan ziyade bir atalar kültünün oluşturulması sonucu doğmaktadır. Böylelikle, bilimsel gelişmeye temel teşkil eden o büyük isimler, ölümsüzleştirilen cisimlerinin gölgeleriyle, bin bir çabayla açtıkları ufukları kapatan, zaman mevhumundan arî "yaşayan ölülere" dönüştürülmektedir.

Bu türden zaman ötesi varlıklar yahut tunçtan akropoller için tapınma bekleyen otoritelerse her dönemde var olagelmiştir.

İnsanın sosyal eylemleri zamandan ve mekândan öte genel geçer bir kavramaya izin vermez. Bu cümleden olmak üzere, kavramlaştırmaları yeniden gözden geçirmek ve zorunlu göçleri içinde bulunduğumuz gerçeklik ile anlamaya çalışmak için doğrudan etkileri devam eden somut verilerle hareket etmekte fayda vardır. Meseleyi açıklamaya dair her teşebbüs kendi gerçekliği içinde anlam ifade eder. Nitekim zorunlu göçleri irdelemeye başlarken bu başlığın giriş paragrafında ne geleneğe düşmanlık ve kin, ne öncülleri öteleme gayreti, ne de köksüzlüğe övgü bulunabilir. Sarf edilen cümleler, olsa olsa bir usûl eleştirisi, hatta özeleştiri mahiyetindedir vesselam.

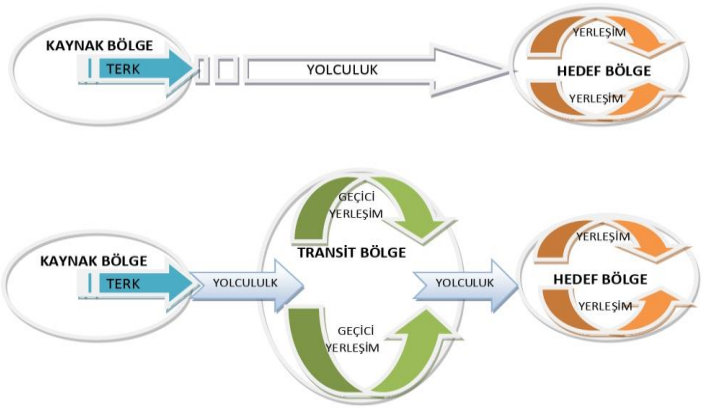
ZORUNLU GÖÇLERİ TANIMLAMAK

Göç, her türünde kopuş, ayrılık ve yabancılık barındıran bir süreçler dizgesidir. Birçok dilde olduğu gibi Türk dilinde de "göç" ve "göç eden kimse" için kullanılan bazı hususi tanımlamalar, konunun hassasiyetini sergileyen vurgular ile doludur. Nitekim Türkçede göç ile ilişkilendirilmiş iki kelime vardır ki, göç süreci ve göçmenin haliyle ilgili tecrübeleri oldukça güzel yansıtır: "Gurbet" ve "garip". Bunların her ikisi de Arapça *ġrb* kökünden gelir (غربة [*ġurbet*] ve غريب [*ġarīb*]). TDK'ye (t.y.b) göre "gurbet" kelimesi, "Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik" anlamına gelirken, "garip" kelimesi ise "1. Kimsesiz, zavallı olan. 2. Yabancı, gurbette yaşayan, elgin" anlamını taşımaktadır.

Bütün göç türleri için "gariplik" ve "gurbet" algılamaları aynı şekilde görünüm arz etmese de göçün yapısı gereği ayrılık, kopuş ve yabancılık gibi durumları az ya da çok içeren bir olguyu işaret ettiği de kabul edilmelidir. Buradan hareketle göç, belirli süreçler çerçevesinde değerlendirilecek olursa; "terk ediş", "yolculuk" ve "yerleşme"nin, bu değerlendirmedeki sacayağını oluşturduğu söylenebilir. "Terk ediş", sosyal ve fiziki çevreden

ayrılmayı ifade ederken, bir yandan da ferdin sosyal benliğini de büyük ölçüde geride bırakması ile sonuçlanır. "Yolculuk", farklılaşan dünyaya bağlı olarak zaman içinde nispeten kolaylaşan bir süreci ifade ediyor gibi görünse de ulus devletlerin yeni gözetim ve denetim araçlarına sahip olduğu ölçüde güçlenen tahakkümleri, ulusal ve uluslararası siyasetin gittikçe karmaşıklaşan yapısı ve 21. yüzyılda gelişen yeni eşitsizlikler ile pek çok tartışmalı değişkene sahiptir. "Yerleşme" ise yüzleşilen yeni hukuki statü tartışmalarının, yurt edinilen çevrenin sosyal ve fiziki şartlarının, uyumun, eğitim ve çalışma hayatına girişin vs. zorluklarıyla ilgili bir süreçtir. Maalesef ki zorunlu göçlerde çoğu kez yeterli bir hazırlık imkânına sahip olamayan göçmenlerin, bu süreçlerin olumsuz etkilerine çok daha fazla maruz kalmaları kaçınılmazdır.

Şekil 1. Göç Süreci

"Sosyolojik bir bakış açısıyla göç; ülke içindeki yerleşim birimleri arasında veya uluslararası olarak gerçekleşebilen, gönüllü yahut zorunlu, düzenli yahut düzensiz, makul bir süreliğine geçici veya kalıcı olarak ferdî, küçük gruplar halinde ya da kitlesel yer değiştirme hareketlerini ifade eder." (Sarp, 2020: 12) Bu genel tanımlama içinde, zorunlu olarak gerçekleşen yer

değiştirme hareketlerini farklılaştıran temel husus, eylemin serbest bir tercihten ziyade harici bir etkiyle gerçekleşiyor olmasıyla ilişkilidir. "Zorunlu göç" tanımlamasının temeline inildiğinde, Türkçe göç literatüründe yer edinememiş "göçürtmek" – "göçürmek" fiillerini görmek mümkündür. TDK'de (t.y.a) "göçmesine sebep olmak" şeklinde tanımlanan bu fiiller, göç eyleminin gerisinde özne dışındaki bir unsurun varlığını ve etkisini anlatır. Göç eylemine sebep olduğu anlaşılan bu unsur, insan ya da doğa kaynaklı olabilir. Öte yandan, bütün zorunlu göçler, bir göçürme eylemini ifade ederken, bütün göçürme eylemleri, doğrudan doğruya zorunlu göçler ile ilişkilendirilemezler. O halde zorunlu göçleri diğer göç türlerinden tam olarak nasıl ayrılabilir? Uluslararası Göç Örgütü (t.y.) *Göç Terimleri Sözlüğü*'nde zorla göçü, "Doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi." şeklinde tanımlamıştır. Buradan yola çıkarak ifade edilebilir ki, zorunlu göçleri özel kılan husus, bu göç türüne konu olan kişilerin temel yaşam imkânlarının kısmen ya da tamamen kısıtlanmış yahut tehdit edilmiş olmasıdır. Zira insan psikolojisi, bu denli ileri bir noktaya varmadan da kendi yurdundan ayrılmaya, başka bölgelere göç etmeye sebep olabilecek çok farklı algılamalara müsaittir. Temel yaşam imkânlarıyla ilişkili olmayan, hatta kimi zaman belli rahatsızlıkların ve şikâyetlerin de bahis konusu olduğu pek çok husus kişi ya da grupların göç etmesine sebep olabilmektedir. Ancak bu türden yer değiştirme hareketleri, zorunlu göç kapsamında değerlendirilmemektedir.

Bir göç türü olarak zorunlu göçlerden bahsederken göç literatüründe yer etmekte olan "göçmen" ve "mülteci" kavramlarından da bahsetmek gerekir. Göç konusunu çalışan bir kesimin de paylaştığı üzere Birleşmiş Milletler'in bu konudaki eğilimi, "göçmen" tanımını gönüllü yer değiştirmeye konu olanlar, "mülteci" tanımını ise yerinden edilenler için kullanmak yönündedir (UNHCR Emergency Handbook: 2020a). Oysaki önceki satırlarda yer verilen "göç" tanımı dolaylı olarak "göçmen"

tanımını da işaret etmektedir. Yerinden edilmiş kimselerin, hukuki statüleri bir yana, uluslararası göç literatüründe "mülteci" (ve sığınmacı) olarak anılması konusunda bir itiraz yersiz olsa da göçmen tanımının mültecileri de kapsayacak şekilde her bir göç türünü gerçekleştiren kişiler için genel bir çerçeve sunuyor olması gözden kaçırılmamalıdır. Göçmen kavramını sadece gönüllü göçler ile sınırlamak sosyolojik olarak sorunlu bir yaklaşımı ifade eder.

Buraya kadar yazılanlardan da anlaşılacağı üzere literatürde göçler, rıza esasına bağlı olarak ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır: "Gönüllü göçler" *(voluntary migrations)* ve "zorunlu göçler" *(involuntary / forced migrations).* Rıza üzerinden yapılacak bir açıklama için oldukça anlaşılabilir bir ayrım gibi görünen bu ikilik, göç sürecinde gönülsüzlük meselesi tartışıldıkça ve işin içine hukuki tanımlama zarureti de girdikçe daha karmaşık bir hal almıştır. Karmaşaya sebep olarak ise akademik ve hukuki göç söyleminde zorunlu göçler ile ilgili genel bir mutabakatın sağlanamayışı gösterilebilir. Elbette bütün karmaşaya rağmen bu göç sürecini sarih bir şekilde anlayabilmek için öncelikle zorunlu göçler için yapılmış farklı tanımlamalara bakmak gerekmektedir. Bu noktada bahse konu göç süreciyle en fazla meşgul olan kurumlardan Birleşmiş Milletler, tanımlamadaki muğlâklığa aşağıdaki şekilde açıklık getirmeye çalışmıştır.

> "Zorunlu göç" terimi, bazen sosyal bilimciler veya başkaları tarafından, -uluslararası sınırları aşarak veya ülkeleri içinde- yerinden edilme veya istek dışı yer değiştirmenin birçok çeşidini kapsayan genel, çerçevesi belirlenmemiş bir terim olarak kullanılır. Örneğin çevre felaketleri, çatışma, kıtlık veya geniş ölçekli kalkınma projeleri sebebiyle yerlerinden edilmiş kişilere değinmek için kullanılmıştır. "Zorunlu göç", yasal bir kavram değildir ve "göç" kavramına benzer, evrensel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Birçok meseleyi

> kapsar. Diğer taraftan ise mülteciler, uluslararası ve bölgesel mülteci hukukunda açık ve net şekilde tanımlanmıştır ve devletler onlara yönelik, iyi tanımlanmış hukuki yükümlülüklerini kabul etmişlerdir. Mültecilere "zorunlu göçmen" olarak değinmek, gerekli dikkat ve özeni, mültecilerin belirli ihtiyaçlarından ve uluslararası camianın bu ihtiyaçları çözmek için kabul ettikleri hukuki yükümlülüklerinden başka taraflara doğru dağıtır. Karışıklığı engellemek için BMMYK, mülteci hareketlerine ve diğer yerinden edilme şekillerine değinirken "zorunlu göç" terimini kullanmaktan kaçınır. (UNHCR, 2016: Madde 8)

Görülen o ki BM "zorunlu göç" ile ilgili çok fazla çalışma yapıyor olsa da, hatta bunların bazılarının başlıklarında zorunlu göç ibaresini kullansa da karışıklığa mahal vermemek adına zorunlu göçlere konu olan kişilerden bahsederken "yerinden edilmiş" kavramını daha uygun görmekte ve yerinden edilme çeşitleri üzerinde ayrı ayrı durmaktadır.

İlk dönem göç araştırmacılarından Hanry Pratt Fairchild (1914: 4-5) insanın yaşadığı çevre ile sıkı bağlar kurduğunu, göç etmek için ciddi sebepleri olması gerektiğini ifade etmiştir. Diğer bir ifadeyle, göç kararının gerisindeki bir baskıdan bahsetmiştir. Sadece zorunlu göç kapsamında ele alınamayacak olan bu baskı türünü, diğer pek çok araştırmacının da değindiği üzere, hedef bölgenin "çekici" *(attractive)* ve kaynak bölgenin "itici" *(repellent)* güçleri bağlamında değerlendirmiştir. Bu görüşe göre, hedef bölge ile kaynak bölge arasında yapılacak kıyaslama, anlamlı bir göç kararının ortaya çıkmasını sağlayabilecektir.

Göç çalışmalarında birincil başvuru kaynaklarından William Petersen'in (1958: 261-262) ise *American Sociological Review*'da yayımlanmış olan, göçler tipolojisi üzerine klasikleşen çalışmasında ilgili başlığı "*Forced and Impelled*

Migrations" şeklinde açtığı görülür. Meseleyi "zorunlu göç" *(forced migration*) ve yöneltme / mecbur hissettirme manasında kullandığı "zorlama ile göç" *(impelled*[1]*migration)* kavramlarını birbirlerinden ayrıştırarak açığa kavuşturmaya çalışmıştır. Bu iki kavram arasındaki farkı ortaya koyarken temelde göçmenlerin ve göçü aktive eden ajanların olmak üzere iki ayrı bakış açısından yola çıkmıştır. İlk olarak, "zorlama ile göç" şeklindeki göç türüne Nazilerin Yahudileri göçe zorlamak için 1933-1938 yılları arasında Yahudi karşıtı eylemleri ve gerçekleştirdikleri yasal düzenlemeleri misal vermiştir. "Zorunlu göç" türünü ise yine Nazilerin 1938-1945 yılları arasında Yahudileri trenlere bindirerek toplama kamplarına sevk etmeleri üzerinden açıklamıştır. Oldukça anlaşılabilir bir bağlamda yapılan bu ayrım, göç sürecini aktive edenlerin bakış açısına göre de "muhafazakârlık" ve "yenilikçilik" anlayışları üzerinden ikinci bir kriterle de detaylandırılmıştır. Çalışmasında konuyla ilgili olarak oluşturduğu tablo ise daha kolay anlaşılabilmesi açısından ufak tefek eklemelerle aşağıdaki şekilde sunulmuştur:

Tablo 1. Petersen'in Zorunlu Göç Tipleri

[1] Cambridge Dictionary bu kelimeye "zorlamak, sürüklemek, iteklemek, itmek" şeklinde Türkçe karşılıklar vermiştir. Öte yandan sözlüğün açıklamalarına bakıldığında "bir şeyler yapmaya mecbur olduğunu hissettirme" şeklinde açıklamaları da görülmektedir (Cambridge Dictionary, t.y). Zaten Petersen'ın orijinal metni okunduğunda kelimeyi "yöneltme", "harekete mecbur bırakma" ve "mecbur olduğu hissettirme" bağlamında bir anlamda kullandığı da anlaşılmaktadır.

	Zorlama ile göç	Zorunlu Göç
Kurtulmak, uzaklaştırmak, başından atmak şeklinde göç ettirme (Muhafazakârlık Göçleri)	Kaçış /Terk ediş	Yerinden edilme
İş gücü olarak kullanmak için göç ettirme (Yenilikçilik Göçleri)	İş gücü ticareti/Senetli kölelik	Köle ticareti

Tablodan anlaşıldığı üzere göçü aktive eden ajanların muhafazakârlık duyguları / düşünceleri göç sürecini "kaçış/terk ediş" veya "yerinden edilme" şeklinde; yenilikçilik duyguları/düşünceleri ise literatüre Türkçe karşılığı "senetli kölelik" olarak geçmiş *"coolie trade"* ile ve doğrudan "köle ticareti" şeklinde gerçekleştirmektedir. Sosyoloji çevrelerinin pek de yabancısı olmadığı, Petersen'ın açıklamalarındaki bu iki temel etken Wilfredo Pareto'nun (1966: 2010) 1900'lerin başlarında yayımlanan eserlerinde bahsettiği, mantıklı olmayan insan davranışlarının gerisindeki altı temel tortudan ilk ikisi olan "birleşimler" ve "grupların sürekliliği-direnci" tortularında sırasıyla "yenilikçilik" ve "muhafazakârlık" hislerinin belirleyiciliği şeklinde görülür. Her ne kadar Petersen bu konuda Pareto'ya değinmemişse de bahse konu iki temel hissin etki alanı kendisinden uzun süre önce onun çalışmalarında yer bulmuş, hatta seçkinlerin dolaşımına dair kuramsal açıklamasında bu iki tortunun değişmezliği ve ardışık-devrî belirleyiciliği temel dayanak noktası mahiyetinde ele alınmıştır.

Yukarıdaki satırlarda değinilen Nazi politikaları "kaçış/terk ediş" ve "yerinden edilme" bahsini açıklamada ilk etapta yeterli gibi görünse de bu ayrımı daha sarih hale getirmek ve göç sosyolojisi alanında son yılların gözde kavramı haline gelmiş "yerinden edilme" için daha detaylı bir inceleme yapmak gerekmektedir. Öte yandan "iş gücü

ticareti/senetli kölelik" ve "köle ticareti" olguları da çağ dışı gibi görünse de post-modern(!) dünyanın bir yerlerinde sürekli can acıtıp duran birer kıymık gibi varlığını devam ettirmektedir.

Zorunlu göç bahsinde anılmasında fayda olan bir diğer çağdaş düşünür Eagon F. Kunz (1981: 42-43), bu kapsamda yoğunlukla üzerinde durduğu mültecilik durumunu 3 temel kategoride ele almıştır. Bunlardan ilki "çoğunluk tanımlı mülteciler", ikincisi "olayların yabancılaştırdığı mülteciler", üçüncüsü de "kendiliğinden yabancılaşan gruplar" olarak ifade edilebilir. Bu üç mülteci tipinden birincisi olan "çoğunluk tanımlı mülteciler", göçe kaynaklık eden bölgedeki toplulukla herhangi bir sorunu olmayan, hatta kendilerini bu gruba dâhil olarak tanımlayan ancak hâkim siyasi güç ile yaşadığı anlaşmazlıklar yüzünden zorunlu göçe maruz kalan kimseleri ifade eder. "Olayların yabancılaştırdığı mülteciler" ise kimlikleri yüzünden vs. topyekûn bir dışlanmaya maruz kalmaktan ziyade kaynak bölgedeki topluluk tarafından kısmi bir ayrımcılıkla karşılaşmış, daha çok belirli olaylar ile bu durumun ilişkilendirildiği kimseleri ifade eder. Bu gruptaki insanlar için kaynak bölgenin insanlarıyla, göçe sebep olay yüzünden bir arada yaşamak tercih edilen bir durum değildir. Son olarak, "kendiliğinden yabancılaşan gruplar" diye tanımlanan üçüncü tip mültecilere gelince bunlar her ne kadar içinden çıktıkları toplumdan belli izleri taşısalar da onlardan en keskin ayrımla kopuş yaşayan gruplardır. Sahip olunan düşünce veya ideoloji gibi ferdi sayılabilecek sebeplerle sürülmüş yahut vatanlarını terk etmek zorunda kalmış olan bu kimselerin kaynak bölgedeki toplulukla yaşama imkânları söz konusu değildir. Toplumla ayrışma noktasındaki bilinçli tavır ve tutumları onların kendi kendilerine bir yabancılaşma sürecine girmeyi tercih ettiği sonucunu doğurmaktadır. Ortaya koydukları anlayış, itiraz, eylemler ve nihayetinde kopuş hali tamamıyla kendi iradeleri ile gerçekleşmektedir. Bu yüzdendir ki bu gruptaki göçmenlerin (belki bir

kısmının) zorunlu göçe mi, gönüllü göçe mi konu olduğu çoğu kez tartışmaya açık bir konu olagelmiştir.

Meseleyi bir çözümlemek için bir model öneren Eagon F. Kunz (1973: 131-132), mülteci hareketlerini kaçış ve yerleşme süreçlerine göre "ileriye dönük mülteci hareketleri" ve "akut mülteci hareketleri" olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutmuştur. İleriye dönük olanda mülteci(ler) yerinden edilmeden önce göç etme kararını almış, yerleşeceği ülkeyi seçmiş, hedef ülkeyle ilgili gerekli bilgiyi edinmiş, göç süreciyle ilgili hazırlıklarını tamamlamış ve kuvvetle muhtemel ki yeni hayatı için planlamalarını da yapmıştır. Akut hareketlerde ise mülteciler kendilerini kurtarmak için ülke sınırlarının dışına çıkabilmeyi ilk hedef olarak belirlemişler, gerekli hazırlık ve planlama imkânına sahip olamamışlardır. Daha çok ani gelişen tehdit durumlarında görülen bu ikinci tür mültecilik elbette hem hareket, hem de yeniden yerleşme konularında oldukça sıkıntılı sonuçları doğurur. Her iki mülteci hareketi de Kunz (1973: 134) tarafından aşağıdaki şekilde bir tablo yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 2: Kunz'un Mülteci Hareketlerine Yönelik "Basit Kinetik Model 1"i.

Basit Kinetik Model 1		
		Kaçış – Varış Örüntüleri
İleriye Dönük Mülteci Hareketleri	:	İtme – İzin
Akut Mülteci Hareketleri	:	İtme – Baskı – İleri Atılma
		İtme – Baskı – Kalma
		İtme – Baskı – Geri Dönüş
Ara Tip	:	İtme – Baskı – Çekme

Tabloda görülen ve önceki satırlarda da kısmen belirtildiği üzere ileriye dönük mülteci hareketleri; itme gücünü

haiz, sezilen bir musibete yahut tehlikeye karşılık hazırlıklı ve planlı olarak yapılan izinli bir terk ediş ve yerleşme sürecini ifade eder. Akut mülteci hareketlerinde ise hazırlıksız bir kaçış sürecini mukabil hedef ülkede veya geçiş ülkesinde maruz kalınan baskılar sonucu bir başka hedef ülkeye kaçış, anayurda geri dönüş yahut sorunlar ve baskılarla başa çıkmayı başararak bahse konu ülkede kalmaya hak kazanmak şeklinde ihtimallerin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak bu iki tip mülteci hareketinin ikisinden de motifler taşıyan ara bir tipin varlığından bahsedilmektedir. Göçü tetikleyen ilk itme hareketinin ileriye dönük yahut akut bir düzlemde gerçekleşebileceğini gösteren ara tipte, göç edilen ülkede görülen baskı ve bunun yanında üçüncü bir ülkeden göç zincirleriyle ilişkili çekme kuvveti göz önünde bulundurulmuştur. İlk bakışta göç zincirlerinin hesaba katılması, yaşanan yer değiştirme hareketinin gönüllü mü yoksa zorunlu mu olduğu noktasında bir karmaşa doğması ihtimalini akla getirmektedir. Ancak "göç zinciri - çekme" ilişkisinden bağımsız olarak akut yahut ileriye dönük şekilde bir mülteci hareketini doğuran itme gücünün var oluşu meseleyi zorunlu göç tarafında vuzuha kavuşturmaya yetmektedir (Kunz, 1973: 135-136).

Tablo 3. Kunz'ın Akut Mültecilik Durumunda Yerinden Edilme Biçimleri (Kunz, 1973: 140)

Akut Mültecilik Durumlarında İlk Yerinden Edilme Biçimleri

I.	Kaçış Şeklinde Yerinden Edilme	
		Kitlesel kaçış
		Ferdî ve grup şeklinde kaçış
II.	Zorla (Güçle) Yerinden Edilme	
		Ordunun geri çekilmesi veya ilerlemesi
		Ayrılmış ordu birimleri
		Sivil kaçaklar
		Savaş mahkûmları
		Sınır dışı edilenler ve nüfus transferleri
		Sürgün edilenler
		Esir düşenler
		Zorunlu işgücü
III.	Gıyaben Yerinden Edilme	
		Delegasyonlar, gezginler vs.

Kunz (1973: 141-142), akut mülteciliğin kaçış şeklinde gerçekleştirildiği durumları göç kararının hazırlık olarak alınıp belirli tercihlerle gerçekleştiriliyor olması bakımından gönüllü göçlere benzetmiştir. Zorla yerinden edilme olarak ele aldığı türde ise çeşitli alt biçimlerin tamamının bağlı olduğu tek husus örgütlü bir güç tarafından baskıya maruz kalma ile ülke sınırları dışına göç etme durumudur. Öte yandan çeşitli uluslararası görevler yahut sadece gezmek gibi sıradan bir maksatla ülke dışında bulunan ancak bu esnada ülkede yaşanan bazı olaylar sebebiyle dönmeyen – dönemeyen kimselerin ele alındığı "gıyaben yerinden edilmiş kimseleri" de akut mültecilik biçimlerine dâhil etmiştir.

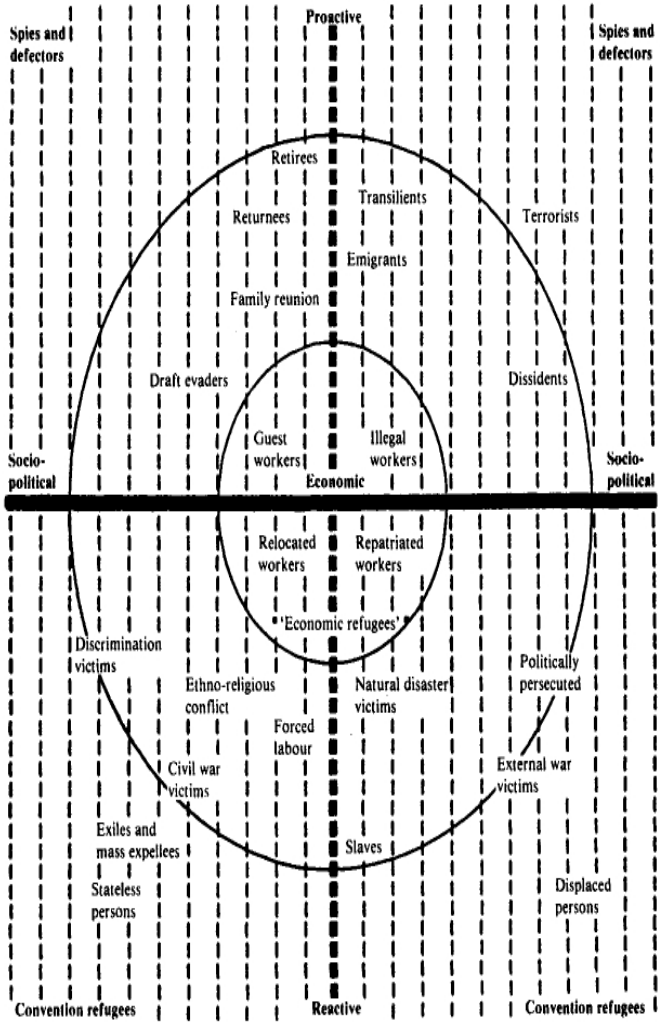
Zorunlu göç sosyolojisi üzerine yaptığı nicel çalışma ile dikkat çeken bir diğer isim Susanne Schmeidl'dır (1997). BM verilerine dayanarak 1971-1990 arası 20 yıllık mülteci hareketlerini analiz ettiği çalışmasında teorik bir model öne sürmektedir. Araştırması sonunda genel olarak yaptığı çıkarsama, mülteci hareketlerinin gerisindeki en önemli etkenin

politik şiddet olduğudur. Literatürde yer alan temel tezi destekler nitelikteki bu genel ifade özelde ise 5 bulgu ile detaylandırılmıştır. Bunlardan ilkine göre, gerçekleşen şiddetin tipi mülteci hareketlerinin niceliğini işaret etmektedir. Genele yayılmış şiddet hareketleri kitlesel bir yerinden edilme ile sonuçlanmayı haber verirken, bir bölgedeki insan hakları ihlalleri elit bir kesim için mültecilik durumunu söz konusu yapabilecektir. İkinci olarak, yabancı ordu müdahalesi ile gerçekleşen bir savaşın bir iç savaşa oranla daha fazla mülteci hareketinin habercisi olduğu ifade edilmektedir. Üçüncü bulguya göre, etnik çatışmalar küçük ve orta ölçekteki mülteci hareketlerini haber verirken, kitlesel büyük göçler için yeterli bir öngörü için imkân sağlamazlar. Dördüncü bulgu; yoksulluk, az gelişmişlik ve nüfus baskılarının zorunlu göçlerle kayda değer bir doğrudan ilişkiye sahip olmadığı yönündedir. Bu kapsamda ekonomik etkenlerin BM verilerindeki "mülteci" statüsünden ziyade "mülteci benzeri" statüsünü teşkil eden kişilerle ilgili olabileceği öne sürülmüştür. Son olarak ise zorunlu göçteki kolaylıklar yahut zorlukların mülteci hareketleri üzerinde bir anlamlılık taşımadığı ifade edilmiştir. Ancak bu noktada zorluk ve kolaylık bahsinde göç eylemi üzerine odaklanılırken, ulaşımla ilgili bağlantılar yahut ilticayla ilgili hukuki düzenlemeler gibi coğrafi olmayan etkenler gibi hususlara işaret edilmemiştir.

Bu hususta Zolberg (1983: 25) ise zorunlu olmayan uluslararası göçlerin daha çok dünya ekonomisiyle, mülteci akışlarınınsa daha çok dünya siyasetiyle ilişkili bir seyre sahip olduğunu, bu yüzden de uluslararası göçleri mülteci akışları ile ayrı düzlemlerde değerlendirmenin gerekliliği üzerinde durmuştur (1983: 25). Haklılık payı bulunan bu görüşe temel teşkil etmesi bakımından göç çalışmalarının baştan beri göçlerle ekonomi arasında esaslı bir bağ kurma eğiliminde olduklarını belirtmek gerekir. Ancak, küreselleşen bir dünyada uluslararası siyaset ile ulusal ve uluslararası ekonomiyi birbirinden ayırmak ne kadar mümkündür?

Zorunlu göçün tanımlamasını yaparken karşılaşılan zorluk muhakkak ki kuramsal açıklaması için de söz konusu olacaktır. Bazı düşünürler zorunlu göç için genel göç kuramlarının dışında bir üretimin mümkün olmadığını yahut zorunlu göçün kendilerine has kuramlarla izahının ancak yapay bir ayrım olacağını dile getirmişlerdir (Piguet: 2018). Bu görüşü Richmond (1988) da paylaşmaktadır. Görüşlerini açıklamak aşağıda sunulan modelini kullanmış, modeli de iki temek düşünceye dayandırmıştır. Bunların birincisine göre, insan hareketliliklerinin gerisindeki belirleyicilerin kesin olarak sosyo-politik mi, yoksa ekonomik mi olduğunu ayırt etmek mümkün değildir. Zira küreselleşen dünyada bu unsurlar iç içe geçmiş, birbirleriyle bağlantılı olarak etkide bulunurlar. Diğerine göre ise, yapılaşma süreci dikkate alındığında fertlerin değerlerden, yönlendirmelerden, manipülasyonlardan ve düşünce sistemlerinden arî olarak akılcı şekilde kendi iradelerinin esas olduğu bir karar mekanizması işletmeleri oldukça zordur.

Şekil 2. Richmond'un Uluslararası Nüfus Hareketleri Paradigması (Richmond: 1988)

Proactive
Spies and defectors
Spies and defectors
Retirees
Transilients
Returnees
Terrorists
Emigrants
Family reunion
Draft evaders
Dissidents
Guest workers
Illegal workers
Socio-political
Economic
Socio-political
Relocated workers
Repatriated workers
'Economic refugees'
Discrimination victims
Politically persecuted
Ethno-religious conflict
Natural disaster victims
Forced labour
Civil war victims
External war victims
Exiles and mass expellees
Slaves
Stateless persons
Displaced persons
Convention refugees
Reactive
Convention refugees

Modelde görülen dikey eksen, insan iradesinin etkinliğini, insandaki özerkliğin derecesini en üst seviyede proaktif ve an alt seviyede ise reaktif olarak temsil etmektedir. Yatay eksende ise merkezde ekonomik etkinin, merkezden uzaklaştıkça da sosyo-politik etkinin belirleyici olduğu bir etkileşim temsil edilmektedir. Devletlerin de ulusal ve uluslararası boyutlarda sürece dâhil olmasıyla birlikte oluşan etkileşim alanları dair şeklinde gösterilmiştir. Merkezden yukarı doğru çıkıldıkça proaktivitenin, yani insan iradesinin, özerkliğinin yansıması olarak gönüllü göç örneklerine rastlanmaktadır. Dikey olarak tam tersi istikamette ilerledikçe ise zorunlu göçlerin örneklerine rastlanmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi lazım gelen asıl husus, merkezden her uzaklaşma misalinin ekonomik ve sosyo-politik etkenler ile zorunluluk ve gönüllük biçimlerinden motifler taşımasıdır. Modele göre, hiçbir göç türü tamamen gönüllü veya tamamen zorunlu, sadece sosyo-politik veya sadece ekonomik olarak değerlendirmeye müsait değildir.

Anlaşılan o ki göç, sınırları kalın çizgilerle şekilde ayrımlanabilecek kadar basit bir kavramı ifade etmemektedir. Göç türleri içinde yerinden edilme ise sosyal ve psikolojik etkinin en fazla iç içe geçtiği süreçleri teşkil eder. Yer değiştirme kararı alınırken zorunluluk ile ilişkilendirilmesi gereken husus, karar alıcıların üzerinde oluşan baskıdır. Temel yaşam imkânlarının kısıtlanmasının veya tehdit edilmesinin bu baskının ardındaki sebep olarak izah edilebilmesi mümkün görünse de kısıtlama veya tehdit edilmenin bir akt olarak alıcı fertlerin anlam dünyasında nasıl sonuçlar doğurduğu da göçün görünümünü değiştirebilecektir. Dışarıdan bakıldığında hakkında kesin bir izlenim veren yer değiştirmelerin arka planındaki etkileşimler ve yorumlamalar belirgin kenar çizgilerini bulanıklaştırma potansiyeline sahiptir.

ÜÇGENİNDE ZORUNLU GÖÇLER

> Kimse şunun farkında değildi: uzun zamandır bir uluslar ailesi imgesi altında görülen insanlık öyle bir evreye varmıştı ki, bu sıkı sıkıya örgütlenmiş kapalı cemaatlerin birinden atılmış olan, kendini bütün uluslar ailesinden dışlanmış bir durumda buluyordu. (Arendt, 2014: s.299)

Rahatlıkla dile getirilebilir ki dünya genelinde çok farklı misaller olsa da günümüzde zorunlu göç çalışmalarına duyulan ihtiyaca büyük ölçüde Soğuk Savaş döneminde hız kazanan ve dönemin sonunda, 1993'te, 18,2 milyona ulaşan yerinden edilmiş insan kitlesi kaynaklık etmiştir. Zorunlu göçlerin küreselleşmenin de etkisiyle yayılma ve artışa konu olduğu, ancak disiplinler arası bir çalışmayla tam olarak anlaşılmasının mümkün olabileceği görülmektedir. Bu bağlamda üzerinde çalışılacak bir "zorunlu göç sosyolojisi"nin de küresel bir sosyal dönüşüm ile birlikte ele alınmasının gerekliliği gözden kaçırılmamalıdır (Castles: 2003). Ayrıca bu sürecin gerisindeki ulus devlet olgusunu ve dünyayı değiştiren kapitalizmi görmezden gelmek mümkün değildir.

Westfalyan devletlerin sınır tanıma süreçleriyle birlikte karşılıklı olarak pekiştirdikleri egemenlikleri devlet-vatandaş arasındaki ilişkiyi farklı bir düzeye taşımıştır. Böylece, Michel Foucault (2013: s.3) tarafından "insan türünün temel biyolojik özelliklerini oluşturan şeylerin bir politikaya, bir politik stratejiye, genel bir iktidar stratejisine dâhil olmalarını sağlayan mekanizmaların bütünü" olarak adlandırdığı "biyo-iktidar" veya "modern devletlerin kendi halkları üstünde kontrolü ellerinde tutmaları" (Betts, 2017: s.117) olarak tarif edilebilecek "biyo güç" ile bir tür belirginleştirme sürecine girilmiştir. Esasında bunun, modernizmin toplumsal kurumların tamamına sinen, sınırları ve edimleri

belirginleştiren denetleyici etkisinin nüfus üzerindeki bir yansıması olduğu da açıkça ifade edilebilir.

Yer değiştirme zaviyesinden sunulacak bir mülahazaya göre, vatandaşlık çerçevesinde açıkça çizilen tahakküm alanlarının sınır dışına geçişler için yine ulus devletler açısından karşılıklı sıkı bir denetim süreciyle cevap bulduğu, sınır dışına kaçışlarda ise "mültecilik" kavramını gündeme getirdiği anlaşılmaktadır. Ancak, Hannah Arendt'in (2014: s.245) de sade bir biçimde ifade ettiği gibi, ulusal türdeşliği tehdit eden bir gelişme olarak göçler, ulus devletler tarafından üretilen kısıtlayıcı politikalarla karşılık bulmuştur. Avrupa'da henüz mülteciliğin yaratacağı sosyal psikolojik sarsıntıya varmadan evvel işçi göçleri ile göçmen korkusunun ilk nüveleri oluşmuş, Batılı ulus devlet refleksi gün yüzüne çıkmıştır.

Bu anlamda ulus devletin egemenlik alanıyla vatandaşlık ve mültecilik arasında karşılıklı ayna tutma süreçleriyle ontolojik bir sorgulamanın başladığı, belki de tanıdık olmayan yeni bir tür ilişkinin geliştiği de ifade edilmelidir. Giorgio Agamben'in (2013: s.158) şu anlamlı açıklaması konuya katkı sağlaması bakımından oldukça kullanışlıdır:

> Eğer mülteciler (ki yüzyılımızda sayıları artmaya devam ediyor ve bugün insanlığın önemli bir parçasını oluşturacak noktada bulunuyorlar) modern ulıs-devlet düzeni için bu kadar rahatsızlık verici bir unsuru oluşturuyorsa bunun nedeni her şeyden önce şudur: Mülteciler, insan ile vatandaş, -doğum ile milliyet- arasındaki sürekliliği koparmak suretiyle, modern egemenliğin orijinal kurgusunu krize sokuyor. Mülteciler, doğum ile ulus arasındaki farkı ortaya çıkarmakla, siyasal alanın gizli ön varsayımını -yani çıplak hayatı- gözler önüne seriyor. Bu anlamda mülteci, Arendt'in dediği gibi, gerçek "hakların insanı"dır, yani her zaman için hakların üstünü örten vatandaş kurgusunun

> dışında hakları cisimleştiren ilk ve gerçek insandır. Ne var ki tam da bu yüzden mültecileri siyasal olarak tanımlamak çok zordur.

Aynı hususta benzer fikirler Emma Haddad (2003) ve onun görüşlerine temas eden Alexander Betts'in (2017: ss.74-75) yazılarında da yer bulmuştur. Bu değerlendirmelere göre mülteci ile ulus devlet arasındaki ilişki iki taraflı işleyen bir mekanizma mahiyetindedir. Zira mültecinin ulus devlet içindeki varlığı, ulus devletin sınırları kapsamındaki nüfus üzerindeki tanımlaması ve kurduğu hegomanik ilişki bakımından anormal bir durumla ilişkilendirilirken, öte yandan sınırlarının içindekiler ve dışarıdan gelenler arasında yaptığı ayrım ile de egemenlik pekiştirici bir durumu destekler. Bu durum, mülteci ile ulus devletin birlikte var oluşlarını veya birbirlerinin varlığına -devamlılık açısından- katkı sağlamalarını da ifade edebilir.

Zaman-mekân ilişkisi içinde incelenecek verilerin de vuzuha kavuşturulduğu bir ortamda böylesine bir dönüşümün teferruatına vasıl olma çabası, asıl elde edilmek istenenden her bir adımda biraz daha uzaklaşmanın da riskini beraberinde taşır. Öte yandan farklı disiplinlerin katkılarından faydalanırken çalışmanın konumlandığı merkezin kaybedilmemesi de dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Ezcümle, zorunlu göçleri anlamaya yönelik yürütülen bir çalışmanın odağı ve disiplinler arası konumunun yanında kendi merkeziyle olan ilişkisi süreç boyunca tekrar tekrar gözden geçirilmesi gereken bir husustur. Bu noktada göç sosyolojisi merkezli bir değerlendirmeyle küresel ölçekte öne çıkan kimi kritik hususlara değinmekte fayda vardır.

Küreselleşme ve göç ilişkisini ayrıcalıklı grupların imtiyaz alanları çerçevesinde değerlendirmek de mümkündür (Bauman, 2012: 80; Castles, 2003: 3). Zorunlu göçlerin büyük insan yığınlarıyla ifade edilmediği zamanlar yahut göçe kaynaklık eden bölgenin yaşam imkânlarının "neredeyse

tamamen" kısıtlanmış olmadığı durumlar için bahse konu eşitsizlik söylemi nispeten anlamlıdır. Böylesine zaman ve mekânlarda göç, kimi siyasi seçkin ve zenginlerin başvurabileceği bir yolken, yoksullar bu tarz bir seçeneğe sahip olmayabilirler. Esasında yüzleşmek zorunda kaldıkları bütün kısıtlama ve zorluklardan bahsedilirken dahi dünyanın daha sıkıntısız bölgelerinde yaşayanlar için yoksullar kucak açılacak insanlar olmak bir yana, uzaktan ve göstermelik yardımlara konu olan, kısmen acıklı bakışlarla seyirci kalınacak bir oyunun tam zamanlı oyuncularıdır. Onların gerçek dünyada varlığı dahi düşünülemez.

Durmaksızın yaşanan değişmelere paralel olarak 11 Eylül 2001'den sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'ı işgali ile başlayıp Arap Baharı'na giden süreçte zorunlu göçler için imtiyaz alanları, önemini büyük oranda kaybetmiş görünmektedir. 21. Yüzyıl insanları ülke içinde yahut uluslararası boyutta, düzenli ya da düzensiz, ferdi ya da kitlesel olarak göç kararı almakta eskisine nazaran çok daha etkindir. Elbette ki göçmenleri bu noktaya getiren asıl unsur ne sınıf ayrıcalıklarındaki azalma ne de göç sürecinde sağlanan kolaylıklardır. Rahatlıkla ifade edilebilir ki, günümüzde zorunlu göçler, sınıflar arası mesafeyi ikinci plana atan, çoğunlukla kitlesel bir varoluş mücadelesinin tezahürü şeklinde gerçekleşmektedir. Kaynak bölgeyi terk ediş veya göç kararı alma noktasında imtiyaz alanlarının köklü bir değer kaybına uğradığı rahatlıkla ifade edilebilir. Bu süreçte sınıf üzerinden yapılacak bir değerlendirme ancak "hedef bölge" bağlamında yoğunlaşıldığında daha anlamlı sonuçlara ulaşmaya yardım edebilir. Zira kaynak bölgede var olan, göçmenlere ait sosyal, beşeri ve ekonomik sermayeler ilk olarak kısmen ya da tamamen hedef bölge tercihi yahut hedef bölgeye ulaşım noktasında etkili olabilmekte, sonrasında ise diğer göçmenlerle ve yerli toplumla olan ilişkilerin düzenlenmesine yardımcı olarak yeni eşitsizliklerin tanımlanmasında mühim rol oynamaktadır. Elbette bütün bu aşamalardaki etkinliğin söz

konusu sermayenin aktarılabilirliği ile doğru orantılı olması beklenir.

Disiplinler arası bir noktada konumlanan göç çalışmaları, merkeze aldığı mecraya bağlı olarak da belli özel konular üzerinde yoğunlaşmaların yaşandığı farklı görünümler arz eder. Bu minvalde Aristide R. Zolberg (1989) kapitalist demokrasilerin gelişimi ve ülkeler arası eşitsizliklerdeki artış sebepli çatışmalar ve zorunlu göç ilişkisine dikkat çekmiştir. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken husus eşitsizliklerin kendisi değil, çatışmalara sebep olan saldırgan üretim biçimidir. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlık kazanan mülteci hareketleri, kaynağını ulusal çerçeveler içinden ziyade ulusaşırı alanlarda bulan, çoğu zaman şiddeti ve zulmü de doğuran sosyal çatışmalar ile açıklanabilir. Bu sebepledir ki bahse konu mülteci akışlarının devletlerarası eşitsizlikler yüzünden gerçekleştiği varsayımı asıl sebebi gizlemeye hizmet etmekten öteye geçemez. Mülteci üretimini sürekli olarak tetikleyen asıl husus sosyal çatışmaların arka planındaki müdahaleciliktir (Zolberg, Suhrke ve Aguayo: 1986). Bu üretimde dünyada öne çıkan Orta Doğu coğrafyasının ise istikrarlı bir yapıya kavuşamamış aksak ulus devlet mekanizmasını sergileyen siyasi örgütlenme biçimleri ile sürece zemin hazırladığı söylenebilir (Mazman, 2020: s.61). Bauman'ın (2019: ss.10-11)ifadesiyle:

> Kitlesel göç hiçbir şekilde yeni bir fenomen değil; "moden yaşam şekli"miz "gereksiz insanlar"ın (ekonomik ilerlemeye bağlı olarak, yerel anlamda lüzumsuz –fazladan ve istihdam edilemez- ya da toplumsal/politik dönüşümler ve bunu izleyen güç mücadelelerinin sebep olduğu huzursuzluk, çatışma ve ihtilafların bir sonu olarak reddedilen, yani yerel anlamda hoş görülemez insanların) üretimini de içerdiğinden (defalarca yön değiştirmiş ve ara sıra tersine dönmüş olsa da) modern döneme başından bu yana eşlik ediyor. Bu da

> yetmezmiş gibi, şu anda, Batılı güçlerin yanlış hesaplanmış, ahmakça dar kafalı ve açıkça beyhude politikaları ve askeri girişimlerinin sonrasında, Orta doğu bölgesinin derin ve görünüşe göre umutsuz istikrarsızlaşmasının sonuçlarına katlanıyoruz.

Hatta bir adım daha ileri gidilerek, yoğun mülteci akışına kaynaklık eden bütün bölgelerin bu tarz çatışmaların önüne geçemeyen, modern ulus devlet yapısına cevap vermekte güçlük çeken zayıf siyasi örgütlenmelerden teşekkül ettiği şeklinde bir genelleme yapmak da mümkündür. Nihayetinde görülmektedir ki, 20. Yüzyılın ikinci yarısında Avrupalı devletlerin sömürge bölgelerinden çekilmeye başlamasıyla ortaya çıkan devletçiklerin ve yerel iktidarların güce sahip olabilmek adına temel insan haklarını ihlal eden uygulamaları ciddi bir mülteci akışını başlatmıştır. Öte yandan dünya nüfusundaki hızlı artış ve soğuk savaşın beslediği vesayet mücadeleleri; Afrika, Orta Amerika, Afganistan ve Güneydoğu Asya'daki belirli ülkelerden uzun müddet devam eden mülteci akışlarının sebebi olmuştur (Zolberg, 2006: ss.230-231).

İKİNCİ BÖLÜM

YAKIN TARİHİN ULUSLARARASI ZORUNLU GÖÇLERİ

2000'li Yıllar sadece yeni bir yüzyılın yahut yeni bir bin yılın ilk dönemleri olması hasebiyle değil, iletişim ve bilişim teknolojilerinde 20. Yüzyılda gerçekleşen, önceki dönemlerdeki gelişmelerle kıyaslanamayacak etkideki yeniliklerin radikal şekilde bir hız kazanması ve geniş kitlelere yayılması ile farklılık arz etmektedir. Bahsedilen gelişmeler haberdarlık, öğrenme, yorumlama, örgütlenme ve üretme biçimlerinde tecrübe edilmemiş süreçleri toplumsal hayatın içine sokmuş, sonrası için de yine önceki dönemlerle kıyaslanamayacak bir belirsizlik ortamını doğurmuştur. İnsan hayatını çepeçevre saran eşi benzeri görülmemiş hızdaki farklılaşmalar bir yandan yaşam konforunu arttırırken öte yandan da iklim değişikliklerini, doğal kaynakların giderek yok olmasını, siyasal ve iktisadi alan mücadelelerinin yeni bir hal almasını da peşi sıra getirmiştir. Öyle ki, bilinen dünya tarihi içinde hiçbir dönemden bahsedilemez ki insanlık geleceğe dair böylesine ağır risklerle karşı karşıya kalmış olsun. Hastalıklar, depremler, kıtlıklar, Haçlı Seferleri, hatta dünya savaşları dahi bu boyutlarda bir tehdit seviyesine ulaşamamıştır. Zira 4,5 milyar yıllık gezegenimizde ne insan neslini topyekûn yok edebilmiş bir doğal afetten, ne de bitmeyen bir savaştan bahsetmek mümkündür. Bununla beraber, bütün risklerde olduğu gibi bu son kertedeki riski de büyüten unsur elbette belirsizliktir. İronik olan ise belirsizlik ortamını meydana getiren ile risklere maruz kalanın aynı özne olmasıdır.

Uluslararası zorunlu göçler yeni dünya düzeninin risklerinden bir tanesidir. Bu göçlere maruz kalmış kişiler üzerinde çalışmalar yapan Birleşmiş Milletler'in temelde yaptığı ayrım "mülteci", "sığınmacı" ve "devletsiz kimse" şeklindedir. Ancak *UNHCR Emergency Handbook*'ta(2020b) devletsiz kimselerin aynı zamanda mülteci ya da sığınmacı olabileceği, öte yandan bunların önemli bir kısmının da kendi ülkeleri

sınırları içinde bulunduğu belirtilmiştir. Nihayetinde aşağıda da ifade edildiği üzere Birleşmiş Milletler'in devletsiz kimselerin sayıları hakkında güçlü bir tahmine sahip olmadığı da anlaşılmaktadır.

Uluslararası zorunlu göçlere konu olan "mülteci", "sığınmacı" ve "devletsiz kimse" şeklinde anılan kişilerin yanı sıra anılması gerekli olan bir başka göçmen kitlesi daha vardır. Bunlar mücbir sebeplerle kendi ülkesinin sınırları dışında bir bölgeye yasal olmayan şekilde geçerek hiçbir halde sığınma başvurusunda bulunmayan, hedef ülke ile hiçbir resmi temas kurmayan, orada kaçak olarak ikamet eden düzensiz göçmenlerdir. Haliyle bu gruptaki göçmenlerin sayısıyla ilgili kesin bir kanaate sahip olmak da mümkün değildir. Bu sebeple çalışmamızda uluslararası zorunlu göçler, düzensiz göçmenler ile sayısı hakkında yanılma payı yüksek olan devletsiz kimselerle ilgili spekülatif değerlendirmelerden kaçınarak, sayıları belirli bir kesinliğe sahip Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) gözetimindeki mülteciler ve sığınmacılar üzerinden ele alınmıştır. Bu kapsamdaki mültecilerin ve sığınmacıların sayılarındaki ve hareketliliklerindeki değişmenin genel bir kanaate varmak noktasında önemli ipuçlarını barındırdığı düşünülmektedir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VERİLERİNE GENEL BİR BAKIŞLA MÜLTECİLER VE SIĞINMACILAR

Uluslararası boyutta yerinden edilmeleri değerlendirmek için incelenecek olan mülteci ve sığınmacı sayılarına bakmadan önce daha büyük bir veriye, uluslararası göçmenlerin toplam sayılarına bakmak faydalı olabilir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere değişen dünya nüfusuna kıyasla uluslararası göçmen sayılarında bir artış söz konusu ise de bunun yetmişlerden bu yana 20 yıllık zaman zarfında ulaşım ve haberleşme teknolojilerindeki müthiş gelişmeye karşılık olabilecek bir farklılaşma olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

Tablo 4. Uluslararası Göçmenler. 1970-2019 (2020 Dünya Göç Raporu, 2020: s.9)

Yıl	Göçmenlerin sayısı	Göçmenlerin dünya nüfusundaki %'si
1970	84.460.125	%2,3
1975	90.368,010	%2,2
1980	101.983.149	%2,3
1985	113.206.691	%2,3
1990	153.011.473	%2,9
1995	161.316.895	%2,8
2000	173.588.441	%2,8
2005	191.615.574	%2,9
2010	220.781.909	%3,2
2015	248.861.296	%3,4
2019	271.642.105	%3,5

Belirlili bir düzenlilik eğilimi gösteren uluslararası göçmenlerin sayılarına karşılık uluslararası zorunlu göçlerde durum daha farklı seyretmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yıllıkları (UNHCR Yearbooks)[2] ve *Global Trends* verileri süzülerek hazırlanmış olan aşağıdaki tabloda mülteci ve sığınmacı sayılarında 1999-2013 yılları arasında ciddi bir değişim olmadığı görülmektedir. 2013 Yılından itibaren toplam mülteci ve sığınmacı sayısında görülen dramatik artışın ise Suriyeli göçmen krizinin patlak vermesiyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Tablo 5. 1999-2019 Tarih aralığında UNHCR Sorumluluğundaki Müteciler, Sığınmacılar ve Devletsiz Kimseler[3] (UNHCR Yearbooks, UNHCR Global

[2] Tablodaki sayılar sonu "bin" olacak şekilde yuvarlanmıştır.

[3] UNRWA Gözetimindeki Filistinli mülteciler bu sayılara dâhil değildir, 1948'de 700.000 kişi ile başlayan sürgünleri devam etmektedir. 2017-2018-2019 Yıllarındaki sayıları, ilgili yıllara düşülen dipnotta ayrıca belirtilmiştir.

Trends 2017-18-19)[4]

Yıl	Mülteciler[5]	Sığınmacılar	Devletsiz[6] Kimseler	Yıl	Mülteciler	Sığınmacılar	Devletsiz Kimseler
1999	11.675.000	1.182.000	1.486.000[7]	**2009**	10.397.000	984.000	6.560.000
2000	12.130.000	1.088.000	-	**2010**	10.550.000	837.000	3.463.000
2001	12.116.800	1.073.000	-	**2011**	10.405.000	897.000	3.480.000
2002	10.594.000	1.094.000	-	**2012**	10.498.000	928.226	3.340.000
2003	9.593.000	998.000	-	**2013**	11.699.000	1.164.449	3.469.000
2004	9.575.000	885.000	1.456.000	**2014**	14.400.000	1.800.000	3.500.000
2005	8.662.000	802.000	2.384.000	**2015**	16.111.000	3.225.000	3.687.000
2006	9.878.000	744.000	5.806.000	**2016**	17.185.000	2.837.000	3.242.000
2007	11.390.000	740.000	2.938.000	**2017**	19.900.000[8]	3.100.000	3.900.000
2008	10.490.000	826.000	6.572.000	**2018**	20.400.000[9]	3.500.000	3.900.000
				2019	20.400.000[10]	4.200.000	4.200.000

[4] Bu tablo UNCHR Year Books kaynağında mevcut değildir. Yıllıklar ayrı ayrı incelenerek veriler tablo haline getirilmiştir.

[5] Bu sayı BM tarafından tanımlanan "mülteci" ve "mülteci benzeri" konumunda olan kişileri kapsamaktadır

[6] Devletsiz kimselerin gerçek sayılarının Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü tarafından tespit edilebilenden çok fazla olduğu, kaynakta ifade edilmektedir. DK'lerin ülke içi ve dışı göçleri hakkında kesin bilgi verilememektedir

[7] BM verilerinde sonraki yıllar için "devletsiz kimseler"i belirten sayılar açıkça verilmiş olmasına rağmen 1999 yılında bu sayı devletsiz kimseleri de içine alan "BMMYK ile ilgili diğerlerinin sayısı" *(number of others of concern to UNHCR)* şeklinde genel olarak verilmiştir.

[8] 2017 Yılı sonu itibariyle UNRWA gözetiminde de 5.4 milyon Filistinli mülteci vardır.

[9] 2018 Yılı sonu itibariyle UNRWA gözetiminde de 5.5 milyon Filistinli mülteci vardır.

[10] 2019 Yılı sonu itibariyle UNRWA gözetiminde de 5.6 milyon Filistinli mülteci vardır. Aynı yıl sonu itibariyle 3.6 milyon da Venezuella vatandaşı uluslararası boyutta yerinden edilmiştir. Kitlesel bir uluslararası yerinden

Bütün yerinden edilmeler belirli zorlayıcı güçlerin tetik lemesiyle gerçekleşir. Tabloda sunulan yıllardaki her bir sayının ardında da zorlama ile yurdundan koparılanları anlatan dramatik insan hikayeleri mevcuttur. Her insan tecrübesi kendi içinde barındırdığı psikolojik süreçlerle tek başına bütünlüğe sahip ve biricik olsa da eylemi tetikleyen ve gerçekleşme türünü etkileyen belirli olayların varlığı da göz ardı edilemez. Bunlar pek çok insanın -kendi içinde farklılaşan etkileşimlerle- bazı düzenliliklerin ve genel eğilimlerin bir parçası olması sonucunu doğurur. Sonraki başlıklarda mültecilik ve sığınmacılık durumları, oluşum larında etkili olduğu düşünülen belirli tarih ara lığın daki olaylara bağlı olarak sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Yeni Dünya Düzeni

Sovyetler Birliği'nin 1979'da Afganistan'ı işgali ile trajik boyutlara tırmanan çatışma süreci bu ülkenin uluslararası zorunlu göçe uzun yıllar yoğun şekilde kaynaklık etmesi bakımından önemli bir tarihi işaret eder. İşgalin ardından ciddi bir göç dalgası başlamış, 1982 yılında 2.8 milyon Afgan Pakistan'a, 1.5 milyon Afgan da İran'a sığınmıştır ("Soviet Invasion of Afghanistan", t.y., par. 1,4). 1988 yılında Sovyetler Birliği Afganistan'dan çıksa da süreçle bağlantılı olarak 1992 yılına kadar burada suların durulmadığı da hatırlanmalıdır. 2000'li yıllara gelindiğinde Afganistan'ın kaderi ABD destekli olarak kurulmuş olan Taliban ve El Kaide'yle ABD'nin mücadelesi etrafında yeniden şekillenmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin 7 Ekim 2001'de Afganistan'da başlattığı operasyonlar, bitmek bilmeyen bir savaşın bitmek bilmeyen göçlerine zemin hazırlamıştır.

UNHCR Statistical Yearbook 2004 (2005) Verilerine göre:

2004 Verilerine göre araştırmaya konu tarih aralığının

edilmeye konu olan bu kişilerin sığınma başvuruları gerçekleşmemiş olup IOM ve UNCHR konu üzerinde çalışmaktadır.

başlangıcı olan 2000 yılında en fazla mülteciye kaynaklık eden ülkelerin başında Afganistan (3.587.000 mülteci) gelmektedir. Ardından gelen başlıca ülkeler Burundi, (568.000 mülteci) Irak (526.000 mülteci), Bosna Hersek (505.000 mülteci), Sudan (494.000 mülteci), Somali (476.000 mülteci), Angola (471.000 mülteci), Sierra Leone (403.000), Eritre (377.000 mülteci), Demokratik Kongo (372.000 mülteci), Vietnam (371.000 mülteci) Hırvatistan (335.000 mülteci) ve Azerbaycan'dır (284.000 mülteci). Aynı yıl en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkenin Pakistan (2.000.000 mülteci), ikinci sırada ise İran (1.868.000 mülteci) olduğu görülmektedir. Bu iki ülkeyi Almanya (906.000 mülteci), Tanzanya (680.000 mülteci), ABD (508.000 mülteci), Sırbistan-Karadağ (484.000 mülteci), Gine (427.000 mülteci), Sudan (414.000 mülteci) ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti (332.000 mülteci) takip etmiştir.

Afgan mültecilerin tamamına yakınının İran ve Pakistan'a yöneldiği görülmüştür. Bunun yanında Burundi'den en fazla Tanzanya'ya, Irak'tan İran'a, Bosna Hersek'ten ABD ve Sırbistan Karadağ'a, Sudan'dan Uganda'ya, Somali'den Etiyopya ve Kenya'ya, Angola'dan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne, Sierra Leone'den Gine ve Liberya'ya, Eritre'den Sudan'a, Demokratik Kongo'dan Tanzanya'ya, Vietnam'dan Çin'e, Hırvatistan'dan Sırbistan Karadağ'a ve Azerbaycan'dan Ermenistan'a yoğun olarak mülteci akışı olduğu ifade edilebilir. Belirtilen temel göç akışlarından arta kalan mülteciler ağırlıklı olarak yakın bölge ülkelerine, Avrupa devletlerine ve ABD'ye yönelmiştir. Ayrıca 2001, 2002, 2003 ve 2004 yıllarında da mülteci akışlarına bakıldığında başlıca kaynak ve ev sahibi ülkeler ile göç yönelimlerinin birbirine oldukça yakın seviyelerde ve benzer şekilde seyrettiği ifade edilebilir.

2000 Yılı sonu itibariyle en fazla sığınmacıya ise Kuzey Amerika ve Avrupa'nın ev sahipliği yaptığı görülmektedir. 2000 Yılı içinde en fazla ilk başvuru alan ülkeler Birleşik Krallık, Almanya, ABD, Hollanda ve Belçika'dır. Önde gelen kaynak ülkeler ise Irak, Sırbistan Karadağ, Türkiye, Afganistan, Rusya ve Çin'dir.

Çinlilerin yoğunlukla Amerika ve Avrupa'ya yöneldikleri görülürken sayılan diğer ülkelerden göç edenlerin çok büyük bir kısmının Avrupa'yı tercih ettiği anlaşılmaktadır.

2000-2004 Yılları arasındaki sığınma başvuruları gözden geçirildiğinde ilk sırayı Birleşik Krallık'ın (336.000 sığınmacı) aldığı, ardından Almanya (324.000 sığınmacı), Fransa (270.000 sığınmacı), ABD (230.000 sığınmacı) ve Kanada'nın (175.000 sığınmacı) geldiği ifade edilebilir. En fazla başvuruyu alan Birleşik Krallık çoğunlukla Iraklı, Somalili, Afgan ve Sırbistan Karadağlı sığınmacıların hedef noktası olmuştur. Almanya; Türklerin, Iraklıların, Sırbistan Karadağlıların ve İranlıların yoğun sığınma başvurularıyla dikkat çekmektedir. Fransa'ya sığınma başvurusu yapanlar içinde ise yine Türkler, Çinliler, Demokratik Kongolular, Cezayirliler, Ruslar, İranlılar ve Sri Lankalılar başı çekmektedir. ABD'ye yapılan başvurularda Çinliler, Meksikalılar, Kolombiyalılar ve Haitililer nüfus olarak öne çıkmaktadır. Kanada'da ise Pakistanlıların, Kolombiyalıların, Çinlilerin, Sri Lankalıların ve Meksikalıların başvuruları göze çarpmaktadır.

2004'te yeni sığınmacı başvurularına bakıldığında 38 sanayileşmiş ülkeye toplamda 366.000 başvuru yapıldığı görülmektedir. En fazla sığınmacı başvurusuna kaynaklık eden ülke 30.500 kişi ile Rusya olmuştur. Rusya Federasyonu vatandaşlarının sığınma başvurularının büyük çoğunluğunun ise Çeçenistan'dan yapıldığı anlaşılmaktadır. Sığınmacılara kaynaklık eden başlıca ülkeler sırasıyla Sırbistan-Karadağ (24.100 sığınmacı), Çin (17.600 sığınmacı), Türkiye (16.200 sığınmacı) ve İran (12.400 sığınmacı) şeklindedir.

Aynı yıl, sanayileşmemiş ülkelere, bir önceki yıl ile hemen hemen aynı seviyede, toplam 158.000 sığınma başvurusu yapılmıştır. Bu listede 32.600 başvuru ile Güney Afrika en fazla başvuru olan ülke konumundadır. Güney Afrika'yı Malezya (20.700 sığınmacı), Sudan (12.000 sığınmacı), Mısır (10.700 sığınmacı), Kenya (9.300 sığınmacı) ve Ekvador (7.900 sığınmacı) takip etmiştir. Bahse konu sığınmacılara kaynaklık eden başlıca ülkeler ise

13.000 ila 10.000 arasında seyreden sığınmacı sayılarıyla sırasıyla Somali, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Irak, Kolombiya, Sudan, Endonezya ve Myanmar olmuştur.

2004 sonu itibariyle en fazla mülteci barındıran ülkeler Pakistan (1.300.000 mülteci, UNHCR tahmini) ve İran (1.000.000 mülteci) olarak görünmektedir. Bu ikisini Almanya (877,000 mülteci), Tanzanya (602,000 mülteci), ABD (421.000 mülteci, UNHCR tahmini), Çin (299.000 mülteci) ve Birleşik Krallık (289.000 mülteci, UNHCR tahmini) takip etmektedir.

2004 sonu itibariyle Birleşmiş Milletler'in tahminine göre dünya genelinde en yüksek mülteci sayısı 2.400.000 kişi ile Afganlara aittir. Kaynak ülkeler arasında üst sıraları 731.000 mülteci ile Sudan, 486.000 mülteci ile Burundi, 462.000 mülteci ile Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve 389.000 mülteci ile Somali teşkil etmiştir. Mülteciler arasında başı çeken gruplara bakıldığında şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür:

2,4 milyonluk Afgan mültecilerin yaklaşık 2.250.000'i Pakistan ve İran'a göç etmiş, kalan kısmı da başta Almanya olmak üzere dünyanın farklı ülkelerine yönelmiştir. 486.000 kişilik Sudanlı mülteci topluluğun yaklaşık 250.000'i Uganda ve Çad'a, kalan kısmın tamamına yakını diğer bölge ülkelerine yönelmiştir. 462.000 kişiden oluşan Burundili mültecilerin 443.500'ü Tanzaya'ya, kalan kısmı da başta Demokratik Kongo ve Ruanda olmak üzere bölge ülkelerine göç etmişlerdir. 462.000 kişilik Demokratik Kongolu mültecilerin 153.000'den fazlası Tanzanya'ya, kalan kısmın tamamına yakını diğer bölge ülkelerine yönelmiştir. 389.000 kişilik Somalili mültecilerin ise 153.000'den fazlası Kenya'ya, kalan kısmın tamamına yakını diğer bölge ülkeleri ile ABD ve Birleşik Krallık'a yönelmiştir.

UNHCR Statistical Yearbook 2005 (2007) Verilerine göre:

2005 Yılında da görünüm bir önceki yıla göre pek fazla değişmemiş, mülteci sayısında 1.000.0000 kişiye yakın bir azalma gözlenirken sığınmacı sayısında düşük miktarlarda azalmalar

olmuştur. İlk başvurulan yer itibariyle sığınmacıların yoğunlukla yöneldikleri ülkeler sırasıyla Fransa, ABD, Tayland, Kenya, Birleşik Krallık ve Almanya'dır. Gerek mülteci akışlarındaki durum, gerekse toplamda bulundurulan mülteci sayısı bakımından devletler arasındaki sıralama ise 2004'teki durumu neredeyse tekrar etmiştir.

UNHCR Statistical Yearbook 2006 (2008) Verilerine göre:

2006 Yılında en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke 1.044.000 kişi ile Pakistan olurken, İran 968.000 mülteci ile ikinci sırada gelmektedir. Bu ülkelerdeki mültecilerin tamamına yakını önceki yıllarda olduğu gibi Afganlardan oluşmaktadır. En fazla mülteciye ev sahipliği yapan 3. Ülke ABD (843.000 mülteci) iken onu Suriye (702.000 mülteci) ve Ürdün (500.000 mülteci) takip etmiştir.

2006 Senesinde en fazla mülteciye kaynaklık eden ülkeler Afganistan (2.108.000 mülteci) olduğu görülürken onu Irak'ın (1.451.000 mülteci), Sudan'ın (686.000 mülteci), Somali'nin (464.000 mülteci) ve Vietnam'ın (374.000 mülteci) takip ettiği anlaşılmaktadır. Afganların 2006 yılında da yine öncelikli güzergâhı Pakistan ve İran olmuş, Iraklılar ise Ürdün ve Suriye'de yoğunlaşmışlardır. Sudanlı mültecilerin başta Çad ve Uganda olmak üzere bölge ülkelerindeki varlığına karşılık Somalililerin bölge ülkeleri haricinde Avrupa ülkeleri ve ABD'de de ciddi bir yoğunluğu söz konusudur. Çok büyük kısmı Çin'de bulunan Vietnamlı mültecilerin 3.168 kişilik bir kısmının ABD'ye yeniden yerleştirme kapsamında mülteci olarak göç ettiği görülmüştür.

Sığınmacı sayısı itibariyle Güney Afrika (131.000 sığınmacı), ABD (124.000 sığınmacı) başta gelen ev sahibi ülkeler iken başlıca kaynak ülkeler arasında Irak (47.000 sığınmacı), Demokratik Kongo (32.000 sığınmacı), Myanmar (26.000 sığınmacı) ve Somali (22.000 sığınmacı) öne çıkmıştır. Ev sahibi ve kaynak ülkeler arası akışlara göre sığınma başvurularının önceki yıllardakine benzer bir dağılım gösterdiği ifade edilebilir.

UNHCR Statistical Yearbook 2007 (2008) Verilerine göre:

2007 sonu itibariyle en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkeler sırasıyla Pakistan (2.000.000 mülteci- UNHCR Tahmini), Suriye (1.500.000 mülteci-Hükümetin tahmini) , İran (964.000 mülteci), Almanya (579.000), Ürdün (500.000 mülteci-Hükümetin tahmini), Tanzanya (436.000 mülteci) şeklindedir. En fazla mülteciye kaynaklık eden ülkeler ise Afganistan, Irak, Sudan, Somali, Burundi ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'dir. Bunlardan Afganların yaklaşık 1.800.000'i yine Pakistan ve İran'a göç ederken arta kalan kısmın büyük çoğunluğunun Danimarka, Birleşik Krallık, Hollanda, Alman ve Hindistan'a yöneldiği anlaşılmaktadır. Iraklıların ise 1.500.000'inin Suriye'ye, 500.000'inin Ürdün'e ve kalan kısmın büyük çoğunluğunun bölge ülkelerine iltica başvurusu yapmışlardır. Listedeki diğer ülkelerden göç edenlerin ise yine yakın bölgelere yönelerek önceki yıllarla benzeşen bir göç akımı oluşturduğu ifade edilebilir.

2007 Yılı sonu itibariyle 653.000 ferdi sığınma başvurusu yapıldığı, bunların 50.700 tanesinin kabul edildiği görülmektedir. Ferdi sığınma hakkı tanıyan başlıca ülkeler sırasıyla ABD, Güney Afrika, İsveç, Fransa, Birleşik Krallık, Kanada ve Yunanistan olarak ifade edilebilir. Başvuruya kaynaklık eden başlıca ülkeler ise sırasıyla Irak, Somali, Eritre, Kolombiya ve Rusya şeklindedir.

2008, 2009, 2010 Yılları mülteci ve sığınmacı verileri itibariyle 2007'den çok bariz bir farklılaşma sunmamaktadır. Suriye krizinin baş göstermesiyle birlikte yerinden edilme meselesinde müthiş bir farklılaşmanın fitilinin ateşlendiği 2011 Yılı verilerinden ise özetle şöyle bahsedilebilir .

UNHCR Statistical Yearbook 2011 (2013) Verilerine göre:

Birleşmiş Milletler'in 2011 Yılına dair sunduğu veriler gelindiğinde toplam mülteci sayısı içinde 2.700.000 mülteci ile Afganlar ilk sırada yer alırken, Irak (1.400.000 mülteci), Somali (1.100.000 mülteci), Sudan (500,000 mülteci), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (491,500 mülteci), ve Myanmar (414,600

mülteci) en fazla mülteciye kaynaklık eden diğer ülkeler olmuşlardır. Bu sıralamadaki ilk üç 2008, 2009, 2010 yıllarında da aynı şekilde başı çekmiş görünmektedir. Afganların 2.000.000'a yakını yine Pakistan ve İran'a yönelirken kalan kısmın büyük bölümünün Avrupa ülkelerine göç ettiği anlaşılmaktadır. Iraklıların ise 1.000.000 kadarı (Suriye hükümeti tahmini) Suriye'ye, 450.000'inin Ürdün'e, kalan kısmının büyük bölümünün ise diğer bölge ülkeleri ile Avrupa ülkelerine gittiği görülmüştür. Somalililerin büyük bölümü Kenya, Yemen ve Etiyopya'nın başı çekiği bölge ülkelerine, bir kısmı da İtalya, Norveç, Hollanda, Birleşik Krallık gibi bazı Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Sudanlıların, Demokratik Kongoluların ve Myanmarlıların ise tamamına yakını sadece bölge ülkelerine mülteci olarak sığınmışlardır.

Pakistan 1.700.000 mülteci ile en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke iken, İran (887,000 mülteci), Suriye (755,400 mülteci-Hükümet tahmini), Almanya (571,700 mülteci), ve Kenya (566,500 mülteci) ile bu listede üst sıralardaki diğer ülkeler olmuşlardır.

2011 sonu itibariyle 895.000 kişi iltica başvurularını bekliyor görünmektedir. Yeni iltica taleplerinin yapıldığı ülkelerin başında 107.000 başvuru ile Güney Afrika yer alırken bu ülkeyi ABD (76.000 sığınmacı), Fransa (52.100 sığınmacı), Almanya (45.700 sığınmacı), İtalya (34.100 sığınmacı), İsveç (29.600 sığınmacı) ve Belçika (26.000 sığınmacı) listenin üst sıralarında yer alarak takip etmişlerdir. Yeni iltica başvurularına bakıldığında ilk sırayı Zimbabve'nin (52.500 sığınmacı) aldığı görülmektedir. Zimbabvelilerin 35.000'i Güney Afrika'ya sığınırken, listede ikinci sırayı Afganların (43.000 sığınmacı) aldığı, bunların Almanya, Avusturya ve Türkiye başta olmak üzere dünyanın farklı ülkelerine sığındıkları anlaşılmaktadır. Sığınmacılara kaynaklık etmesi bakımından sıralamada başı çeken diğer ülkeler ise Somali, Fildişi Sahilleri, Demokratik Kongo, Myanmar ve Irak'tır.

Halep Oradaysa Suriyeliler Burada

Suriye'deki durumun içinden çıkılmaz bir hal almasını yerinden edilmiş kişilerin toplam sayısındaki belirgin etkisi 2013 yılında ortaya çıkmıştır. Suriyelilerin yerinden edilmesinin genel olarak mülteci sayılarına yansıdığını göstermektedir.

UNHCR Statistical Yearbook 2013 (2015) Verilerine göre:

Suriyeliler 2.470.000 kişilik bir mülteci grubuyla dünya genelinde bu alana kaynaklık eden milletlerin en başında yer almışlardır. Suriyelileri takip eden mültecilerin başında Afganlar (2.452.000 mülteci), Somalililer (1.000.000 mülteci), Sudanlılar (606.000 mülteci) ve Demokratik Kongolular (442.000 mülteci) gelmiştir. Mültecilere ev sahipliği yapan başlıca ülkeler ise Pakistan (1.617.000 mülteci), İran (857.000 mülteci), Lübnan (857.000 mülteci), Ürdün (642.000 mülteci), Türkiye (609.000 mülteci) ve Kenya (535.000 mülteci) olmuştur.

Afgan mültecilerin temel hedef noktası yine Pakistan (1.616.000 mülteci) ve İran (814.000) olmuştur. Suriyelilerin 851.000'i Lübnan'a göç ederken kalanların çok büyük bir kısmı başta Türkiye (586.000 mülteci) ve Ürdün (525.000 mülteci) olmak üzere bölge ülkelerine göç etmiştir. Somalilierin çoğu Kenya, Yemen ve Etiyopya'ya, Sudanlıların çoğu Çad ve Güney Sudan'a, Demokratik Kongoluların çoğu da Uganda, Ruanda ve Tanzanya'ya yönelmişlerdir. Bu başlıca göç güzergâhlarına yönelenlerden arta kalanların çok büyük bir bölümü bölge ülkelerine, az bir kısmı da Avrupa ülkelerine yönelmiş görünmektedir.

2013 sonunda sığınmacı sayısında ise Afganlar 75.000 kişi ile ilk sırayı alırken, Demokratik Kongo (65.000 sığınmacı) , Etiyopya (49.000 sığınmacı), Pakistan (48.000 sığınmacı), Myanmar (45.000 sığınmacı), Irak (43.000 sığınmacı), Zimbabve (42.000 sığınmacı) ve Suriye (41.000 sığınmacı) başlıca diğer kaynak ülkeler olarak öne çıkmışlardır. Afgan sığınmacıların 22.000'i Türkiye'yi tercih etmiş, kalan kısmın çoğu da Pakistan, Hindistan ve Endonezya gibi bölge ülkelerine yönelmişlerdir. Afgan sığınmacıların küçük bir bölümü Avrupa devletlerine

sığınma başvurusu yapmış görünmektedir. Diğer devletlerden çıkan sığınmacılar da bu duruma benzer şekilde çoğunlukla bölge ülkelerine yönelmişler, çok küçük bir bölümü de Avrupa devletlerine sığınma başvurusu gerçekleştirmiştir.

Aynı yıl en fazla sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapmış olan ülkeler ise Güney Afrika (237.000 sığınmacı), Almanya (136.000 sığınmacı), ABD (84.000 sığınmacı), Kenya (52.000 sığınmacı), Fransa (52.000 sığınmacı), Türkiye (52.000 sığınmacı), Yemen (50.000 sığınmacı) ve Malezya (43.000 sığınmacı) olarak sıralanabilir.

UNHCR Statistical Yearbook 2014 (2015) ve *UNHCR Statistical Yearbook 2015* (2017) Verilerine göre:

2014 ve 2015 Yıllarına damga vuran uluslararası zorunlu göç akışı şüphesiz yine Suriye kaynaklı olarak gerçekleşmiş, bunun dışındaki bölgelerde yaşanan göçlerde kitlesel olarak önceki yıllardan belirgin bir farklılaşma görülmemiştir. 2016 Yılına gelindiğinde Suriyeli mülteci sayısının trajik bir artışla 5.525.000'e ulaştığı görülmüştür. Mülteci hacmi bakımından 1.000.000'un üzerinde sayılarla Suriyelileri takip eden başlıca kaynak ülkeler ise Afganistan (2.501.000 mülteci), Güney Sudan (1.437.000 mülteci) ve Somali (1.012.000 mülteci) olmuştur. Bu ülkelerden sonra önde gelen kaynak ülkeler 650.000 ila 450.000 arasında değişen sayılarla Sudan, Demokratik Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti, Myanmar, Eritre ve Burundi'dir. 2016 Sonu itibariyle en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkelerin başında ise Türkiye (2.870.000 mülteci) ve Pakistan (1.353.000 mülteci), Uganda (941.000 mülteci) ve Sudan (421.000 mülteci) gelmektedir. Bunları takip eden başlıca ev sahibi ülkeler arasında 270.000 ila 229.000 arasında değişen mülteci sayılarıyla ABD, Yemen, Tanzanya, Güney Sudan, İsveç ve Rusya sayılabilir.

UNHCR Statistical Yearbook 2016 (2017) Verilerine göre:

2016 Yılı sonunda en fazla sığınmacıya kaynaklık eden ülkeler Afganistan (369.000 sığınmacı), Irak (278.000 sığınmacı),

Suriye (184.000 sığınmacı), İran (88.000 sığınmacı), Demokratik Kongo (83.000 sığınmacı) ve Etiyopya (79.000 sığınmacı) olmuştur. Sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkelerin başında ise ABD (543.000 sığınmacı), Türkiye (246.000 sığınmacı) ve Güney Afrika (219.000 sığınmacı) gelmiştir. Bunları takip eden başlıca ülkeler arasında 83.000 ile 40.000 arasında değişen sayılarla İsveç, Malezya, Birleşik Krallık, Uganda, İsviçre ve İspanya gelmektedir.

2016 Sonu itibariyle oluşan tabloya bakıldığında da göç akışlarının önceki yıllarla benzeşen eğilimler gösterdiği ifade edilebilir. Bu durumdan net bir ayrışma yahut hızla değişim gösteren sayılar Suriyeli göçmenlerde görülmektedir. Suriyelilerin son yıllarda artan bir ivme ile Türkiye üzerinde yoğunlaşan ülke dışına göç akışına konu oldukları görülmektedir. 2011'de başlayan çatışma ortamının özellikle 2013'te bu akışı hızlandırdığı, 2014-2015-2016 ve 2017'de de bu sürecin işlemeye devam ettiği anlaşılmıştır.

2018 Sonuna gelindiğinde yurdunu terk etmek zorunda kalan Suriyeli sayısındaki artışın trajik boyutlara ulaşarak 2000'li yıllarda yaşanan uluslararası zorunlu göçler içinde istisnai bir konumu işgal ettiği görülmüştür. Göç akımlarının ortaya çıkan tabloya göre Türkiye ise yerlerinden edilmiş Suriyeliler için geçici olup olmadığı soru işaretleri ile dolu ikinci bir vatan yahut bir sığınak haline gelmiştir.

Tablo 6. 2018 sonu itibariyle (UNHCR Sorumluluğundaki Mülteciler) (Global Trends, 2018: s.14).

En fazla mülteciye kaynaklık eden ilk 5 ülke	En fazla mülteciye ev sahipliği yapan ilk 5 ülke

Suriye	6,7 milyon	Türkiye[11]	3,7 milyon
Afganistan	2,7 milyon	Pakistan	1,4 milyon
Güney Sudan	2,3 milyon	Sudan	1,2 milyon
Myanmar	1,1 milyon	Uganda	1,1 milyon
Somali	0,9 milyon	Almanya	1,1 milyon

2018 Sonu itibariyle mültecilere kaynaklık eden ilk beş ülke Suriye, Afganistan, Güney Sudan, Myanmar ve Somali olmuştur. İlk beş sıradaki kaynak ülkeleri çok daha düşük sayılarla Sudan, Demokratik Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti, Eritre ve Burundi takip etmektedir. 6,7 Milyonluk bir kitle ile en büyük sayıyı temsil eden Suriyeli mültecilerin %85'i bölge ülkelerine sığınmışken, 2018 yılı sonu itibariyle yeni kayıtlar ve doğumlarla Türkiye 3.3622.400 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapar duruma gelmiştir. Bu göçmen akımından en büyük payı alan Türkiye'den sonra bölge ülkelerinden en fazla Suriyeli mülteci barındıranlar Lübnan (944.200 mülteci), Ürdün (676.300 mülteci), Irak (252.500 mülteci) ve Mısır (132.900 mülteci) şeklinde sıralanabilir. Bölge dışında en fazla Suriyeli mülteci barındıran ülke 532.100 mülteci ile Almanya'dır. Almanya'yı İsveç (109.300 mülteci), Sudan (93.500 mülteci), Avusturya (49.200 mülteci), Hollanda (32.100 mülteci), Yunanistan (23.900 mülteci), Danimarka (19.700 mülteci), Bulgaristan (17.200

[11] Her ne kadar BM verilerine göre Türkiye'deki 3,7 milyon göçmen de diğer ülkelerdeki gibi mülteci kategorisinde belirtilmiş olsa da Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York protokolündeki şerhi sebebiyle bu kimselere mülteci statüsü verme zorunluluğu yoktur. Türkiye buradan hareketle, 2013 Yılında çıkarılan "Yabancıları Koruma Kanunu" çerçevesinde topraklarına göç eden yabancılara kendi belirlediği yasal statüleri tanımlarken Suriyeliler için de geçici koruma uygulaması başlatılmıştır. Daha detaylı okuma için bkz. Sarp, Çağatay. Mazman, İbrahim. "Immigratıon To Turkey And Developing Legal Status Of Immigrants in The Light Of Socio-Political Situation" - Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu Tam Metin Kitabı, C. II, ss. 1213-1222, Ed. Ender Eyuboğlu, Sami Baskın. Saybilder Yayıncılık. 2018.

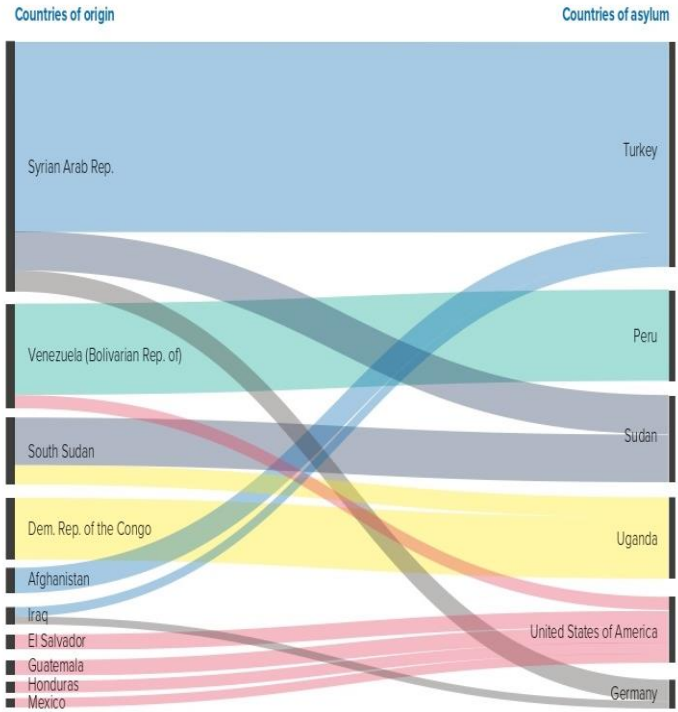
mülteci), İsviçre (16.600 mülteci), Fransa (15.800 mülteci), Ermenistan (14.700 mülteci), Norveç (13.900 mülteci) ve İspanya (13.800 mülteci) takip etmektedir. En fazla Suriyeli mülteci barındıran ülkeler böyle sıralanabilirken toplamda 2018 yılında 127 ülkede Suriyeli mülteci bulunduğu da belirtilmelidir (Global Trends, 2018: s.14).

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü'nün kontrolünde olan mülteci kitlesinde ikinci sırayı Afganistanlılar almaktadır. 2018 Yılı sonu itibariyle tespit edilen 2,7 milyon Afganistanlı mültecinin %88'i komşu ülkeler olan Pakistan (1.403.500 mülteci) ve İran (951.000 mülteci) tarafından barındırılmaktadır. Afganistanlı mültecilere ev sahipliği yapan diğer ülkeler arasında Almanya (126.000 mülteci), Avusturya (33.100 mülteci), İsveç (28.200 mülteci), Fransa (18.500 mülteci), İtalya (16.900 mülteci), İsviçre (12.300 mülteci) ve Avustralya (11.900 mülteci) başı çekmektedir. (Global Trends, 2018: s.14).

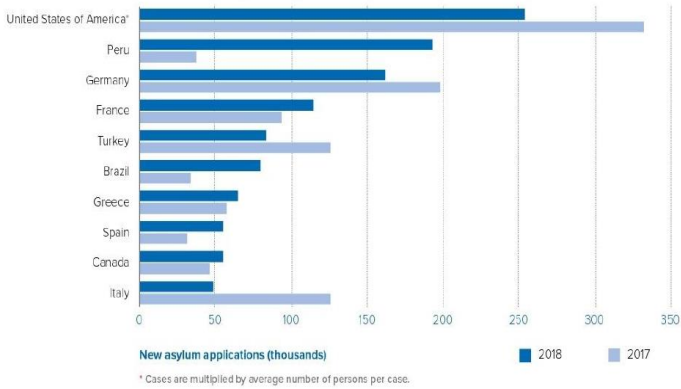
Tabloda görülen, en fazla mülteci barındıran ilk beş ülkeyi ise bir milyondan az sayılar ile İran, Lübnan, Bangladeş, Etiyopya ve Ürdün izlemektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi Türkiye'deki mültecilerin neredeyse tamamına yakını Suriyelilerden oluşmakta, benzer bir durumda olan Pakistan ise İran ile benzeşen şekilde çok büyük bir oranda Afganistanlı mültecilere ev sahipliği yapmaktadır. Tabloda üçüncü sıradaki Uganda; Brundi, Somali ve Ruanda'dan mültecilere (65.000'den fazla) ev sahipliği yapıyor olsa da Güney Sudanlı mülteciler (303.100 kişi) toplam sayının ezici çoğunluğunu teşkil etmektedir. Dördüncü sıradaki Sudan da Eritre ve Suriye'nin başı çektiği bölge ülkelerinden 200.000'in üzerinde mülteci barındırırken Güney Sudan'dan aldığı 852.100 mülteciyle yine başka bir yoğunlaşmaya sahne olmuştur. Birçok ülkeden mülteci almış olan Almanya ise 532.100 Suriyeli mülteci toplam sayının yarısını geçmektedir. Keza Lübnan'daki mültecilerin tamamına yakını da Suriyelilerden oluşmaktadır. Tabloda anılan diğer ülkelerden Bangladeş'teki mültecilerin tamamına yakını Myanmar'dan; Etiyopya başta Güney

Sudan, Eritre ve Somali gibi komşu ülkelerden; Ürdün ise ezici bir çoğunlukla Suriye'den mülteci almış görünmektedir (Global Trends, 2018: ss.18 -20).

Şekil 3. 2018'de Yeni Kaydolan Mülteciler ve Yeni Sığınmacıların Temel Akışları(Global Trends,2018: s.8)

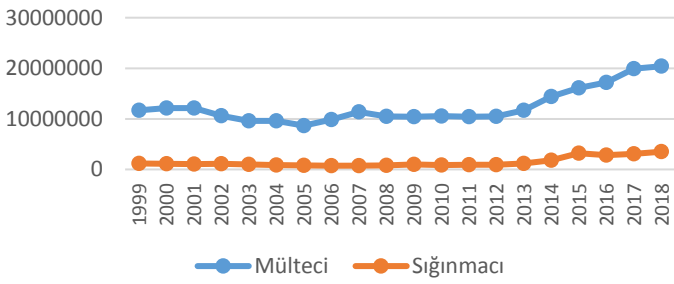
Grafik 1. Yeni Sığınma Başvurusu Yapılan Başlıca Ülkeler / 2018-2018 (Global Trends, 2018: s.43).

Son dönemde en çok sığınma başvurusuna konu olan ülke 254.300 başvuru ile Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu ülkeye yapılan sığınmacı başvurularına ağırlıklı olarak El Salvador (33.400 sığınmacı), Guatemala (33.100 sığınmacı), Venezüella (27.500 sığınmacı), Honduras (24.400 sığınmacı) ve Meksika (20.000 sığınmacı) kaynaklık etmiştir.2018'de 192.500 Sığınma başvurusu ile ikinci sırada yer alan Peru'ya ise neredeyse tamamen Venezüella'nın (190.500 sığınmacı) kaynaklık ettiği görülmektedir. Venezüella'nın baskın şekilde kaynaklık etmediği bir sığınmacı akınında Peru'nun 2017 yılında 37.800 sığınmacı, 2016'da ise 4.400 sığınmacı ile çok daha düşük ölçüde bir akıma konu olduğu anlaşılmaktadır. 161.900 Sığınmacının başvurduğu Almanya'ya ise öncelikle Suriye (44.200 sığınmacı) Irak (16.300 sığınmacı) İran (10.900 sığınmacı) Afganistan (10.900 sığınmacı) kaynaklık etmiş görünmektedir. Bu sıralamanın 2016 ve 2017'de de aynı şekilde oluşu muhtemel göçmen ağları bağlamında önem arz etmektedir. 2018 Yılında Fransa 114.500 sığınmacı başvurusu alırken başlıca kaynak ülkeler Afganistan (10.300 sığınmacı), Arnavutluk (6.800 sığınmacı) Gine (6.700 sığınmacı), Fildişi Sahili (5300 sığınmacı) ve Suriye (5000 sığınmacı) şeklinde sıralanmıştır. Türkiye ise yoğunlukla Afganistan (44.500 sığınmacı), Irak (20.000

sığınmacı) ve İran'dan (6.400 sığınmacı) toplamda 83,800 sığınmacı başvurusu almıştır. Aynı yıl 80.000 sığınmacı başvurusu alan Brezilya'ya kaynaklık eden başlıca ülkeler Venezüella (61.000 sığınmacı) ve Haiti (7.000 sığınmacı) olmuştur. Peru'ya benzeşen bir hedef ülke hikâyesi olan ülkenin 2017'de 33.800, 2016'da ise sadece 10.300 sığınma başvurusu aldığı ifade edilmelidir (Global Trends, 2018: ss. 41-43)

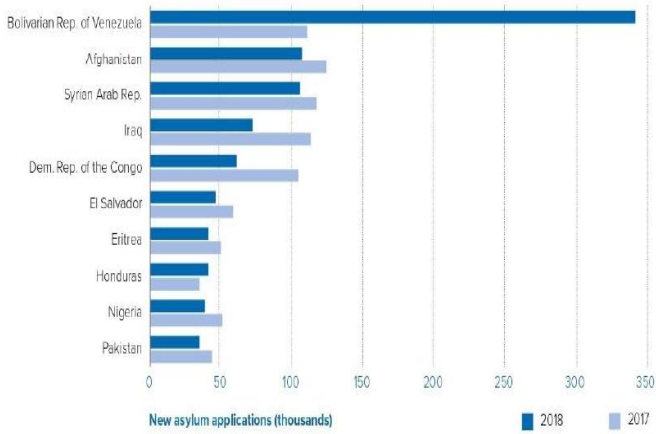
Grafik 2. Birleşmiş Milletler Verilerine Göre 2000'li Yıllarda Mülteciler ve Sığınmacılar

2018 Yılında en fazla sığınma başvurusu alan ilk 10 ülkede son 3 sırayı paylaşan ülkeler arasındaki Yunanistan 65.000 sığınma başvurusu alırken temel kaynak ülkeler; Suriye (13,200 sığınmacı), Afganistan (11,800 sığınmacı), Irak (9,600 sığınmacı) şeklinde gerçekleşmiştir. 55.400 başvuru alan Kanada için birinci sıradaki kaynak ülke Nijerya 9.600 olurken geri kalan sığınmacıların dünyanın çeşitli ülkelerinden geldiği anlaşılmaktadır. Bu sıralamada 10. Ülke konumundaki İtalya ise 48.900 sığınma başvurusu almış görünmektedir. İtalya'ya sığınmacı akımına kaynaklık eden ilk iki ülke Pakistan (7.300 sığınmacı) ve Nijerya (5.300 sığınmacı) olmuştur (Global Trends, 2018: ss.43 -44).

Grafik 3. Yeni sığınmacıların başlıca kaynak ülkeleri | 2017-2018 (Global

Trends, 2018: s.45).

Venezüella, 2017'de 33.100 sığınmacıya kaynaklık ederken, 2018'de bu sayı dramatik bir artışla 190.500'e ulaşmıştır. Bu artışın yöneldiği başlıca ülkeler Brezilya (61.600 sığınmacı), ABD (27.500 sığınmacı), İspanya (20.000 sığınmacı), Ekvador (11.400 sığınmacı) şeklinde ifade edilebilirken kalan kısmın tamamına yakının da diğer bölge ülkelerine yöneldiği anlaşılmaktadır. İkinci sıradaki kaynak ülke olan Afganistan'dan 2018 yılında 107.500 kişi diğer ülkelere sığınma başvurusunda bulunmuştur. Bunların yarısı kadarı Türkiye'ye (53.000 sığınmacı), bir kısmı Hindistan (4.500 sığınmacı) ve Pakistan'a (1.800 sığınmacı) yönelirken, kalan kısmın hemen hemen tamamı Avrupa ülkelerine dağılmış görünmektedir. 2018 sonu itibariyle (106.200 sığınmacı) 98 Ülkeye dağılmış olan Suriyeli sığınmacıların sayısının 2015 yılında 409.900, 2017 yılında ise 117.100 olduğu ifade edilmelidir. Suriyeliler Ürdün, Lübnan ve Türkiye'nin sağladığı özel düzenlemeler ve statülerle bu ülkelerde sığınmacı konseptinin dışında yer bulmuşlardır. Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki 7.200, Suudi Arabistan'daki ise 2.200 sığınmacı dışında kalanların çok büyük bir bölümü en başta Almanya (44.200 sığınmacı) olmak üzere Avrupa ülkelerine

dağılmışlardır. Bir diğer Orta doğu ülkesi olan Irak 2017 yılında 113.500 sığınmacıya kaynaklık ederken, 2018 yılında bu sayının 72.600'e düştüğü görülmektedir. Iraklı sığınmacıların 20.000'i Türkiye'yi hedef ülke olarak seçerken, 16.300 kadarı Almanya'ya yönelmiştir. Kalan kısmın ise bazı bölge ülkeleri ve Avrupa ülkelerine dağıldığı anlaşılmaktadır. Listedeki diğer ülkelerden Demokratik Kongo'nun 61.400 sığınmacıya kaynaklık ettiği, bunların 4.100 kadarını Fransa'ya yönlendiği, kalan kısmın tamamına yakınının ise bölge ülkelerine göç ettiği ifade edilebilir. Orta Amerika ülkesi El Salvador ise 46.800 sığınmacıya kaynaklık ederken bunların 33.400'ünün ABD'ye, 6.200'ünün Meksika'ya, 2.300'ünün ise İspanya'ya yöneldiği görülmüştür. Kalan kısmın bölge ülkelerine dağıldığı da belirtilmelidir. Bir Kuzey Doğu Afrika ülkesi olan Eritre'nin, kaynaklık ettiği 42000 sığınmacının çoğunluğu bölge ülkelerine, kalan kısmı da Avrupa'ya göç etmiş görünmektedir. Honduras'taki durum ise diğer Amerika kıtası ülkelerinden pek farklı değildir. Bu ülkenin kaynaklık ettiği 41.500 sığınmacının 24.400'ü ABD'ye, 13.600'ü Meksika'ya, 2.500'ü İspanya göç ettiği anlaşılmaktadır. Listenin sonundaki Nijerya, kaynaklık ettiği 39.200 sığınmacı ağırlıklı olarak Avrupa ve ABD'ye yönelirken, Pakistan'ın kaynaklık ettiği 35.800 sığınmacının büyük çoğunluğunun Avrupa ülkelerine yöneldiği görülmektedir (Global Trends, 2018: ss.44-46).

2019 Sonu itibariyle 20.4 milyonu UNHCR sorumluluğunda, 5.6 milyonu UNRWA sorumluluğunda olmak üzere toplam 26 milyon mülteci vardır. Mülteci veya sığınmacı statüsünde olmayan, uluslararası boyutta yerinden edilmiş 3.6 milyon Venezuellalı ise bu sayıya dâhil değildir (Global Trends: 2019). Ülkedeki siyasal ve olağanüstü iktisadi sorunlar temel yaşam imkânlarını kısıtladığı için temelde Venezuellalıların hareketlilikleri "iktisadi zorunlu göç" kapsamında değerlendirilebilir. Venezuellalıların çoğunluğu Kolombiya'ya kalanların tamamına yakını da Ekvador, Peru, Şili, Anjantin başta olmak üzere çevre ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır.

2019 yılında ise UNHCR sorumluluğundaki mülteciler ve uluslararası boyutta yerinden edilmiş Venezuellalıların (Uluslararası boyutta yerinden edilmiş kişi: UBYEK) sayıları dikkate alındığında bu anlamda en fazla göçmene ev sahipliği yapan ve kaynaklık eden ilk 5 ülke ilgili aşağıdaki tablo elde edilmektedir (Global Trends, 2019: s.3).

Tablo 7. 2019 sonu itibariyle (UNHCR Sorumluluğundaki Mülteciler/UBYEK)

En fazla mülteciye / *UBYEV'e* kaynaklık eden ilk 5 ülke		En fazla mülteciye / *UBYEK'e* ev sahipliği yapan ilk 5 ülke	
Suriye	6,6 milyon	Türkiye[12]	3,6 milyon
Venezuella	3,7 milyon	*Kolombiya*	1,8 milyon
Afganistan	2,7 milyon	Pakistan	1,4 milyon
Güney Sudan	2,2 milyon	Uganda	1,1 milyon
Myanmar	1,1 milyon	Almanya	1,1 milyon

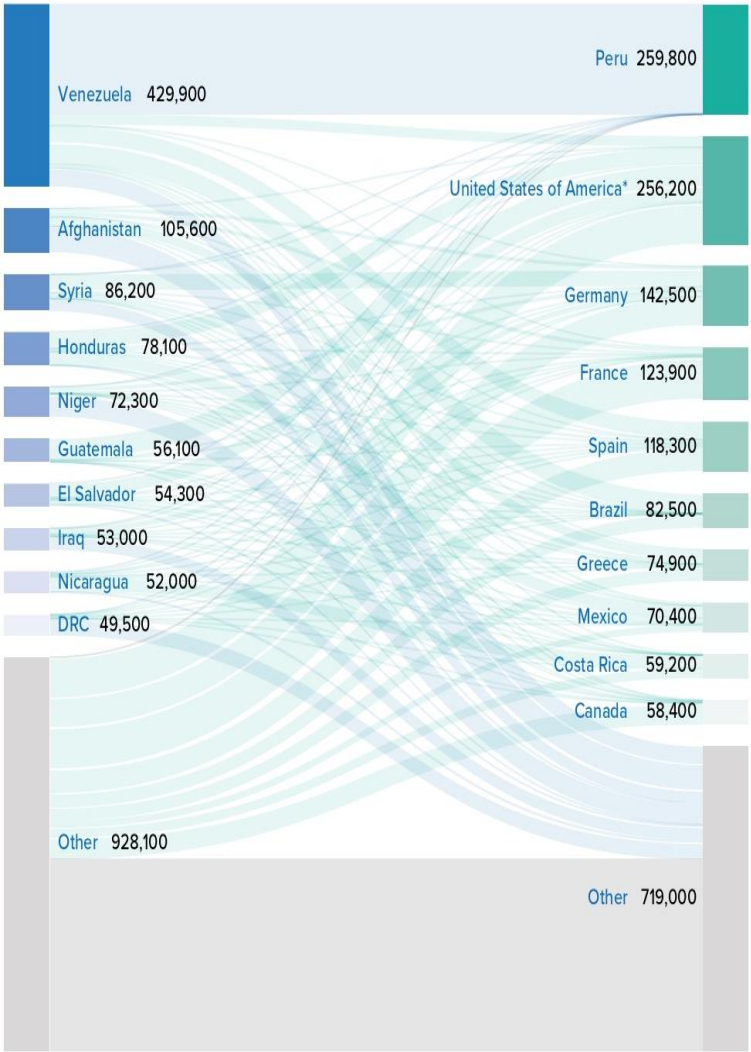
BM verilerine göre 2018'e göre bir kıyaslama yapıldığında 2019 yılında Venezuellalıların hareketi dışında -ki bu sayının haricinde 2017'de 33.100 olan Venezuellalı sayısı da 2019'da 794.500'e ulaşmıştır- uluslararası boyutta yerinden

[12] Her ne kadar BM verilerine göre Türkiye'deki 3,7 milyon göçmen de diğer ülkelerdeki gibi mülteci kategorisinde belirtilmiş olsa da Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York protokolündeki şerhi sebebiyle bu kimselere mülteci statüsü verme zorunluluğu yoktur. Türkiye buradan hareketle, 2013 Yılında çıkarılan "Yabancıları Koruma Kanunu" çerçevesinde topraklarına göç eden yabancılara kendi belirlediği yasal statüleri tanımlarken Suriyeliler için de geçici koruma uygulaması başlatılmıştır. Daha detaylı okuma için bkz. Sarp, Çağatay. Mazman, İbrahim. "Immigratıon To Turkey And Developing Legal Status Of Immigrants in The Light Of Socio-Political Situation" - Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu Tam Metin Kitabı, C. II, ss. 1213-1222, Ed. Ender Eyuboğlu, Sami Baskın. Saybilder Yayıncılık. 2018.

edilmiş mülteci konumundaki kişilerin durumunda belirgin bir farklılık görülmemektedir. Mültecilere kaynaklık etmede başı çeken Suriye'den kaçan insanların sığındığı ülkeler sıralamasında da bir değişiklik olmadığı ve barındırdıkları Suriyeli sayısı da hemen hemen sabit kalmış görünmektedir. Bu ülkelerin başında yine Türkiye (3.6 milyon mülteci) gelirken onu Lübnan (910,600 mülteci), Ürdün (654,700 mülteci), Irak (245,800 mülteci) ve Mısır (129,200 mülteci) takip etmiştir. İki Avrupa ülkesi Almanya (572,800 mülteci) ve İsveç (113,400 mülteci) ise bölge dışında en fazla mülteciye ev sahipliği yapan konumlarını devam ettirmişlerdir (Global Trends, 2019: s.20).

2019 Yılı içinde en fazla sığınma başvurusu alan ilk beş ülke ABD (301.000 sığınmacı), Peru (259.800 sığınmacı), Almanya (142.500 sığınmacı), Fransa (123.900 sığınmacı), İspanya (118.300 sığınmacı) iken bunları Brezilya (82.500 sığınmacı), Yunanistan (74.900 sığınmacı), Meksika (70.400 sığınmacı), Kosta Rika (59.200 sığınmacı), Kanada (58.400 sığınmacı) takip etmiştir. 2019 Yılındaki sığınma başvurularıyla ilgili olarak aşağıdaki şekil oldukça açıklayıcıdır. Sayılardan da tahmin edileceği üzere sığınmacı akışında Venüzella-Peru hattı, 2019'u önceki yıllardan ayırmada önemli bir gösterge olarak öne çıkmıştır (Global Trends, 2019: s.40-41).

Şekil 4. 2019'da Yeni Kaydolan Yeni Sığınmacıların Temel Akışları (Global Trends, 2019: s.42)

Günün Sonunda

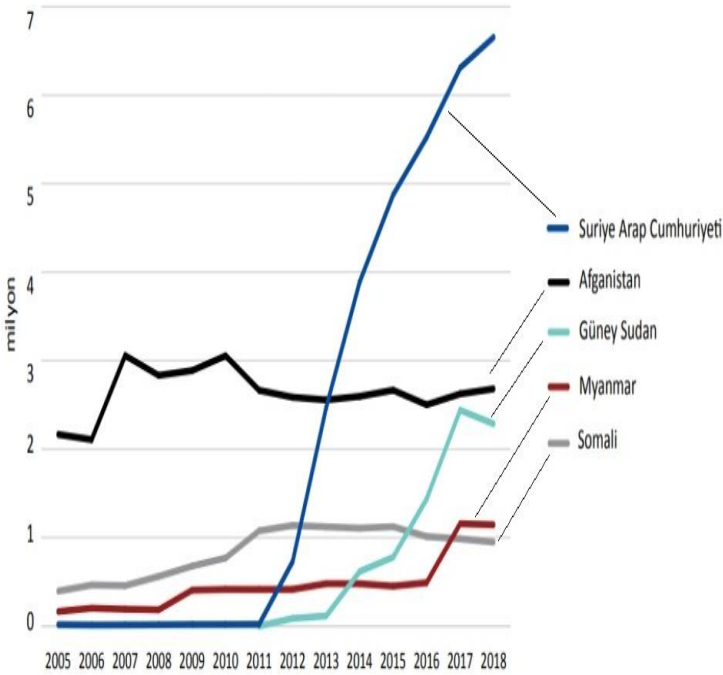
İncelenen dönemde toplam uluslararası göçler içinde

yerinden edilmenin belirgin bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Dünya genelinde yerinden edilmişler, tabii olarak, yaşam standartlarını en üst seviyeye çıkarma imkânı bulabilecekleri gelişmiş ülkelere göç etme arzusunda olsalar bile Batılı devletlerin mevcut göç politikalarının buna büyük ölçüde engel teşkil ettiği bilinmektedir. Göç yollarında yaşanan facialar ve Batılı ülkelerin takındığı katı tavır burada tek tek açıklamaya gerek görülmeyen ayan beyan ortadaki bir gerçek olarak sayısız misalle sabittir. Her şeye rağmen engelleri aşarak Batılı ülkelere sığınan göçmenler olsa da genel bir değerlendirme yapıldığında 2000'li yılların zorunlu göçlerinin daha çok "gelişmekte olan ülkelere" ve -göç imkânlarına bağlı olarak da- az gelişmiş bölge ülkelerine yöneldiği anlaşılmaktadır.

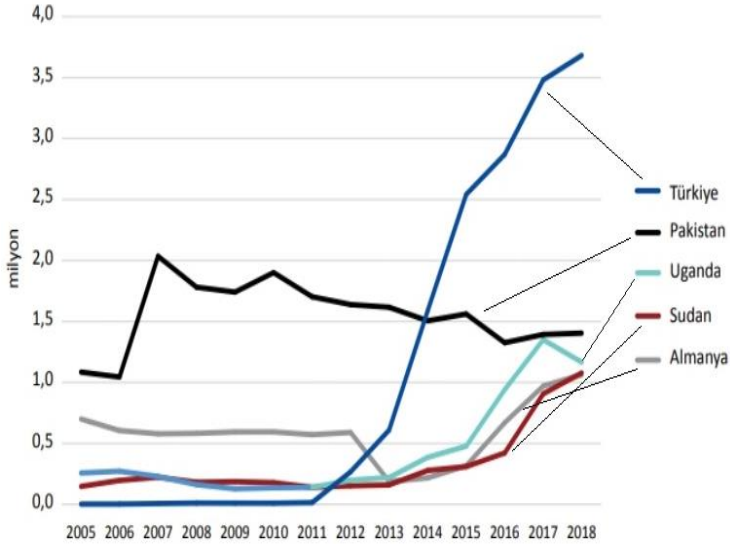
Önceki satırlarda detaylı olarak incelendiği üzere fırsat bulunduğu takdirde sığınma başvurularında gelişmiş ülkelerin tercih edildiği açıktır. El Salvador, Guetemala, Honduras ve Meksika, Venezuella gibi bölge ülkelerinden ABD'ye; Suriye, Afganistan, Pakistan ve farklı Afrika ülkelerinden Almanya, İsveç, Fransa, İspanya, İtalya, İsviçre, Birleşik Krallık gibi ülkelere yapılan başvurular bunlara misal teşkil etmektedir. Öte yandan hareketlilikler bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde İran ve Pakistan'a Afganistan'dan; Uganda'ya Sudan'dan, Burundi'den, Somali'den, Ruanda'dan, Demokratik Kongo'dan; Sudan'a Etitre'den ve Güney Sudan'dan; Peru'ya Venezuella'dan; Çad'a Sudan'dan; Bangladeş'e Myanmar'dan; Etiyopya'ya Güney Sudan'dan, Somali'den ve Eritre'den; Kenya ve Yemen'e Somali'den, Tanzanya ve Ruanda'ya Demokratik Kongo'dan yönelen belirli bir düzenlilik sergileyen akışlar gibi misaller de hikâyenin çok daha geniş çaplı asıl trajik tarafını işaret etmektedir. Son yıllarda gerçekleşen Suriyelilerin zorunlu göçleri de bu trajediyi iyiden iyiye pekiştirmiştir. Daha önce de ifade edildiği üzere Suriyelilerin çok büyük bir bölümü Türkiye'ye yönelmiş, kalan kısmın çoğunluğu da Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'a

sığınmışlardır. Gelişmiş Batılı ülkeleri arasında Almanya en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapmakta, onu İsveç izlemektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün 2020 raporunda yer alan aşağıdaki grafikler yıllar içindeki değişimi ve son durumu göstermesi bakımından önemlidir.

Grafik 4: 2018 İtibarıyla İlk 5 Menşe Ülkede Mültecilerin Sayısı (Milyon) (2020 Dünya Göç Raporu, 2020: s. 29)

Grafik 5. 2018 İtibarıyla İlk 5 Ev Sahibi Ülkede Mültecilerin Sayısı (Milyon) (2020 Dünya Göç Raporu, 2020: s. 30)

Son yıllarda dünyanın farklı bölgelerinde gerçekleşen faklı zorunlu göçler incelendiğinde hedef bölge tercihlerinde belirli benzerlikler, bölgesel yığılma biçimlerinde bazı düzenlilikler olduğunu söylemek mümkündür. Zorunlu göçün tabiatı gereği elbette bu durumun ortaya çıkmasında göçmen eğilimlerinin rolünden fazla harici etkenlerin pay sahibi olduğu da ifade edilmelidir.

Hedef bölge seçenekleri açısından zorunlu göçler her ne kadar gönüllü göçlere göre çok daha dezavantajlı bir konuma sahip olsa da istisnai haller dışında az ya da çok bir tercih imkânıyla gerçekleştirildiği kabul edilmelidir. Nihayetinde gelişmiş ülkelere sığınmanın dışında -2000'li yılların zorunlu göçlerinin de ağırlığını temsil eden- zorunlu göçlerdeki hedef ülke tercihinde iki temel unsurdan bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki harici değişkenler olarak adlandırılabilir. Bu değişkenler; "en kısa sürede ulaşılacak ülke", "en yakın ülke", "sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı en uygun ülke"

veya kimi zamansa "en risksiz göç yolunun bağladığı ülke" şeklinde olabilir. Ayrıca "uluslararası hukuk", "hedef ülkenin göç politikası veya sadece "ilgili gruptaki göçmenlere karşı tavrı" gibi etkenler de aynı kapsamda değerlendirilmelidir.

Burada önemli olan husus yerinden edilmenin gerçekleşme biçimidir. Yani Kunz'un (1973: s.134) kavramlarıyla, "akut mülteci hareketleri" ve "ileriye dönük mülteci hareketleri" ayrımı harici değişkenin türünü de belirleyecektir. Tahmin edileceği üzere "akut mültecilik hareketleri", hedef bölge tercihi noktasında zaten sınırlı imkânlara sahip olunan zorunlu göçler içinde en kritik seviyeyi işaret etmektedir. Bu yerinden edilme biçiminde hedef bölge tercihine dair imkân ya çok sınırlıdır ya da hiç yoktur. Yerinden edilmenin şekli, göçmene değerlendirme ve planlama için zaman verdiği ölçüde tercih şansında da artış söz konusu olacaktır. Petersen'in (1958: ss.261-262) "muhafazakârlık göçleri" kategorisindeki "zorlama ile göçler" de böyle bir hazırlık imkânı için nispeten daha fazla avantaj sağlayan göç türleri arasında değerlendirilebilir.

İkinci unsur olarak ise ferdi değişkenlerden bahsetmek gerekir. Bunlar kişinin sosyal, ekonomik ve beşeri sermayesi ile ilgili değişkenlerdir. Douglas S. Massey'in (1990a) de ferdi göç kararları bağlamında ele aldığı hususa benzer şekilde harici değişkenlerden ziyade ferdin merkezde olduğu bir etkileşimler kümesini işaret ederler. Öncelikle, göçmenin kaynak bölgedeki hayatı boyunca edindiği ekonomik ve beşeri sermaye, aktarılabildiği kadarıyla sonraki hayatına önemli katkı sağlayacağından bu kazanımların aktarılabileceği ve kullanılabileceği bölgeleri hedeflemek akılcı bir tercih olacaktır. Ancak yine bu noktada da yerinden edilmenin akut mu yoksa ileriye dönük olarak mı gerçekleştiği konusu önem arz etmektedir. Haliyle akut bir yerinden edilme durumunda kişinin ekonomik sermayesini aktarma şansı bulması (bütün mal varlığı uluslararası geçerliliği olan bir menkul kıymet

olarak elinde beklemiyorsa) ve beşeri sermayesine uygun bir hedef bölge seçmesi mümkün olmayabilir. Nispeten geniş bir zamana yayılmış yerinden edilmelerde ise göç için hazırlık ve planlama sürecinde bu iki sermaye türünün hedef bölge tercihinde etkin role sahip olmaları beklenir.

Her iki halde de, yani akut ve ileriye dönük bir yerinden edilme halinde göçmenlerin aktarmakta en az sorun yaşayacağı ve belki de ilk yerinden edilmeden hemen sonra, sayesinde ikinci bir göç gerçekleştirmesine dahi sebep olacak ferdi değişken ise sosyal sermayedir. Pek çok sosyal sermaye türü olmasına rağmen göç söz konusu olduğunda bunlar arasında göçmen ilişkiler ağının ayrı bir yere sahip olduğu ifade edilmelidir.

Göçmen ilişkiler ağı, kaynak bölgede yaşayan ve henüz göçmen olmayan kişilerle öncü göçmenler arasında sürmekte olan ilişkiler sayesinde oluşan bir bilgi akışı ile varlığını devam ettirir. Bu ağlar belirli bir seviyeye ulaştıklarında artık göç süreci kendi döngüsü içinde devam eder (Massey, 1990b: s.69). İşleyen bu süreçte yeni göçmenler, başta yerleşim olmak üzere pek çok konuda öncü göçmenlerden yardım alır, onları takip ederler (Gurak ve Kritz: 2016). Hedef bölgedeki hayatı büyük ölçüde düzenlemeye yardımcı olan bu ağlar kimi zaman göçmenin tek sermayesidir. Bilhassa yerinden edilmişler için daha da kıymetli olan bu sermayenin hedef bölge tercihindeki rolü itibariyle diğer değişkenler içinde pozitif bir ayrışma gösterdiği söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAHADAN KESİTLER:

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLER

Önceki satırlarda zorunlu göçlerle ilgili olarak ele alınan hususların ve verilen genel bilgilerin ardından Türkiye'deki Suriyelilerin ele alındığı bu bölümde günlük hayattan yansımalara başvurulmuştur. Tartışmalar sığınmacılık, zorunlu göçlerin yarattığı etki, riskler ve sosyal uyum konuları etrafında yürütülmeye çalışılmıştır.

İlk başlıkta yerli toplum algılamalarına yönelik bir kesit olarak 2018 yılında gerçekleştirilmiş Ankara alan araştırmasının verileri ve bulguları sunulmuştur. Ardından konuyla ilgili faydalı bilgiler sunacak bir bakış açısına sahip olduğu düşünülen, hem Suriye'yi hem de Suriyelileri iyi tanıyan bir Suriyeliyle, Suriye Ulusal Koalisyonu Ankara temsilcisi Ahmed Cemil Bakkora ile yapılan bir mülakata yer verilmiştir. Son başlıkta ise ilk iki başlıkta ele alınan konularla birlikte Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili yapılmış bazı araştırma sonuçlarına dünyadan da misaller vererek değinilmiş, genel bir değerlendirme yapılmıştır.

ANKARA ALAN ARAŞTIRMASI

Uluslararası zorunlu göçlerin hedef bölgelerde yaşayan yerli toplumlarca algılanma ve yorumlanma biçimlerinin göç sürecini anlamak için temas edilmesi lazım gelen temel değişkenlerden olduğu önceki satırlarda anlatılmıştı. Bilhassa yer değiştirme hareketi gerçekleştikten sonra sosyal yapı içinde yaşanan kimlik, statü ve uyum süreçleriyle ilgili bilgi üretimini sağlayabilmek için bu girişim yerli toplum üyelerinin konuya yükledikleri ve paylaştıkları anlamlara ulaşmak noktasında son derece önem arz etmektedir.

Konuyu Türkiye'deki Suriyelilere odaklanarak incelemeyi esas temel yaklaşımımız doğrultusunda, 2000'li Yıllarda yoğunlaşan ve Suriye kriziyle kitlesel hale dönüşen -savaş ve terör sebepli- Türkiye'ye zorunlu göçlerin yerli

toplumca nasıl algılandığını anlamaya yönelik Ankara-Türkiye ve Harkiv-Ukrayna'da gerçekleştirilen bir projenin[13] Ankara verileri bir kesit olarak sunulmuştur. Türkiye'de yaşamakta olan düzenli ve düzensiz göçmenlerin, hatta Orta Doğu'daki ülkelerinden gelen İranlı, Pakistanlı ve Arap turistlerin dahi "Suriyeliler" ile karıştırıldığı bir ortamda mülakatlarda sorulan sorularda kasıtlı olarak "Suriyeli" lafzına yer vermeyen, "savaş ve terör sebebiyle Türkiye'ye sığınan insanlar" üzerine yoğunlaşan bir dil kullanmak tercih edilmiştir. Yönlendirme yapmadan görüşlerini almak adına her ne kadar böyle bir tercihte bulunulmuş olsa da görüşmecilerin Suriyeliler üzerine değerlendirme yaptıkları, "yerinden edilmiş", "sığınmacı", "mülteci" gibi atıflarında genel olarak Suriyelileri kastettikleri görülmüştür. Aynı durumun sahadaki gözlem sonuçlarıyla da büyük oranda örtüştüğü ifade edilmelidir.

Dünyada yerlerinden edilmiş insanların durumlarını takip eden kuruluşlar temelde ikili bir ayrım yaparlar. Bunlardan biri "ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler / kimseler" (ÜİYEK) *(Internally Displaced Persons [IDPs])* olarak, diğeri de "ülke dışına göçle yerlerinden olan kişiler / kimseler" ya da diğer bir ifadeyle "uluslararası boyutta yerlerinden edilmiş kişiler / kimseler" (UBYEK) *(Externally Displaced Persons [EDPs])* şeklindedir. Farklı çalışmalarda birbirine

---

[13] Eylül 2017 – Eylül 2018 tarihlerinde yürütülüp raporlanmış olan, Kırıkkale Üniversitesi"nin desteklediği, "Savaş ve Terör Sebepli Göç Hareketlerinin Yerli Toplum Üzerindeki Sosyolojik Etkileri: Ankara/ Türkiye ve Harkiv / Ukrayna Örneği" adlı 2017-063 numaralı yayımlanmamış BAP projesi. Projeye kaynaklık eden alan araştırmasına araştırmacı olarak katkı sağlayan sosyolog Esma Sezgin'e ve sosyolog Sevda Karaca'ya, V.N. Karazin Kharkiv National University öğretim üyelerinden Doç. Dr. Oleksandr Khyzhniak'a, Doç. Dr. Galyna Kravchenkova'ya, Lisans Öğrencileri Anna Lymarenko'ya, Alexandra Blagina'ya, Viktoriia Manaienkova'ya, Mariya Shedenko'ya ve çevirilerde görev alan Gazi Üniversitesi lisans öğrencisi Anastasissia Krainiuchenko'ya teşekkürlerimi sunarım.

benzer ama farklı kısaltmalar tercih edilirken çalışmamızda, yerlerinden edilmiş kimseler için ÜİYEK ve UBYEK kısaltmaları kullanılmıştır.

Türkiye'deki UBYEK'lerin küçük bir kısmı barınma merkezlerinde hayatlarını sürdürürken bir bölümü de Türkiye'deki akrabalarının yanında ikamet etmekte, çoğunluğu ise ülkenin çeşitli şehirlerinde kendi çabalarıyla yaşam mücadelesi vermektedir. Kendilerine sağlıklı bir hayat imkânı sağlayabilen göçmen sayısı oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir. Sonraki satırlarda paylaşılacak sayılarda da görüleceği üzere alan araştırmasının tamamlandığı 2018 sonları ile bu kitabın tamamlandığı 2020 sonları itibariyle Türkiye'deki Suriyeli sayısında ciddi bir farklılık oluşmadığı gibi sosyal ve politik gelişmelerde de köklü bir değişim gerçekleşmemiştir. Elbette işlemekte olan sürecin etkileri sosyal yapıda günbegün yeni görünümler getirmekte, toplumsal algılara yön vermekte, ilişkileri ve karşılıklı söylemi yavaş yavaş biçimlendirmektedir.

Yöntem

Savaşın ve terörün sebep olduğu iç ve dış göç ile ortaya çıkan sosyal problemlerin yerli toplum açısından derinlikli olarak araştırılarak meselenin gerisindeki anlamları ve ilişkileri ortaya koymak, yaşanan sıkıntılar için geliştirilecek çözüm önerilerine katkı sağlamak ve bu hususta bilimsel bilgi üretmek projenin amacını teşkil etmektedir. Burada ise işin uluslararası zorunlu göçler boyutu esas alınmıştır.

Savaş, terör ve benzeri şiddet hareketleri sebebiyle gerçekleşen zorunlu göçlerin yerli toplumlar tarafından algılanma biçimlerini konu alan bu çalışma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde bilgi üretimi sağlamak üzerine kurgulanmıştır. UBYEK'lerin göçlerine maruz kalan toplumların süreçten etkileniş biçimlerini daha iyi irdeleyebilmek maksadıyla konuya özel olarak ele alınan göç süreci, zaman ve

mekân boyutlarıyla da sınırlandırılmıştır. Zaman kısıtı, göç sürecinin "yerleşme ve uyum" olarak anılan son aşamasını; mekân kısıtı ise göçmenlerin geçici veya kalıcı olarak yerleştikleri bölgeyi ifade etmektedir. Bu kısımdaki tartışmalar, 2017-2018 yıllarında Ankara'da (merkez ilçelerde) yerli toplum üzerine yapılan saha araştırmasına dayandırılmıştır. Nihayetinde bu çalışma ile göç sosyolojisine; özel olarak da savaş, terör ve benzeri sistematik şiddet hareketleri sebebiyle yerinden edilmelere yönelik literatüre bir katkı sunmak amaçlanmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin son yıllarda muhatap olduğu uluslararası zorunlu göçlerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmak da çalışmanın bir diğer amacını ifade etmektedir.

Saha araştırmasının henüz tamamlandığı 13.12.2018 tarihi itibariyle Göç İdaresi'nin (2018a) açıkladığına göre Türkiye'de 3.613.961[14] göçmen "geçici koruma" kapsamında bulunmakta, bunlardan 87.757'si Ankara'da ikamet etmektedir. Yine Göç İdaresi'nin (2018b) verilerine göre 2018 yılı itibariyle Türkiye'de 836.581 göçmen "ikamet izni" kapsamında bulunmakta, bunlardan 78.935'i Ankara'da ikamet etmektedir. Yani bu iki statü ile o dönemde Ankara'da ikamet izni olan Suriyeli sayısı 166.692'dir. Ancak bu sayılara anlam yüklerken düzensiz göçmenlerin ve ikamet izninin hilafında farklı şehirlerde hayat süren Suriyelilerin varlığı da düşünülerek değerlendirme yapılmalıdır.

Nitel araştırma yöntemi kapsamında tasarlanmış olan çalışmanın bu bölümünde "katılımlı gözlem", "derinlemesine mülakat", "doküman taraması" teknikleri kullanılmıştır. Savaş ve terör sebebiyle yerlerinden edilmiş insanların göçüne maruz kalan Ankara'nın merkez ilçelerde yaşamakta olan

[14] Kitabın tamamlandığı dönemde en son verilerin sunulduğu 16.12.2020 itibariyle geçici barınma merkezlerindeki Suriyeli sayısı 58.905, geçici barınma merkezlerinin dışındaki Suriyeli sayısı 3.580.667, toplam 3.639.572 kişidir. (https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638)

yerli halkı araştırmamızın evrenini teşkil etmektedir. Ankara hem Türkiye'nin ikinci büyük şehri olarak nispeten fazla imkân sağlayabiliyor olmasından hem de başkent olma özelliğiyle uluslararası kuruluş ve yabancı ülke temsilciliklerini bulundurmasından dolayı ülkenin aldığı dış göçün önemli bir kısmına ev sahipliği yapmaktadır. Resmi verilerin ötesinde kesin bir sayı vermek mümkün olmasa da bütün büyük şehirlerde olduğu gibi bu konuda Ankara'da da yoğunlaşmanın olduğu gözlemlenebilmektedir.

Derinlemesine görüşmeler için Ankara merkez ilçelerden 100 kişilik örneklem grubu oluşturulmuştur. Alanda görüşmeler yapılırken yarı yapılandırılmış görüşme formlarından faydalanılmıştır. Görüşme formlarındaki sorulara katılımcılardan alınan cevaplar ve mülakat esnasında bu sorular etrafında gelişecek konuşmalar katılımcının iznine bağlı olarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ya da görüşme esnasında notlar alınmıştır. Araştırmanın görüşme kısmında elde edilen veriler, ortaya çıkan genel eğilimler doğrultusunda kodlandıktan sonra her bir eğilime bağlı olarak eksenler belirlenmiş ve öznelliklerden yola çıkarak bu eksenlerin arka planındaki anlamlar aranmıştır.

Çalışmanın bütün bilimsel iddiası, arz edilen yöntem ve yaklaşımların uygulandığı anlamacı – yorumlamacı özgün bir sosyolojik araştırma gerçekleştirmektir. Bunun için etnografik bir çalışmanın gereği olarak odaklanılan toplumsal grupların kendilerine özgü yaşam tarzları, diğer gruplarla farklılıkları, benzerlikleri ve karşılaştıkları sorunlar gözlemlenmiş, elde edilen veriler görüşme sonuçları yorumlanırken göz önünde bulundurulmuştur. Böylece, söylenenin ötesinde kastedilen ve lafzın ardındaki manânın keşfi amaçlanmıştır. Fertlerin ve grupların zihinlerinde inşa edegeldikleri "ben" ve "öteki" algıları fenomenolojik bir bakış açısıyla öznellikleri dikkate alınarak yorumlanmaya çalışılırken fert ve grup öznelliği üzerinde çevre faktörünün etkisini anlamak

hedeflenmiştir. Araştırma evreni içinden görüşme yapılacak örneklem belirlenirken farklı bakış açılarını sunabilecek, en faydalı bilginin alınabileceği düşünülen kişilere öncelik verilmiş, sonraki başlıkta belirtildiği üzere yaş ve cinsiyet kriterleri sürece dâhil edilmiş, eğitim seviyesi ve ikamet edilen semt itibariyle toplumun farklı kesimlerinden üyelerine dengeli bir dağılımla temas ederek örnek grubunda belli bir alanda yoğunlaşmanın önüne geçmek amaçlanmıştır. Her ne kadar nitel alan çalışmalarında bir ölçüm ya da test çabası görülmese ve örneklem gruplarının tespitinde nicel unsurlar ikinci planda kalsa da bu süreçte asıl amaç olan faydalı bilgiye ulaşmayı sağlayacak, toplumun farklı kesimlerinde var olan anlamlandırmalardan kopuk olmayan bir kesiti sunacak kişilerle görüşmek amaçlanmıştır. Araştırmacılardan ikisinin proje müddetince sahada katılımlı gözlem yapması hem alan notlarının alınması hem de görüşmeci seçimi konusunda çalışmayı kolaylaştırmıştır. Bu durum bir yandan da araştırma sonuçlarının geçerliliği ve güvenilirliğini kontrol için gözlem ve görüşme sonuçlarının karşılaştırmasını yapmaya, benzer araştırmalarla ilişkilendirilmesine ve konu üzerine çalışan farklı uzmanlardan görüşler almaya fırsat vermiştir.

Ankara Şehri ve Katılımcılar Hakkında Demografik Bilgiler

Araştırmanın diğer yarısı Ankara'da yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yaşları 18 ile 79 aralığında değişen 58'i kadın, 42'si erkek, "uluslararası boyutta yerinden edilmiş kişi" (UBYEK) kapsamında olmayan ve Ankara'da en az 3 yıldır yaşayan 100 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar konuyla ilgilenen ve/veya gündelik hayat içindeki tecrübeleri ile görüş belirtmek isteyen kişiler arasından yaş aralığı kıstasları dikkate alınarak seçilmiştir.

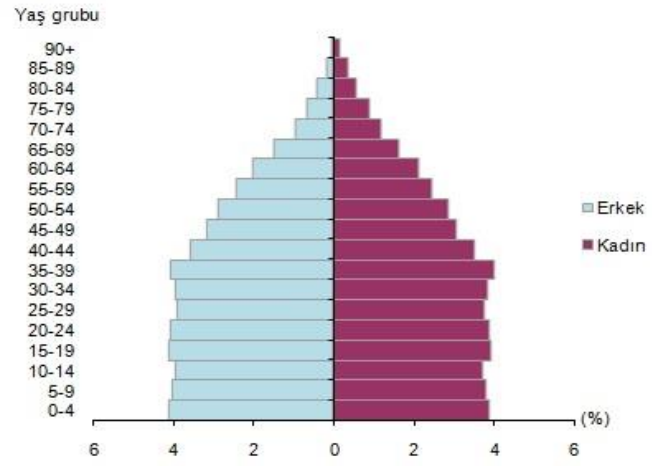
Yarı yapılandırılmış görüşme formundan yola çıkılarak katılımcılara sorulan sorular, göçün Ankara şehrine olan etkilerinden ziyade başkentte yaşayan yerli toplum üyelerinin Türkiye'nin maruz kaldığı bu kitlesel göç hareketleri hakkındaki duygu ve düşüncelerini öğrenip zorunlu göç ve göçmenlerle ilgili algılamalarını anlamaya yönelik hazırlanmıştır. Cinsiyet ve yaş dağılımlarını gösteren tablolar aşağıda sunulmuştur.

Katılımcılar tabakalar halinde belirlenmeden önce nicel olarak kesin bir sınırlama konulmamış, görüşmelerde elde edilen veriler birbirlerini tekrarlamaya başladıktan bir süre sonra görüşmeleri sonlandırmak planlanmıştır. Bu minvaldeki ilerleme neticesinde 100 kişilik bir katılımcı kümesi elde edildikten sonra görüşme sonuçları değerlendirilmiş ve elde edilen verilerin nitel bir çalışma için yeterli olduğuna karar verilmiştir. Nüfustaki reel dağılım dikkate alınarak katılımcı cinsiyetler dağılımı itibariyle büyük bir sayısal farklılık olmamasına dikkat edilmiş, eğitim durumları ve ikamet ettikleri semtler itibariyle çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

Katılımcı grubu oluşturulurken bir diğer tabakalaşma 6 farklı yaş aralığı üzerinden sağlanmıştır. Bu tabakalar içinde 18-24 yaş aralığında 24 katılımcı, 25-35 yaş aralığında 29 katılımcı, 36-45 yaş aralığında 23 katılımcı, 46-59 yaş aralığında 18 katılımcı, 60-75 yaş aralığında 5 katılımcı, 76-85 yaş aralığında 1 katılımcı mevcuttur. Katılımcıların yaş dağılımlarına bakıldığında ilk 3 sırayı teşkil eden tabakaların genç ve genç orta yaş grubundakilerden oluştuğu anlaşılacaktır. Örneklem grubunda böyle bir tabakalaşmanın tercih edilmesinin sebebi savaş ve terör sebebiyle Ankara'ya gelip yerleşmiş UBYEK'lerin çalışma hayatı, konut imkânları ve gelecek planlaması yönünden daha çok aktif yerli nüfus ile rekabete girdikleri, günlük hayat içinde bu gruptaki kimselerle nispeten fazla sosyal münasebet kurdukları varsayımı ile ilgilidir. Bir hipotez mesabesinde olmanın ötesinde bu varsayım, proje

araştırmacılarının gözlemleri sonucunda edindikleri izlenimler üzerinden değerlendirilmelidir. Kaldı ki, aşağıdaki tabloda nüfus piramidi görülen Türkiye'nin ortanca yaşı resmi istatistiklere göre 2017 yılı itibariyle 31,7 iken (TÜİKa), Ankara'nın ortanca yaşı da 33,4 olarak tespit edilmiştir (TÜİKb). Aynı yıl sonu itibariyle Ankara'nın nüfusu ise 5.445.026 olarak görünmektedir (TÜİKc).

Grafik 6. Türkiye Cumhuriyeti Nüfus Piramidi, 2017

Türkiye'nin başkenti olan Ankara aynı zamanda nüfus itibariyle İstanbul'dan sonra en büyük şehridir. Tarım, hayvancılık ve sanayi noktasında öne çıkan bir şehir olmayan Ankara devlet bürokrasisinin merkez yapılanmasına mekân teşkil etmekte, bu haliyle de bir memur şehri hüviyetini sürdürmektedir. Devletle işi olan herkesin ve her kuruluşun bir şekilde işlemlerini sürdürmek için, devlet bürokrasisine ev sahipliği yapan Ankara'yla sıkı teması söz konusudur. Bu özelliği sebebiyle Ankara, Türkiye'nin farklı şehirlerindeki hemen hemen bütün büyük şirketlerin bölge müdürlüğü ofislerini barındırmaktadır.

Ubyek'lerin Türkiye'ye Göçüyle İlgili Görüşler

Katılımcılara, savaş ve terör sebebiyle Türkiye'ye yönelik göç hareketleri hakkındaki düşünceleri sorulduğunda verilen cevapların büyük bölümü durumu anlayışla karşılayan bakış açılarını yansıtmıştır. Katılımcıların 44'ü şartsız şekilde olumlu tavır koyarken 22'si ise olumlu tavrının yanında bazı şikâyetlerini de dile getirmiştir. Katılımcıların 27'sinin ise UBYEK'lerin Türkiye'ye göçüne açık şekilde karşı çıkan ifadelerde bulundukları görülmüştür. 7 Katılımcının verdiği cevaplar ise belirgin bir görüşe sahip olmadıkları izlenimini vermiştir.

Konuyla ilgili olarak olumsuz görüş bildiren katılımcıların ifadelerinden misaller şu şekildedir: Avukatlık yapmakta olan 28 yaşındaki bir erkek katılımcı şu cevabı vermiştir:

- *Türkiye'nin bu konuya dair hareketlerini doğru bulmuyorum. İlerde bize sorun olacaklar ve ediyor da...*

19 Yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Çok iyi şeyler düşünmüyorum. Gelmelerini istemezdim.*

Ev hanımı olan 41 yaşındaki bir katılımcı:

- *Bana göre gelmemeleri gerekirdi. Savaştan kaçmalarını istemezdim. Ülkelerini savunsunlar isterdim.*

Ev hanımı olan 41 yaşındaki bir diğer kadın katılımcı ise cevabıyla dış göçün Türkiye'deki nüfus yoğunluğuna etkisine vurgu yapmıştır.

- *Olumsuz düşünüyorum. Zaten ülkemiz kalabalık.*

Serbest meslek sahibi 25 yaşındaki bir erkek katılımcı da önceki cevaplardakine benzer şekilde Türkiye'ye gelen

UBYEK'lerin ülkelerini terk etmelerine karşı olduğunu belirtirken şunları söylemiştir:

> - *Orta Doğu ülkelerindeki mevcut istikrarsızlık, terör ve savaş nedeniyle ülkelerini terk etmelerinden dolayı mutsuzum. Ancak bunun çözümünün başka ülkelere göç olarak, kaçış olduğunu düşünmüyorum.*

36 Yaşındaki satış-pazarlama müdürü olan bir kadın katılımcı pek çok katılımcının UBYEK'lere atfettikleri savaştan kaçmak konusundaki serzenişlerini paylaşarak şu ifadeleri kullanmıştır:

> - *Orta Doğu'da savaş kaçınılmaz bir durum. Yani olağan bir durum, çünkü sömürü var. Göç de kaçınılmaz bir durum. Ama kalıp savaşılabilir de diye düşünüyorum.*

Özel sektörde çalışan 43 yaşındaki bir kadın katılımcı:

> - *Bizim yaşam standardımızı düşürdüğüne inanıyorum. Keşke olmasa, Türk topraklarında sadece Türkler yaşasa…*

Konunun serbest dolaşım ve tanınan haklar boyutuna değinen, öğretmenlik yapan 40 yaşındaki kadın katılımcı gündelik hayatta sıklıkla karşılaşılabilen şikâyetlerden birini dile getirmiştir:

> - *Bunların gelecekte Türkiye'ye sorun olacağını düşünüyorum. Çünkü Türkiye'nin bu şekilde kabul etmeleri, rahatça yaşayabilmeleri beni olumsuz düşündürüyor. Çadır kentler kurulmuştu keşke dışına çıkmasalardı. Savaş durumunda olan bir ülkeye tabi ki yardım etmeliydik. Bu kadar rahat gezmelerine izin verilmemeliydi.*

Misal olarak verilen görüşme bölümlerinden de anlaşılacağı üzere UBYEK'lerin Türkiye'ye göçüyle ilgili olarak olumsuz görüş bildiren katılımcıların görüşlerinin başında genel olarak, bu insanların ülkeleri için savaşmaktan kaçarak Türkiye'ye sığındıkları düşüncesi öne çıkmaktadır. Ayrıca, bu göçmenlerin Türkiye'de haddinden fazla nüfus artışına sebep oluşları ve ülkenin kaynakların kaynaklarını paylaşıyor olmalarından duyulan rahatsızlık da olumsuz tavır sergilerken etkili olduğu anlaşılan gerekçelerdendir. Göç konusuna olumsuz yaklaşan katılımcıların önemli bir kısmı da bu kişilere belli bir alanda yardım yapılması hususunu sorun etmezken ülke içinde dolaşım, çalışma ve ikamet serbestîsini uygun bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

UBYEK'lerin Türkiye'ye göçü karşısında olumlu tavır sergilerken bir yandan da çekincelerini ve şikâyetlerini dile getiren katılımcılar olduğundan önceki satırlarda bahsedilmiştir. Mesele ele alınırken en az olumsuz görüş bildirenler kadar bu grubun da anlaşılması önem arz etmektedir. Bu bakış açısına misal olması bakımından öne çıkan bazı katılımcı ifadeleri de aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

57 Yaşındaki bir ev hanımı:

- *Savaştan ve zulümden kaçırıyorlar. Ölüm korkusu var. Ama bir yönden de Türkiye için çok kalabalıklar.*

Öğrenci olan 27 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Gelmişler ama bunlara farklı bir yöntem uygulanabilirdi. Kadınlar, yaşlılar ve çocuklar alınabilirdi ama erkekler savaşabilirdi.*

Özel sektör çalışanı 28 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Savaşların olmasını hiç istemem. Türkiye'de göç hareketleri şöyle... Biz herkese kapı açan bir milletiz. Olumsuzlukları da yok değil, salgın hastalılar*

gelebiliyor. Yerleşik düzen karışıyor, işsizlik gibi sorunlar oluyor. Savaş psikolojisi ağır bir durum. Olumlu tarafı merhamet etmeniz.

Öğrenci olan 23 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Azınlık olarak gelselerdi daha iyiydi. Kadınlar ve çocuklar gelseydi bizim için daha iyiydi. Hepsinin bir arada gelmesi ekonomi acısından iyi olmadı. Biz hep mazlumun yanında olan insanlarız.*

Kadın katılımcılardan 23 yaşındaki bir öğrenci ise göçmenlere vatandaşlık ayrıcalığının verilmesiyle ilgili çekincelerinden şu sözlerle bahsetmiştir:

- *En son gelişmelere bakılacak olursa tabii ki müdahale etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Kendi ülkemizin çıkarlarını ön planda tutmanız gerekiyor mesela vatandaşlık haklarının verilmesi gibi...*

61 Yaşındaki bir ev hanımı katılımcı:

- *Ben kötü olarak görmüyorum sonuçta bir savaş durumu. Ama işte kalabalık olmaları, iş bulamamaları bunlar birer sorun oluyor."*

Sahaflık yapan 50 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *İnsanlık borcumuzdur. İç savaşlar, karışıklıklar var. O insanlara yardım etmek borcumuzdur ancak geldiklerinden sonra kamplardan çıkarılmamalılardı. Hastane, okul her şey sosyal ihtiyaçları kamplarda yapılmalı. Dışarıya çıkarılmamalılar.*

Emekli olduğunu söyleyen 57 yaşındaki bir erkek katılımcı UBYEK'lerin Türkiye'ye göçünü olumlu olarak değerlendirse de Türkiye'de ikamet sürelerinin uzaması konusunda çekincelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

- *Göçler hakkında… Kalmalarını, çok durmalarını istemem.*

Katılımcılardan 21 yaşındaki bir erkek öğrencinin meseleye bakışı UBYEK'lerin Türkiye'ye göçü karşısında birçok katılımcının ve gözlemlerle anlaşılan baskın bir tutumun ifadesi gibidir. Katılımcının görüşmede ilgili soruya verdiği cevap şu şekildedir:

- *Olaya iki türlü bakmak lazım. Birincisi, orada göç olmadan engellenebilir miydi? İkincisi, göç olduktan sonra ne gibi hamleler yapmamız gerekiyordu? Şöyle bir düşüncem var, artık göç oldu yapacak bir şey yok ama Türkiye'nin ana damarları ana hatlarıyla Ankara, İstanbul gibi şehirlerine, bu kadar içlerine sokulmasına gerek yoktu diye düşünüyorum. Bizim üzerimize düşen görevi yapalım. Göç eden kesime baktığımız zaman üreme noktasında artış durumundalar. Devletimizin biraz daha dikkatli olması gerekiyor. Belli bir bölgede tutması gerektiğini düşünüyorum. Türk halkının hoşgörülü olduğunu biliyorlar. Fedakâr… Din, dil ayrımı yapmaksızın Türk halkı kapısını açabiliyor.*

Satış uzmanı olan 36 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Olması gereken bir şey. Bir savaş varken o insanların bir yere sığınması gerekiyordu. Ama yapılan yanlışlar var, kontrollü olmalıydı, bir bölgede toplanmalıydı. Şuan ne kadar sığınmacı var, bunlar nerede bilen yok. Düzenli hareket edilmeliydi.*

Konu hakkında olumlu görüş bildirirken bazı çekince ve şikâyetlerini de dile getiren katılımcıların sunulan görüşme bölümlerinden de anlaşıldığı üzere ÜBYEK'lerin Türkiye'ye göçü bazı problemleri de beraberinde getirmiştir. Bunlardan bir kısmı hali hazırda yaşanırken, kimi de gelecekle ilgili kaygılara yansımış görünmektedir. İlgili çekince ve şikâyetleri

özetleyecek olursak; göçmenlerin sayısı, Türkiye'deki misafirlik sürelerinin uzaması, kendi vatanlarındaki savaştan kaçmış olduklarına dair kanaatler, ekonomik duruma olumsuz etkileri, vatandaşlık benzeri bazı hak taleplerine dair endişeler, kontrolsüz şekilde ülke içine salıverildiklerine dair düşünceler ve ülke içinde serbest dolaşım haklarını sıralamak mümkündür.

Bütün bu anlatılanların yanında sahadaki gözlemlerden ve bazı katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığına göre ÜBYEK'lerin Türkiye'ye göçüyle ilgili olarak ilk başlarda olumlu tavır sergileyen bazı kimselerin zamanla düşüncelerinin olumsuza doğru yöneldiğini de belirtmek gerekir. Bu konuya misal teşkil etmesi bakımından STK çalışanı 26 yaşındaki bir kadın katılımcının şu sözleri dikkat çekicidir:

> - *İlk başta olumlu bakıyordum. Pozitiftim. Bir savaştan çıkmışlardı, zor bir durum. Duygusal davranıldı. Ama daha sonra gördük ki olaylar değişti. Sayıları 3 milyonu geçti. Ülkemizde yeteri kadar işsizlik varken daha da çoğaldı.*

Türkiye'deki UBYEK'lerle ilgili algılamalar üzerinde çalışırken sosyal bir sorun araştırmak yönelmek adına öncelikli olarak olumsuzluklara yer verilmiş olsa da katılımcıların yarıya yakınının UBYEK'lerin Türkiye'ye göçleri hakkında açık şekilde olumlu görüş bildirdiğini de dikkate almak gereklidir. Bu gruptaki katılımcıların meseleye bakış açıları irdelendiğinde çoğunlukla belli değerler ve bağlılıklar üzerinden tavır geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Bunları genel itibariyle insani değerler, tarihten gelen bağlar, dini değerler, milli değerler, geleneksel değerler olarak sıralamak mümkündür.

Ayrıca, ifade etmek gerekir ki, konu hakkında görüş bildiren katılımcılar arasında cinsiyet farkına ve yaş aralığına bağlı olarak herhangi bir belirgin farklılaşma gözlenmediği gibi ortaya konulan hassasiyetler itibariyle de herhangi bir

ayrışmaya rastlanmamıştır. Görüşmede paylaşılan anlamların kimi zaman kişiye özel sunulduğu, çoğu zaman da yaş ve cinsiyetten bağımsız olarak ortak bir bilinci yansıttığı anlaşılmıştır. UBYEK'lerin Türkiye'ye göçleri ile ilgili olarak Ankara ilinden seçilen örneklem grubunun algılamaları ile sahadaki gözlem sonuçlarının birbirleriyle genel olarak örtüştükleri ifade edilebilir.

Ubyek'lerle İlgili Algılar

a. Tanımlamalar

Çalışmanın bu bölümünde örneklem grubuna bazı sorular sorularak UBYEK'lerin Türkiye'ye göçüyle ilgili algılar haricinde, UBYEK'lerin bizzat kendilerinin nasıl algılandığını anlamak amaçlanmıştır. Araştırma boyunca süren gözlemler ve yarı yapılandırılmış mülakat sorularını sormaya başlamadan önce yapılan çok sayıdaki kısa soruşturmadan edinilen izlenim, algılamaların genel olarak "yabancı", "misafir", "sorun" veya "kardeş" ifadeleriyle şekillendiğini göstermiştir. Bu bağlamda katılımcılara da Türkiye'deki UBYEK'leri bahse konu tanımlamalardan herhangi birine yakın şekilde değerlendirip değerlendirmedikleri veya bunların dışında uygun buldukları bir tanımlama var ise bunun ne olabileceği hakkında sorular sorulmuştur. Bu gruptaki sorularda, mülakat öncesindeki tecrübeye istinaden sahip olunan varsayımın etkisinin katılımcıyı yönlendirme riskine baskın çıktığı ifade edilmelidir. Nihayetinde 100 katılımcı ile yapılan bir mülakatta Ankara halkının ilgili konudaki genel eğilimlerini saptamak amaçlanmayıp, sadece görüşmelerle sınırlı bir çerçevede bilgi üretmek hedeflendiğinden, sorunun ucunu da açık bırakmanın verdiği cesaretle nitel çalışmanın riskli alanlarından birine girilmiştir. Esasında bu soruda, sahadaki gözlem sürecinin sonucunda başlıca tanımlama biçimleri olarak sıkça karşılaşılan "yabancı", "misafir", "sorun" veya "kardeş" ifadelerinin bizzat kendilerine dair algılara ve bunların

arkasındakilere duyulan merak, alternatif tanımlama biçimlerinin öğrenilmesi kadar önemsenmiştir.

Soruya verilen cevaplardan anlaşıldığı üzere katılımcıların yarıya yakını (45 kişi) UBYEK'leri "misafir" olarak tanımlamıştır. "Kardeş" (17 kişi) ve "sorun" (20 kişi) tanımlamasını uygun bulunlar diğer ağırlıklı grupları oluştururken sadece 6 katılımcı "yabancı" tanımlamasını uygun bulmuştur. 12 Katılımcının ise bu dört tanımlamadan hiçbirini uygun bulmayıp başka ifadeleri tercih ettiği anlaşılmıştır.

Katılımcıların, neler söylendiğine göz atılırken öncelikle, devletin resmi söylemini de temsil eden "misafir" cevabını verenler üzerinde durmakta fayda vardır. Misal olarak sunulabilecek bazı cevaplardan kesitler aşağıda sıralanmıştır.

Ev hanımı olan 41 yaşındaki bir katılımcı:

- *Misafir, ülkemize sığınan misafir olarak görüyorum. Geri gideceklerini düşünüyorum.*

Öğrenci olan 23 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Misafir... Çünkü geri gideceklerini düşünüyorum.*

Özel sektör çalışanı 28 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Misafir. Çünkü geçici bir süreç... Savaşın bir sonucu olacak illaki... Özellikle genç erkeklerin kalıp savaşmaları gerekiyordu.*

Elektrik teknisyeni olan 32 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Misafir olarak görüyorum. Savaş bittiğinde dönecekler diye umut ediyorum.*

Özel sektör çalışanı 36 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Misafir diyebilirim. Geri dönecek olduklarını düşündüğüm için misafir diyorum.*

Kamu çalışanı 60 yaşında bir erkek katılımcı:

- *Misafir olarak düşünüyorum. Ülkemizde bu kadar işsiz varken... Bunlar sayesinde ucuz iş gücü oluştu. Sığınmacıların ucuz çalışması, belli şirketlerin ve dükkânların onları çalıştırması bizim ülkemizde çalışanları işsizliğe itti.*

Kamu çalışanı 31 yaşında bir erkek katılımcı:

- *Misafir. İslam'ı yaşayınca insanlar sıkıntı yaşadıkları zaman bir beldeye ya da şehre gitmeleri misafir algısına uyar.*

Ev hanımı olan 59 yaşındaki bir katılımcı:

- *Misafir. Savaş bitince, ülkeleri bir düzene girince giderler diye düşündüğüm için misafir diyorum.*

Öğretmen olan 28 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Misafir olarak görürüm. Savaş bitip ülkeleri düzelince gideceklerini umut ediyorum.*

"Misafir" cevabını veren hemen hemen bütün katılımcıların bu seçeneği bilinçli olarak Türk kültüründeki misafirlik hukukuna istinaden dillendirdiği düşünülmektedir. Zira bu grupta yer alan her bir katılımcının, bu insanların günü geldiğinde ülkelerine geri döneceği düşüncesine ve/veya dönmesi gerektiği umuduna sahip olduğu görülmektedir. Elbette bu ifadenin yoğunlukla tercih edilmesinde ülkedeki siyasi iktidarın söylemlerinin de etkisinin olması kuvvetle muhtemeldir. Bilindiği üzere başta Cumhurbaşkanı olmak üzere, devlet erkânından birçok isim Türkiye'ye sığınan bu insanlar için "kardeşlerimiz" ve "misafirlerimiz" ifadelerini sıklıkla kullanagelmişlerdir.

Aynı soruya "yabancı" cevabını verip kısa da olsa izahat getiren görüşmecilerin cümleleri aşağıdaki gibidir.

İş geliştirme ve satış uzmanı olan 26 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Yabancı bana göre. Bizden birileri değil, sonuçta bir Alman da gelince yabancı bana göre. Irk açısından bizden biri değiller.*

Bir kamu kurumunda sosyolog olarak çalışan 36 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Yabancı olarak görüyorum. Ne misafir kadar yakın ne de sorun olarak görüyorum. Büyük şehirlere kadar geleceklerini düşünmüyordum. Şuan bütün şehirlerde varlar.*

Öğretmenlik yapan 37 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Ben onları yabancı olarak görüyorum. Osmanlı zamanında evet bir yakınlığımız vardı. Irk açısından bir yakınlığımız yok. Milliyetçi olarak düşünüyorum. Misafir sürelerini çoktan aştılar.*

18 Yaşındaki bir erkek öğrenci katılımcı:

- *Hem yabancı, hem kardeş... Zararsız olanları kardeş, zararlı olanları yabancı görüyorum.*

Bir sosyal grubun üyesi olmamak ve üyelerin zihninde bilinmeyen, tanınmayan hüviyetine sahip olmak kişiyi o grup içinde yabancı kılmaya yeterli unsurlardır. Burada ifade edilen bilinmeyiş, yabancının kim olduğunun ve nereye ait olduğunun üyelerce hiçbir şekilde bilinmeyişini ifade edebileceği gibi, üyelerin bu bilgilere kabaca ve şeklen vakıf olmasına rağmen tanımlama yapabilmek için kişinin kültürü, dili ve sosyal sermayesi hakkında yeterli bilgiye sahip olmayışlarını da anlatabilir. Bu engeli aşmaya yarayan uluslararası boyuttaki bağlayıcı araçlar ve ajanlar da ancak etki alanları nispetinde bütünleştirici işlev görebilirler. İnsani, dinî, tarihi vb.

değer ve bağlılıklar bu uluslararası tabir edilen zümreden sayılabilirler. Çalışmamızdaki UBYEK'ler içinse bu sınırlar en fazla tarihi ve dinî paydaşlıklar üzerinden aşılma ihtimaline sahip olmasına rağmen, yerli sosyal grubun üyelerinin bu paydaşlığa ne kadar değer verdikleri yahut bunu nasıl yorumladıkları asıl belirleyici noktayı ortaya koyacaktır. Sahada gerçekleştirilen gözlemlerden ve katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla UBYEK'lerin yabancı olarak nitelenmesi onların oldukça sorunlu bir coğrafyadan geliyor olmalarıyla, kültür ve dil konusunda karşılıklı bilgi eksikliğiyle ve bazı korumacı milli hassasiyetlerle alakalıdır denebilir.

UBYEK'lerin tanımlanması ile ilgili olarak verilen cevapların negatif kutbunu teşkil eden "sorun" seçeneği, belki de üzerinde en fazla durulması gereken noktayı işaret etmektedir. UBYEK'leri "sorun" olarak tanımlayan katılımcılardan tanımlamaları hakkında açıklama yapmayı tercih edenlerin cevapları aşağıda sıralanmıştır.

Avukatlık yapan 28 yaşındaki bir erkek katılımcı:

> - *Sorun olarak görüyorum. Çünkü Türkiye'nin toplumsal yapısını bozduğunu düşünüyorum.*

Öğretmen olduğunu bildiren 40 yaşındaki kadın katılımcı:

> - *Sorun olarak görüyorum. Çünkü bu olaylardan sonra suç oranları daha da arttı. Ankara geneline baktığımızda suç işlemeyi tetikliyorlar. Aç olmaları, işsiz olmaları.. İhtiyaçları var, daha kolay suç işleyebiliyorlar.*

Tekniker olarak çalıştığını bildiren 21 yaşındaki bir erkek katılımcı:

> - *Sorun olarak görüyorum. Belli bir kısmı rahatsızlık veriyor.*

Öğrenci olan 23 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Şuan sorun olarak görüyorum. İhtiyaçlarımızın tamamı karşılanmıyor. Onların gelmesiyle bu ihtiyaçlar daha da çok arttı.*

Ev hanımı olduğunu belirten 45 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Sorun olarak görüyorum. İlerde daha da sorun olacaklar. Hastaneler bedava, otobüsler bedava. Bedava yaşıyorlar.*

Ev hanımı olan 45 yaşındaki bir diğer kadın katılımcı:

- *Gelmelerini hiç istemiyorum. Zaten ülkemizde yeterince sorun var birde onlar geldi sorunlar daha da büyüdü.*

Esnaflık yapan 54 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Sorun olarak görüyorum. Bunlar sürekli çocuk yapıyorlar ve ileride bu çocuklar bize daha çok sorun olacaklar*.

STK çalışanı 26 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Sorun olarak görüyorum. İşsizlikten, topluma karşı uyumsuz olmalarından... Savaş psikolojisinden çıkamamış olmaları, dil bilmemeleri... Bunları hep sorun olarak görüyorum. Türk halkını da onlara karşı bilinçlendirmeliyiz. Irkçılık yapmamaları konusunda...*

Serbest meslek mensubu olan 25 yaşındaki bir erkek katılımcının görüşmesinin ilgili bölümü şu şekildedir:

- *Buradaki seçeneklerden gidersek sorun ve yabancı daha yakın geliyor. Nedeni... İktisadi ve sosyal hayata baktığımızda, evliliklere bile baktığımızda sıkıntılı durumlar olabilir. Kendi eşini boşayıp*

Suriyeli kadınlarla evlenenler bile var. Dilencilik yapanlar iktisadi ve sosyal sorundur. Yabancı ve sorun daha yakın geliyor.

"Sorun" tanımlaması yapan katılımcıların çoğunluğu açıklama yapmak konusunda çekimser kalırken, yukarıdaki şekilde açıklamalar yapan katılımcıların da tam olarak kendi tecrübelerinden yola çıkarak meseleyi yorumladıklarını söylemek mümkün görünmemektedir. Yapılan açıklamaların genel düzeyde içeriğe sahip oluşları dikkat çekicidir. Gündelik hayatta sıklıkla karşılaşılan serzenişler ve şikâyetlerden olan bu ifadelerin kontrolsüz nüfus artışı, zaten yetersiz bulunan ülke kaynaklarının sığınmacılara dağıtılması, sığınmacılar sebebiyle hâlihazırda yüksek olan işsizliğin daha da artışı, sosyal düzende bozulmalar yönündeki endişeler ve yabancı korkusu üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcılar özelinde meseleyi anlamak için erkenci davranmamak ve "sorun" tanımlaması yapanları diğer konulardaki görüşleriyle beraber müteakip satırlarda değerlendirmek daha faydalı olacaktır.

Bu hususta alternatif tanımlamalara da göz atmakta fayda vardır. Bu tanımlamaları yapanların cümleleri aşağıda sıralanmıştır.

Bankacılık yapan 30 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Diğeri seçiyorum. Çok bedava yaşıyorlar. Yaptıkları tek şey şu an çocuk. Eğitim bedava, sağlık bedava. Bedavacı olarak görüyorum onları.*

Öğrenci olan 20 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Göçmen kimliğine göre değişiyor. Suriyelilere misafir diyebilirim. Artık göçmenler Türkiye kimliğini aldığı için artık Türkiyeli olarak görmekteyim*.

Öğrenci olan 22 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Muhacir. Yabancı, çok soğuk bir kelime. Muhacir, kelime anlamını baktığımız zaman tarihi anlamda da uygun buluyorum.*

Öğrenci olan 25 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Kardeş ve sorun olarak görüyorum. Biz Türk olarak herkese kucak açtığımız için kardeş olarak görüyorum. Sorunu seçmemin sebebi ise göçmenlerin, sığınmacıların çıkardıkları sıkıntılardan kaynaklanıyor.*

Emekli olduğunu söyleyen 50 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Hepsine karşıyım. Bizim ülkemize zararlı olan insanlar.*

Kamu görevlisi 36 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Sığınmacı diyebilirim. İç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kaldıkları için ülkemizin mevzuatı gereği vermiş olduğu geçici sığınmacı ya da uluslararası sığınmacı olarak kabul ediliyorlar.*

Eğitimcilik yapan 44 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Muhacir olarak görüyorum. Onlar hicret etmek zorunda kaldı. Evlerini yurtlarını bırakıp göç etmek zorunda kaldılar. Göç etmeye mecbur bırakıldılar.*

Özel sektör çalışanı 22 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Yani misafir de, kardeş de denilebilir. Neticede bu ülkeye ait değiller. Türkiye vatandaşlığı alsalar bile misafir olarak geldiler. Ülkelerindeki yaşadıkları sorunundan dolayı...*

Memur olduğunu belirten 35 yaşındaki erkek katılımcı ile yapılan görüşmenin ilgili kısmı da şu şekildedir:

- *İki şık arasında söylemek istiyorum. Şahsi olarak misafir, genel olarak sorun olarak görüyorum. İlerleyen zamanlarda sorun olacağını düşünüyorum, ekonomik anlamda çünkü zaten ülkemizde işsizlik var. Kendilerinin ilerleyen zamanlarda bizim iş kollarımıza atılacak olmaları sorundur.*

Açıklama yapmayı kabul eden katılımcıların alternatif tanımlamalarına bakıldığında önceki tanımlamalarla belirgin bir farklılığa sahip olmadıkları görülmüştür. Bazı katılımcıların muhacirlik vurgusu yapmasının yanında "misafir", "kardeş", "yabancı", "sorun" tanımlamalarıyla paralellik gösteren ifadelerin ağırlıkta olduğu anlaşılmıştır. Kaldı ki sahadaki gözlemler de genel olarak bu tanımlamalar ve türevlerinden mürekkep bir çerçeveyi ortaya çıkarmıştır.

UBYEK'leri kardeş olarak tanımlayan katılımcıların cevapları incelendiğinde ise Türk toplumu adına sürpriz sayılmayacak din kardeşliği vurgusunun bariz şekilde öne çıktığı görülmüştür. Bunun peşi sıra tarihi bağlara atıfta bulunanlar olduğu gibi, bütün insanların kardeş olduğu düşüncesini paylaşanlar da olmuştur.

Bilindiği gibi, bu tanımlamaları yapanların zihniyetlerini, tavır ve tutumlarını belirleyen etkenlerin neler olduğu, hangi motivasyonla bulundukları noktaya geldikleri bilgisinin üretilmesi çalışmanın ilgi odağını teşkil etmektedir. Bu suretle elde edilen anlamlandırmalar ve yorumlamalar, özneler zaviyesinden ele alındığında kıymetlidir. Böylesi çalışmalarda, doğru ya da yanlıştan ziyade öznelliklerin oldukları halleriyle görülmesi esastır. Bu sebeple, yorumlamalardan sonra ortaya çıkan tablo değerlendirilirken, değerlendirenin mecrasından gelen "aslında" lafzı ile başlayan her düzeltmenin aslında bir asıldan kopuş hikâyesi olacağı da hatırlanmalıdır. Kastedilen hususlar ile ilgili ifadeler ancak mülakatların sahadaki gözlemler ile birlikte değerlendirilmesi ve

katılımcının tavırları, tutumları, vücut dili ses tonu gibi anlık göstergelerin dikkate alınması ile mümkündür.

b. UBYEK'lerle İlgili "Sorun" Değerlendirmeleri

Göç alan bir bölgede (özellikle uluslararası zorunlu göç) yerli toplum ile göçmenler arasında çatışma alanlarının ortaya çıkması yüksek derecede ihtimal dâhilindeki bir durumdur. Bu bağlamda gelişen süreçler neticesinde gerek göçmenlerin uyum sorunu noktasında gerekse alan paylaşımı konularında yerli toplum mensuplarının şikâyetleri gündeme gelebilecektir. Türkiye'ye UBYEK'lerin göçü ile ilgili olarak Ankara'daki yerli halkın değerlendirmeleri ve meseleyi sorun olarak görüp görmedikleri hususu da bu araştırmanın temel sorularından biridir. Gözlemler esnasında bu soru ile ilişkili veri sağlayabilecek her türlü duruma bilhassa dikkat edilmiştir. Görüşmelerde de katılımcıların bu hususta görüşleri alınmıştır. Hedeflenen bilgileri elde edebilmek için katılımcılara ülkemizde bulunan UBYEK'lerin varlığının ve davranışlarının sorun teşkil edip etmediği, sorun teşkil ettiğini belirtenlerin şikâyetlerinin neler olduğu sorulmuş, göç ve sığınmacı meselesinde bakış açılarında zaman içinde değişme yaşanıp yaşanmadığı da irdelenmiştir.

Katılımcıların verdiği cevaplar genel itibariyle UBYEK'ler konusunda az ya da çok sorun algılamalarına sahip olduklarını göstermiştir. Kesin bir dille sorun olmadığını belirten 16 katılımcının ve çekimser veya ilgisiz davranan 6 katılımcının dışında bütün katılımcılar belirli sorunlara işaret etmiş görünmektedir. Esasında sahadaki gözlemler de böyle bir eğilimi doğrular niteliktedir. Ancak, meseleyi somut verilerle değerlendirmesini sağlayacak sorular karşısında katılımcıların cevaplarının sorun algısından bir derece uzaklaştığı, şahsi tecrübeleriyle ilişkilendirmeleri istendiğinde ise önemli oranda farklılaştığı anlaşılmıştır. Şöyle ki, katılımcıların UBYEK'lerin davranışları konusunda rahatsızlıkları olup olmadığını anlamak için sorulan sorulara cevaben

rahatsızlığı olmadığını açıkça belirten katılımcıların sayısı bu kez 25'e çıkmıştır. Çekimser ve ilgisiz görünen katılımcı sayısı ise 13 olarak görünmektedir. Diğer katılımcılar UBYEK'lerin davranışlarından kısmen ya da tamamen rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir ki, bunların sayısı UBYEK'lerle ilgili "sorun" algılamasına sahip olanların sayısından düşüktür. Daha da ötesi, UBYEK'lerle ilgili "sorun" algılamasına sahip olan katılımcıların bir kısmı, konu davranışları yorumlamaya gelince rahatsızlıklarını dile getirmemişler, belki rahatsız olduklarını söyleyebilecekleri bir UBYEK davranışına şahitlik etmemişlerdir.

Sorun ve rahatsız olma meselesini daha da derinlikli olarak inceleyebilmek için katılımcılara bu kez de konuyla ilgili tecrübeleri sorulduğunda alınan cevaplar oldukça çarpıcı bir durumu ortaya koymuştur. Katılımcıların sadece 28'i kendisinin veya bir yakınının UBYEK'lerle ilgili bir sorun yaşadığını dile getirmiş, UBYEK'lerle ilgili "sorun" algısına sahip olan, UBYEK'lerin davranışlarından da rahatsız olduğunu dile getiren katılımcıların büyük çoğunluğunun ise ne kendisinin böyle bir durumu tecrübe ettiği ne de herhangi bir soruna şahitlik etmediği anlaşılmıştır. Böylece, genelden özele doğru gidildiğinde katılımcı grubunda UBYEK'ler ile ilgili algıların tecrübelerden ziyade ön yargılara sebep olabilecek başka etkenlerle şekillendiği düşünülmektedir. Nitekim değerlendirmelerinde olumludan olumsuza geçiş eğilimi olan birkaç katılımcı dışında, katılımcıların genel itibariyle UBYEK'lere tavrında zaman içinde değişmeye sebep olabilecek bir tecrübenin olmadığı da anlaşılmaktadır. Bu durumdaki katılımcıların, meseleyi dolaylı yollardan gelen bildirimler, ideolojik bakış açıları veya klişeleşmiş haberler ile oluşturulan belirli stereotipler üzerinden değerlendirmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Nihai olarak çaprazlama çözümlemeler de göstermektedir ki UBYEK'lerle hiçbir sorun yaşamadığını ve yaşanan bir

soruna da şahit olmadığını açıkça belirten 72 katılımcının 52'si bu kişilerin kısmi yahut bütüncül olarak sorun teşkil ettiklerine dair görüş bildirmiştir. Kişinin kendisinin bizzat sorun yaşamamış yahut yaşanan bir soruna şahitlik etmemiş olmasına rağmen sığınmacı konusunu bir sorun olarak adlandırması üzerinde durulması gereken bir husustur. Konuyu öznel değerlendirmeler ışığında yorumlayabilmek adına görüşmelere bakmak faydalı olacaktır. Ancak, bu noktada ortaya çıkan tartışmayı aydınlatmak için UBYEK'lerin tutum ve davranışlarından rahatsız olup olmama ve rahatsızlıklarını bildirenlerin tam olarak hangi davranışlardan şikâyetçi olduklarını anlamaya yönelik sorulara verilen cevapların değerlendirilmesi ile yorumlama yapmak daha anlamlı sonuçlar elde etmeyi sağlayabilir. Zira mesele, UBYEK'lerle ilgili sorun algılamalarını ortaya çıkaran sebepleri, rahatsızlığı doğuran unsurları anlamak meselesidir ve bu konuda katılımcı görüşlerini ele alırken bir tercihin ifade edilmesinin ötesinde, bunu bir başka hususla ilişkilendiren değerlendirmelere başvurmak daha faydalı olacaktır.

UBYEK'lerle hiçbir sorun yaşamadığını ve yaşanan bir soruna da şahit olmadığını açıkça belirten 72 katılımcının 38'i UBYEK'lerin tutum ve davranışlarından kısmi yahut bütüncül olarak rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Bu gruptaki katılımcıların rahatsız olduklarını bildirdikleri davranış biçimleriyle ilişkili olarak şu ifadeleri oldukça dikkat çekicidir:

Öğrenci olan 23 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Yani bizzat kendim yaşamadım ama çevremde duyduğum sorunlar oluyor. Özellikle Ankara'da Yenimahalle'de falan çok duyuyoruz. Haberlerde izliyoruz.*

Yönetici asistanı 27 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Medya da bazen görüyorum evlerini yaktılar falan diye. Bunları gördüğüm zaman olumsuz*

bakabiliyorum. Savaş psikolojisini de anlamak gerekir diye düşünüyorum. Bazen rahat davranmalarından rahatsız oluyorum.

Öğrenci olan 23 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Kadınlara yönelik taciz durumları bunlardan rahatsızım.*

43 Yaşındaki ev hanımı katılımcı:

- *Yani dilencilik yapmaları, para istemeleri, bunlar gibi…*

STK çalışanı 42 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Birebir şahit değilim. Ama duyduğum kadarıyla ne kadar doğru bilmiyorum biz Erdoğan'ın misafiriyiz diye sert davranıyorlarmış. Hastanelere gittiklerinde Arapça tercüman istemişler. Görevlide sert çıkmış bunlara, onlarda biz Erdoğan'ın misafiriyiz diye görevliye çıkışmışlar. Ben yaşamadım. Eşim hastanede çalıştığı için o genelde yaşıyor, dil bilmemeleri, öncelik istemeleri…*

Öğrenci olan 25 yaşındaki kadın katılımcı:

- Bazen rahatsızım. Diğer soruda da dediğim gibi erkeklerin hal ve hareketlerinden rahatsızım.

Sahaflık yapan 50 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Evet rahatsızım. Çok rahat davranmalarından rahatsızım. Kendim şahsi olarak yaşamadım. Ama çevremde, medyada oldukça çok duyuyorum. Adana'da bir arkadaşım anlatıyor… Dolmuş şoförü Arapça biliyormuş. Suriyeli bir adamda telefonda Suriyeli bir yakını ile görüşüyormuş. Türkiye'nin çok rahat bir ülke olduğundan, halkının misafirperver*

olduğundan hatta yakında karılarını bile ikram edecekler deyince dolmuş şoförü hemen indiriyor.

Satış uzmanı 36 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Sürekli dilenci görmek biraz rahatsız ediyor. Ben Keçiören'de otuyorum oraya bile geliyor, biz yaşlıyız, sığınmacıyız bize ucuz ev verin diye. Devlet bir kontrol sağlamalı.*

Öğrenci olan 24 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Evet, rahatsızım davranışlarından Ben dedim ya, çocukların okuyamaması... Onların topluma uyum sağlayamaması... Sonra, hırsızlık dilencilik kavga gibi olaylardan rahatsızım. Ankara büyük bir şehir ve merkezi şehir dilenme olayı falan, baktığınız zaman çok rahat bir Suriyeli diyebiliyoruz, bir ötekileştirme olabiliyor. Dilenme olayı çok fazla. Ekonomik anlamda da çok büyük sıkıntılar var kira fiyatları çok fazla artmaya başladı. Ankara merkez olduğu için büyük bir sıkıntı oluşturuyor.*

Memur olan 52 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Kalabalık oluşları rahatsız ediyorlar. Kendime yaşamadım ama çevrede baktığım zaman gençler arasında kavga çıkıyor. Gürültüden, kadınlara bakmadan taciz gibi olaylardan dolayı bu kavgalar çıkıyor. Nasılsa devlet bizi koruyor diye düşünüyorlar. O yüzden çok rahatlar devletin sahip çıktığını biliyorlar.*

Görüşme bölümlerinden verilen misallerde öne çıkan gerilim noktalarının katılımcıların bizzat şahit olmamalarına rağmen yakınlarından duydukları, kulaktan kulağa aktarılan ve medyaya yansıyan haberler doğrultusunda oluştuğu anlaşılmıştır. Ağırlıklı olarak UBYEK'lerin dil ve uyum sorunlarıyla bağlantılı olan bu düşüncelerin, kıt kaynakların

paylaşımı konusundaki endişeler ve güvenlik kaygıları etrafında şekillendiği görülmektedir. Görüşmelerin tamamı incelendiğinde göze çarpan diğer meseleler ise UBYEK'lerin oldukça kalabalık bir nüfusa sahip oluşlarının ülkede ve şehirde dilenci sayısının, kiraların ve işsizliğin artması ile başlayan, suç oranının yükselmesi ile devam eden birçok sıkıntıya sebep oluşları yönündeki değerlendirmelerle özetlenebilir.

Az sayıda olsa da, doğrudan sorun yaşayan veya yaşanan sorunlara şahitlik edenlerin ifadeleri de yukarda bahsedilenlerden farklı değildir. Bunlar da Ankara'daki UBYEK'lerin bazılarının dilencilik yapması, bir kısmının çalışmaya istekli görünmeyen tavır ve tutumları, topluma uyum sorunu, dil bilmemeleri, kadınlara yönelik tacizleri, kiracı olanların ev sahiplerine yönelik şiddete varan davranışları, ucuz işçi olarak çalışmaları sebebiyle işsizliği arttırmaları, sığınmacı gibi değil de ev sahibi gibi rahat tavırlar sergilemeleri şeklin de özetlenebilir.

c. Sosyal Mesafe

Bir sosyal yapıyı oluşturan üyeler arasındaki sosyal mesafe hakkında bilgi sahibi olmak için, tesis edilen sosyal ilişkileri incelemek, bir dayanışma unsuru olarak yardımlaşmayı ele almak ve birlikte yaşama istekliliğini araştırmak uygun olabilir. Bunların birincisinde ilişki sıklığı ve niteliği dikkate alınarak sosyal mesafe tayini adına öngörülerde bulunmak mümkün olabilir. Yardımlaşma ve ihtiyaç sahibine yapılan devlet yardımları hakkındaki değerlendirmeler de bir sosyal mesafe göstergesi olarak dayanışma hakkında bilgi verecektir. Diğer odak noktasını oluşturan birlikte yaşama istekliliği ise bir toplumu bir arada tutan ve geleceğine dair mühim ipuçları veren bir gösterge olması hasebiyle konu hakkında açıklayıcı bilgiler üretmeye imkân sağlamaktadır. Bu husus, sosyal mesafenin oluşumunun gerisindeki etken olarak da değerlendirilebilir. Aynı zamanda bu yönüyle

nitelik ve nicelik itibariyle sosyal ilişkileri de belirleyen en temel etkendir.

c.1. Sosyal İlişkiler

Sahadaki gözlemler sosyo-kültürel bütünleşme durumu hakkında pek çok veri sunmuş olsa da, bu araştırma sayesinde asıl amaçlanan genel bir sosyal mesafe kestirimi yapmaktan ziyade konu özelinde incelenecek olan sosyal mesafenin dayandığı temellerin ve bunların gerisindeki öznelliklerin anlaşılmasıdır. Katılımcıların UBYEK'lerle aralarındaki ilişkiyi zihinlerinde nasıl konumlandırdıkları, ön kabul olarak neyi esas aldıkları, yakın olmayı mı yabancı kalmayı mı tercih ettikleri gündelik hayat faaliyetlerinden ve davranışlarına ait şahsi beyanlardan anlaşılmaya çalışılmıştır. Daha sonra, UBYEK'ler ile sosyal ilişkilerinin fiili durumuna dair bilgiler alınmıştır. Son olarak ise ülkemizdeki UBYEK'lerin Türkiye'de geçirecekleri zamanı kamplarda mı, yoksa yerleşik toplumla bir arada mı geçirmeleri gerektiği hakkında sorular sorulmuştur.

Sosyal mesafe hakkında bilgi edinmenin bir yolu olarak katılımcılardan sığınmacılarla olan ilişkilerini değerlendirmeleri istendiğinde 100 kişiden 65'inin hiç ilişkisi olmadığını belirtmesi, sadece katılımcının da mevcut ilişkisini olumsuz olarak değerlendirmesi esasında şaşırtıcı bir sonuç gibi görünmemektedir. Her ne kadar araştırmanın tasarımı gereği amaçları arasında içinde ölçüm ve tespite dair bilgilere ulaşmak yok ise de sahadaki gözlemin yerli toplum ile UBYEK'ler arasındaki ilişkinin seyrekliğini dile getirebilmek için yeterli veriler sunduğu düşünülmektedir. Zira var olan gerçeklik hali nicel bir ispata ihtiyaç duymayacak kadar ayan beyan ortadadır. Nihayetinde konuyla ilgili yapılan gözlemler, var olan bu sınırlı ilişkinin de çoğu zaman çalışma hayatı, seyrek komşuluk ilişkileri ve okul arkadaşlıkları üzerine bina edildiğini göstermiştir. Sıkı komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerini, yaygınlaşmış evlilik ilişkilerini (ki gözlemlerde UBYEK'lerle

yerli halktan kadınların evliliğine dair hiçbir veri elde edilmemiştir) ve bütünleşmeye dair diğer güçlü emareleri ortaya koyan verilerden bahsetmek mümkün değildir.

Daha önce UBYEK'lerle ilişkilerinin durumunu anlatmaları istenen katılımcılara bir de bu kişilerden görüştükleri kimseler olup olmadığı sorulduğunda ise bu kez 100 kişiden 77'si olumsuz cevap vermiştir. Çaprazlama yapılan kıyaslamadan da destek alındığında sığınmacılarla hiç ilişkisini olmadığını söyleyen 65 kişiye ek olarak 12 kişinin görüştüğü herhangi bir sığınmacı olmadığını söylemesi göze çarpmaktadır. Katılımcıların bir kısmının UBYEK'lerle sınırlı bir ilişkiye sahip olmasına rağmen bunu bir sosyal ilişki olarak değerlendirmediği ifade edilmelidir.

Gözlemlerle sosyal mesafeye dair belirli fikirler edinilmiş olsa da, bu hususta görüşülen kişilerin duruş ve tavırlarını söylemden okumak da önem arz etmektedir. Böylesine bir okuma yaparken insanların belirli bir nesne veya durum karşısında kendilerini nasıl konumlandırdıklarını, meseleye nasıl yaklaştıklarını anlamanın en kestirme yollarından biri de bunu doğrudan ifade etmelerini sağlamaktır. Görüşmecilerin kendilerine ayna tutmalarını teşvik ederek ilgili ilişkiler ağında kendilerini nasıl gördüklerini öğrenmek araştırma için faydalı bilgiler sağlayabilecektir. Kınanma, tehlikeye düşme, suçlanma gibi sonuçlar doğurmayacak konularda çok daha kullanışlı olabilecek bu görüşme tekniğinin Türkiye'de genel itibariyle yüksek sesle tartışmaya müsait bir konu olarak görünen uluslararası zorunlu göçler ve UBYEK'lerle ilgili değerlendirmeler için uygun olduğu düşünülmüştür.

Katılımcı bakış açılarının oldukça açık yüreklilikle ve rahat şekilde dile getirildiğini belirtmekte fayda vardır. Olumsuz da olsa katılımcıların görüşlerini dile getirmekten çekinmedikleri ve kendi duruşlarına dair tanımlamaları belirgin şekilde yaptıkları görülmüştür. Sorulan sorular neticesinde elde edilen genel eğilimleri ortaya koyan tercihlerin

gerisindeki anlamlara ulaşabilmek için katılımcıların beyanları derinlikli olarak irdelenmiştir.

Netice itibariyle UBYEK'ler karşısında mesafeli ve/veya ön yargılı tutumların katılımcıların mühim bir kısmı tarafından açıkça dile getirildiği görülmüştür. Katılımcıların bu konuda sunduğu yaklaşımların gözlemlerde de güçlü şekilde karşılık bulduğu ifade edilmelidir. Görüşme kesitlerinden şu şekilde misaller sunulabilir:

STK çalışanı 26 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Sığınmacılarla çalıştığım için sürekli görüşüyorum ama samimi olduğum kimse yok. Kendimi korumak için bazen mesafeli oluyorum.*

Operatör olduğunu bildiren 36 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Yok, görüştüğüm kimseler yok. Kültürümüz farklı biraz ondan biraz da yabaniler. Bana güvensiz geliyorlar. Ülkelerine geri gidip savaşmamalarından dolayı da güvensiz geliyorlar. Mesafeli değilim ama biraz ön yargılıyım.*

62 Yaşındaki ev hanımı katılımcı:

- *Hayır, görüştüğüm kimse yok. Evet, ön yargılı ve mesafeliyim.*

Kamuda memur olan 52 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Yok, görüştüğüm kimseler yok. Onları Türk toplumuna yakın görmüyorum. Devletin yeterince yardım yaptığını düşünüyorum.*

Avukat olan 28 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Yok, hayır birebir görüştüğüm kimseler yok. Duyduğum haberlerden dolayı ön yargılı ve mesafeliyim.*

İşsiz olduğunu söyleyen 25 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Yok, hayır görüştüğümüz kimse yok. Ön yargımdan dolayı olabilir. Çünkü onları hep dilenirken ya da hırsızlık yaparken görüyorum. Buda onlar için bir ön yargı oluşturdu.*

19 Yaşındaki bir ev hanımı katılımcı:

- *Evet, ön yargılıyım. Onlar ülkemize geldikten sonra salgın hastalıklar çoğaldı. Hırsızlıklar arttı. Devletin doktoru bile bunu söylüyor. Bu yüzden mesafeliyim.*

Öğrenci olan 20 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Yok, hayır kimse yok. Bir tane ya sınıfımızda birisi vardı, sınavsız gelmişti biraz adaletsiz olduğunu düşünüyorum insanlar o kadar çalışıyorlar.*

Mühendis olduğunu belirten 27 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Hayır, görüştüğüm kimse yok. Zaman içerisinde duyduğunuz ve gördüğünüz şeylerden dolayı haklı olarak bir ön yargı oluşuyor.*

50 Yaşındaki bir emekli erkek katılımcı:

- *Hayır yok. Mesafeli ve ön yargılıyım. Kendi vatanını koruyamayan insanlar onlar.*

Özel sektörde çalıştığını söyleyen 36 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Görüştüğüm kimse yok. Bazen ön yargılı olduğumu düşünüyorum. Duyduğumuz şeyler ister*

istemez ön yargıya sebep oluyor. Hepsi olarak demiyorum aralarında iyi insanlarda var.

Öğrenci olduğunu bildiren 20 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Tedirgin olduğum konular vardı onlar hakkında başlangıçta mesafeliydim ve hâlâ da öyleyim. Çünkü beklentilerimiz birbirine uymadı karşılıklı olarak. Görüştüğüm kimseler var ama sorun yaşadığımız da oluyor.*

Öğrenci olan 23 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Birebir iletişimin olmadı. Belki yolda gördüğümüz de bir selamlaşma sadece. Ben önyargılıyım biraz. Uyum sağlama sürecinde onların uyum sağlamak istediklerini düşünmüyorum.*

Öğrenci olan 27 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Üniversiteden arkadaşlarım var. Onların da öyle iyisi de var kötüsü de var mesela bir arkadaşım keşke bizi Avrupa alsaydı dedi. Biraz nankörlük yaptıklarını düşünüyorum çünkü Türkiye elinden gelenin en iyisini yapıyor onlar için. Avrupa'yı görüyoruz onları hiç bir şekilde istemiyorlar. Ön yargılı değilim ama biraz mesafeliyim böyle düşündükleri için. Ama onları da kırmadan...*

Görüşmeler genel olarak çözümlendiğinde, UBYEK'lerle ilişkilerinde mesafeli olduğunu, hatta kimi zaman ön yargılı davrandığını bildiren katılımcıların bu tavırlarının gerisinde kültürel farklılıklar ve ortak dil eksikliği sebebiyle oluşan iletişim sorunlarının öne çıktığı düşünülmektedir. Bu gruptaki katılımcıların büyük çoğunluğunun UBYEK'ler ile hiçbir ilişki kurmadığı, ilişki kuranların da bunu çok sığ bir düzeyde yürüttüğü öğrenilmiştir. Katılımcıların görüşlerinin genel olarak basın yayın kuruluşlarından alınan haberlere ve kulaktan

duyma bilgilere göre şekillendiği anlaşılmaktadır. Ancak, UBYEK'ler için yapıldığı düşünülen kimi pozitif ayrımcılıklara tepkilerden ve ülkenin kaynaklarını tükettikleri yönündeki endişelerden de bahsedilmelidir. Öte yandan yerli toplum tarafından yabancı kabul edilen unsurlar için milli boyutta bir güvensizliğin de bu gruptaki katılımcıların görüşlerine yansıdığı söylenebilir.

Sosyal mesafe konusunda değerlendirme yapabilmek için UBYEK'lere karşı daha ılımlı tavırlar sergileyen katılımcıların düşünceleri de karşıt düşünceler kadar önem arz eder. Ancak ılımlı olmak durumunun altını da doldurmak gerekir. Görmezden gelerek, yok sayarak mı ılımlı olmak, mümkün mertebe az ilişki kurarak veya hiç temas etmeyerek mi ılımlı olmak, sosyal ilişkileri geliştirerek mi ılımlı olmak? Bütünleşme için kimi zaman kayıtsızlık da tepkili yaklaşımlar kadar yıkıcı sonuçlar doğrulabilir. UBYEK'lere karşı herhangi bir ön yargısı olmadığını ve/veya mesafeli olmadığını ifade eden katılımcı beyanlarından misaller şu şekildedir:

36 Yaşındaki bir satış uzmanı erkek katılımcı:

- *Hayır, görüştüğüm kimse yok. Ön yargılı ya da mesafeli değilim. Onların suçu değil burada olmak. Dilencilikte Türk de olsa karşıyım Suriyeli olsa da.*

25 Yaşındaki öğretmen kadın katılımcı:

- *Evet, var arkadaşlarım var. Türkçeyi biliyor olmasından iletişimiz de çok iyi. Hayır, ön yargılı ya da mesafeli değilim.*

Katılımcılardan 25 yaşındaki bir erkek öğrenci:

- *Çalıştığım yerde vardı sadece o kadar. Arapça konuştukları için çok iletişim kuramadım. Ön yargılı ya da mesafeli değilim. Sonuçta hepimiz insanız ama misafirlik artık bitsin istiyoruz.*

Öğretmenlik yapan 38 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Görüştüğüm kimseler yok. Ön yargılı ya da mesafeli olduğumu düşünmüyorum.*

Özel sektör çalışanı 43 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Görüştüğüm kimseler yok. Olsa görüşürüm öyle bir ön yargı ya da mesafemde yok.*

61 yaşındaki bir ev hanımı katılımcı:

- *Görüştüğümüz samimi olduğumuz kimse yok. Bazen yolda görürlerse selam veriyorlar o kadar. Hayır, bir ön yargım ya da mesafem yok.*

Öğrenci olan 21 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Görüştüğüm kimse yok. Ön yargılı ya da mesafeli olduğumu düşünmüyorum. Uygun bir ortam olsa neden görüşmeyeyim.*

44 Yaşındaki ev hanımı katılımcı:

- *Görüştüğüm kimse yok. Sadece oğlumun okulundaki arkadaşlarıyla ara sıra görüşüyordum. Dışarıda annelerini gördüğümde selamlaşıyorduk bu kadar. Daha ilerisi olmadı. Yok, hayır mesafeli ya da ön yargılı değilim.*

Mühendis olduğunu belirten 25 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Hayır, görüştüğüm kimse yok. Bir ön yargım ya da mesafem yok.*

30 Yaşındaki ev hanımı katılımcı:

- *Görüştüğüm kimseler yok. Ön yargılı ya da mesafeli değilim. Bizim de öyle olmayacağımız belli değil.*

Esnaflık yapan 54 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Çok samimi olarak görüştüğüm kimseler yok. Dükkâna geldikçe görüyorum ne isterlerse onu veriyorum. Yok, herhangi bir ön yargı ya da mesafem yok.*

57 Yaşındaki bir emekli erkek katılımcı:

- *Hayır, öyle görüştüğüm kimseler yok. Biz misafirleri sever insanlarız onları baş üstünde tutan insanlarız, atalarımızdan anne bir babalarımızdan biz böyle gördük ama her şeyin bir yeri vardır.*

Öğrenci olan 20 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Filistinli bir arkadaşım var. Savaştan kaçmışlardı. İyi bir arkadaşım. Kendisi de, abisi de doktor. İyi bir yaşam standartları var. Ön yargı ya da mesafeli olduğumu düşünmüyorum. Keşke ülkelerinde kalsalardı çünkü orada da onlar gibi doktorlara ihtiyaç var.*

Kendilerini UBYEK'lere karşı ön yargılı veya mesafeli görmeyen, onlara karşı daha ılımlı bir tavır gösterdiğini düşünen katılımcıların da aynen karşıt görüşte olan katılımcılar gibi genel itibariyle UBYEK'lerle ya hiç ilişki kurmadıkları ya da oldukça sığ ilişkiler kurdukları anlaşılmıştır. O halde bu gruptaki insanların, UBYEK'lerin de yeterince dâhil olduğu bir sosyal ilişkiler ağına girdiklerinde sergileyecekleri tutum ve davranışlar da henüz test edilmiş değildir. Elbette aynı düşünce, karşıt görüşteki katılımcılar için de ileri sürülebilir, onların da böyle bir sosyal ilişkiler ağına dâhil olduğunda kendi ön yargılarına ve mesafelerine dair algılamalarında değişiklik olabileceği söylenebilir. Ancak göçmen-yerli toplum

ilişkisinin, bilhassa da zorunlu göçe maruz kalmışlarla yerli toplum ilişkisinin dünyadaki misalleri göz önüne alındığında, gruplar arası temasın artışını müteakip kısa ve orta vadede kucaklaşmanın ve karşılıklı anlayışın hâkim olduğu bir ilişkiler ağından bahsetmek hiç de kolay görünmemektedir.

Bu gruptaki katılımcıların söylemlerinde dinî, kültürel ve insanî gerekçelerin hâkim olduğu anlaşılmıştır. Bu değer grubunun yerli toplum üyelerinin tutum ve davranışları üzerinde etki sahibi olduğu gözlemlerle de teyit edilmiştir. Ancak gözlemlerde karşılaşılan ve katılımcı ifadelerinde de tekrarlanan bir durum da yerli toplum ve UBYEK'ler arasındaki temasın oldukça sınırlı oluşudur. Görüşme sonuçlarına göre genel olarak bahis konusu ilişkiler ağına dâhil olunmayan, yapı içinde bir yerlerde ama UBYEK'lerden görece uzakta bir konumlanma göze çarpmaktadır. Ilımlı profil çizen katılımcılar da aynen diğerleri gibi tavır ve tutumlarını tecrübeden yoksun olarak sunmuşlarsa onların da -en azından kısmen- belirli bir eğilimi yansıtan haber ağlarından beslendikleri düşünülebilir. Gözden kaçırılmaması gereken bir diğer husus ise her iki profildeki katılımcıların da UBYEK'ler için önemli oranda "misafir" tanımlaması yapmış olmalarıdır ki bu ifade katılımcıların bir kısmı tarafından oldukça ılımlı bir yaklaşım sergilerken dahi tekrarlanmıştır. Dolayısıyla bu ılımlı tavrın hangi durumlar için geçerli olacağı, sınırlarının neler olduğu başka tartışmaları da peşi sıra getirmektedir.

c.2. Yardımlar ve Şikâyetler

Araştırma kapsamında sosyal mesafeye dair değerlendirmelerde UBYEK'lerle ilgili sorun ve rahatsızlık algılamalarını destekleyeceği düşünülen bir diğer hususun "yardımlaşma" olabileceği düşünülmüştür. Bir arada yaşan insanların dayanışmalarının temel göstergelerinden biri olarak ihtiyaç sahiplerine yardım etme eylemi, bütünleşen yahut bütünleşmekte olan bir topluma dair temel göstergelerden sayılabilir.

Elbette ki insani, dini yahut kültürel vb. değerlerin etkisiyle böyle bir eylemde bulunmanın mümkün olabileceği, tek başına bunun bütünleşme yönünde bir bilgi vermeyeceği de iddia edilebilir. Ancak meseleyi çepeçevre değerlendirebilmek adına yardımlaşma meselesini de göz önünde bulundurmanın gerekliliği de inkâr edilemez. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen sorularla, UBYEK'lere Türkiye Cumhuriyeti tarafından sağlanan yardımlar hakkındaki fikirleri, bu hususta şikâyetleri olup olmadığı ve kendilerinin ferdi olarak yardım etme konusunda nasıl bir tavır sergiledikleri konularında veriler elde etmek amaçlanmıştır.

Yardımların miktarı hakkında katılımcı grubumuzda genel eğilimi yeterli olduğu yönündedir. 80 Katılımcı birbirleriyle benzeşen ifadelerle yardımların yeterli olduğunu anlatmışlardır. 15 Katılımcının cevapları çekimserlik içeren ifadelerle doluyken katılımcılardan 5 tanesi de yardımları yetersiz bulduğunu belirtmiştir. Aynı katılımcıların UBYEK'lere yardımlar konusunu yeterlilik kıstasından ziyade daha genel bir bakışla yorum yapmaları sağlandığında ise yine olumlu yöndeki cevapların ağırlıkta olduğu ancak pek çok katılımcı tarafından sunulan olumlu yöndeki görüşlere, yardımların biraz fazla olduğu şeklindeki uyarıların eklenişi dikkat çekmiştir.

Türk toplumunun kültürel özelliklerinden biri olarak yardımlaşmanın toplumsal bir kabul için imkân sağlayıp sağlamayacağına yahut bunun sınırlarına dair katılımcı yorumlarına ulaşabilmek adına bu konu üzerinde biraz daha durmakta fayda görülmüştür. Yukarda bahsedilen hususlarda temel bilgiler alındıktan sonra katılımcılara, biraz daha provakatif tabir edilebilecek bakış açılarıyla, UBYEK'lere Türk vatandaşlarına oranla daha fazla yardım yapıldığını veya onlara ayrıcalık tanındığını düşünüp düşünmediklerine ve bahis konusu yardımlar konusunda onları rahatsız eden hususlar olup olmadığına dair sorular sorulmuştur. Cevaplar genel

olarak değerlendirildiğinde ayrımcılık yapıldığını düşünen 54 katılımcının olduğu, bunların arasından 30'unun bu durumdan rahatsızlığını dile getirdiği, 11'inin rahatsız olmadığını, 13'ünün ise çekimser kaldığını ifade ettiği anlaşılmıştır. Herhangi bir ayrıcalık tanınmadığını düşünenlerin sayısı 33 kişi iken, bunların içinden hiçbirinin rahatsızlığını dile getirmediği 11'nin ise çekimser kaldığı görülmüştür.

Görüşme kayıtları incelendiğinde UBYEK'lere ayrıcalık tanınıp tanınmadığına dair görüşler ve bu hususta rahatsız olup olmama ile ilgili sorulara verilmiş olan olumsuzluk yansıtan cevaplar genel olarak sağlık, eğitim, sosyal imkânlar ve iş konusunda odaklanmış olduğu anlaşılmıştır. Üzerinde hassasiyetle durulması gereken bu noktadaki tutumları yansıtan görüşme misalleri aşağıda sunulmuştur.

45 Yaşındaki bir ev hanımı katılımcı:

- *Evet düşünüyorum. Özellikle sağlık alanında çok rahatsızım.*

61 Yaşındaki bir ev hanımı katılımcı:

- *Evet yapılıyor. Geçenlerde pazarda gördük çocuklar verilen yardım ne kadar fazlaysa pazarda getirip satıyorlardı daha ucuza.*

Esnaf olduğunu bildiren 54 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Evet düşünüyorum. Rahatsız ediyor bize sağlanmayan onlara sağlandı.*

Öğrenci olan 23 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Evet, düşünüyorum nasıl olsa Türkler iş bulur çalışır diye düşünülüyor. Onları düşük ücretle çalıştırıyorlar. Evet, rahatsız ediyor. Kendi insanımız öncelikli olmalı.*

Öğrenci olan 18 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Evet yapılıyor. Onlar geleli üç beş yıl olmuş. Bize onlar kadar haklar verilmiyor. Onların işleri hemen oluyor.*

Avukat olan 28 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Evet, ayrıcalık yapıldığını düşünüyorum. Aşırı derece de rahatsız ediyor. Suriyeli vatandaşların bizi destekleyeceklerini düşünmüyorum.*

Öğrenci olan 23 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Evet, düşünüyorum nasıl olsa Türkler iş bulur çalışır diye düşünülüyor. Onları düşük ücretle çalıştırıyorlar. Evet, rahatsız ediyor. Kendi insanımız öncelikli olmalı.*

Öğrenci olan 18 yaşındaki bir erkek katılımcı:

- *Evet yapılıyor. Onlar geleli üç beş yıl olmuş. Bize onlar kadar haklar verilmiyor. Onların işleri hemen oluyor.*

Satış Pazarlama Müdürü olduğunu söyleyen 36 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Evet düşünüyorum. Ve çok rahatsızım. Bizim ülkemizde de yardıma muhtaç çok insan var. Onlara yapılan ayrıcalıkların bizim ülkemizdeki insanlara da yapılmasını gerektiğini düşünüyorum.*

Öğrenci olan 28 yaşındaki bir kadın katılımcı:

- *Evet. Eğitim konusunda verilen adaletsizlikten rahatsızım. Maddi olarak verilsin tabi sonuçta yaşadıkları zor bir durum.*

Olumsuz değerlendirmeler de olmasına karşılık, yardımlar konusunda katılımcıların önemli bir kısmının da kucaklayıcı bir tavır sergilediği, Türk vatandaşlarına yapılanlara kıyasla ayrıcalık olarak değerlendirilen yardımlarda dahi

kısmen hoşgörülü yorumlamalar yaptığı anlaşılmıştır. Konu hakkında aşağıda misal olarak sunulan ifadeler, bu yönde eğilim gösterenlerin katılımcıların meseleye bakışlarını özetler mahiyettedir.

58 Yaşındaki bir ev hanımı katılımcı:

- *Hastanelerde onlara ayrıcalık tanındığını düşünüyorum. Ama rahatsız değilim çünkü ülkelerinden savaştan kaçıp gelmişler ve sonuçta misafirler, ülkelerine geri dönecekler. Bu rahatlığı bırakıp gideceklerini düşünmüyorum ama gitmelerini de isterdim.*

57 Yaşındaki bir ev hanımı katılımcı:

- *Medyada, televizyondan yapılıyor diye söyleniyor. Herhangi bir rahatsızlığım yok.*

44 Yaşındaki bir ev hanımı katılımcı:

- *Tabii ki tanınıyor. Hastanelere gittiğimizde görüyoruz. Herhangi bir rahatsızlığım yok. Gariban olarak görüyorum ben onları.*

Sekreter olarak çalışan 28 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Evet, ama yapılması gerekiyor.*

Katılımcıların yardımlar konusundaki genel tutumlarıyla ilgili sorulardan sonra mesele ferdi boyutta ele alınmış ve ferdî tecrübeler üzerinde durulmuştur. Katılımcılara UBYEK'lere yardım edip etmedikleri sorulmuştur. Alınan cevaplar itibariyle 64 katılımcının yardımda bulunduğu, 36 katılımcının ise herhangi bir şekilde yardımda bulunmadığı öğrenilmiştir. Şikâyetlerini açıkça dile getirmiş olsalar da katılımcıların genel olarak en baştan beri sergiledikleri insani tutumun bir kez daha kendini gösterdiğine dair bir misal de burada görülmüştür. Yardımda bulunmuş olanların Türkiye'ye

UBYEK göçüyle ilgili olarak sadece olumlu yaklaşım sergileyenler olmadığı, pek çok defa olumsuz görüş bildirenler arasında da yardım faaliyetinden bulunanların olduğu anlaşılmıştır.

c.3. Birlikte Yaşam

Bir arada yaşamaya dair istek farklı sosyal grupların bütünleşmiş bir toplum haline gelmesi için temel şarttır. Araştırma konumuz özelinde bu türden bir değerlendirmeye ışık tutması bakımından katılımcıların yarısına yakının (48 kişi) açık bir dille bu konudaki isteksizliklerini dile getirirken, UBYEK'lerin şehirlerde yerli toplumla bir arada değil de kamplarda veya farklı yerleşim alanlarında barındırılmaları gerektiği şeklinde değerlendirmeler yaptıkları görülmüştür. 17 Katılımcı konu hakkında çekimser bir tavır sergilerken 1 katılımcı ise UBYEK'lerin derhal ülkeyi terk etmeleri gerektiğini bildirmiştir. 34 Katılımcı ise sığınmacıların yerleşik toplumla bir arada yaşamaları gerektiği yönünde görüşler sunmuştur. Ancak buraya kadar çözümlenen verilere bakarak 34 kişilik bu katılımcı grubunun da UBYEK'lerle bütünleşmiş bir toplum hayaliyle sürekli olarak bir arada yaşama isteğine dair bir çıkarsama yapmak mümkün değildir. Bahse konu düşünce UBYEK'lerin sahip olduğu hâlihazırdaki konum ve genel şartlar ekseninde değerlendirildiğinde anlamlıdır. Keza, yapılan görüşmelerde UBYEK'lerin bir gün yurtlarına geri döneceklerine dair görülen umut ve düşünce, oldukça ılımlı profil çizen katılımcıların çoğu tarafından dahi açıkça ortaya konulmuştur. Misal olarak sunulan görüşme bölümleri aşağıda sunulmuştur.

42 Yaşındaki STK çalışanı erkek katılımcı:

> - *Bence kamplarda yaşamalılar. Şehirlerin içlerine geldikçe sorun olmaya başladılar. Buraya adapte olurlarsa ülkelerine geri dönmek istemeyeceklerini düşünüyorum.*

25 Yaşındaki öğrenci kadın katılımcı:

- *Kültürleri ile biraz farklı oldukları için bizim topluma adapte olmaları sıkıntılı geçebilir. Kendi kültürlerini yaşatmak adına bizim toplumumuzu da etkileyebilir. Bu yüzden kamplarda kalmalarını doğru buluyorum. Ama nasıl seçilip ayrılırlar bilmiyorum ama bizimle beraber de yaşayabilirler.*

Bilgisayar Mühendisi olan 25 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Güvenlik açısından kamplarda yaşasınlar. Ama insani yaşam koşularında toplumla bir arada olsunlar.*

57 Yaşındaki emekli erkek katılımcı:

- *Bir yer gösterilmesi lazımdı. Kendi ülkelerine gitme tarafındayım. Türkiye'de biz kendi kendimize anca yetiyoruz. Burada oldukları süre içerisinde kamplarda mı kalsınlar. Yoksa bizimle aynı toplumda bir arada mı yaşamalılar. Güzel geçinirlerse toplum içinde yaşayabilirler. Yoksa kamplarda yaşasınlar.*

27 Yaşındaki yazılım mühendisi erkek katılımcı:

- *Toplum içinde direkt olmalarından ziyade önce eğitim seviyeleri arttırılmalı, yavaş yavaş uymalar sağlanacaktır. Aşamalı olarak bir yerde bulundurulup sonra toplum içine katılabilirler.*

21 Yaşındaki öğrenci erkek katılımcı:

- *Orta Doğu'da kan durulunca ya kadar bence kamplarda yaşamalarını isterdim. Hem toplumla entegreleri biraz zor. İlk önce dilin öğretilmesi gerekiyor madem toplum içinde yaşayacaklar. Eğitimlerinin sağlanması ve istihdam sağlamak gerekiyor.*

26 Yaşındaki satış uzmanı kadın katılımcı:

> - *Empati yaparsak kamplarda tutmak insanlık dışı olur. Dışlamak hoş değil. Bizimle yaşamaları hoş değil. İkisi de normal değil. Toplumun rahatsız olması da iyi değil. Kamplarda olsunlar. Kamp koşulları hakkında bilgim yok.*

Konuyla ilgili "kamplarda yaşamalılar" yönündeki görüşlerin özeti niteliğindeki bu cevaplar esasında UBYEK'lere bakış açısı noktasında en fazla mesafeli duruşu sergiler gibi görünen katılımcıların dahi ılımlı olduğunu ortaya koymaktadır. Birbirini tekrar ettiği için seçilen az sayıdaki cevap esasında katılımcıların birlikte yaşam adına negatif bir duruş sergilerken dahi insani tarafı da ihmal etmemeye çalışan tavrını anlamak adına yeterli görülmüştür. Bu doğrultuda görüş bildiren katılımcıların birlikte yaşam sürdürme noktasında UBYEK'lerin uyum sorunu endişelerinden ve ülkenin kaynaklarının kendi vatandaşlarına bile yetersiz olduğu düşüncesinden hareketle olası bir sıkıntıya istinaden tercihlerini birlikte yaşam yönünde belirtmedikleri anlaşılmaktadır.

Birlikte yaşam konusunda sorulan soruya cevap olarak UBYEK'lerin yerleşik toplumla bir arada yaşamasını uygun gören katılımcıların ifadeleri içinden seçilen misaller aşağıdaki gibidir.

Mühendis olduğunu bildiren 27 yaşındaki kadın katılımcı:

> - *Toplumla bir arada yaşasınlar, uyum sağlasınlar. Kamp koşulları problemli olabilir bu soğukta nasıl olacak insanlar. Yani orada izole bir şekilde yaşıyorlar. Onlar bir trajediden geliyorlar ve bir depresyon da var sonuçta. O yüzden toplumda bir arada yaşamaları daha iyi.*

Öğrenci olduğunu söyleyen 20 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Yerleşik toplumla bir arada yaşamaları isterim. Ne kadar çok baskı uygularsan o kadar çok yabancılaşırlar. Kendilerini buraya ait hissedemezlerse uyum sağlamazlar. Uyum sağlayamazlarsa buda ülkemiz için sorun olur. Belki de içlerinde bize fayda sağlayacak çok insan var ve biz bunları kaçırıyor olabiliriz.*

Öğrenci olan 19 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Toplumdan soyutlanmaları mümkün değil. Bu saatten sonra kamplarda toplamak doğru değil. Toplumla bir kaynaşmaları oldu. Evlenenler oldu.*

Öğretmenlik yapan 28 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Yerleşik toplumla bir arada yaşasınlar en azından çabuk kaynaşırlar. Türk toplumuyla sığınmacılar arasında gecen çatışmaları engellemek açısından da kamplarda yaşasalar daha iyi diyorum. Kamp koşulları bildiğim kadarıyla harabe gibi yerler, hijyen olarak da çok iyi olmadığını biliyorum. O yüzden toplumla bir arada daha insani şartlarda yaşasınlar.*

56 Yaşındaki ev hanımı katılımcı:

- *Toplum içinde yaşasınlar. Kampların iyi olmadığını biliyorum.*

Operatör olarak çalıştığını bildiren 37 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Kamplar çok geç, artık dağıldılar. Topluma uyum sağlayarak yaşamalılar. Çalışıyorlar artık, bizden birileri olabilirler.*

UBYEK'leri ile birlikte yaşam sürmenin daha uygun olacağını düşünen katılımcıların cevaplarının tam ters yönde görüş bildirenlerle hemen hemen aynı eksende oluşu dikkat çekicidir. Şöyle ki, bu gruptaki katılımcılar da meseleyi uyum ve bütünleşme üzerinden değerlendirmiş, birlikte yaşamın bütünleşme sürecini daha da hızlandıracağını veya UBYEK'lerin topluma uyumlarını kolaylaştıracağını ifade etmişlerdir. Bu haliyle, ortaya çıkan durumda iki toplumsal grubun sorun yaşamamaları adına farklı önerilerin ortaya konulduğu görülmektedir. Ayrıca meselenin insani boyutunun bu yöndeki tercihler üzerinde oldukça belirgin bir etkiye sahip olduğu da belirtilmelidir.

Gelinen nokta itibariyle Türkiye'ye zorunlu göç eden en kalabalık grup olan Suriyeliler için uygulanmış olan Açık Kapı politikasının ülkedeki UBYEK sayısının bu seviyelere çıkmasında önemli bir etken olduğu gayet anlaşılabilir bir durumdur. Devlet yönetimindeki en yetkili ağızlar tarafından da açık şekilde sürekli dile getirilmiş olan bu politikanın, başka bir ifadeyle Türkiye'nin Suriyeli göçü karşısındaki tutumunun katılımcı grubunda oldukça güçlü şekilde olumlu karşılık bulduğu anlaşılmıştır. Katılımcı görüşleri incelendiğinde 78 katılımcının -gelinen noktadan şikâyetlerini belirterek de olsa- sınır kapılarının açılmamış olma durumuna sıcak bakmadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. 12 Katılımcı bu konuda kesin bir cevap veremezken 10 katılımcı ise kapıların hiç açılmamış olmasını istediklerini dile getirmişlerdir.

Alan araştırmasının başından beri belirgin olarak öne çıkan insani değerlerin etkisine hemen her görüşme bölümünde tekrardan rastlanmıştır. Buradan yola çıkarak Türkiye'nin Suriyeli göçü karşısındaki tutumu konusunda yapılan yorumlar ile katılımcıların UBYEK'lere yardım etme durumları arasındaki çapraz ilişki de gözden geçirilmiştir. Netice itibariyle, Açık Kapı politikasını destekler şekilde eğilim gösteren 78 kişinin 51'i UBYEK'lere yardım etmekte

olduğunu belirtip, yardım etmeyi kestiğine dair herhangi bir ifade kullanmamıştır. Buna ek olarak Açık Kapı politikasını değerlendirme hususunda kararsız görünen 12 katılımcının 7 tanesinin UBYEK'lere yardımda bulunduğu ve yardım etmeyi kestiğine dair herhangi bir ifade kullanmadığı; karşı çıkan 10 katılımcının da yine 7 tanesinin yardımda bulunduğu ve yardım etmeyi kestiğine dair herhangi bir ifade kullanmadığı görülmüştür. İhtiyaç sahibine yardım etme konusunda epeyce hassas olduğu bilinen Türk toplumunun genel tutumuyla paralel olarak katılımcı grubunun da oldukça dayanışmacı bir yaklaşım ortaya koyduğu, prensipte karşı olduğu veya rahatsızlığını ifade ettiği kimi durumlarla insani değerlerle şekillenen tavrını çoğunlukla ilişkilendirmeği anlaşılmıştır.

2011'den bu yana ivme kazanan, Türkiye'ye Orta Doğu ülkelerinden savaş ve terör sebebiyle gerçekleşen kitlesel göç hareketleri belli aralıklarla tekrarlanan ve halen çözüme kavuşturulamamış bir meseledir. Bu durum, Türk toplumunun bütün hoşgörülü ve yardımsever tutumuna rağmen zaman yabancı düşmanlığı ve gruplar arası çatışmalara gebe şekilde anevrizmatik bir sosyal olay yahut olaylar silsilesi hüviyetiyle dikkatleri göç ve yabancı göçmen meselesini gündemden düşürmemektedir. Elbette ki süreç uzadıkça yerli toplumun UBYEK'lere ve Türkiye'ye sığınma meselesine bakış açısında da değişiklik olması gayet tabiidir. Katılımcıların bu hususta kendilerinin ve yakınlarının bakış açıları hakkındaki değerlendirmeleri alındığında 76 kişinin zamanla az veya çok değişim gerçekleştiğine, bu değişimin ise genel olarak olumludan olumsuza geçiş şeklinde olduğuna işaret ettiği görülmüştür.

Olumsuz yönde görüş bildiren katılımcıların ifadelerini genel olarak özetleyen görüşme bölümlerinden misaller aşağıda sunulmuştur.

Öğrenci olan 23 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Iraktan gelenler sığınmacılardı vardı onlarla pek sorun olmadı ama Suriye'den gelenlerle çevremizde gördüğümüz sorunlar var.*

Öğrenci olan 21 yaşındaki erkek katılımcı:

- *İlk başta duygusal yaklaştık. Ama daha sonraki olaylara bakınca bu duygusallık kalmadı. Çünkü erkeklerin çalışmaması, boş gezmeleri, bir yerde toplanmaları ister istemez rahatsızlık verdi.*

Öğrenci olan 28 yaşındaki kadın katılımcı:

- *İlk başta pozitif olarak görüyordum. Savaştan gelmişlerdi tabii ki de yardım etmek zorundaydık. Daha sonra hükümetin onlara yaptığı yardımlardan dolayı insanlar da negatif bakmaya başladı. Sınavlarda onların öncelikli olması, burs almaları gibi…*

Öğrenci olan 23 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Tabii ki oldu. İlk başta kardeş gözüyle baktık. Daha sonra değişti onlar için özel levhaların olması, sorun olmaları bakış açımızı değiştirdi. Bu topraklar üzerine fazla hak talep etmelerinden sorunlar çoğaldı.*

Bankacılık yapan 30 yaşındaki kadın katılımcı:

- *İlk başta olumlu bakıldı. Onları misafir etmeliyiz, sorunlarına ortak olmalıyız diyorduk. Ama yıllar geçti onlar gitmediler. Ülkeye adapte olamadılar.*

Esnaf olan 32 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Maalesef önceleri daha çok mağdur olarak görüyordum. Ama şuan dileniyorlar. Çalışmıyorlar.*

Öğrenci olan 23 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Benim değil ama çevremdekilerin olumsuz oldu, gelmelerini istemiyorlar. ailemde bile var… Hâlâ da olumsuzlar. Onların toplumu bozduğunu, kavga çıkardıklarını söylüyorlar.*

Öğrenci olan 20 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Önceden biraz daha üzülüyordum ama şu an 5 senenin ardından bir değişime uğradı… Mültecilerin karıştığı olaylar, hırsızlık vakaları, davalar, doğum oranları beni endişelendiriyor. Beş yıl öncesine dayanarak karşılaştırıldığında farklı bir tedirginliğim var.*

Öğrenci olan 22 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Oldu evet. Geldiklerinde daha iyi düşünüyordum ama şu an farklı düşünüyorum çünkü çok rahatlar. Kendi vatandaşından daha üstün tutmamamız gerekiyor bizim seviyemizde olmalılar.*

Öğrenci olan 22 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Önce ellerinden geldikleri kadar yardım ediyorlardı. Ama şu anda öyle değil. Aralarındaki kültür çatışması, yaşanan sorunlar bunlar sorun oldu.*

Öğrenci olan 18 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Oldu. Ülkemizde bu kadar önceden suç olayları yoktu onlarla beraber arttı bunlar.*

Öğrenci olan 19 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Oldu. İlk başta almamız gerekir diye düşünüyordum. Zorunluluk değil de insani olarak düşünüyordum. Manevi ve ahlaki olarak bakıyorum. Bir tedbir alınsaydı daha iyi olurdu. Düzenli alınmalıydı.*

41 Yaşındaki ev hanımı katılımcı:

- *Çok bir değişiklik olmadı. ilk geldiklerinde de vatanlarını savunsunlar istiyordum şimdi de... Milletini kurtarsınlar, vatanını kurtarsınlar.*

Aşçı olarak çalışan 48 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Sayıların fazlaca artması... Mesela bizim kendi ülkemizdeki işsizlik sorunu varken iş istihdamının bu mültecilere yönelik yapılması ve onlara devletin yapmış olduğu yardımlar. Bu ülkenin insanları açken, işsizken onlara yapılması...*

Memur olan 54 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Biraz oldu. Hırsızlık, gasp gibi oldu. İşsizlik sorununun olması... En kısa zamanda ülkelerine dönmelerini isterim.*

Zaman içinde sığınmacı meselesine bakışları olumsuz yönde değişen katılımcıların şikâyet ettiği konular şu şekilde özetlenebilir:

- Uzayan misafirlik süresi

- Misafir olarak kalmalarına rağmen UBYEK'lerce dillendirilen hak iddiaları

- Erkeklerin çalışmaması

- Dilencilik

- Çalışanların düşük ücrete razı olmalarından kaynaklanan yerli toplumdaki işsizlik

- Devletin UBYEK'ler için yaptığı harcamalar

- Suç oranını arttırdıklarına dair kanaat

- Kendi vatanlarını savunmak yerine Türkiye'de sığınmacı olarak yaşamaları

- Sosyo-kültürel uyumsuzluk

Sosyal mesafe tahmini için temel göstergelerden biri de toplumsal grupların gelecekte de birlikte yaşama arzularıdır. Birlikte bir gelecek hayali olmayan grupların oluşturduğu bir yapı için sosyo-kültürel bütünleşmeden bahsedilemeyeceği gibi gerilim noktalarının bir çatışmaya zemin teşkil etmesi de kuvvetle muhtemeldir. Bu bağlamda birlikte yaşamın temel unsurlarından vatandaşlık bağının tesisi için katılımcıların 66'sının olumsuz, 11'inin olumlu, 20'sinin kısmi olmak kaydıyla olumlu, 3'ünün de kararsız bir tutum sergilediği görülmüştür.

UBYEK'lere vatandaşlık verilmesini uygun gören katılımcıların özel bir gerekçe sunmadıkları, meseleye insani değerlerin öne çıktığı bir tavır sergileyerek yaklaştıkları anlaşılmıştır. Uygun kişileri seçerek vatandaşlık verme yönünde görüş bildiren katılımcıların ortak noktası ise Türkiye'ye katkı sağlayabilecek ve sorun olmayacak kişilerin değerlendirilebileceği şeklinde belirirken, olumsuz görüş bildirenlerin çoğunluğu hiçbir şartı vatandaşlık vermek için uygun bulmamaktadır. Kaldı ki bu grupta bulunanların mühim bir kısmı "asla", "kesinlikle" şeklinde ifadelerle başlayan kısa cümleler kurarak meseleyi kapatmışlardır. Olumsuz görüş bildirenlerden açıklama yapanların genel eğilimlerini ise aşağıda sunulan görüşme bölümleri özetlemektedir.

Tekniker olarak çalışan 21 yaşındaki erkek katılımcı:

Verilmemesi gerekiyor. Yani bayramda ülkelerine gidebiliyorlarsa demek ki yaşanacak bir yerleri var. O yüzden verilmesini istemiyorum.

58 Yaşındaki ev hanımı katılımcı:

- *Verilmemeli. Savaş bitince geri dönsünler. Vatandaşlık verilirse bir daha gitmezler.*

Özel sektör çalışanı 36 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Onaylamıyorum. Ülkeme zarar veren insanların vatandaşlığa alınmasını istemem. Bir ayrıştırma olursa belki olabilir.*

STK Çalışanı 42 yaşındaki erkek katılımcı:

- *İstemem kesinlikle. Kendi ülkesini bırakmış kaçmış insan. Biz ülkemizde savaş olduğu zaman onlarda bizim gibi savaşmayacaklar.*

Öğrenci olan 25 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Türk vatandaşlığı verilmesini doğru bulmuyorum. Bizim toplumumuza ayak uyduracaklarsa, entegrasyonu ve uyumu sağlayacaklarsa belki bir zaman sonra olabilir.*

Sahaflık yapan 50 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Verilmemeli. Vatandaş olması için bu vatana emeği geçmiş olması, kan dökmüş olması gerekir.*

Bilgisayar mühendisi olan 25 yaşındaki erkek katılımcı:

- *Karşıyım. Vatandaşlık verilirse hep burada kalırlar. Ülkeye getirileri olmazsa hep zarar olacaklar.*

Öğrenci olan 19 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Verilmemeli. Devletin yanlış bir politikası var. Ne kadar kalacaklar, ne zaman gidecekler diye düşünüyoruz. Toplumsal bir uyuşmazlık var. Kültürel bir çatışma var. İlerisi için bence sorun. Bizim onlara bakış açımızın kötü olduğunu düşünüp daha da sorun olabilirler. Kadına bakış acıları farklı. Çok da ülkemizde kalmalarını istemiyorum.*

45 Yaşındaki ev hanımı katılımcı:

- *Hayır istemem. Zaten ülkemizde yeterince insan var.*

Öğrenci olan 20 yaşındaki kadın katılımcı:

- *Verilmesini istemezdim. Yeni bir halk doğuyor, yeni bir kültür doğuyor Türkiye'nin bölünebileceğini düşünüyorum.*

Vatandaşlık verilmesi konusunda olumsuz görüş bildiren katılımcıların temel dayanak noktaları –misal verilen görüşme bölümlerinde de görüldüğü üzere- şu noktalar üzerinde yoğunlaşmıştır:

- Sosyo-kültürel uyumsuzluk sorunu
- Ülkeye zararlı olacaklarına dair kanaat
- Vatan savunması konusunda Türk toplumu ile ayrışmaları
- Türkiye'nin kuruluşunda pay sahibi olmadan hazır konacak olmaları
- Nüfusu daha da kalabalık hale getirecekleri yönündeki endişe
- Birlikte yaşama konusundaki isteksizlik

Bulgular

Ankara'daki gözlemler ve görüşme sonuçlarından anlaşıldığına göre savaş ve terör sebebiyle Türkiye'ye yönelik gerçekleşmekte olan göçmen akını, göç eden insanların içinde bulundukları mecburiyet göz önünde bulundurularak yerli toplum tarafından çoğunlukla (kimi zaman kerhen de olsa) kabul görmüştür denebilir. Gözlem ve görüşmeler göstermektedir ki Türkiye'ye göç etmiş yerinden edilmiş kişilerden bahsedildiğinde genel olarak "Suriyeliler" anlaşılmaktadır. Bu kabul edişin gerisinde dini ve tarihi bağların etkisi yadsınamayacak seviyede olsa da UBYEK'lerin içinde bulundukları durum her şeyden önce katılımcı grubunda ve görünüşe göre Ankara'daki yerli toplumda insani, vicdani bir hassasiyet doğurmuşa benzemektedir.

Türkiye'ye bu göçlerin toplumsal kabulü genel itibariyle mazluma yardım etmek, kapı açmak mahiyetinde şekillenirken öte yandan bu göçle ilgili olarak bazı sıkıntıların yok sayıldığını, sürekli bir birliktelik için yeşil ışık yakıldığını söylemek de mümkün değildir. Gözlem ve görüşme sonuçlarına göre bahse konu kabulün geçici bir dönemi kapsadığı, göçle beraber pek çok olumsuzluğun da ortaya çıktığı aşikârdır. Ayrıca bu olumsuzluklar çoğu kez yaşanmışlıklarla başat ilerlemezken, fısıltı gazetesi ve medya organlarının haberleri ele alış tarzlarıyla zihinlerde asıl varlığından daha büyük bir alan kaplamışa benzemektedirler. Elbette ki burada yabancı düşmanlığı mesabesinde değilse de yabancı korkusunun da önemli bir yeri vardır.

Gözlemlerin ve katılımcı ifadelerinin gösterdiğine göre Türk toplumu ile UBYEK'ler arasındaki ilişkinin karmaşık bir hale gelmesinde medyanın da önemli bir rolü vardır Medyanın UBYEK'lerle ilgili haberleri sunuş biçimi, öne çıkardığı haberler ve bunların yerli toplum üyelerince nasıl algılandığı da toplumsal zihniyetin şekillenmesinde önem arz etmektedir. UBYEK'leri sorunlarla ilişkilendiren haberler ve mağduriyetlerini anlatan haberler iki farklı bakış açısının oluşumunda etkili olmuş görünmektedir. Ayrıca, yerinden edilme meselesinin doğuşunda ve şekillenmesinde yaşanan gelişmelerin gerisindeki "Batı" imgesinin sunumu, Türk toplumunu UBYEK'lerle olan ilişkilerinde empati kurmasını teşvik etmişe de benzemektedir. Medyada sürekli olarak gündeme taşınan, Batılı devletlerin mültecilere karşı vicdanları yaralayan tutumu, onları Türkiye'de tutma yahut Türkiye'ye gönderme yönündeki çabaları ve yol açtıkları trajediler bahse konu vaziyeti doğuran temel etkenlerden sayılabilir.

Orta Doğu ülkelerinde (bilhassa Suriye'de) yoğunlaşan savaş ve şiddet hareketleri sebebiyle Türkiye'ye UBYEK'lerin göçünün yoğunluk kazandığı son 6 yıl içinde yerli toplum ve

UBYEK'ler arasında iş ilişkileri ve daha çok ülkenin belirli bölgelerinde görülen seyrek evlilikler dışında güçlü bağların kurulduğunu söylemek pek mümkün değildir. Görüşmecilerin büyük bölümü UBYEK'ler ile hiçbir ilişkisinin bulunmadığını ifade ederken, ilişkisi olanların da bunu oldukça sığ bir düzeyde gerçekleştirdikleri anlaşılmıştır. Sahadaki gözlemler de UBYEK'lerin yerli toplumla oldukça mesafeli ve kendi içlerine kapanık bir hayat sürdüklerini ortaya koymaktadır. Yerli halkın UBYEK'lerin tamamı için çoğunlukla "Suriyeli" tanımlamasını kullandıkları, Irak ve Afganistan olmak üzere diğer Orta Doğu ülkelerinden gelenler hakkında ya bilgi sahibi olmadıkları ya da bu ayrımı yapamadıkları anlaşılmıştır. Söz konusu duruma birincil sebebin, yerli toplumun "geçici" olarak Türkiye'de konakladığını varsaydığı bu insanlarla ilişki kurmayı tercih etmemesi olduğu düşünülürken, başta gelen diğer sebeplerin de UBYEK'lerin Türkçe'yi bilmemesi veya çok az bilmesi ve sahip oldukları sosyal sermayenin yerli toplumunkilerle uyumsuzluğu yüzünden kendi içlerine kapanmayı tercih etmeleri olduğu anlaşılmaktadır.

Yerli toplumun önemli bir bölümünün UBYEK'lerle birlikte yaşam konusundaki rahatsızlıkları olduğu gözlemlerle ve görüşmelerle açık şekilde görülmüştür. Bu rahatsızlık sonucunda halkın genel olarak UBYEK'leri şiddet ortamının içine göndermek yahut onlara kapı açmamak gibi bir durumu tercih etmediği de anlaşılmış olsa bile onları şehirlerin dışında belli bir alanda geçici olarak ikamet ettirmenin daha doğru olacağına dair bir fikrin paylaşıldığından da bahsedilmelidir.

Gözlem ve görüşme sonuçları pek çok kişinin UBYEK'lere yardım ettiğini de göstermektedir. Buna ek olarak devletin de bu insanlara yardımda bulunmuş olması genel olarak olumlu karşılanmaktadır. Ancak UBYEK'lere yapılan yardımlar ve pozitif ayrımcılıkların yeterli olduğu, hatta devletin bu insanları kendi vatandaşının da önüne koyduğu yönünde

yargıların paylaşıldığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırma bulguları, sınırlı kaynakların dağıtımı konusunda UBYEK'lerin işgal ettiği konum için olumludan olumsuza doğru ilerleyen bir süreci işaret etmektedir. UBYEK'ler ile ilgili son derece hoşgörülü yaklaşım sergileyenlerin bir bölümünde dahi bu konuda endişelerin olduğu ifade edilmelidir. Araştırma verileri, UBYEK'lere sağlık ve eğitim alanında ayrıcalık tanındığına dair haberlerden ve Türkiye'de misafir olduğunu düşündükleri bu kişilerin fazlaca rahat -hatta rahatsızlık verici- olarak tarif edilen tavırlarından dolayı toplumsal algılamalardaki olumsuz bir hale doğru gidişin varlığını da ortaya koymaktadır.

Kamu kaynaklarının paylaşılmasının dışında iktisadi konularla ilgili dile getirilen en temel rahatsızlık, UBYEK'lerin emek piyasasına ucuz ve kayıt dışı iş gücü olarak girmelerinin bilhassa alt düzey iş sahalarında işsizliği arttırdığı ve ücretleri düşürdüğü yönündeki genel algı etrafında yoğunlaşmıştır. Bu durumun yol açtığı sosyal sorunların yanında kalabalık UBYEK'lerden müteşekkil ailelerin şehirlerde yüksek kiralara razı olarak ikamet etmeleri yüzünden kira seviyelerinin genel olarak yükselmesine sebep olmalarıyla ilgili şikâyetler de söz konusudur. Ayrıca, iktisadi anlamda sorun olarak öne sürülen bir diğer husus ise ticaretle ilgilenen UBYEK'lerin işlerini kayıt dışı şekilde yürüterek pek çok sorumluluktan kurtuldukları, bu durumun ise haksız rekabete yol açtığı şeklindedir.

Hal böyle iken yerli toplumda UBYEK'lerle daha uzun süreli yahut kalıcı bir birliktelik için olumsuz işaretlerin var olduğu anlaşılmaktadır. Başta insani gerekçeler olmak üzere farklı değerlerin etkisiyle, yerinden edilmiş kimselere yardımcı olmak için sergilenen tavır ve toplumsal hoşgörü sosyo-kültürel bütünleşmeye ilerleyen bir süreci ifade etmemektedir. Önümüzdeki günlerde daha büyük toplumsal sorunlarla yüzleşmemek adına belirsizliklerin ortadan

kaldırılarak açık politikalarla meselenin bir an önce bir sonraki safhaya taşınmasının gerektiği görülmektedir.

Bulgulara Ek: Bir "Ülke İçinde Yerinden Edilme Örneği" ile Karşılaştırma

Yerinden edilmeyle gerçekleşen göç hareketlerinin yerli toplumlar zaviyesinden tartışıldığı çalışmanın bu bölümünün esasında hem uluslararası boyutta yerinden edilme hem de ülke içinde yerinden edilme örnekleri üzerine eş zamanlı gerçekleştirilmiş olan iki farklı alan çalışmasını içeren bir projeye dayanmış olduğu daha önce de ifade edilmişti. *Yerli Toplum Algılamalarında Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişilerin Göçü: Harkiv/Ukrayna Örneği* (Sarp: 2019) adlı makalede sunulmuş olan Harkiv alan araştırması bulgularıyla bu kitapta sunulmuş olan Ankara alan araştırması bulgularının karşılaştırmasını yapmak için böyle bir alt başlık açma ihtiyacı hissedilmiştir.

Burada karşılaştırılma yapmak için kullanılan Harkiv örneğinde ele alınan yer değiştirme hareketi, Doğu Ukrayna'da bulunan Rusya yanlısı ayrılıkçı gruplarla anti terör operasyonları kapsamında mücadele veren Ukrayna resmî silahlı güçleri arasında süren çatışmalardan ve bölgedeki güvensizlik ortamından Ukrayna içlerine kaçıp Harkiv'e yerleşmiş olan ülke içinde yerinden edilmiş kişilerdir (ÜİYEK'ler). Ankara alan araştırmasında olduğu gibi Harkiv'de de veri toplama süreci bölgedeki gözlemler ve derinlemesine mülakatlarla gerçekleştirilmiş, çalışma için yerli araştırmacılardan destek alınmıştır.

Bu karşılaştırmanın, yerinden edilmenin iki farklı türünün iki farklı toplumda hangi görünümlere büründüğü, hangi yorumlamaları ortaya çıkardığı konularını anlama bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir. Uluslararası boyutta ve ülke içinde gerçekleşen iki farklı zorunlu göç hikâyesinin iki farklı yerli toplumda tecrübe edilişleri arasında bazı

benzerlikler görülmüş, nerede ve nasıl yaşanırsa yaşansın yerinden edilmenin ve göçe maruz kalmanın ortak yanlarına dair ipuçları bulunmuştur. Bulgular arasında dikkat çeken önemli bir husus ise iki göç hikâyesindeki benzerlikler kadar her bir topluma ait sosyo-kültürel özelliklerin yerli toplum – göçmen ilişkisi üzerinde belirleyici bir güç, bir farklılık olarak anlam kazandığıdır.

Araştırılan iki farklı göç türü hakkında karşılaştırma yaparken Harkiv örneğinde görüldüğü üzere Ukrayna'da yaşanan "ülke içinde yerinden edilme" ve Ankara örneğinde görülen Orta Doğu ülkelerinden Türkiye'ye yönelik olarak gerçekleşen göçler arasında dikkat çekici benzerlikler ve farklılıklara değinmek gereklidir. Sahadaki gözlem ve görüşmeler göstermiştir ki yerinden edilme sonucu gerçekleşen göçün tarafları (göçmenler ve yerli toplum) arasında gelişen ilişki biçimlerinde ÜİYEK'ler, görünüm itibariyle kendilerini dezavantajlı duruma düşürecek yabancı özelliklerini UBYEK'lere kıyasla daha az taşımaktadırlar. Zira ÜİYEK'ler çoğu kez yerli toplum içinde dışarıdan fark edilip tanımlanacak kadar belirgin ayrımlara sahip değillerdir. Sosyal ve kültürel sermayelerinin yerli toplumun sahip olduğuyla benzerliğinden kaynaklanan bu durum, gündelik hayat pratiklerinin ifa edilmesinde ve yeni bir hayat tesisinde önemli bir yere sahipken yerli toplumun "yabancı" algılamasını da bir miktar daha düşük tutmayı sağlamaktadır. UBYEK'lerin ise bu alandaki dezavantajları yüzünden sürekli göz önünde bulunan farklılıklar olarak çeşitli sıkıntıların tarafları şeklinde daha çok boy göstermekte oldukları anlaşılmıştır. Toplumsal alana yerleşen "yabancı" fenomeni ev sahiplerindeki tedirginlikleri, şüpheleri ve gelişen sorunları olduğundan büyük ve tehlikeli şekilde algılamaya katkı sağlamaktadır. Böylece, bahis konusu ayrım yerli toplumun zihnî konumlandırma ve tanımlamalarında birlikte yaşam dinamiklerini temelden etkilemektedir denilebilir.

İncelenen örneklerde toplumsal gruplara ait sosyo-kültürel özelliklerin türdeşliklere yüklenen anlamlar üzerinde de mühim bir etkiye sahip olduğu anlaşılmıştır. Söz gelimi Harkiv örneğinde ele alınan göç türünde yerli toplumun dini bağlar üzerinden neredeyse hiç hassasiyet geliştirmediği görülürken, Ankara örneğinde dinî birlikteliğin yahut dinî bakış açısının önemli bir hassasiyeti doğurduğu anlaşılmıştır. Oysa toplumsal zihniyet kodlamalarında din biraz daha güçlü bir konuma sahip olmuş olsaydı, Harkiv örneğinde yerli toplumsal gruplar ve göçmenler arasındaki kimlik farklılıklarının Ankara örneğindekine kıyasla çok daha az olması sebebiyle din üzerinden de daha güçlü bir paydaşlık kurulması mümkün olabilirdi. Bu durum, ele alınan toplumsal grupların sosyo-kültürel özelliklerini göçü ve göçmenleri algılama biçimlerini esastan etkileyen birer unsur olarak öne çıkmaktadır. Zira Harkiv'deki gözlem ve görüşmeler ÜİYEK'lerin çoğunlukla "ihtiyaç sahibi insanlar", zaman zaman da "kendi insanımız" şeklinde değerlendirildiğini ortaya koyarken, Ankara'daki gözlem ve görüşmeler UBYEK'lerin ise yerli toplumca çoğunlukla insani, zaman zaman da dinî, kültürel vs. yaklaşımlarla değerlendirildiğini göstermektedir. Burada çoğu zaman dinin göçmen gruplarla yerliler arasında ortak bir değer yahut kimlik alanı teşkil etmesinin yanında toplumsal zihniyeti dayanışma eğilimleri yönünde nasıl etkilediği de önem arz etmektedir.

İncelenen iki göç türünden ülke içinde gerçekleşeninde yerli toplumun kabulü ve göçmenlerin uyumu uluslararası boyutta gerçekleşene göre daha ümitvar görünmektedir. Ancak bu tabloda Türkiye'nin, sınırları içindeki UBYEK'ler meselesine siyasi bakış açısı sebebiyle istisnai alan oluşturduğu ve sürece kuvvetli bir etkisinin olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Zira Türkiye'de UBYEK'lerin durumu halen belirsizliğini korurken zaman zaman "vatandaşlık verme" ve "uyum" ile ilgili söylemler, zaman zaman da siyasilerce dillendirilen, "şartlar oluştuğunda UBYEK'lerin evlerine gönderileceği" ile

ilgili söylemler toplumda kafa karışıklığı yaratmaktadır. Gerek gözlemlerde gerekse katılımcı ifadelerinde bu belirsizliğin izleri açıkça görülmüştür. İstatistikî bir veri olarak mevcut değilse de sahadaki gözlemlerden ve mülakatlardan anlaşıldığı kadarıyla bu konuda kesin bir kanaatin yahut uzlaşma alanının varlığından bahsetmek mümkün değildir.

Benzerlikler temelinde ele alınacak bir husus ise her iki örnekte de göçmenlerin kaybettikleri konumları yüzünden yerli topluma nispeten hem maddi hem manevi alandaki dezavantajlı durumlarıdır. Yerli toplum üyeleri genel olarak yerinden edilmiş kişilere yapılan yardımlara destek verse de bu konuda şikâyetçi olduğu noktalar da mevcuttur. Burada öne çıkan bir husus her iki yerli toplumun da önemli bir kesiminin göçmenlere devlet tarafından sağlandığı düşünülen bazı pozitif ayrımcılıklara tepkili olmasıdır. Bilhassa eğitim alanında yapıldığı düşünülen ayrımcılıklar yerli toplum üyeleri tarafından oldukça tepkiyle karşılanmaktadır. Ayrıca sunulmakta olan maddi yardımların süresinin uzaması da devlete fazladan yük getirdiği gerekçesiyle rahatsızlıklara konu olurken, göçmenlerin çalışma hayatına dâhil oldukları alanda düşük kazanca razı olmak veya kayıt dışı çalışmak suretiyle haksız rekabet yaratmalarına dair kanaatler de şikâyetlere damga vurmuştur. Dolayısıyla yerli toplum üyeleri için rahatsızlık yaratan çoğu hususun aslında göçmenler sebebiyle pek çok alanda kendi avantajlarını kaybetmeleriyle ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Öte yandan, her iki örnekte de yerli toplumların göç sürecini büyük oranda makul karşıladıkları, bunun yanında belirli rahatsızlık ve endişeleri de dile getirdikleri görülmüştür. Ancak, göçmenlerin suça bulaşması, toplum içinde gruplaşmaları, insanlara rahatsızlık vermeleri gibi kimi hususlara dair şikâyetler her iki örnekte de benzeşirken, incelenen kesitte şikâyete konu durumlara şahitlik eden yerli toplum üyesi fert sayısı şikâyetlerle doğru orantılı

görünmemektedir. İster ÜİYEK'ler olsun ister UBYEK'ler olsun, göçmenler çoğu zaman kendiliklerinden ziyade yerli toplumun zihninde konumlandırıldıkları halde var olan toplumsal gruplar mahiyetinde görünmektedirler. Bu halleriyle göçmenler, zaman zaman müsebbibi oldukları sorunların ötesinde bir toplumsal yargı ile karşı karşıya oldukları bir tablo çizmektedirler.

Hülasa, belirli olumsuzlukların yanında her iki örnekte de hem katılımcıların değerlendirmeleri hem de gözlem sonuçları yerli toplumların "yerlerinden edilmiş kişilere" karşı çeşitli saiklerle toleranslı tutumlar geliştirdiklerini göstermiştir. Kaldı ki, incelenenlerden hangi örnek üzerinde durulsun yerli toplum üyelerinin göçmenler ve yaşanan göç üzerine olumsuz yahut mesafeli şekilde fikir beyan ettiklerinde esaslı bir yabancı düşmanlığından ziyade avantaj kaybetme halinin yahut korkusunun etkili olduğu ve toplumsal yapı üzerinde oluştuğu düşünülen yahut oluşmasından endişe edilen olumsuzlukların göz önünde bulundurulduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, göçmenlerin taraf oldukları vaka sayısı çoğu kez sebep olduğu tedirginlikten düşük olsa da, yerli toplum açısından bir değerlendirme yapıldığında netice -ilk bakışta, üretilmiş bir gerçeklik gibi görünse de- aslında son derece basit ve yalındır: "Bir, sıfırdan büyüktür ve bu bizim 'bir'imiz değildir." Zira, yerli toplum (bilhassa da uluslararası boyutta göçe maruz kalanı), aslında hiçbir şekilde yüzleşmek zorunda olmadığını düşündüğü süreçlerle yüzleşmiş, katlanmak zorunda olmadığını düşündüğü maliyetlere katlanmış ve katlanıyor görünmektedir. Böylesine bir sosyal psikolojik durumda yaşananlarla ilgili olarak toplumun içinden olumsuz görüş bildiren kişilerin varlığı gayet tabiidir. Gelinen nokta itibariyle edinilen tecrübelerin bundan sonraki süreç adına siyasilerin izleyeceği yola ışık tutması halinde mesele daha da girift bir hal almadan nispeten sorunsuz şekilde yönetilebilecektir.

Yerinden edilmeyle gerçekleşen göçlere maruz kalan yerli toplumdaki fertlerin gündelik hayatlarında bazı avantaj kayıpları ve toplumsal düzenin bozulması çevresinde şekillenen endişeler ve tepkilerde çok sayıda ortak noktadan bahsedilebilir. Yerli toplumlar açısından öne çıkan rahatsızlık konuları şu şekilde sıralanabilir: Eğitimde, sosyal yardımlarda ve iş hayatında göçmenlere yönelik pozitif ayrımcılıklar, uyumsuzluk arz eden göçmen davranışları, göçmenlere verilen desteklerin devlet bütçesine getirdiği ekstra yükler, göçmenlerin aşırı rahat göründüğü düşünülen ve rahatsız ettiği söylenen tavırları.

Bütün bu bulguları da dikkate alarak yapılacak nihai bir değerlendirmede her bir örneğin birlikte yaşam konusunda nasıl bir görünüm arz ettiğine de bakmak gerekir. Gerek dil ve kültürel benzerlik gerekse görünüm itibariyle içinde yerinden edilmenin yaşandığı toplum sosyo-kültürel bütünleşme konusunda çok daha avantajlı görünmektedir. Ayrıca yerinden edilmişlerin yasal haklarının yerli toplum üyelerininkinden farklı olmayışı bir teklifsizlik halini de kendiliğinden doğurmaktadır. Harkiv örneğinde birlikte yaşam ile geleceğe dair olumlu bir görünüm söz konusuyken, Ankara örneğinde belirsizlikler ve çekinceler öne çıkmaktadır. Yabancılık düzeyinin yerli toplumlarda birlikte yaşama yönelik itirazları ve kaynakları paylaşmaya direnci arttıran bir haklar alanına imkân sağladığı, yurttaşlığın ise kabullenmeye ve paylaşmaya razı olmaya yönelik baskı yarattığı söylenebilir.

SURİYELİLERİ SURİYELİDEN DİNLEMEK

Çalışmanın bu kısmında Suriye ve Suriyeliler meselesi ile ilgilenen, Türkiye'deki Suriyeliler konusunda faydalı bilgiler sunacağı düşünülen bir Suriyelinin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Metne böyle bir kısım eklerken, meseleyi Türkiye'de yaşayan uzman bir Suriyelinin bakış açısından irdelemenin hem çalışmamıza hem de alandaki veri kümesine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Suriye'deki rejim güçlerinin baskı ve saldırılarından kaçarak Türkiye'ye sığınan farklı grupların olduğu bilinmektedir. Bu grupların içinden bir rejim muhalifi Suriyeli olarak Suriye Ulusal Koalisyonu Ankara Temsilcisi Ahmed Cemil Bakkora ile 2020 Aralık ayında mülakat yapılmıştır. Bakkora, Suriye ve Suriyeliler konusunda uluslararası çevrelerde aktif olarak çalışmakta, konumu gereği hem Türk toplumu hem de Suriyeliler ile yakın ilişkiler sürdürmektedir. Öte yandan Suriyelilerin Türkiye'deki durumları ile de yakından ilgilendiği için kendisinin değerlendirmelerinin oldukça açıklayıcı olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'ye gelmeden önce Suriye'de ne iş yapardınız? Suriye'deki hayatınızla ilgili bize bilgi verir misiniz?

Ben Ahmed Cemil Bakkora. Evliyim ve beş çocuk babasıyım. Suriye'nin başkenti Şam'da doğup büyüdüm. Mardin Artuklu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi mezunuyum. Suriye Ulusal Koalisyonu Ankara temsilcisiyim. Türkiye'ye gelmeden önce Suriye'nin başkenti Şam'da yaşıyordum. Tüccar bir ailenin çocuğuyum. Ailemin maddi durumu ticaretle uğraştıkları için iyiydi. Suriye'de bilişim mühendisliğini okuyordum. Ancak Suriye'deki olaylar başladığında muhalif olarak yer aldım ve bu nedenle tahsilimi tamamlamadım. Varlıklı bir aileden geldiğimizden dolayı Rejim güçleri aileme ait tüm mal varlıklarına el koydu.

Türkiye'de ülkeniz ve halkınız için yaptığınız çalışmalarla ilgili bilgi verir misiniz?

2011 yılında bir grup siyasetçi ve aktivist arkadaşlarımla Rushd Şehircilik vakfını kurdum. Bu vakıf Suriye ve civar ülkelere göç etmek zorunda kalan Suriyeli mazlumlara hizmet amacıyla kurulmuştur. Daha sonra siyasi süreç gereği vakıf yönetiminde yer alan on altı arkadaşımla Suriye Ulusal Koalisyonuna katılma kararı aldık ve katıldık. 2012 yılında Suriye Ulusal Konseyi Genel Sekreterliğine seçildim. 2015 yılına gelindiğinde ise Suriye siyasetinde önemli bazı isimler ile birlikte İnsani Diplomasi Çatışma ve Çözümleme Araştırma merkezini kurduk. Bu merkez aracılığıyla genelde Araplar özelde ise Suriyelilerin sorunlarını Ankara'da çözmeye çalıştık. Merkezin diğer bir amacı ise ev sahibi toplum ile misafir toplum arasındaki kardeşlik bağını oluşturmak ve her iki toplumun ortak noktaları üzerinde durarak toplumsal uyuma katkı sağlamak oldu.

Bu merkez aynı zamanda İçişleri Bakanlığı ile Suriye Ulusal Koalisyonu arasında bir arabuluculuk görevini de üstlendi. Geçici koruma kapsamına alınan Suriyelilerin Türkiye'de yaşama ve uyum konularında da ilgili birimlere öneri ve talepler iletti. 15 Temmuz 2019 yılında İstanbul'da Suriyeli ve Arap gazetecilerle bir araya gelen İçişleri bakanı sayın Süleyman Soylu ve üst düzey yetkililer, yasa dışı göç, düzenli göç ve geçici koruma statüsü konularında sunum yaptı. Bu toplantıdan sonra yapılan resmi görüşmeler neticesinde Suriye Ulusal Koalisyonu tarafından başta Enes El Abde ve diğer bazı isimlerin de yer alacağı bir ortak komisyonu kurulmasına karar verildi.

Bu komisyon Türkiye de bulunan Suriyelilerin yaşam şartlarını iyileştirmek, sorun ve öneriler üzerinde raporlar hazırlamak ve ilgili makamlara iletmek ve uyum konusunda ilgili bakanlıklar ve birimlere yardımcı olacaktı. Türkiye tarafından bakan yardımcısı Sayın İsmail Çataklı komisyona başkanlık edecek Suriye tarafından ise Suriye Ulusal Koalisyonu başkanı Sayın Enes El

Abde başkanlık edecekti. Tüm bu gelişmelerde ve görüşmelerde aktif olarak yer aldım.

Şuan ise Suriye Ulusal Koalisyonu Siyasi üyesi, Suriye Ulusal Koalisyonu Ankara temsilcisi ve Türkiye Suriye Ortak Komisyonu genel koordinatörlüğü görevlerini ifa etmeye çalışıyorum.

Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?

Daha önce de belirttiğim gibi bir araştırma merkezim var. Oradan bir şeyler kazanıyorum. Yine ithalat ve ihracat işi yapıyorum ve Aynı zamanda Suriye Ulusal Koalisyonundan da ek bazı tazminatlar alıyorum. Geçimimi bu yollardan sağlıyorum.

Türkiye'ye nasıl geldiniz? Sizi göç etmeye zorlayan sebeplerden söz eder misiniz?

Suriye da başlayan devrim gösterilerine fiilen katılan birisiyim. Olayların başladığı ilk günler, başkent Şam'da başlayan gösterilere yine hem ben hem ailem katıldı. Bu nedenle Resim güçleri aileme baskı yaptı ve defalarca beni tutuklamaya kalkıştı ama aldığım bazı tedbirler bunu çok şükür engelledi. Zaman geçtikçe daha düzenli gösteriler yapmaya ve birlikte hareket etmeye başladık. Bizler karşı durdukça rejim askerleri ve Suriye muhaberatı bizlere baskı yapıyordu.

Bu nedenle muhalif olan veya gösterilere katılan tüm aktivistlerin evleri tespit edilerek sürekli baskı yapılıyordu. Bende onlardan birisiydim. Defalarca ev değiştirmemize rağmen rejim askerleri evlerimizin önünde bize pusu kuruyordu. Yapılan baskınlar neticesinde küçük kardeşim Ömer iki kez tutuklandı. Tüm bu baskılar sonunda ailemi Ürdün'e götürme kararı aldım. 2011 yılında ailemi resmi olmayan yollarla Ürdün'e, orada altı ay kaldıktan sonra Türkiye'ye getirdim. 2012 yılında ise Suriye Siyasi hareketine katılma kararı aldım. Her ne kadar bir yıllığına Almanya'ya gitti isem de geri Türkiye'ye döndüm ve 2015 yılından bu yana Ankara ilinde ikamet ediyorum.

Başka ülkelere göç etme imkânın varken neden Türkiye'yi seçtiniz?

Benim için Türkiye önemlidir ve Türkiye'yi tercih etmenin önemli bazı nedenleri vardır. Birincisi tarihi... Netice itibariyle Türkiye ile ortak bir coğrafyada yaşıyoruz. Türkiye ile ortak kültür ve ortak tarih bağımız vardır. Aslında benim için önemli olan kendi ülkemde kalıp halkıma hizmet etmekti. Ancak siyasi ve savaş durumundan dolayı bu imkânı bulamadım. Türkiye'nin komşu ülke olması ve Türkiye'nin Suriyelileri bağrına basması ve kardeşçe kabul etmesi beni ve kalbimi bu ülkeye bağladı. Almanya, siyasi sığınmamı kabul etmesine rağmen gitmedim ve Türkiye de kalmaya karar verdim.

Verdiğiniz kişisel bilgiler için teşekkür ederiz. Şimdi ise ana konumuz olan Suriye meselesine gelelim. Sizce başka ülkeler olmasın rağmen Suriyeliler neden Türkiye'ye göç etti? İnsanlar daha önce Türkiye'yi tercih edeceğini biliyorlar mıydı? Bu konu hakkında gelişen senaryolar hususunda bilgi verebilir misiniz?

Bu soruya genel bir cevap vermek mümkün değildir. Yani genelleme yapmak doğru olmaz. Zira herkesin, her bireyin kendine özgü hedefleri vardır. Bana göre Avrupa'ya gitmek isteyenlerin sayısı çok fazladır. Bunun ana nedeni ise hukuki ve ekonomik istikrarı yakalama fırsatıdır. İnsanlar savaşın verdiği eziklik ve yokluk nedeniyle savaştan uzak rahat bir hayat sürdürme eğilimine gidiyor. Bu nedenle de çok sayıda insan Avrupa'nın kapısını çalmak istiyor. Ancak Türkiye'nin komşu olması ve Türk halkının misafirperverliği ve devletin sunduğu imkânlardan dolayı Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'yi tercih etti. Bu tercih önceden belirlenen bir durum değildir. İnanıyorum ki Suriye'deki güvenlik ortamı oluşursa insanlar ülkelerine geri dönecektir. Ki ilgili resmi makamlarca da daha önce ifade edildi. Yapılan operasyonlardan sonra çok sayıda Suriyeli vatandaşımız kurtarılan bölgelere geri döndü.

Bildiğiniz gibi Türkiye de ikamet eden Suriyeliler mülteci olarak değil geçici koruma kapsamında kabul ediliyor. İnsanlar bunu nasıl karşılıyor?

Evet, doğrudur Türkiye'de bulunan Suriyeliler geçici koruma kapsamındadır. Türkiye, mültecilerin hukuki statüsünü belirleyen 1951 sözleşmesine imza atan ülkelerdendir. Bu sözleşme ise Avrupa konseyi ülkelerinden gelen mültecileri kapsamaktadır. Dolayısıyla Suriyeliler bu kapsama alınmadı. Sınır dışı etmek, kabul, geri gönderme vb. bir çok konu ile karşı karşıya gelen Türkiye, Suriyelilerin Türkiye deki yasal varlığını tanımlama amacıyla geçici koruma kanunu çıkardı. Geçici koruma kanunu, Türkiye de ikamet eden Suriyeliler için çıkarıldı ve Almanya, İskandinav ülkelerine benzer bir içeriğe sahiptir. Ancak Türkiye'deki geçici koruma bazı yönleriyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Bunlar:

- *Türkiye'de geçici korumanın bir bitiş tarihi yoktur ve bazı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi her yıl yenilenmesine gerek yoktur.*
- *Türkiye'deki geçici koruma Avrupa ülkelerindekinin aksine aile birleşimi imkânını tanıyor.*

Bu hususlar Türkiye de uygulanan geçici koruma kanunu ile diğer ülkelerde uygulanan geçici koruma kanunu arasındaki farkı göstermektedir. Ancak buna rağmen Türkiye de uygulanan geçici koruma kanunu Suriyeliler için hiçbir sorun teşkil etmiyor demek doğru değildir. Küçük de olsa bazı sorunların olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle uyumun daha aktif olması, yerleşik hayata uyum ve Türk toplumuna verim sağlamak amacıyla Suriyeliler Geçici Koruma Yönetmeliği'nin sürekli olmasını beklemektedirler. Zira geçici koruma beraberinde çalışma izni, seyahat, iş eğitim ve diğer bazı konularda bazı sınırlamalar getirmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin sizce olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

Bu soruya daha doğru cevap vermek için sanırım konunun uzmanı kişilere başvurmak daha doğru olur ancak buna rağmen geçici koruma altındaki Suriyelilerin karşılaştığı bazı sorunları şöyle özetleyebilirim:

- *Bazı kesimler tarafından basın yayın yoluyla yapılan nefret söylemleri*
- *Çalışma izni konusundaki zorluklar ve şehirlerarası seyahat sınırlaması*
- *Hukuki ve resmi iş ve işlemlerdeki zorluklar*
- *Uyum engeli*
- *İkinci ülkeye seyahatin olmadığından dolayı tüccarların ekonomik kayıpları ve ekonomik başarısızlık*
- *İkinci ülkelerde ikamet eden akraba ziyaretleri imkânının olmaması*
- *Geçici koruma kapsamındaki Suriyelerin herhangi bir kanun ihlali durumunda idari kararla sınır dışı edilmesi*
- *Sınır dışı etme kararının yargı yoluyla değil idari olarak verilmesi vb. hususlar geçici koruma kanunun Suriyelileri için zorluklarını ifade etmektedir.*

Buna göre aynı zamanda geçici korumanın faydaları da vardır. Bunlar;

- *Eğitim hizmetlerinden ücretsiz olarak istifade etmek*
- *Sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak istifade etmek*
- *Aile birleşimi ve temel ihtiyaçların karşılanması*

İşin hukuki boyutunu bir yana bırakırsak Türkiye'de ikamet eden Suriyeliler başka ülkelerde olanlara nazaran kendilerini nasıl hissediyorlar?

Türkiye de ikamet eden Suriyeliler farklı gruplar olarak değerlendirmek gerekiyor. Bunlardan bir kısmı Transitçiler yani Türkiye'yi transit ülke olarak kullananlar. Bunlar Avrupa gitmek için Türkiye de kalırlar. Uygun zaman yakaladıklarında gidecek olan gruptur. Bu kesim pek bir şeye karışmaz ve sesini çıkarmaz

zira ülkeyi terk edip gideceğini düşünür. Uyum, topluma verimli olmak vb. kaygıları bulunmaz. Buna rağmen bu kesim bazı ırkçı söylemlerden aslında rahatsızdır.

İkinci grup ise Türkiye'yi ikinci vatan olarak görenlerdir. Bunlar Türk halkıyla aynı tarihi aynı kültürü yaşadıklarını, uyum sağlama konusunda elinden geleni yapan kesimdir. Bu grupta olanlar Türkiye'yi önemser ve hatta çocuklarına Türk dilini, Türk kültürünü öğrenmeye çalışır. Irkçı davranışlara maruz kaldıklarında ise bunun genel olmadığını, bireysel davranışlar olduğunu düşünürler.

Üçüncü grup ise Suriye'deki savaştan dolayı psikolojik bunalımlar yaşayan, mali, hukuki zorlukları olan neredeyse tam bir tecrit yaşayan kişilerdir. Bu grupta olan insanlar ise kendi halinde, sessiz olarak yaşarlar.

Sizce hukuki statü toplumsal statüye etki ediyor mu? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Yasal statü, psikolojik ve aile istikrarının temel direğidir. Ve maalesef geçici koruma kanunu bu olguyu gerçekleştirememiştir. Bu nedenle insanlar istikrarlı olma eğilimine gitmiyorlar maalesef. Böylece toplumdan uzak kapalı bir toplum olmaya sebep olmaktadır.

Türkler, Türkiye'deki Suriyelileri sizce nasıl tanımlıyor? En çok karşılaştığınız tanımı tek kelime ile ifade edebilir misiniz? Türkiye'de Suriyelilerin tanımlanması veya sosyal yapı içinde konumlandırılması hakkında görüşleriniz nelerdir?

Bu sorunun da detaylandırılması gerekiyor çünkü Türk toplumu Suriyelilere ve Türkiye'deki varlıklarına bakış açılarıyla birkaç gruba ayrılıyor ve Suriyelileri şöyle tanımlıyorlar:

Suriyelilere muhacir olarak bakanlar: Etnik ya da diğer ideolojik kimliklerden önce insan kimliğine sahip olan grup. Bu grup, Türk toplumunun büyük bir kesimini oluşturuyor ve kendilerini

ensar olarak görüyorlar, Suriyelileri de muhacir olarak görüyorlar. Tıpkı Medine halkının Kureyş zulmünden kaçan Mekkeli muhacirlere ev sahipliği yaptığı gibi. Bu grup aynı zamanda Kendilerini ve Suriyelileri aynı kültürün, aynı tarihin, aynı geleceğin, aynı coğrafyanın insanları olduklarını görüyorlar.

Mülteci gözüyle bakanlar: Toplumun büyük bir kesimi Suriyelilere mülteci gözüyle bakıyor, bunlar Suriyelileri vatansız olarak görüyor ve Suriye'deki savaşın sona ermesiyle ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini, Suriyelilerin Türkiye ekonomisini olumsuz etkilediklerini düşünüyorlar.

Yabancı gözüyle bakanlar: bu gruptakiler Türkiye'deki Suriyelilere karşı kızgınlıklarını gösteriyorlar ve Türkiye'deki varlıklarını kabul etmiyorlar. Ve bunu çeşitli şekillerde ifade ediyorlar. Hatta bazen Suriyelilerle ticaret yapmaktan kaçınarak, ülkelerine dönmelerini talep ediyorlar. Bu grup aynı zamanda Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve sosyal krizlerin sebebi olduğunu görüyorlar. Türk hükümetinin kendi vatandaşından aldığı vergiyi Suriyelilere harcadığını düşünüyorlar ve Türkiye'deki Suriyelilere sağlanan yardımın kaynağının Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği kurumları tarafından sağlandığına inanmayı reddediyorlar ve hükümetin Suriyelileri ülkelerine geri göndermesini talep ediyorlar.

Düşman gözüyle bakanlar: Suriyelilere düşman gözüyle bakanlar genelde siyasi, sosyal, ekonomik olarak hükümete muhalif olan kişilerdir. Farklı platformlar üzerinden Suriyelilere karşı nefret söylemi yayıp, Türk toplumu ile Suriye toplumu arasında ayrımcılık yapmaktadırlar bu grup "Suriye fobi" propagandası yapmaya çalışıp, Suriye'deki Esad rejiminin açık müttefikleridirler. Bunlar, Suriye halkına özgürlük ve adalet hakkını tanımıyorlar.

Türkiye'deki Suriyelilerin varlığına yönelik keskin bölünmenin, Suriyeliler ve Türkiye'deki varlıklarını destekleyen Türk devleti için büyük zorluklar yarattığına şüphe yok. Türkiye'deki muhalif bazı partilerin yürüttüğü "Suriye Fobi" kampanyalarına

karşı hükümet kendini savunmaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin varlığını insani ve değer meselesi olarak görmektedir, bu kişiler Suriyelilerin zor koşullar altında yaşamalarına insani ve sosyal olarak yaşadıkları sorunları görmezden gelip sessiz kalıyorlar.

Türk hükümetinin Suriye meselesi ve bölge meselelerine yönelik olumlu politikası ve Türk muhalefetindeki karanlık grupların önderliğindeki "Suriye fobi" kampanyalarına karşı sürekli girişimi ve Türk halkının bu politikayla dayanışması Türkiye'deki Suriyelilerin koşullarının iyileştirilmesi için tek umuttur.

Sizce Türk toplumu Suriye meselesine nasıl bakıyor, nasıl bir duruş sergiliyor ve Suriyelilerin bu konudaki kanaati nasıldır?

Suriye halkı, uzun yıllardır çektiği savaş ve göç koşulları nedeniyle kırılgan bir toplum haline geldi. Bu nedenle en ufak bir sorunla bile parçalanabilen yorgun bir toplum haline geldi. Suriyeliler Türkiye'de bulundukları süre boyunca nefsi müdafaa konumunda kaldılar. Bazı partilerin nefret kampanyaları ve Suriye Fobi propagandası karşısında Suriyeliler içe kapandı ve Türk toplumuyla bütünleşmekten geri durdu.

Bununla birlikte Türkiye hükümeti, insan hakları savunucuları, kurumları ve Türk halkı "Suriye Fobi" karşıtı kampanyalar ile Suriye toplumunu iyileştirmeye çalışıyorlar. Sonuç olarak sosyal ve ekonomik düzeyde Türk toplumu ile pozitif entegrasyona yardımcı oluyorlar.

Türkiye'ye Suriyeli göçü başlayalı yaklaşık 10 yıl geçti. Sizce bu zaman zarfında yerli toplumla Suriyeliler arasında yeterli bir uyum ya da bütünleşme sağlandı mı? Suriyelilerin Türkiye'deki mevcut durumlarının daha iyi olma ihtimali var mıydı? Nasıl daha iyi olabilirdi?

Sosyal ve ekonomik köprüler kurmuş, Türk toplumuyla iyi bir uyum düzeyine ulaşmış Suriyeli gruplar var, ancak aynı zamanda hala çok sayıda izole ve çevre toplumla uyumdan uzak ve

iklimlendirmeden uzak kişiler var ve bunlar kapalı toplumlar oluşturmaya başladılar.

Türkiye'deki Suriyelilerin uyum koşullarını engelleyen sorunlara çözüm bulunursa büyük ölçüde iyileştirilebilir. Özellikle bunun için Türkçe öğrenmek gibi etkili programlar uygulanırsa, istikrarlarını engelleyen hukuki sorunları çözülürse, iş olanaklarını sağlanırsa, bazı kötü niyetli kişilerin yürüttüğü nefret kampanyalar ve Suriye Fobi durdurulursa sorunlar büyük ölçüde giderilir.

İstikrarlı bir yasal statü, adil iş fırsatları ve Türkçe konuşma becerisi ile Suriyelilerin çoğu Türk toplumunun aktif ve olumlu üyeleri haline gelecek, onlara sosyal ve ekonomik düzeyde Türk ekonomisi ve kültürünün Arap toplumlarında ve ülkelerindeki elçileri olarak etkili katkılar sağlayacaklar.

Türkiye'deki Suriyelilerin sizce en büyük sorunları nelerdir? Sebepleriyle açıklayabilir misiniz?

Dil, çalışma, yasal statü.

Dil, insanlar arasındaki iletişim için önemli bir köprüdür. Suriyeli toplumunun nesnel nedenlerle şimdiye kadar Türkçe öğrenememesi Suriyelilerin Türk toplumu ile geçinmesine engel olmuş ve istikrarını engellemiştir.

Çalışma... İş imkânlarına ulaşma zorluğu ve Türkiye'de uzun süredir sığınmacı olarak bulunmaları... Bu da birçok Suriyelinin yoksulluk sınırı altında yaşamasına neden oluyor ve onları birçok yönden sömürüye açık hale getirip istikrarlı olmalarını engelliyor.

Yasal statü. Türkiye'deki Suriyelilerin varlığını düzenleyen kanun geçici bir nitelik taşımaktadır, Buda Suriyelileri geleceğe yönelik korku içinde yaşatıyor, Suriyelilerin bu yasa kapsamında barış içinde yaşayabilmeleri için çalışma ve geliştirme gerektiren bazı boşluklardan bahsetmiyorum bile. Bu da geleceğe yönelik bir korku ve beklenti içinde yaşamalarına neden oluyor.

Yoğun olmasa da Türkler ve Suriyeliler arasında yaşanan tartışmalar zaman zaman medyaya yansıyor. Bu kadar kısa sürede bu sayıda Suriyeli bir başka ülkeye göç etmiş olsaydı sizce süreç nasıl olurdu? Daha az sayıda Suriyeli mülteci barındıran diğer ülkelerdeki durumla ilgili bir bilginiz var mı, kıyaslama yapabilir misiniz?

Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ile dünyanın diğer ülkelerindeki Suriyeli mültecilerin yaşadıkları şartlar açısından birlikte veya ayrı ayrı karşılaştırmak mümkün değildir. Suriyelilerin Türkiye'de yaşadığı bazı sıkıntılara ve zor koşullara rağmen Türkiye, Suriyelilere ve davalarına verdiği destekte gelmiş geçmiş en iyi ülkedir. Türk devleti ile Suriye muhalefetinin resmi kurumları arasındaki işbirliği sayesinde bu sorunların çoğu kısa sürede çözülebilir.

Türkiye'deki Suriyelilerin kendileri ile ilgili en büyük umutları nedir?

Suriyelilerin çoğu Türkiye'ye savaş nedeniyle geldi ve bu göç önceden planlanmadı. Bu nedenle çoğu Suriyeli kendileri ve aileleri için insana yakışır bir yaşam, sağlık ve eğitim hizmetleri, iş imkânları ve daha etkili bir yasal çerçeve sağlanmasını istiyorlar Türkiye'deki geleceklerine yönelik bakış açılarıyla farklı gruplara ayrılıyorlar.

Eğer imkân olsa Türkiye'deki Suriyeliler Avrupa ülkelerine göç ederler mi? Bu konuda Suriyelilerin genel eğilimi sizce nasıl olurdu? Bu konuda Suriyeliler için kendi görüşleriniz nelerdir?

Evet, daha önce Avrupa'ya göç etmek isteyen iki grubun varlığından bahsetmiştim, Daha iyi ekonomik ve hukuki durum arayışında olanlar. Ancak Avrupa'ya göç deneyimimden ve şu anda Avrupa'da ikamet eden Suriyelilerin deneyimlerinden hareketle söyleyebilirim ki, Suriye toplumu ile Türk toplumu arasında büyük benzerlikler varken Suriyelilerin Avrupa'ya yerleşmesini engelleyen büyük kültürel ve sosyal farklılıklar var. Bunu doğrular

şekilde Avrupa'daki Suriyelilerden çok sayıda Türkiye'ye dönmek isteyen var.

Suriye'de bugün güvenli bölgelere oluşturulsa sizce Türkiye'deki Suriyelilerin ne kadarı geri dönmek ister?

Suriye'de sağlık ve eğitim hizmetlerinin, iş olanaklarının ve yaşam için gerekli altyapının bulunduğu güvenli bir bölge olması durumunda, özellikle Türkiye'de yoksulluk sınırının altında yaşayanlar olmak üzere geri dönmek isteyecek Suriyelilerin sayısının bir buçuk milyonu aşacağını düşünüyorum.

Sizce Suriye krizi nasıl çözülür? Çözüm için tarih tahmininiz var mı?

Suriye krizinin uluslararası bir kriz olduğunu biliyorsunuz. Çözüm için herhangi bir senaryo benimsemek şu anda mümkün değildir. Özellikle herhangi bir yöntem üzerinde uluslararası bir fikir birliğinin olmamasıyla beraber, Suriye'deki çözümün şekli konusunda uluslararası güçler arasında büyük görüş farkı vardır. Dolayısıyla şu anda Suriye'deki durumun şekline ilişkin herhangi bir görüş benimsemek sadece spekülasyon çerçevesinde kalıyor. Suriye krizinin bir an önce sona ermesini temenni etmeme rağmen genel iklimin net bir zaman dilimini veya uzlaşmaya dayalı yakın bir çözümü işaret etmediğine inanıyorum. Ancak Suriye'deki Esad rejiminin ekonomik çöküşü veya Beşar Esad'ın herhangi bir şekilde ölümü gibi acil sürprizlerin yaşanması durumunda Suriye meselesi çözülür.

Türkiye'deki Suriyelilerin gelecekle ilgili Türkiye'den beklentileri nelerdir?

Aynı tarih ve coğrafyanın kaçınılmazlığı, gelenek ve kültür bakımından Suriye ve Türk halkı arasında büyük benzerlik var. Dünya düzeyinde en ayırt edici özelliği olarak Türkiye'nin önceki yıllarda Suriye halkına ve gereksinimlerine yönelik benimsediği kendine özgü insani politika Türkiye'ye Suriye halkının kalbinde yer edindirdi. İki halk arasında onlarca yıllık yabancılaşmanın

ardından, her iki taraf için de umut verici bir ortak gelecek inşa etmek mümkün hale geldi. Bu aynı zamanda Türk devletinin kendi topraklarında bulunan Suriyelilere açık ve destekleyici politikasını Suriye'de ve uluslararası düzeyde izlemesini gerektiriyor. Suriye halkı Türkiye'yi gerçek müttefik ve güçlü destekçi olarak görüp ondan çok şey bekliyor.

Türkiye'nin buradaki Suriyelilere vatandaşlık vermesi ve Suriyelilerin Türk vatandaşlığı alması konusundaki görüşleriniz nelerdir? Size göre böyle bir durumda Suriyelilerin genel eğilimi nasıl olur?

Resmi evraklar (pasaport, kişisel durum belgeleri, eğitim belgeleri ve diğer kimlik belgeleri) mevcut uluslararası sistemde merkezi bir önem kazandı ve Esad rejiminin Suriye halkına karşı savaşını sürdürmesi, onları resmi evraklarından mahrum bırakması ile yaşamın devamı için bir zorunluluk haline geldi. Savaş, Suriyeli ailelerin alternatif çözümler aramalarını zorunlu hale getirdi.

Türk vatandaşlığı demek yeni bir yaşam ve fırsat demektir, Türk hükümetinin önemli bir girişimi olduğuna şüphe yok, ancak birçok Suriyeli, hayatlarının devam ettiğine dair kanıt elde etmek istiyor. Tüm ailelerin Türk vatandaşlığını alamaması muhtemeldir ve Suriyeliler için seyahat belgesi ve resmi belgelere erişimin kolaylaştırılması gibi alternatif çözümler büyük sorunları çözebilir. Ve Suriyelilerin Türk vatandaşlığı alma yönündeki büyük eğilimini hafifletecektir.

Avrupa Birliği'nin Suriyelilere tavrını nasıl değerlendiriyorsunuz? Suriyeliler, uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınan sığınmacılık haklarından faydalanabiliyorlar mı?

Bizde bir atasözü vardır: "Komşun güvende ise sende de güvendesin." diye. buna binaen Suriye konusunda Avrupa Birliği ülkelerinden daha keskin ve sonuç odaklı kararlar bekliyoruz.

Uluslararası devletlerin Suriye krizinin çözümü noktasındaki kararsızlıkları, Rusya devlet başkanı Putin'in keyfi uygulamalarına sınır koymaması ve İran cumhuriyet muhafızlarının istediği gibi Suriye de hareket etmesi ile bölge ülkeleri ve Avrupa Birliği (geçen on yıl içinde) büyük bedel ödedi gerçekten. Avrupa'nın kapısına dayanan düzensiz göç yani Suriyeli göçü bunun en bariz olanıdır.

Yine Suriye de kurulup Avrupa'ya kadar uzanan ve Avrupa ülkelerinin güvenliğini tehdit eden terör gruplarını da bunlardan sayabiliriz. Bu terör örgütlerinin insanlık karşıtı yaptıkları gayri ahlaki ve insanlık dışı eylemlerinin, Suriye krizi konusunda acil çözüm bulunmaz ise, devam etme ihtimali yüksektir. Maalesef dünya, Suriye de katili Esad ve yandaşları tarafından işlenen insanlık dışı katliamlarına seyirci kalıyor. Türkiye gibi, mültecilerin büyük bir kısmını ağırlayan ülkeleri de yalnız bırakıyor.

Türkiye, Suriyeli mültecilerin büyük bir çoğunluğunu misafir etti. Suriyeli mültecilerin büyük bir çoğunluğunun Türkiye'de bulunması doğal olarak Türkiye ekonomisini menfi olarak etkiledi. Ve tabi Avrupa Birliği Türkiye'yi Suriyeli mültecileri ağırlama noktasında olması gereken desteği sağlamadı. Aynı zamanda Avrupa Birliği, müttefiki olan ülke ve taraflara Türkiye'ye gerekli yardımın yapılması hususunda telkinlerde de bulunmadı. Türkiye deki hükümet karşıtı grupların "Suriye fobi" söylemlerine de hiçbir şekilde müdahil olmadı.

Suriyeliler, şuanda gerçek anlamada bir güçsüzlüğü yaşıyorlar. Yaralarını saracak ve yüklerini hafifletecek bir el bekliyorlar. Avrupa birliği ve Avrupa Birliği ülkelerinin Suriye meselesi konusunda daha aktif ve daha faal olmasını bekliyorlar. Yine Suriyeliler, onurlu bir hayat yaşamak, yüklerinin hafifletilmesi amacıyla Suriye'deki kriz bitene kadar mültecilerin ikinci ülkelere kabulü noktasında var olan problemlerin çözümünü bekliyorlar. Yine Suriye'de, kendi topraklarında yaşadıkları ekonomik ve toplumsal sorunların çözümü hususunda AB ülkelerinden destek bekliyorlar.

Eklemek istediğiniz bir konu var mı?

Türk sivil toplum kuruluşlarının; Türkiye'nin Suriye dosyasını desteklemesi için girişimde bulunmaları gerekiyor. Bununla birlikte Türk devleti, sınırı en uzun olan komşusu ile gelecekte güçlü ilişki kurmayı sağlayıp, bölgesel ve uluslararası ağırlığı olan bir ülke olabilir. Bu kişiler gelecekte bölgesel veya uluslararası düzeyde Türkiye ve Suriye'nin büyük ortak çıkarlarının somutlaşmasında büyük rol oynayabilir.

Türkiye topraklarındaki geçici Suriyeli varlığı, tüm bölge için daha parlak bir geleceği şekillendirmek üzere güçlü, etkili bağlar ve ilişkiler kurmak için iki tarafın yatırım yapması gereken büyük bir fırsattır. Türkiye ve Suriyelilerin, yapılan nefret ve "Suriye Fobi" kampanyalarını durdurmak için işbirliği yapması gerekmektedir. Ve karanlık tarafların iki halk arasında yeniden bariyer kurmasına izin verilmemelidir.

Mülakatta Öne Çıkanlar

Bakkora'nın anlattıkları öncelikle, "Türkiye'deki Suriyeliler" şeklinde bir genelleme yaparak bu insanları tek bir grup halinde değerlendirme şeklindeki yaygın bir yanılgıyı hatırlatmıştır. Onun görüşüne göre Türkiye'deki Suriyeliler üçe ayrılmakta, birinci gruptakiler transitçiler olarak tarif edilen, Türkiye'yi transit ülke olarak kullanan kimselerdir. Türkiye'deki hayat ve sosyal uyum konusunda en az duyarlı olan grup budur. İkinci grup, Türkiye'de yeni bir hayat kurarak kalıcı olmaya en istekli, sosyal uyuma en yatkın kimselerden oluşmaktadır. Türkiye'de Suriyelileri ilgilendiren her şey en fazla bu insanlar tarafından hassasiyetle karşılanmaktadır. Üçüncü gruptakiler ise savaşın ve zorunlu göçün sosyal psikolojik olarak zayıflattığı, çevreyle bağlarını büyük ölçüde koparmış iktisadi olarak da önemli sıkıntılar içinde olan kimselerdir. Üç gruptakilerin kendilerine, ailelerine ve topluma faydalı olabilmelerini sağlamak için en fazla çabaya ihtiyaç duyan insanlardan oluştuğu düşünülmektedir.

Görüşmede dikkat çeken bir husus ise Suriyelilerin kapalı bir topluma dönüşme riskidir. Bakkora'nın bahsettiği üç grup Suriyeliden birinci ve üçüncü grupların böyle bir sosyal ilişki türünü yansıtması beklenen bir durumdur. Bir ülkeyi geçiş için kullananların ve maruz kaldıkları sıkıntılı durumlar sebebiyle kendilerini toplumdan tecrit eden kişilerin dışa kapalı bir yapı oluşturması gayet tabiidir. Ancak Bakkora'nın işaret ettiği Geçici Koruma statüsünün yol açtığı uyum sorunları bütün olarak yahut büyük bölümü itibariyle Suriyelilerin kapalı bir toplumsal grup olarak Türk toplum yapısı içinde konumlanmalarına sebep olduğundan da bahsedilebilir.

Suriyeliler için Geçici Koruma statüsü maruz kaldıkları zorunlu göçten sonra değerli bir korunaklı alan oluşturmuş olsa da yerli toplum ile uzun süreli veya kalıcı bir beraberlikte bazı sorunlara sebep olmaktadır. Bu sorunlar, Suriyelilerin ekonomik olarak istikrarlı bir konuma erişememeleri, güvensizlik hali ve belirsizliklerin sonucu olarak sosyo-kültürel bir uyum sürecine katılamamaları şeklinde özetlenebilir. Misafirlik söyleminin yarattığı tedirginliğin bir yandan baskıya, diğer yandan geri çekilmeye sebep olduğu anlaşılmaktadır. Çalışma, eğitim ve günlük sosyal ilişkilerde başarısızlığa yol açabilen bu durum sosyo-kültürel bir uyum için temel şart olan dil öğreniminin önünde de engel teşkil etmekte, Türkçe konusundaki eksiklikleri de Suriyelilerin içi kapanmalarını daha güçlü şekilde desteklemektedir.

Türk toplumu ile sağlıklı bağlar kuramamaları, ekonomik olarak üretken bir grup görünümüne sahip olamamaları ve uzayan misafirlik süreleri Bakkora'nın, belirli gruplarca teşvik edildiğini düşündüğü "Suriye fobi" olarak üzerinde durduğu söylemin güçlenmesine sebep olmaktadır. Hiç de uzak olamayan bir gelecek için her iki toplum adına da büyük riskler taşıyan bu anlayış henüz geniş bir tabanda karşılık bulunmuş görünmese de var olan ilişkiye yeni bir düzen getirilmemesi halinde kendine yeni alanlar bulabilecektir.

Bakkora'nın değerlendirmelerine göre, bütün sorunların yanında Türk toplumu ile Suriyeliler arasında tarihi, coğrafi, dinî ve kültürel bağların varlığı da meselenin başka bir tarafını teşkil etmektedir. Ona göre Suriye'de istikrarlı güvenli bölgelerin oluşması halinde 1,5 milyon civarı Suriyeli ülkesine dönecektir. Bu demek oluyor ki en az 2 milyon Suriyeli Türkiye'de kalıcı bir hayatı tercih edecek ya da başka ülkelere gitmek veya savaşın bitmesi halinde Suriye'ye dönmek üzere uzun süre Türkiye'de kalacaktır. Bakkora'nın görüşüne göre Suriye'de yakın zamanda suların durulmasını ve Suriyelilerin yurtlarına dönmesini mümkün kılacak bir ortam oluşması kolay değildir. Bu, Suriyelilerin daha uzun müddet -belki kalıcı olarak- Türkiye'de kalacakları anlamını taşımaktadır. Hatta Bakkora'nın gözlemleri, Türkiye'den Avrupa'ya göç etmiş Suriyelilerin önemli bir bölümünün de uyum sorunu sebebiyle Türkiye'deki hayatı tercih ettiklerini ve geri dönmek istediklerini işaret etmektedir. Bütün sorunlara rağmen Türkiye'nin Suriyeliler için önemli bir cazibe merkezi olmaya devam ettiği, Suriyelilerin aslında Türklerle birlikte yaşam için istekli oldukları anlaşılmaktadır.

Suriye meselesinde müdahil taraflardan birinde faaliyet göstermesi hasebiyle siyasi gelişmeleri de yakından takip eden bir Suriyeli uzman olarak onun bu düşünceleri önem arz etmektedir. Birlikteliğin uzaması veya kalıcı olması senaryosu ise Türkiye'nin yeni adımlar atmasını gerekli kılmaktadır. Bakkora'nın önerilerinden anlaşıldığına göre, vatandaşlık konusunda seçici olunsa dahi mültecilik statüsündekine benzer şekilde Türkiye tarafından Suriyelilere ulusal ve uluslararası alanda geçerli belirli resmi evrakların ve hakların verilmesi durumunda sorun büyük ölçüde çözüme kavuşacaktır.

TÜRKİYE'NİN ZORUNLU GÖÇLE İMTİHANI

Geçici göçlerle sürekli yerleşme amaçlı göçler arasındaki fark, göç kararı alırken belirir (Yalçın, 2004: s.20). Ancak savaş ve terör sebebiyle apar topar gerçekleştirilen zorunlu göç hareketlerinde bu kriterin anlamını nispeten yitirdiği görülür. Kaldı

ki bu hazırlıksız yakalanma, bu belirsizlik durumu aynı zamanda göç alan devlet ve toplum için de geçerlidir. Bir de bu göçün aralarında tarihi, dini ve kültürel bağlar bulunan toplumların yaşadığı birbirlerine komşu iki ülke arasında sayıları milyonlarla ifade edilen kitlesel hareketlerle kısa sürede gerçekleşmiş olması söz konusuysa meselenin nerelere varacağını tahmin etmek zorlaşır.

Bütün göçler -bilhassa zorunlu göçler- göçmenin duygu ve zihin dünyasında travmatik izler bırakırlar. Yerli toplumla böylesi izlerle gerçekleşen karşılaşmalar yeni travmalara kapı aralarken göçmenin kimlik değişiminin farklı rotalarda ilerlemesine de zemin teşkil eder (Akhtar, 2018: ss.67-68). Yer değiştirme ve yeniden yerleşim vuku bulduktan sonra genel olarak kültür şoku ve kimlik krizi süreçleriyle yüzleşen göçmenden yeni sosyo-kültürel yapıya uyum sağlaması beklenir. Ancak bütün kurumsal taleplere cevap vermesi yönündeki beklenti göçmenin bir yönüyle de kalıplaşmış belirli sosyal ilişki biçimlerinin, toplumsallaşmaların yansıması olan sosyal bir varlık olduğu sonucunu değiştirmez. Göçmen arka planında etkili olan faktörlerin neler olduğu noktasında erken dönem çalışmasıyla bilinen Fairchild (1927: s.12) göçmenlerin daha önce ulus bilincine sahip bir sosyal grup içinde yaşamış olmaları durumunda yeni yurtlarında içinde yaşadıkları sosyal grubu aynı şekilde ulus bilinciyle kabullenmelerinin zor olduğunu ifade etmiştir. Kısacası kişinin sosyal grubunu bir ulus tasavvuru ile ilk defa içselleştirmesi ile bunun ikinci kez yapılması arasında ciddi farklar mevcuttur. Hatta ulusal aidiyet bir yana yeni bir bilinç seviyesinde sosyo-kültürel yapıya eklemlenme dahi oldukça çetrefilli bir süreci ifade eder. O halde göç çalışmalarına sıkça konu olduğu üzere göçmelerle yerli toplum arasındaki tahakküm ilişkisinde sadece yerli toplumun tutumu değil, göçmenlerin kendilerini ve yerli toplumu algılamaları, tanımlamaları da belirleyici olmaktadır. Mesela İsveç'te yaşayan Türkler üzerinde yapılmış bir araştırmada kendini Türk veya İsveçli olarak tanımlamaktan ziyade hem İsveçli hem de Türk olarak çoğul şekilde

tanımlayanların sayısının İsveç'te geçirilen yaşam süresine bağlı olarak yükseliş arz eden anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Göker, 2015: ss.295-296). Buradaki tanımlama basit bir aidiyet ifadesinden ziyade kişinin kendini toplum içinde hangi noktada konumlandırdığıyla ilişkilidir. Nihayetinde bu tanımlamalar ve konumlandırmalar yer değiştirme sonrası sürecin düşünümsel bir boyutu olduğunu da hatırlatmaktadır.

Göçmenin yeni sosyal yapıda kendini nasıl konumlandırdığının dışında sosyal uyum sürecinin hem bir göstergesi hem de bu süreci kolaylaştıran temel unsurlardan biri göç edilen bölgede konuşulan dile hâkimiyettir. Bölüm başında sunulan kesitten ve değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere Türkiye'deki Suriyelilerin dil konusundaki eksiklikleri sosyal uyum sürecinin önündeki en büyük engellerden biridir. Keza Kilis'te gerçekleştirilen bir nitel alan araştırması sonuçlarına göre Suriyelilerin sorunlarının başında Türkçe konusundaki yetersizlikleri ve yine bununla ilişkili olarak sosyo-kültürel uyum zorlukları gelmektedir. Kimlik belgesi edinme sorunları, eşit işe eşit ücret alamamak, ticari faaliyet gösterdiklerinde yerli esnafla yaşadıkları sıkıntılar ve resmi prosedürleri yerine getirmekte karşılaştıkları engeller de diğer mühim sorunlar olarak ifade edilmiştir (Kocadaş, 2018: ss.10-11). Benzer sonuçlara İstanbul'da 76 Suriyeli ile gerçekleştirilen mülakatlarda da rastlanmıştır. Dil sorunun ve ekonomik sıkıntıların öne çıktığı araştırma sonuçlarında, kimlik belgesi edinmekte, resmi prosedürleri yerine getirmekte ve çalışma hayatında yaşanan sorunlar ile sosyal dışlanmaya işaret edilmiştir (Aslan ve Güngör: 2019). Bahsedilen araştırma sonuçları Bakkora ile yapılan mülakatta elde edilen bilgilerle de örtüşmektedir.

Dil ile sosyal uyum arasındaki çift taraflı ilişkiye benzer şekilde dil ile çalışma hayatı arasında ve çalışma hayatı ile sosyal uyum arasında da karşılıklı destekleyici ilişkilerden bahsedilebilir. Dünyanın farklı bölgelerinde misallerine sıkça rastlanan böyle

bir etkileşim Siteler-Ankara'da çalışan Suriyeli işçilerle 2020 yılında yapılan alan çalışması sonuçlarına da yansımıştır. Araştırma bulguları katılımcı Suriyeli işçilerin Türkçe bilgilerindeki artış ile çalışma hayatına giriş ve sosyal uyumlarının birbirleri üzerinde olumlu etkiye sahip süreçler olduğunu göstermiştir (Sarp ve Özaydın: 2020). Ancak Türkiye'deki çalışma hayatına dâhil olan Suriyelilerin genel itibariyle erkek olduğu, hem kültürel bir yansıma hem de çok sayıda çocuk yapmanın -ki bu da kültürle alakalı bir durumdur- sonuçlarıyla ilişkilendirilebileceği üzere Suriyeli kadınların genel olarak bu sürece katılmadığı da gözlemlenmektedir. Dolayısıyla çalışma hayatına katılan Suriyeli erkeklerle daha çok çocuk bakmak ve ev işleriyle meşgul olmak durumundaki Suriyeli kadınların sosyalizasyon ve uyum süreçlerinde farklılıklar olması beklenir.

Zamanla gücünü yitirse de kültürün sosyal eylem ve tutumlar üzerindeki etkisinin göç ile birlikte aktarılan bir unsur olduğunu söylemek mümkündür. Benzer bir misal olarak Japonya'da ekonomik krizin göçmenler üzerindeki etkilerini konu edinen bir araştırmaya değinmekte fayda vardır. Araştırmanın sonuçlarına göre yerli bir eşin göçmenlerin çalışma hayatındaki durumları üzerinde cinsiyete bağlı etkileri söz konusudur. Japonya'daki toplumsal cinsiyete bağlı olarak Japon erkeklerle evli olan göçmen kadınlar ekonomik kriz döneminde diğer göçmenlerle benzer şekilde yerlilere oranla daha yüksek oranda işsiz kalma eğilimi gösterirken, Japon kadınlarla evli göçmen erkeklerde bu durum tersi bir eğilim göstermektedir. Araştırmanın varsayımlarından birine göre mesele Japonya'daki toplumsal cinsiyet anlayışı ile ilgilidir. Öyle ki; Japonya'daki toplumsal cinsiyet anlayışının bir neticesi olarak evin geçimini sağlamakla mükellef ve bu işe daha mahir kabul edilen erkek, Japon kadını tarafından güçlü şekilde desteklenmekte, Japon erkekle evli göçmen kadın ise kadını görece daha fazla eve bağımlı kabul eden bir anlayışın neticesi olarak eşi tarafından yeterince desteklenmemektedir. Görülen o ki kültür dairesinde şekillenmiş cinsiyet rolleri göçmenin sosyalizasyon

sürecini cinsiyete bağlı olarak etkilemektedir. (Takenoshita, 2016: s.582). Öte yandan bu hususun tek taraflı okumasının bir yanılgıyı doğuracağı da gözden kaçırılmamalıdır. Zira göç sürecinin de göçmenlerin kültüre bağlı olarak şekillenen aile içi statülerini ve cinsiyet rollerini etkilemesi tabiidir. Bilhassa ataerkil yapılardan gelen göçmen ailelerinin hedef bölgedeki dezavantajlı konumlarından kaynaklı erkeklerin iktidar alanlarının aşınması yeni bir stres kaynağı oluşturabilecektir. Bu durumda aile içinde yeni sorunların ortaya çıkması, kadın ver erkek arasında çatışmanın artması ve kadınların maruz kalacağı muhtemel şiddet karşısında yeni sosyal yapıda içe kapanmanın yansıması olarak sessiz kalmaları söz konusu olabilmektedir (Şenol, 2020: s.110).

Kültüre bağlı olarak hem göçmenin hem yerli toplumun yabancıya bakış açısı da şekillenmektedir. Bu hususta, Hollanda'da azınlık olan 15 yaş ve üzerinde Türkler, Faslılar, Antiller ve Surinamlılardan oluşan, her bir etnik azınlıktan 1000 civarında örneklem grubuyla yapılan birebir görüşmeleri ve Iraklı, İranlı, Somalili ve Eski Yugoslavyalı sığınmacılara dair verileri içeren, dört yılda bir hazırlanan 2002 Yılındaki *The Social Position and Use of Provisions by Ethnic Minorities* adlı araştırma verileri ve 3000 Hollandalı katılımcı ile yapılan azınlıklara karşı tutumların incelendiği *The Attitudes Towards Minorities* adlı araştırma verilerine dayanarak Gijsberts ve Dagevos (2007) tarafından yapılan çalışmaya da değinmek gerekir. Bulgulara göre, yaşanılan bölgede halkın yarısından fazlası Batılı olmayan topluluklardan müteşekkil ise genellikle Hollandalılar azınlıklarla ilişki kurmayı reddetmişlerdir. Hollandalıların azınlıklarla ilişki kurmayı tercih ettiği durumlar genelde karma mahallelerde yaşama durumunda gerçekleşmiştir. Ayrıca, etnik azınlıkların bir bölgeye hızlı şekilde akın etmesi göçmenler ve yerli toplumun karşılıklı olarak zihinlerinde birbirleri hakkında olumsuz değerlendirmelere yol açtığı görülmüştür. Bu durum öncelikle yerli toplum üyelerinin kendilerini bir tehdit altında hissetmeleri, akabinde de bu hisle motive edilen tutumlarının

göçmen grupların zihninde karşılık bulmasıyla gerçekleşmekte ve nihayetinde karşılıklı stereo tipler oluşturulmaktadır.

Araştırmadaki bir diğer bulguya göre de Hollanda'da görece kısa süre bulunmalarına rağmen akıcı bir Felemenkçe konuşup yerli toplumla sıkı ilişikler kurabilen yüksek eğitimli göçmenler genellikle yükseköğrenim gören kişilerden oluşmaktadır. Yerli toplumun dilini akıcı şekilde konuşabilmenin ve eğitim seviyesinin göçmen uyumu üzerinde belirgin etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkler kendi etnik gruplarından insanlarla diyalog kurmayı ve bir arada yaşamayı tercih etme bakımından hem yerli toplumla mesafeyi korumakta, aynı zamanda da ilişki eksikliği sebebiyle dil konusunda da yeterince yol alamayan ve bir kez da sosyal mesafeyi açan bir etnik grup olarak öne çıkmaktadır

Dil ile sosyal hayat arasındaki sıkı bağı ortaya koyması itibariyle ABD'nin güney bölgesinde yaşayan Asyalı göçmenler üzerine yapılan bir nitel alan çalışmasının bulguları da misal olarak sunulabilir. Bulgular arasında Asyalıların akıcı şekilde İngilizce konuşamaması ve bu yüzden maruz kaldıkları alaycı, dışlayıcı tavırlar dikkat çekmektedir. Sayıları artan Asyalı göçmen öğrencilerin eğitim sistemine alınmasının devletin adeta bütün vergi gelirlerini berhava ettiği şeklinde yerli toplumun bakış açısı, Asyalıların sosyal sermayelerindeki farklılık sebebiyle günlük hayatta dışlanmaları, daha düşük bir eğitim ve kazanç sebebiyle suça meyilli bir grup olarak değerlendirilmeleri de önemli bulgulardandır. Ortaya çıkan tabloya göre ABD doğumlu yerli toplum üyelerine kıyasla göçmenler daha düşük ücretlerle veya daha düşük profildeki işlerde istihdam edilmekte, bu işler çoğunlukla onların eğitimleri ve yetenekleriyle uyumlu olmamaktadır. Haliyle göçmenler arasında işsizlik oranı da yerli topluma kıyasla daha yüksek olmaktadır (Weng: 2019). Benzer şekilde, New Immigrant Survey (NIS), tarafından Haziran 2003 – Haziran 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilen, 2710 Asyalı, ABD vatandaşlığını yeni almış 5863 Asyalı olmayan, toplam

8573 kişi ile gerçekleştirilen yazılı görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara göre akıcı İngilizce, uzun süre ABD'de ikamet etmiş olma, evlilik ve yüksek öğretim seviyesi göçmenlerde varlık sahibi olma durumuyla olumlu bir ilişkiyi işaret etmektedir (Kim, Chatterjee ve Cho: 2012).

Sosyal uyum ve dil ilişkisinin diğer bir boyutu da yerli toplumun dili bilinmese dahi göçmenin onlarla iletişim kurmasına imkân sağlayabilecek bir yabancı dile hakimiyetiyle ilgilidir. Bu hususta İsrail Merkezi İstatistik Bürosu (*Israeli Central Bureau of Statistics -ICBS-*) tarafından 2016 yılında gerçekleştirilen *Sosyal Araştırma*'ya değinmek faydalı olabilir. Araştırma sonuçları uluslararası bir iletişim aracı olarak yabancı dilin küresel ölçekte işlevini göçmen işçiler üzerinden ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında yaşları 20 ile 64 arasında değişen 642'si eski Sovyet ülkesi kökenli, 219'u Avrupa-Amerika kökenli göçmen ve 2547 İsrail doğumlu Yahudi'den oluşan örneklem grubuyla gerçekleştirilen çalışma koşullarına ilişkin sorulara verilen cevapları kapsamaktadır. Araştırmada öne çıkan bir bulgu, göçmen işçilerin İsrail'de İbranice eksiğinin eski Sovyet ülkeleri kökenli göçmen işçiler ile Avrupa-Amerika kökenli göçmen işçiler arasında aynı derecede etkiye sahip olmayışıdır. İbranice bilmese de Avrupa-Amerika kökenli göçmen işçilerin çoğunlukla İngilizce konusundaki yeterlilikleri onlara işgücü piyasasında avantaj sağlamış, İbranice bilmemelerinin bir eksiklik olması hususunu bertaraf etmiş görünmektedir. Ancak eski Sovyet ülkesi kökenli göçmen işçiler için İbranice konuşabilmek, iş gücü piyasasındaki konumları noktasında onlar için İsrail'de geçirdikleri süreden dahi daha önemli bir etken olarak öne çıkmıştır. Bu durum göçmenler için yerel dili bilip bilmemenin etkileri konusunun bütün gruplar için eşit derecede etkiye sahip olmadığını göstermekte, kaynak ülkeden aktarılabilen beşeri sermaye biçimi olarak yabancı dilin göreli önemini hatırlatmaktadır (Kushnirovich: 2019).

Göçmenlerin sosyal yapıya uyumu ve hedef bölgede hayata tutunabilmeleri için önem arz eden, büyük ölçüde dil ile birlikte işleve sahip olduğu anlaşılan, bir diğer husus olarak eğitimden bahsedilebilir. Eğitim seviyesi ile sosyo-ekonomik konum arasındaki doğru orantılı ilişkiyi ortaya koyan pek çok araştırma vardır. ABD'de 1959-2015 yıları arası yıllık nüfus sayımları ve *American Community Survey (ACS)* tarafından yürütülen çalışmalar ile elde edilen verilerin yorumlanmasıyla yapılmış bir çalışma sonuçlarına göre - ABD'nin güneyinde yapılan araştırma sonuçlarının aksine- eğitim açısından seçici bir göç sürecine tabi tutulmuş Asyalı göçmenler Hispanik göçmenlere göre çok daha iyi bir sosyo-ekonomik konuma sahiptir. Hatta 1979'dan önce yerli beyazlardan daha yoksul konumda olan Asyalı göçmenler, 1979'da eşitliği sağlamış, 2015 yılında zenginlik itibariyle de öne geçmiş görünmektedirler. Ayrıca göçmen etnik gruplarındaki farklı aile yapılarının sosyal ve kültürel sermayelerin ekonomik koşulları üzerinde etkili olduğu da anlaşılmıştır (Iceland: 2019).

Bütün sermaye biçimlerinde olduğu gibi eğitim de ancak aktarılabildiği nispette faydalı olabilmekte, hatta aktarılamaması halinde göçmen üzerinde olumsuz etkileri dahi olabilmektedir. O'campo ve arkadaşlarının (2015) 2009-2011 yılları arası Toronto- Kanada'da gerçekleştirilen *Neighbourhood Effects on Health and Well-being (NEHW) Study* adlı çalışmasındaki veriler ışığında Marie- Pier Joly'nin (2019) hazırladığı makalede önemli tespitler sunulmuştur. Katılımcılardan 650'si yabancı ülke doğumlu göçmen, 1145'i Kanada doğumlu toplam 1795 kişi ile yapılan görüşmeleri analiz eden Joly, bunlardan çatışma bölgelerinden göç eden kişilerin işsizlik seviyesi açısından, herhangi bir çatışma yaşanmayan bölgeden göç etmiş kişilere kıyasla daha yüksek oranda, yerlilere kıyasla ise oldukça önemli bir seviyede negatif ayrıştıklarını tespit etmiştir. Aynı negatif ayrışmanın çalışanlar için de statü farklarına konu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca yerli toplumun eğitim seviyesi arttıkça işsizlik oranının düştüğünü, yabancı ülke doğumlu olanların ise

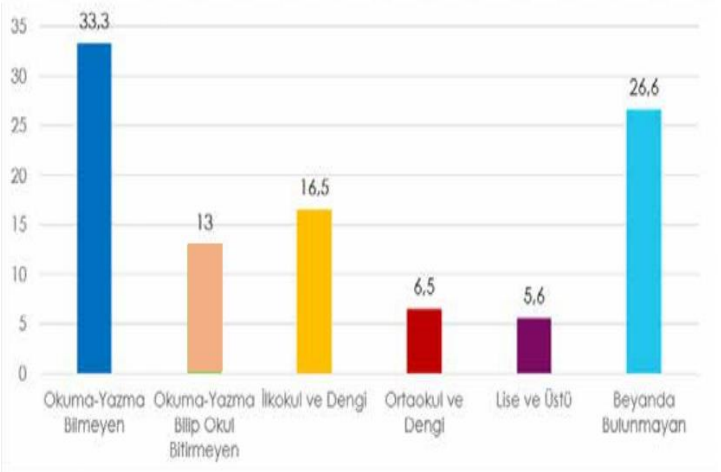
eğitimlerini kendi ülkelerinde almış olmaları durumunda eğitim seviyesindeki artışla işsizlik oranının da yükseldiği tespit etmiştir. Buradaki durum göçmenler için aktarılamayan bir sermaye biçimi olarak eğitim ile ilişkilendirilebilir.

US Bureau of the Census'un 2006-2010 Yılları arası *American Community Surveys (ACS)* kapsamındaki verilerini esas alarak yürütülen bir çalışmada ise 1991 sonrası dönemde ABD'ye yerleşmiş Doğu Avrupalı göçmenlerin eğitim seviyeleri ve uzmanlıklarına paralel gelirler elde edemedikleri gözlenmiştir. Buna sebep olan faktörlerin başında çoğunlukla göç veren ülkede kazanılan eğitim sermayesinin göç edilen ülkedeki yerel eğitim sermayesine kıyasla daha düşük bir parasal karşılık buluyor olması gösterilebileceği ifade edilmiştir. Öte yandan göçmenliği ilk yıllarında piyasa hakkında tecrübe yetersizliği ve uyum eksikliği sebebiyle iş piyasasında göçmenler arasında sıkça rastlanan bu düşük ücretle çalışmaya mecbur kalma durumunun söz konusu olabileceği ve bunun Doğu Avrupalı göçmenlerde nispeten daha keskin görülmesinin sebebi de göçmen ağlarındaki yetersizlikle ilişkilendirilmiştir. Zira SSCB'nin dağıldığı 1990'lı yıllara kadar Doğu Avrupa'dan ABD'ye kitlesel bir göç hareketi mevzu bahis olmadığından 1991'den sonra göç edenler bu anlamda bir ağın desteğinden mahrum kalmışlardır. Bu hususta muhtemel bir diğer dezavantaj unsuru olarak ise çoğunluğu SSCB dağılmadan doğan ve bu ortamda büyüyen Doğu Avrupalı göçmenlerin zihinlerinde rekabetten yoksun olan komünist ideolojinin kalıntılarının mevcut olması şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmanın dikkat çekici bulgularından biri olarak da, ABD'nin kuruluşundan beri tahakküm gücünü elinde bulunduran "beyaz ırka" mensup Doğu Avrupalıların bahse konu dezavantajlı konumlarını ırki ve etnik olarak dâhil oldukları grup sayesinde aşmaları yahut hafifletmelerinin mümkün olmayışının ortaya konulmasıdır. Bu durumun göç sonrası uyum konusunu etnik-ırki temelde açıklamaya girişen akademisyenlerin görüşleriyle çeliştiği ifade

edilmektedir. Ek olarak, kaynak ülkenin GSYİH miktarı ve ferdi özgürlere verdiği önemin de sosyo-ekonomik uyum sürecini etkilediği ifade edilmektedir (Michalikova ve Yang: 2016).

Bu meseleyle ilgili olarak Türkiye'deki Suriyelilerin ise ülkelerinde aldıkları eğitim ve bunun sosyal hayattaki karşılığı konusu ele alındığında öncelikle eğitim seviyelerinin oldukça düşük olduğu, hatta bu insanların bir kısmının hiç okula gitmediği veya okuryazar dahi olmadığı tahmin edilmektedir. Aşağıdaki alıntılanan tabloda görüldüğü üzere T.C. Kalkınma Bakanlığı'nın Mart 2016'da yayınladığı "Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi"ne göre, kayıt altındaki Suriyeli göçmenlerden okuma yazma bilmeyenlerin oranı %33,3, okuma yazma bilip okul bitirmeyenlerin oranı %13, ilkokul ve dengi okul bitirenlerin oranı %16,5, ortaokul ve dengi okul bitirenlerin oranı %6,5, lise ve üstü okul bitirenlerin oranı %5,6, beyanda bulunmayanların oranı ise %26,6'dır.

Grafik 7. Eğitim Durumlarına Göre Türkiye'deki Suriyeliler (akt.T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018: ss.133-134, Kalkınma Bakanlığı, 2016: s.7)

Öte yandan Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin içindeki genç ve çocukların eğitimlerini yarıda kesip gelenlerin ve yeni okula başlayanların erken yaşta çalışma hayatına girmelerinin Türkiye'de okullaşmalarına etkileri ve dezavantajlı göçmen konumlarının eğitim kurumundan faydalanmalarını sınırlayan hususlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Konuyla ilgili yaptığı bir çalışmayla Erdal Aksoy (2020) Türkiye'de Suriyelilerin çocuklarındaki okullaşma oranının ilkokul seviyesinde %62 olmasına rağmen çalışma hayatına erken yaşta katılım ile bu oranın ilköğretimden sonra dramatik şekilde düşüş eğiliminde oluşuna işaret etmektedir.

Suriyelilerin eğitim seviyelerinin düşük oluşu ile çalıştıkları işlerin de düşük profile sahip olması arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Misal olarak sunulan araştırma bulgularından hareketle Suriyelilerin düşük ücret alıyor olmalarını onlara özel bir sorun olarak değerlendirmeden önce Türkiye'de asgari ücretle ve daha düşük ücretlerle kayıtlı ve kayıt dışı çalışan yerli toplum üyelerinin (bunların bir kısmı da lise ve üzeri diploma sahibidir) sayısını da göz önünde bulundurmakta fayda vardır. Bununla beraber, Bakkora ile

yapılan mülakatta da görüldüğü üzere dil eksikliği gibi ek bir dezavantaj Suriyelilerin işe başlarken daha düşük ücret teklifleriyle karşılaşmalarına da sebep olmuş olabilir. Türkiye'deki çalışma hayatının işleyişine aşina olanların takdir edeceği üzere işverenlerin işçi kabul ederken deneme maksadıyla ilk aylarda normalden daha düşük, performansa ve sadakate bağlı olarak da zamanla artırılan bir ücret politikası takip ettiği bir gerçektir. Öte yandan serbest piyasa işleyişi içinde işverenin verimli bir çalışanını kaybetmek istemeyeceği, başka işverenlerin de işinin ehli bir çalışanı transfer etmek isteyeceği de dikkate alınmalıdır. Ancak Türkiye'deki yüksek işsizlik oranı, ücretlerin düşüklüğü, KOBİ'lerin iktisadi sorunları ve çalışma hayatına dâhil olan ve olma arzusunda olan Suriyelilerin uzmanlık/eğitim seviyeleri dikkate alındığında günün sonunda ortaya çıkan tablonun sıkıntılı olmadığı da söylenemez. Bu konuda Pinedo Caro (2020) tarafından yapılan bir çalışmaya göre Suriyeli işçilerin aslında aynı statüde çalışan yerli iş gücüne kıyasla daha az ücret yahut daha fazla çalışma saati gibi uygulamalarla ayrımcılığa maruz kalmadıkları, düşük profilli işlerde çalışan yerli işçilerin de benzer şartlarda çalıştıkları ifade edilmiştir. Asıl sorunun yüksek eğitim almış Suriyeli işçilerde görüldüğü, diploma denkliklerinin bulunmayışı sebebiyle kayıt dışı olarak çalışmalarının düşük ücretle karşılık bulduğu belirtilmiştir.

Göçmenlerin dezavantajlı konumlarından bahsederken eğitim ile ilgili olarak geleceğe taşınan bir sorundan daha bahsetmek gerekir. Göçmenler için sadece aktarılamayan bir sermaye olmakla kalmayıp meselenin zamana yayılarak çözümü için başvurulan temel dayanak noktaların biri hüviyetiyle eğitim kurumu da göçmenlere ilk birkaç kuşak için pek parlak bir açılım imkânı sunmayabilecektir. Bu hususta Bourdieu'nun (2015: ss.127-128) Fransız toplumunun sosyal yapısı üzerine yaptığı alan araştırmasında, miras alınmış olan kültürel sermayenin eğitim ile tamamen başka bir sosyal sermaye biçimine dönüştürülemeyeceği, hatta eğitim

kurumunun çoğu kez kısmen veya tamamen bu sermaye türünü tasdik edeceği ortaya konulmuştur. Bu bağlamdaki misaller üzerine düşünüldüğünde eğitim kurumlarında yeni bir sosyal sermaye edinmekte olan göçmen çocuklarının elde edecekleri diplomalarla beraber toplumdan kolayca bütüncül bir kabul vizesi almasını beklemek pek mümkün görünmemektedir. Zira eğitim kurumunda da göçmen çocuklarının dezavantajlı konumları onları takip edecek, miras aldıkları kültürel sermayeleri hem bu süreçte, hem de diplomayla ilişkili olan okul sonrası her bir süreçte sosyal sermayeleri üzerinde sembolik bir baskı kurabilecektir.

Suriyeliler için de göçmenliğin bir sonucu olarak sosyal hayatın hemen her alanında bazı dezavantajlarla yüzleşmek söz konusu olsa bile kamu otoritesince sosyal uyum konusunda kararlı adımlar atıldığı takdirde sürecin olumsuz etkileri azaltılabilecektir. Gelecek günlerde Türkiye'de eğitim kurumunun Suriyelilerin sosyal uyumunu sağlamaya önemli katkılar sunması bekleniyorsa köklü düzenlemelere ihtiyaç olduğu aşikârdır. Aydın, Gündoğdu ve Akgül (2019) tarafından öğretmen adaylarının Suriyeli çocuklarla ilgili algılarının araştırıldığı bir çalışmada Türk eğitim sisteminin çok kültürlü bir yapıya uyumlu olmadığı ifade edilirken, sığınmacı çocukları için dil öğrenimi açısından bir geçiş sürecinin gerekliliği, hatta Suriyeli öğretmenlerin istihdam edilmesinin bu alanda sorunların aşılmasına katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Ancak devlet politikasının bu birlikteliğin kalıcı olacağı yahut belirlenmiş daha uzun bir süre devam edeceğine dair işaretler vermemesi, günü geldiğinde Suriyelilerin evlerine gönderileceğinin devleti yönetenlerce defaatle ifade edilmesi böyle bir sürecin önünü tıkayan engellerden biridir.

Zamanın her şeyin ilacı olduğuna dair deyiş her zaman doğru yolu göstermez. Kimi hallerde geçen zaman maraz doğurur veya var olan anlaşmazlıkları alevlendirir. Zorunlu göçlerin hem göçmenler hem de yerli toplumlar üzerinde

yarattığı küçük ya da büyük travmalara müdahale edilmezse mesele içinden çıkılmaz boyutlarda girift bir yapıyla yüzleşmeyi gerektirebilir. İlaç niyetine de kabul edilse, Türkiye'de geçirdikleri zamanın sosyal yapıya eklemlenme ve aidiyet bakımından Suriyeliler için etkin bir sürece tekabül ettiğini söylemek mümkün değildir. Bu hususta yapılan pek çok araştırmadan; Adıyaman, Adana, Hatay, Kayseri, Kahramanmaraş, Mardin, Osmaniye, Mersin, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep illerinde yaşayan 476 Suriyeli ile yapılan anket sonuçları oldukça faydalı veriler sunmaktadır. Görüşülen Suriyelilerin Türkiye'deki aidiyet durumlarına ilişkin sorular sorulmuş ve sadece %63'ü dini yakınlık yönünden kendilerini Türkiye ait hissettikleri öğrenilmiştir. Görüşmecilerin %60'ının sosyal yaşam, %87'sinin dil, %87'si kültür, %71'inin akrabalar, %76'sının coğrafi konum yönünden kendilerini Türkiye'ye ait hissetmedikleri anlaşılmıştır. Bu insanların %19'u önyargı/ayrımcılığa uğradıklarını, %47'si uğramadıklarını ve %34'ü ise bu konuda kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın sunduğu bir diğer veriye göre ise katılımcıların %28,6'sı Suriye'de savaş bitse de Türkiye'de kalmak istemekte, %29,2'si kalmak istememekte, %42,2'si ise bu konuda kararsız olduğunu bildirmektedir. Örneklem grubunun %11'i imkânları olsa ülkelerine gitmek istediklerini, %60'ı gitmek istemediklerini ve %29'u ise bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiş, en fazla ayrımcılığın yaşandığı husus ise %37 ile dil olarak öne çıkmıştır (Çiftçi, 2019: ss.164-166). Araştırma sonuçlarında görülen, Suriyelilerin ülkelerine dönüşleri ile ilgili tutumları Bakkora ile yapılan mülakatta elde edilen bilgilerle de uyum arz etmektedir. Aidiyet konusundaki tutumların ise Bakkora'nın bahsettiği, Suriyelilerin kapalı bir topluma dönüşmesi meselesi üzerinden ele alınması durumunda daha iyi anlaşılması mümkün olabilir. Her ne kadar Türkiye, Suriyeliler için bir çekim merkezi olma özelliğini sürdürse de iki toplum arasında dini, kültürel, tarihi ve coğrafi bütün yakınlığa rağmen sınırlandırılmış ilişkiler

sebebiyle bir yalıtım ve aidiyet sorunun oluşması şaşırtıcı bir sonuç değildir. Öte yandan Erdoğan'ın (2018: s.182) da üzerinde durduğu gibi Türk toplumunda Suriyeliler için kabul edilen "misafirlik", toplumsal kabul ve uyum için uygun olmayan bir söylemdir. Öte yandan bu söylem, Suriyeliler için bir toplumsal dışlama ifadesi olarak algılanmaya da müsaittir.

Suriyeli üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen nitel bir alan araştırmasının sonuçlarına göre ise ekonomik, mekânsal, kültürel dışlanma ve tepki görme korkusuyla pasivize olma durumunun ortaya çıktığı anlaşılmıştır (Gül ve Sasman Kaylı, 2020: ss.295-299). Daha önce de değinilmiş olan Siteler-Ankara'da Suriyeli işçiler üzerine yapılan alan araştırması sonuçlarına göre ise Suriyelilerin çalışma hayatı ile birlikte sınırlı bir sosyalleşme sürecine katıldıkları görülse de iş hayatı dışında yerli toplum üyeleriyle aktif bir ilişki geliştirmekten uzak oldukları anlaşılmıştır (Sarp ve Özaydın: 2020). İstanbul'da yürütülen bir başka alan çalışması verilerine göre Suriyelilerin sosyalleşmesinde ve dini sosyalleşmesinde sıkıntılar olduğu, bu duruma sebep olan temel unsurun ise dil sorunu olduğu ifade edilmiştir (Akkır: 2019). Yine İstanbul'da 50 Suriyeli ile mülakat yapmak suretiyle yürütülen bir alan çalışması verilerine göre Suriyelilerin Türkiye'deki geçici statüleri onların entegrasyon süreçlerini olumsuz etkilemekte, Türkçe öğrenmek konusunda isteksiz davranmalarına sebep olmaktadır (Şimşek, 2019: ss.182-184).

Türkiye'deki Suriyeliler üzerine benzer sonuçlara sahip pek çok alan araştırmasından bahsedilebilir. Türkiye, topraklarına sığınan bu insanlarla ilgili olarak her ne kadar kamplaştırma politikasını takip etmemiş, onları şehirlerdeki günlük hayata dâhil etmiş olsa da, iki toplum arasında, herhangi birinin günlük hayata rahatlıkla gözlemleyebileceği kadar açık bir ayrışma söz konusudur. Ortaya çıkan tablo adeta

her iki toplumsal grup tarafından zımnen mutabık kalınmış bir yalıtım sürecini andırmaktadır. Gruplar birbirleriyle çalışma hayatı dışında mümkün mertebe ilişki geliştirmemekte, Suriyelilerin okullar dışında sadece çalışma hayatında sınırlı bir Türkçe öğrenimi mümkün olmakta, bunun dışında Türkçe öğrenimi ve uyum için genele yayılan bir çaba görülmemektedir.

Gerek mevcut haliyle gerek kalıcılığı kesinleşmiş bir birliktelik için yerli toplumun rıza göstermesi, bunun zaruri ve sıkıntı dolu veya sosyal uyumun ve bütünleşmenin tesis edildiği bir şekilde olacağını belirlemede önem arz eder. Bu hususta yerli toplumun algılamalarında köşe başlarını teşkil eden konuları irdelemekte fayda vardır. Bölüm başında sunulan Ankara alan araştırması bulgularının da desteklediği üzere Suriyelilerin işsizliğin ve fiyatların artmasına, ücretlerin düşmesine sebep oldukları şeklinde yerli toplum üyelerinin bir bölümünde kanaat oluşmuş görünmektedir.

Elbette meselenin Türk toplumuna bakan tarafının ülkedeki işsizlik oranı ile de bağlantılı olduğu söylenebilir. Esasında yerli toplumun yapmak istemediği düşük profilli işlerin göçmenler tarafından üstlenilmesiyle ikiye bölünmüş emek piyasasının oluşması beklenir (Piore, 1978; 2008: ss.35-36). Bu piyasada göçmenler için büyük bir dezavantaj ve sömürü hüküm sürecekse de ise de yerli toplum açısından kayıptan çok kazanç söz konusu olacaktır. Ancak Türkiye'de gerek yüksek işsizlik oranı gerekse zaten düşük olan ücretlerin Suriyelilerin düşük ücrete razı olmasıyla düştüğüne olan inanç sadece rekabete giren yerli iş gücündeki tepkiyle değil toplumda genel bir algıyla karşılık bulacaktır.

Duruel'in (2017) çalışmasında ise genel söylemin aksine Suriyelilerin ekonomiye olumsuz etkilerinin yanında katkılarının olduğu, hatta gelecek dönemlerde genç iş gücü itibariyle daha da fazla katkı sağlamalarının beklendiği ifade edilmiştir. Suriyelilerin çoğunluklu vasıfsız iş gücünü teşkil

ettiği, bunların da Türkiye'deki vasıfsız-kayıtsız iş gücü ile sınırlı alanda bir rekabete sebep olduğu, bu profildeki işlerin ücretlerinde kısmen düşüşün gerçekleştiği ifade edilmiştir. Diğer taraftan bu alanda da mevcut algıda olduğu kadar olumsuz bir etkinin gerçekleşmediği, Suriyelilerin çalıştığı düşük profilli işlerin bir bölümünün de yerli iş gücü tarafından zaten tercih edilmediği, meselenin bu yana bakan yüzüyle de bir açığın kapatılmasına katkı sağladıkları dile getirilmiştir.

Ancak gerçek olan şudur ki kayıt dışı bir alan üzerine kesin bilgiler sunma çabası da kimseyi spekülasyondan öteye götüremez. Her ne kadar alanda gözlem yapma imkânı olsa da genele dair sunulacak bilgiler tahminden öteye geçmeyecektir. Netice itibariyle görünen odur ki Türkiye'deki Suriyeliler hayatlarını kazanmak için bir şekilde çalışmak durumundadır ve bu sayı kayıtlı istihdam ile örtüşmüyorsa -ki örtüşmediği bilinmektedir- kuvvetli bir tahminle bu insanlar kayıt dışı ekonomik faaliyet yürütmekte, büyük çoğunluğu da kayıt dışı ücretli emek olarak istihdam edilmektedir. O halde asıl olan, kayıt dışı ekonomi ile ilgili olarak devletin tavrıdır. Kimlerin kayıt dışı istihdam edildiği veya kayıt dışı istihdamda hangi kesimlerin rekabet ettiği tartışmasından ziyade bu alanın kontrol altına alınması hem yerli toplum üyeleri hem de Suriyeliler için daha makul çözümler sunacaktır.

Suriyelilerle kalıcı bir birlikteliğe karşı sergilenen olumsuz tavrın onların ekonomik sorunlara sebep olduklarına dair algıyla sıkı bir ilişkisi olduğu da şüphelidir. Kahramanmaraş'ta 1002 esnafla yapılan yüz yüze görüşme sonuçlarına göre katılımcıların %63,8'i Suriyelilerin Türkiye'ye sığınmacı olarak gelmelerinden sonraki dönemde gelirlerinde artış olduğunu belirtmişlerdir. Bu esnaf grubunun mülklerini Suriyeli göçmenlere kiraya vermeye istekli olup olmama durumuna bakıldığında ise katılımcıların %33,6'sının evini

Suriyelere kiraya verebileceğini, %66,4'ü ise evini Suriyelilere kiraya vermek istemediğini ifade ettiği görülmüştür. Esnafın, kendi mülküyle ilgili tasarrufuna orantılı şekilde Suriyelilerin Kahramanmaraş'ta kalıcı olması noktasında olumsuz görüş bildirenlerin oranı da çalışma sonuçlarına %64.4 olarak yansımıştır. "Suriyeli bir eşiniz olmasını ister misiz?" sorusuna ise katılımcıların %94.4' ünün olumsuz cevap verdikleri görülmüştür (Harunoğulları, Hatunoğlu, Polat ve Kılıç, 2018: ss.128-135). Maddi kazanç getirdiği kabul edilen bir durumda dahi birlikte yaşama karşı güçlü olumsuz eğilimler sergilenebilmektedir.

Ankara alan araştırmasında dikkat çeken bir hususlardan biri, Suriyelilerle ilgili sorun algılamaları olan yerli toplum üyelerinden önemli bir bölümünün onlarla hiçbir ilişkisinin olmaması veya çok sığı bir ilişkiye sahip oluşlarıydı. Suriyeli göçünün başladığı ilk günden bu yana çalışma hayatında kurulan ilişkiler dışında Suriyelilerle yerli toplumun dinamik bir ilişki içinde olduğunu söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla karşılıklı algılamalar da bu mesafenin elverdiği ölçüde oluşmakta, ön yargıların ve korumacı tutumların etkisinde gelişmektedir denebilir. Konuyla ilgili olarak, sosyal medyadaki yansımalardan hareketle gerçekleştirilen bir araştırmaya göre Suriyelilerin zorunlu göçünü değerlendirme noktasında gençliğin siyasi eğilimlerinin belirgin bir etkisinin olduğu görülmüştür (Bayram: 2020). 2019 Yılında yayımlanan bir çalışmaya göre ise 400 Üniversite öğrencisi ile yapılan bir anket çalışmasında dışsal- kişisel bir dini eğilim ve kör yurtseverlik, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz tutumlar açısından risk faktörleri olarak belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bir başka veriye göre ise katılımcılar katılımcıların %72.7'sinin bir Suriyeli göçmenle ile tanışıklığının bulunmadığı, sadece %27.3'ünün bir Suriyeli göçmen tanıdığı olduğudur (Kından Tepe vd: 2019). Trabzon'da 250 kişiyle yapılan bir alan çalışması verilerine göre de yerli halkın Suriyelilerle sosyal mesafesinin oldukça açık olduğu,

katılımcılarının yüzde yetmişten fazlasının ise çatışmalar sona erse dahi Suriyelilerin vatanlarına geri dönmeyeceğine inandıkları tespit edilmiştir (Koçak ve Küçük: 2020). Bu husta Erdoğan'ın (2020) *Suriyeliler Barometresi*'ndeki *(SB)* tespitleri güncel veriler sunmaktadır:

> SB-2017 ile SB-2019 arasında en önemli farklılıklardan birinin ortaya çıktığı bu soru, Türk toplumunda değişen algıyı da ortaya koymaktadır. SB2017'de en güçlü seçenek %57,8 ile "zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlar" tanımlaması iken, aradan geçen 2 senede yani SB-2019'de bu tanımlamanın %35 ile dördüncü sıraya düştüğü; Suriyelileri tanımlamada tehdit algılarının, "ötekileştirme" ve yaygın endişeleri öne çıkaran endişelerin öne çıktığı gözlenmektedir. SB-2019 araştırmasında Türk toplumu Suriyelileri ilk sırada % 42 ile "Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlar" olarak ifade etmektedir. Bunu % 41.4 ile "kendi ülkelerini korumayan insanlar", % 39.5 ile "bize yük olan insanlar" seçenekleri takip etmektedir. Suriyelileri "Dilenciler/sadece yardımlarla yaşayan insanlar" olarak tanımlayanların oranı ise 2017'de % 24.1'ken, bugün bu oran % 15'e düşmüştür. "Bizden oldukça farklı ve bize yabancı insanlar" şeklinde tanımlamada da artış gözlenmektedir. Bütün bunlar, daha tanımlamadan başlayarak Türk toplumunun Suriyelilere koyduğu mesafenin arttığını, duygusal yakınlık ve "acıma" hissinin yerini endişelere bıraktığını ortaya koymaktadır.

Çalışmamızın amacı her ne kadar nicel tespitlerden çok, var olan durumla ilgili anlamlara ve yorumlamalara ulaşmak olsa da oldukça güncel olan böyle araştırma bulgularının işaret ettiği gerçeği de yok saymak mümkün değildir. Açılan sosyal mesafenin sonuçları sadece toplumsal kabul ve uyum

ile ilgili sorunlarla sınırlı kalmayabilecektir. Yaygınlaşan karşılıklı nefret söylemi ve düşmanlığın da muhtemel riskler arasında olduğu hatırda tutulmalıdır.

Sosyal mesafenin açıklığı karşılıklı olarak iletişim problemlerine de sebep olacağından bu noktada medya önemli bir araç olarak öne çıkar. İnsan ilişkilerinde çoğu zaman meselenin aslının ne olduğundan ziyade nasıl algılandığı veya nasıl inanıldığı önem arz ederken sosyal eylemler ve tutumlar da bu algılama ve inançların etkisiyle gelişir. Medyanın bu etkiyi şekillendirme, besleme ve zayıflatma gücü vardır. Van Het Hof, Bakır ve Birol'un (2018) da işaret ettiği gibi iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü ilerleme ile bilginin son derece akışkan bir hal aldığı günümüzde ferdi tutumların gerisinde medya içeriklerinin mühim bir role sahip olması kaçınılmaz hale gelmiştir. Ne olduğundan çok nasıl sunulduğunun, ne söylendiğinden çok ne ima edildiğinin ve ne kastedildiğinin merkeze oturduğu bir sosyal ağda oluşan kakofoni, gerçeğin değil baskın ya da cazip olan söylemin öne çıkmasına sebep olur. Alıcısına teslim etmenin bir yolu bulunsa dahi gerçek artık şüpheli bir hal almıştır. Baudrillard'ın (2010: ss.15-16) tarif ettiğine benzer şekilde "gizlemek" ve "simüle etmek" arasında gidip gelen bir aktarım süreci döneme damgasını vurmuştur.

Toplumsal zihniyetteki kararsızlıklar çoğu zaman haber kanallarının bakış açılarıyla da etkileşim içinde görünümler arz ederler. Söz gelimi, İtalya'ya yönelik göçün Treviso örneğinde incelendiği bir vaka analizinde medyanın göçmen vatandaşlarla ilgili haberlerinde "yabancı suçlu" stereotipini sıklıkla kullandığı ve bununda toplumda ciddi bir karşılık bulduğu belirtilmiştir. Öte yandan toplumun göçmenlere olan ihtiyaç konusunda çoğunlukla hem fikir olduğu ancak aynı zamanda da göçmenlere karşı resmi bir hoşgörü, anlayış ve kabule karşı olunan hastalıklı bir bakış açısına sahip olduğu ifade edilmiştir (Bellun, 2012: s.237).

Türkiye'deki Suriyelileri konu alan medya içeriklerinin de kasten yahut bilinçsizce bir etki alanı oluşturduğu söylenebilir. Bu konuya örnek teşkil etmesi bakımından, Mart 2011 ve Kasım 2015 tarih aralığında en yüksek tiraja sahip ilk beş gazete olan Hürriyet, Sabah, Sözcü, Posta ve Zaman'da konuyla ilgili çıkan haberlerin (2321 adet) incelenmesi ile gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarında göre gazetelerin haberleri sunum şeklinin iktidar ile olan ilişkilerine göre şekillendiği ifade edilmiştir. Haberlerin çerçevelenmesinde siyasi yaklaşım insani yaklaşımın önüne geçmiş görünmektedir (Efe, Pandır ve Paksoy, 2018: ss.44-44). 2011-2017 Yılları arasında Hürriyet, Milliyet, Sabah gazetelerinde Türkiye'deki Suriyeli göçmenleri konu alan haberler için yapılan söylem analizinden çıkan sonuçlara göre ise ana akım medyanın temsilcisi olan bu gazetelerin Suriyeliler için ayrıştırıcı ve ötekileştirici bir dil kullandıkları, bunun sosyal hayatın farklı alanlarıyla ilgili haberlerin pek çoğunda sürdürüldüğü ifade edilmiştir. Uzayan misafirlik süresinin de bu söylemin oluşmasında etkili olduğu belirtilmiştir (Gölcü ve Dağlı: 2017). Hürriyet, Sabah, Haber Türk internet sitelerinde alan 2017 yılında yer alan "Suriyeliler" kelimesiyle ulaşılan bütün haberlere yapılan okuyucu yorumlarının incelenmesiyle gerçekleştirilmiş bir nitel araştırmaya göre ise kalıp yargıların (stereotiplerin) öne çıktığı, medyanın haberi sunuş şeklinin de bu durumu beslediği ifade edilmiştir. "Suriyeli" kelimesine aşağılayıcı anlamlar yüklendiği, ekonomik yük getirdiklerine dair düşüncenin körüklendiği, ötekileştiriciliğe karşı geliştirilen söylemin ötekileştirme durumunu olduğundan daha büyük göstererek geliştirdiği, devletin politikasındaki belirsizliğin uyum sürecinin önünde engel teşkil ettiği ifade edilmiştir (Türk: 2019). Bir başka araştırmada da Suriyeli çocuklarla ilgili 08.09.2016-08.09.2017 tarihleri arasında yazılı basında yer almış olan 8517 haber incelenmiş, bunlarda genellikle, çocukların yaşadığı sorunlar, çocuk evliliği, çocuk işçiliği, sokakta çalışan çocuklar gibi sosyal sorunlara

odaklanıldığı görülmüştür. Haberlerde çocukların mağduriyetine temas edilirken çocuk haklarına riayet edilmediği, mahremiyetlerinin göz ardı edilerek isimlerinin ve resimlerinin de haber içeriklerinde sunulduğu, böylece çocuk haklarına da riayet edilmediği ifade edilmiştir. Öte yandan çocuk işçiler teması işlenirken bu çocukların maruz kaldıkları emek sömürüsü ve onları çalıştıranların aynı zamanda kanunları ihlal ediyor olmalarına değinilmediği de tespit edilmiştir (Akbaş, 2019: ss.168-169).

Suriyelilerin ekonomiye, sosyo-kültürel yapıya veya suç oranlarına etkileriyle ilgili olarak daha fazla bilgi aktarım biçimine rastlamak günlük hayatın sıradan bir parçasına dönüşmüştür. Gerek kapitalist medyada gerekse devlet kontrolündeki medyada yahut sosyal medyada bu hususta farklı tutumlara sebep olabilecek çeşitlilikte içeriklerden de bahsedilebilir. Bütün bir süreci tek başına yönlendirdiğini iddia etmek mümkün olmasa da pek çok konuda olduğu gibi toplumsal kabul üzerinde de medyanın etkinliğini kabul etmek gerekir. Daha da önemlisi, Yıldız'ın (2020) da çalışmasında değindiği gibi son yıllarda artış gösteren nefret söylemi, nefret suçuna da zemin hazırlamaktadır.

Meselenin diğer tarafını teşkil eden göçmenlerin, sosyal yapıya eklemlenme noktasında sergiledikleri tutumların da medyadan etkilenmesi mümkün olmasına rağmen dil konusundaki eksikleri sebebiyle Suriyeliler için bu etki alanının yerli toplumda olduğu kadar belirgin bir ağırlığa sahip olmadığı da varsayılabilir. Sonuç ne olursa olsun tartışmanın kaynağı uyum sorunundan daha çok bir karmaşa ile ilgili görünmektedir. Misafirliğin tabii sınırlarını aşan bir misafirlik söylemi hem Suriyeliler için hem de yerli toplum için kararsızlık ve tedirginlikle şekillenen bir ilişki biçimini ifade etmektedir. Uzmanların dahi bu konuda doğru sözcükleri seçmekte zorlandıkları; sosyal uyumdan mı, geçici bir birliktelikten mi

yoksa entegrasyondan mı bahsedeceklerine karar veremedikleri anlaşılmaktadır.

Üstü örtük de olsa literatürde çoğu zaman "entegrasyon" ve "asimilasyon" kavramlarının birbirlerinin yerine kullanıldığı görülür (Gideon, Özüekren ve Philiphs: 2010). Entegrasyon kavramı bugün epeyce sorunlu bir anlama sahiptir. Zira entegrasyon, daha çok klasik sosyolojinin sosyal sistemi merkeze alıp, ferdi ihmal eden yaklaşımıyla ilgili uygulamalarla hayat bulan bir paradigma olarak şekillenmiştir. Esas olarak göçmenlerle ardışık olarak anılmakta olan bu kavram, onların toplumun sağlıklı bir parçası olarak varoluşuna şahitlik edebilmek için çeşitli uygulamaları ve bakış açılarını içeriyor gibi görünse de, beklenti ancak göçmenlerin tek taraflı tavizleriyle mümkün olabilmektedir. Günümüz sosyolojik imgelemine göre göç alan pek çok toplum için ferdin kollektivite ile olan ilişkisini göz önünde bulundurarak genellenebilirlikten uzak, çift taraflı çalışan yeni bir entegrasyon modeliyle yahut onun alternatifi olarak şekillenen -yine göreli- çok kültürcü politikalarla meseleye çözüm üretmenin en doğru seçenek olduğunu ifade edenler de vardır (Wievorka: 2014). Türk toplumunun hassasiyetleri ve jeo-politik konumunun getirdiği hassas dengeler sebebiyle Türkiye için pek makul görünmeyen çok kültürcü politikalar bir yana hali hazırdaki durumun ne kadar süreceği, geçici mi kalıcı mı olacağı dahi belli değildir.

Türkiye, kendi topraklarına yönelik göçün Suriyelilerin kitlesel hareketleriyle hız kazanmaya başladığı 2011-2012 yılları öncesinde de Orta Doğu ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden göçmen akışlarına muhatap olmuştur. Ancak bu süreçte, çeşitli sorunları da peşi sıra getiren bu göç hareketleri karşısında Türkiye, Koç Üniversitesi Göç Araştırma Programı'ndan araştırmacıların da raporladığı üzere yabancı göçmenlerle ilgili olarak kapsamlı bir mevzuat geliştirememiştir (İçduygu ve Biehl, 2012). 2012 Yılında hız kazanan kitlesel göç hareketleri ise Türkiye'yi 2013 yılında "Yabancılar ve

Uluslararası Koruma Kanunu" adında bir dizi düzenlemeyi yürürlüğe koymaya mecbur bırakmıştır. Bu kanun ile Türkiye, topraklarında ne kadar süre kalacağı belli olmayan yabancılara ilişkin hukuki statüleri belirlerken, Türk toplumu sürecin canlı aktörü olarak Suriyelilerle ilişkilerinde belirsizlikleri, duygusal gelgitleri ve kafa karışıklıklarını günü gününe yaşamak zorunda kalmaktadır. Benzer sıkıntılar, sığınmacı olarak gelen ve sonrasında yıllara uzanan bir misafirlikle hayatlarını Türkiye'de sürdüren Suriyeliler için de geçerli görünmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AÇMAZ

Yerinden edilmiş kimse, bilinmezlik ülkesinin kendinden başka hiçbir yere ait olmayan en görkemli yurttaşıdır.

DÜZEN

Zorunlu göçler, hedef bölgenin çekici etkisinden ziyade kaynak bölgedeki temel yaşam imkânlarının önündeki engellerle ilgilidir. Bu yüzden hedef bölgenin zorunlu göç sürecindeki etkisi ya ikincil önem düzeyinde ya da mevcut durumdan kurtulmak için yapılacak herhangi bir tercih olarak çok daha düşük düzeydedir. Hedef bölgelerin bu süreçteki konumları, mümkün olan hallerde alternatif teşkil etmeleriyle sınırlıdır. Göçü bir zaruret olarak yaşayan insanların, bilhassa da şiddet olaylarından kaçanların, hedef bölgeden büyük beklentiler içinde olmaksızın, temel yaşam haklarının peşinde hareket etmiş olmaları beklenir. Böyle bir yer değiştirme hareketinde -kaynak bölgedeki duruma bağlı olarak- çoğu kez göç planlaması ya hiç yoktur ya da son derece basittir. Hele ki Suriyeliler örneğinde görüldüğü üzere sıklaşan saldırılar sonucu canlarını kurtarmanın peşinde olan kimseler öncelikle en kısa zamanda ulaşabilecekleri bölgeleri hedeflerler. İlk varılan nokta göçmen için kimi zaman hedef bölge olurken, kimi zaman da transit bölge kimliğini taşır. Türkiye'nin ev sahipliği, takip ettiği açık kapı politikalarının da etkisiyle, tam olarak böyle bir göç dalgasının karşılığında şekillenmiş görünmektedir. Anlaşılan o ki, bu süreçte Türkiye'nin uluslararası hukuka dayanan hakları ne olursa olsun 3,5 milyondan fazla Suriyeli fiilen Türkiye'ye sığınmıştır. Bundan sonrası için mültecilik, şartlı mültecilik, sığınmacılık, geçici koruma gibi durumlar sadece bir tanımlama ve yasal statü verme meselesidir.

Bütün göçmen statüleri içinde mülteciliğin göç literatürüne damgasını vurmuş bir kavram olduğu söylenebilir. Hatta uluslararası seviyedeki göç çalışmalarında hukuki boyutu bir yana bırakılarak, zorunlu göçe maruz kalanları tanımlamak için çoğu kez tek başına kullanılan "mülteci" kavramı, diğer tanımlamaları da geride bırakmış görünmektedir. Ancak yine de iş bu kavramın sosyal gerçekliği ile politik ve hukuki düzlemdeki yansımaları arasında farklılıklar olabilmektedir.

Arendt (2014: ss.298-314), mültecilerin ilk olarak topraklarını, yani bütün bir sosyal ilişkiler ağını kaybettiklerini, daha sonra ise siyasi kimliklerini kaybederek ulusal bağların ötesinde "sadece insan" kimliğiyle varlıklarını sürdürdüklerini ifade etmektedir. Ancak asıl tuhaf olanın ise ulusal kimliğini kaybeden mültecinin, temel insan haklarından da büyük ölçüde mahrum kalışı olduğunu söyler. Ona göre, temel haklarının ancak siyasi varlığıyla birlikte anlam ifade edişi, mülteci için içinden çıkılmaz bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. Oysaki mültecilik tanımlamasının bizzat kendisi temel insan haklarından yola çıkılarak yapılmıştır. Buna rağmen Yunanistan'ın Türkiye sınırında, Akdeniz açıklarında ve Avrupa kıyılarında yaşanan trajediler Arendt'in görüşlerini doğrular şekilde, siyasi varlığı kaybolan sığınmacıların temel insan haklarının da aslında yok sayıldığını sürekli gözler önüne sermektedir.

Richmond'un (1988) tarif etti gibi "rekatif" olarak gerçekleşse bile bütün sığınmacı hikâyeleri trajedi ile sonuçlanmaz. Aslında yerinden edilmenin kendisi bizzat bir trajediyi işaret etse de sığınılacak topraklar bulmak ve kaçıştan sonraki yaşam imkânlarını büyük ölçüde iyileştirmek de önemli bir kazançtır. Böyle bir örnek teşkil etmesi bakımından Türkiye'nin bu konuda şimdiye kadar iyi bir sınav verdiğini kabul etmeyen pek kimse yoktur. Türkiye özelinde mesele, sorumluluğu fazlasıyla üstlenmekle ilgili değil, işleyen süreci geleceğe nasıl taşıyacağıyla ilgilidir. Kimi zaman, yerinden edilmiş kimselerin kâğıt üstünde tanımlamasını yapmak ve yenilenen kanunlarla genel şablonlar çizmek değişkenlik arz eden sosyal gerçekliği karşılamaktan geri kalabilir. Topraklarına sığınan yerinden edilmişlerle ilgili olarak Türkiye'nin mültecilik ve benzeri statüler konusunda çizmiş olduğu hukuki çerçeve iyi niyetli politikalara eşlik etmesi bakımından tutarlı olsa da oluşan fiili duruma bağlı olarak yeniden tartışılmaya ihtiyaç duymaktadır.

Bugünkü anlamıyla mültecilik, Türkiye'nin gündemine diğer devletlerinkiyle aynı zamanda girmiştir. "Mülteci" kavramı

Birleşmiş Milletler'e üye ülkelerce, *"İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"*ne (1948) atıfla, imzalanmış olan *Cenevre Sözleşmesi*'nde (1951: Madde1[2]) şu şekilde karşılık bulmuştur:

> 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.

Ancak Türkiye, sözleşme hükümlerini *Cenevre'de 28 Temmuz 1951 Tarihinde İmzalanmış Olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanun*'da (1961) yer alan bir deklarasyon ile "İşbu Sözleşmenin tahmil ettiği vecibeler bakımından Cumhuriyet Hükümeti, 1 inci maddenin (B) fıkrasındaki '1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hâdiseler' ibaresini, '1 Ocak 1951 den önce Avrupa'da cereyan eden hâdiseler' şeklinde anlamaktadır" şeklinde mekan kısıtına tabi tutmuştur. Daha sonra New York Protokolü (1967) olarak adlandırılacak bir ek sözleşme ile bu tanımlamadaki 1 Ocak 1951'den önceki olaylar olarak tarif edilen zaman kısıtının kaldırılmasına onay verse de mekân kısıtı konusundaki şerhini sürdürmüştür. Bu durum, Türkiye'nin Orta Doğu ülkelerinden gelen sığınmacı akışına hukuken kısmi bir karşılık verebilmek için alan kazanmasını sağlamış görünmektedir.

Meseleyi Suriyeliler özelinde ele alabilmek için evvela biraz daha geriye, 1990'lı yıllara gitmekte fayda vardır. Arap Baharı sonrasında Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin durumuna benzer şekilde Körfez Savaşı ve öncesindeki olaylar sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına kitlesel olarak yönelen Iraklıların

hareketi 2013 öncesi hukuki tabloyu değerlendirmek için önemlidir. Bu kitlesel yer değiştirmelerin Türkiye'nin tarihinde yer edinmiş büyük göçlerden biri olduğu aşikârdır. Bu süreçte Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü ile taraf olduğu yazılı hukuki belgelere dayanarak mülteci statüsü vermeye mecbur olmadığı Iraklı göçmenlere karşı alınacak kurumsal tavrı belirginleştirmek, kamu birimlerinin görev dağılımını ve takip edilecek usulü açıklığa kavuşturmak maksadıyla bir yönetmelik hazırlamak durumunda kalmıştır. Bu sebeple 1994 yılında hazırlanan "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" (1994 İltica Yönetmeliği) aynı yıl Bakanlar Kurulu tarafından karara bağlanıp Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Yönetmelikte yer alan Tanımlar bölümü şu şekildedir:

> Tanımlar
>
> Mülteci; Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,
>
> Sığınmacı: Irkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da

uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,

Muharip Yabancı Ordu Mensubu: Ülkeye kabul edilen veya ülkede ele geçirilen, mensubu bulunduğu silahlı kuvvetlerin bir üçüncü ülke ile savaş veya silahlı çatışma halinde bulunduğu asker kişiyi,

Münferit Yabancı: Tek bir kişi veya anne, baba ve reşit olmayan çocuklardan oluşan bir aileyi, ifade eder

Dikkat edilecek olursa yönetmelikte "mülteci" ile "sığınmacı" arasındaki fark, sığınmacı tanımının "Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle" ibaresini ihtiva etmemesiyle sınırlıdır. O halde 1994 İltica Yönetmeği'yle, Avrupa dışından gelenler hakkında mültecilik konusunda bir tereddüde yer bırakılmadığı ancak daha sonra hükümsüz hale getirilecek olan bu madde ile sığınmacılık konusunun görece esnek bir mahiyete kavuştuğu anlaşılabilir. Bir başka ifade ile bu yönetmelik üzerinden, mültecilik statüsü verilemeyenlere sığınmacı statüsü uygun görülmüştür.

Türkiye'nin göç politikasının sınır güvenliği politikasından bağımsız düşünülemeyeceği açıktır. Önceki dönemlerde de tecrübe edildiği üzere Suriye krizinin başından beri izlenen açık kapı politikasının sona erdirilerek Suriye sınırına duvar çekilmesinin de Türkiye'nin güvenlik kaygılarıyla ilişkili olarak okunması gerekir. Nitekim bu durumun yerinden edilmiş kişilerin göçüne yönelik yeni yaklaşımları beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır (Bulut, Akın ve Karakaya, 2018: s.220).

Arap Baharı ile birlikte Suriye krizinin patlak vermesini müteakip Türkiye Cumhuriyeti tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir kitlesel göç ile karşılaşması bazı tanımlamaların yeniden yapılmasını, belirsiz kalan alanların belirginleştirilmesini gerekli kılmıştır. Bu sebeple 2013 yılında *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* (YVUKK) yürürlüğe sokulmuştur. Aşağıda amacı

ve kapsamı sunulmuş olan kanun, muhatap olunan göçün hacmi ve karmaşıklığı karşısında devlet bürokrasine yeni bir kurumu daha eklemiş, tanımlamalar itibariyle 1994 İltica Yönetmeliği'nin çizdiği çerçeveyi genişletmiştir (YVUKK: 2013).

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Kanunun amacı; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Kanun, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını kapsar. (2) Bu Kanunun uygulanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

Mülteci

MADDE 61 – (1) Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden

yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.

Şartlı mülteci

MADDE 62 – (1) Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

İkincil koruma

MADDE 63 – (1) Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir

Geçici koruma

MADDE 91 – (1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir

Mülteci tanımlaması için önceki düzenlemelerle aynı düzlemde şekillenen kanun ile yeni gelişmeler karşısında yeni tanımlamalar getirilmiştir. "Nihayetinde 1994 İltica Yönetmeliği'nde kullanılan "sığınmacı" ifadesi bu kanunla birlikte yerini yeni hukuki statülere devretmiş görünmektedir." (Sarp ve Mazman, 2018: s.1218)

Peki, dünya genelinde sığınmacı olarak tanımlanan kişiler kimlerdir? "Sığınmacı, uluslararası koruma arayan kişidir. Kişiye özel prosedürlerin uygulandığı ülkelerde sığınmacı, talebini sunmuş olduğu ülke tarafından nihai olarak karara bağlanmamış kişidir. Her sığınmacı sonuçta bir mülteci olarak tanınmayacaktır, ancak her mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır." (UNHCR: 2006: s.4) Bu durumda uluslararası boyutta yerinden edilmiş bir kimsenin uluslararası koruma, yani sığınma isteme hakkı vardır. Aynı şekilde ev sahibi ülkenin de uluslararası anlaşmalara ve bunlara bağlı kalarak yaptığı kanunlara uymak kaydıyla sığınma başvurularını mültecilik statüsü vererek yahut vermeyerek sonuçlandırma hakkı vardır.

Mesele Türkiye'deki Suriyelilerin durumu özelinde değerlendirildiğinde hukuki gerekçelere göre "mültecilik" statüsü konuşmak yersiz olacaktır. Kanuna bakıldığında, sığınmacılar için bir imkân gibi görünen şartlı mülteciliğin mültecilikten ayrıldığı noktanın ise Türkiye'nin mülteci tanımlaması konusunda 1967 New York Protokolü ile zaman kısıtını kaldırırken 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni imzalarken deklare ettiği coğrafi kısıtlamayı kaldırmamış olması, yani Avrupa dışındaki ülkelerden gelecek başvurulara mülteci statüsünü vermek zorunda olmayacağı prensibine dayandığı görülür. Kitlesel bir göç ile Türkiye'ye gelip yerleşen Suriyelilerin ferdi olarak şartlı mültecilik başvurularının da alınamayışı mevcut hukuka göre "geçici koruma" kapsamı içine alınmalarını gerekli ve mümkün kılmıştır (Şen: 2019; Bostan, 2018: s.51; Nurdoğan ve Öztürk, 2018: s.1166). Nitekim 2013 Yılında yapılan son düzenlemeyle ise, Suriye'den Türkiye'ye sığınma maksadıyla gelenler için "sığınmacı" ifadesinden vazgeçilerek "geçici koruma" tanımlamasının devreye sokulduğu, bu yolla da Suriyelilere Türkiye'nin kendi iradesiyle bir statü verildiği görülmektedir.

Verilen statünün, adından da anlaşılacağı üzere geçicilikten öte bir anlama sahip olduğu söylenemez. Görülen odur ki, bu yolla Türkiye'ye ve Suriyelilere filli durumu bir süreliğine idare etmek için alan açılmıştır. Bir süreliğine… Kalıcı bir birliktelik düşünülmüyor ise süre sonunda ancak, üçüncü ülkelere yerleştirmekten veya geri göndermekten bahsedilebilir. Bu bağlamda sık sık gündeme gelen -Suriyeliler için bir umut, orantısız şekilde üstlenmekte olduğu göçmen yükünü hafifletme noktasında Türkiye içinse bir imkân olabilecek- "üçüncü ülkelere yerleştirme" konusu zaman zaman tartışmalara konu olmaktadır. Ancak, gerek yazılı metinlerde gerekse söylemlerde karşılaşılan "üçüncü ülkelere yerleştirme", bir gerçeklikten ziyade göçmenler ve Türkiye için fantastik bir anlatı gibi görünmektedir. Türkiye'nin de kuvvetle muhtemel önceden öngördüğü bu konudaki haklı serzenişleri, beklendiği üzere dünyada karşılık bulmamıştır. Dünya ülkeleri bir yana, bizzat Birleşmiş Milletler,

bahse konu süreçle ilgili soğuk gerçeği kendi web sitesinde açıkça paylaşmaktadır:

> Üçüncü ülkeye yerleştirme, mültecilerin iltica ülkelerinden koruma ve yardım alabilecekleri bir başka ülkeye gitmelerine olanak tanıyan bir çözümdür. UNHCR, iltica ülkesinde koruma riskleriyle karşılaşan en hassas durumdaki mültecilere kalıcı çözümler bulmak amacıyla Türk hükümeti ve üçüncü ülkelerle işbirliği içinde çalışmaktadır.
>
> Üçüncü ülkeye yerleştirme bir hak değildir. Başvuruya dayalı bir süreç de değildir. UNHCR'ye her yıl yalnızca çok sınırlı sayıda üçüncü ülkeye yerleştirme kotası tahsis edilmektedir ve çok az sayıda mülteci üçüncü ülkelere yerleştirilmek için gereken sıkı kriterleri karşılamaktadır. Dünyadaki tüm mültecilerin %1'inden azı üçüncü ülkeye yerleştirilmektedir.
>
> Mülteci statüsü tanınması, bir mültecinin her zaman üçüncü ülkeye yerleştirileceği anlamına gelmemektedir.
>
> UNHCR, ilgili bireylerin üçüncü ülkeye yerleştirilmek üzere uygun olup olmadıklarını belirlemek amacıyla en hassas durumdaki vakaların tespit edilmesi için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'yle (GİGM) işbirliği içinde çalışmaktadır. Üçüncü ülkeye yerleştirmeye ilişkin nihai kararlar UNHCR tarafından değil, kabul ülkeleri tarafından verilmektedir. (UNHCR Help Türkiye: t.y.)

Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi otoritelerinin de konu Suriyelilere geldikçe kimi zaman vatandaşlık vermekten uyuma, kimi zaman uyumdan Suriye'ye geri göndermeye kadar farklı söylemlerde bulunuyor olmalarına rağmen üçüncü ülkelere yerleştirme hususunda kararlı bir tavır sergilemedikleri görülmektedir. Gelinen noktada, bu göçmenlerin üçüncü

ülkelere yerleştirileceğine dair ne bir işaretten ne de güçlü bir sesten eser yoktur. Bütün söylem alternatiflerinin Türkiye'de kalıcı bir birliktelik için uyum sürecine yahut evlerine uğurlanacak misafirlere dair geliştirildiği anlaşılmaktadır.

Daha açık şekilde ifade etmek gerekirse, geri gönderme konusunun da cılız bir homurdanma yahut sesli düşünme hali dışında Türkiye tarafında ciddi bir karşılık bulduğunu söylemek mümkün değildir. Devlet ricalinin bu hususta kararlı tutumlarına dair bir emareden bahsedilemez. Türkiye'deki siyasetçilerden bu hususta yükselen zayıf söylemlerin yanında Birleşmiş Milletler'in açık beyanlarının olduğu da bir diğer gerçektir. Maalesef ki sığınma hakları Yunanistan'ın başını çektiği pek çok Avrupa ülkesi tarafından engellenmekte olan Suriyeliler ile ilgili güçlü bir tavır koyamayan Birleşmiş Milletler, "Türkiye'deki bütün Suriyeli mülteciler Suriye'ye zorunlu geri gönderilmeye karşı korunmaktadır. Hiç kimse kendi iradesi dışında Suriye'ye geri gönderilemez." (UNHCR Help: t.y.) ifadesiyle Avrupa'da gerçekleşen ihaleler karşısındaki zayıf tutumu ile çelişen bir tavır sergilemektedir.

Hülasa, her durumda geçiciliği açıkça ilan edilmiş, geçiciliğinin dayandığı temellerse anlamını yitirmekte olan bir hukuki statünün 1994 İltica Yönetmeliği'ndeki "sığınmacılık"tan öte bir anlama sahip olduğunu iddia etmek oldukça güçtür. Erdoğan'ın (2018: 61) ifadesiyle " 'Mülteci' - 'sığınmacı' - 'geçici koruma altındaki kişiler' - 'göçmen'- gibi pek çok kavramın gündeme gelmesi Türkiye'nin göç mevzuatı ile ilgili karmaşanın bir yansımasıdır." Bu sorunun, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'*nun ve kurulmasına vesile olduğu Göç İdaresi'nin Türkiye'ye sığınan göçmenler için pek çok konuda getirdiği düzenlemeyle ve alanda çalışanların başarısı yahut başarısızlığıyla bir ilgisi yoktur. Gerek kanunla gerekse Göç İdaresi'nin çalışmalarıyla elde edilmiş olan kazanımlar bir yana, meselenin, kanunla verilmiş yeni hukuki statülerin ancak geçici çözümler için kullanılabilir olduğu kabul edilmelidir. İşin asıl sıkıntılı tarafı ise

kâğıt üzerindeki geçiciliğin yerini almakta olan kalıcılığın somut gerçekliği ile ilgilidir.

Meselenin bir diğer yüzü Birleşmiş Milletler'in hemen bütün yazılı ve sözlü ifadelerinde Türkiye'deki Suriyeliler için yaptığı mülteci tanımlaması ile ilgilidir. Bu tanımlama, Türkiye'nin "geçici koruma" tanımlamasına rağmen uluslararası çevrelerde "Türkiye'deki Suriyelilerin" aslında ne olarak kabul edildiğini de ima ediyor olabilir. Ancak yukarıdaki satırlarda da zikredildiği gibi bir somut bir durum vardır ki, Türkiye de hukuki gerekçelerle bu insanlara mülteci statüsünü vermemektedir. Türkiye'den mültecilik statüsünü elde etmeye yönelik resmi bir karar bekleme sürecinde olmadıkları için bu kişiler hukuken sığınmacı statüsünde de sayılmamaktadırlar. Hepsinin ötesinde, bu insanları kapsamı içine alan "geçici koruma", her geçen gün eriyen geçicilik dayanağı yüzünden, ismen veya hukuken var olsa da, sunulduğu haliyle fiili gerçekliğinin örtüşmediği aksak, ikircikli bir durumu da sergilemektedir. O halde bütün bu karmaşadan çıkan sonuç nedir? Türkiye'deki Suriyelilerin durumu nasıl değerlendirilmelidir?

Sığınmacılığın "İstisna Hali"

Ortada, biçilen kaftanlara sığmayan bir beden, tarif edilen özelliklere uymayan bir mekân vardır. Eldeki tablo Ahmet Hamdi Tanpınar'ın (2018) *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nde geçen, Doktor Ramiz'in telkinlerine rağmen gereken rüyayı bir türlü göremeyen Hayri İrdal'ın hikâyesine benzer. Canını kurtarmak için başka bir ülkeye sığınmış milyonlar, onlara kapı açıp kol kanat geren ancak hukuki dayanaklarla mültecilik statüsü yerine geçici- özel bir statü veren Türkiye, bu hayali paylaşmayarak yerinden edilmişler adına sorumluluk kabul etmemek için direnen üçüncü ülkeler ve Suriyeliler için mülteciliği Türkiye'ye çoktan yazmış gibi görünen Birleşmiş Milletler'in içinde olduğu bir kurgu…

Bütün bu kurgunun yarattığı karmaşadan çıkabilmek için meseleyi şöyle değerlendirmek belki daha faydalı olabilir: Netice itibariyle, yasal prosedürü detaylı olarak incelemeden yahut ne olduğuna aldırış dahi etmeden milyonlarca insanın yurdunu terk edip fiilen Türkiye'ye sığınmış olmasını görmezden gelmek mümkün değildir. Bu insanların önemli bir bölümü Türkiye'den daha fazla hak elde etmek beklentisi içinde yahut bir kısmı üçüncü ülkelere iltica başvurusu yapmış ve yapacak halde Türkiye'de yaşamaktadır. Zaman içinde değişen beklentilere, şekillenen hayatlara bağlı olarak kısmi bir azalma olmuş olsa bile Suriyelilerin Avrupa ülkelerinde sığınma arama imkânları göç yollarının kapatılmasıyla ve karşılıklı anlaşmalarla doğrudan veya dolaylı olarak engellenmektedir. Türkiye'nin sağlamış olduğu geçici koruma ise geçiciliğin hilafına akan zamana bağlı olarak her geçen gün ufukta kaybolan bir silüetin gerçekliğine benzemektir. Bu durumda maalesef yalın gerçek, hukuki tanımlamalar ile örtüşmeyen ya da belirlenen kalıba sığmayan bir durumu işaret ediyor demektir. Türkiye, sığınma bekleyen insanlarla doludur. Bu insanlar Türkiye'ye iltica hakkına sahip olmasalar da Türkiye'den beklenti halindedir. Batılı ülkeler kendilerine sırt çevirmiş olsa da onlardan beklentileri de devam etmektedir. Sığınma arayışında olmalarına rağmen sığınma girişimleri devletler tarafından fiilen yahut hukuken engellenen bu insanlar yurtlarına da dönmemekte veya dönememekte, arafta kalmış bir görünüm arz etmektedir. Hepsinden önemlisi mevcut şartlar kısa ve orta vadede vatanlarına dönmelerine imkân verecek gibi de durmamakta, hegemonik senaryo buna uygun yazılmamaktadır. Kimi zaman dillendirilen, Suriye'de güvenli bölgelerin varlığına yahut Esad rejiminin sözde davetlerine rağmen geçmişin acı tecrübeleri, geri dönüş yolunun muhtemel bir hezimet kapısına, en iyi ihtimalle bir bilinmeze çıkacağını söylemektedir. Hülasa, Türkiye'deki Suriyelilerin durumu hem kendileri hem yerli toplum için böylesine bir belirsizlik halini resmetmektedir.

Bütün bu belirsizlik içinde resmedilen statüko, Girorgio Agamben'in (2006) "kamu hukuku" ile "siyasal olgu" arasındaki ilişkiden yola çıkarak tartıştığı "istisna hali"nin Türkiye'deki Suriyeliler üzerine bir uyarlamasını akla getirmektedir. Daha açık bir ifadeyle, gelinen noktada sığınmacıların sebep olduğu sosyal ve siyasal gerçekliğe cevap vermek adına yapılan yeni hukuki düzenlemeler Türk toplumsal yapısı içinde bir istisna halini ortaya çıkarmıştır. Sürdürülebilirliği ciddi şüpheler yaratan bu istisna hali, görünen o ki, sığınmacılığın belirsizliğini ortadan kaldırmak bir yana yerli toplum ile sığınmacılar arasındaki uyum ve bütünleşme süreçlerini de baltalamaktadır. Her ne kadar siyasal otoritenin bütünleşme/entegrasyon meselesine bakış açısını yansıtması açısından tutarlı gibi görünse de bu statükonun sosyal uyum için belirgin bir katkı sunmasının epeyce zor olduğu ifade edilmelidir. Nitekim mesele hem yerli toplum hem sığınmacılar açısından ayrı ayrı işleyen fakat benzer sonuçlar üreten bir olguyu işaret etmektedir.

Böylesine bir istisna haline konu olan, 4 Nisan 2013'e kadar Türkiye'de sığınmacı olarak anılan bu insanların durumu bugün de, hukuken değilse bile, fiilen sığınmacı statüsüne daha uygundur. Türkiye'deki Suriyeliler üzerine konuşurken, yazarken sığınmacılığın sosyolojik gerçekliğini yok sayarak onları sadece Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre bir hukuki statüyle anma gayreti resmi bir tanımlama için doğru olsa da sosyolojik gerçeklikle örtüşmeyen bir çabayı ifade eder. İltica, mülteci, sığınma ve sığınmacılık gibi kavramlar hali hazırda geçerli olan ulusal ve uluslararası düzenlemelerle belirli kalıplara sokulmuş olsa da aslında sahip oldukları anlamlar resmi söylemleri aşan sivil bir uzlaşmanın sonucudur. Düzensiz yer değiştirme hareketleriyle Avrupa ülkelerine gidip sığınmacı olan akrabalarıyla Türkiye'deki Suriyeliler arasındaki temel farklardan biri, altı aylık bebeklerin cansız bedenlerinin Bodrum kıyılarına vurmasını göze alacak kadar tehlikeli bir yolculuğa girişmemiş olmalarıdır. Öte yandan yine de hukuki metinlerin teşkil ettiği gerçekliği fiili duruma tercih edenler için, uluslararası sözleşmelerle

garanti altına alınan sığınmacılık hakkının başta Yunanistan olmak üzere Avrupa Birliği'ne üye ülkelerce yok sayılmasını; göçmenlerin sığınma başvurularının şiddet ve işkenceyle, hatta ölüme terk etmek pahasına engellendiği durumları misal göstermek gerekir.

Yerinden edilmenin doğurduğu bütün fiili durumların 1951 Cenevre Sözleşmesi ile çözüme kavuşmasını beklemek, gerçekliği hukuki metinlerin ardına saklanarak okumakla eş değer görünmektedir. Zira bu sözleşmede çözüm getirilmeyen bir konu olarak ÜİYEK'lerin dahi günümüzde mültecilerle aynı grubun bir parçası olarak değerlendirilmesi tartışmaları yaşanırken sınırları aşarak bir başka ülkeye sığınanlar (ya da sığınmaya uğraşanlar) için konu daha gerçekçi şekilde ele alınmalıdır (Haddad, 2003: 299). Bihassa 11 Eylül'den sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Avrupa Birliği'nin -adeta fırsattan istifade - aşırı korumacı uygulamaları yerinden edilmiş kişilerin yok sayılmasını mümkün kılmamaktadır (Demir, 2020: ss.210-211). Cebri tutumlarla Avrupalı devletlerin sınırlarına sokulmamak yahut Türkiye'deki hukuki düzenlemeler gereği iltica başvurusu yapamamak, yerinden edilmiş kişiler için sığınma arayışını sonlandırmamaktadır. Göçmen için sığınma beklentisi ve kendi durumuyla ilgili belirsizlik hali sürdükçe "sığınmacılık" da hem psikolojik hem de sosyal bir gerçeklik olarak var olmaya devam edecektir.

İdare Etmek

"İdare etmek", TDK Sözlükte (t.y.c) "yönetmek, çekip çevirmek", "tutumlu kullanmak", "yetmek, yetişmek", "alışverişte yeterli olmak, kurtarmak", "göz yummak, hoş görmek", "örtbas etmek" olarak tanımlanmaktadır. İfadenin konumuza bakan tarafı ise günlük hayat akışında sıkça kullanıldığı üzere "yetinme" ve "olmayacak bir işi görmezden gelerek olmasına, sürmesine izin verme" haliyle ilgilidir. Bir dönem bir video ile sosyal medyada hızla yayılıp sloganlaşan "idare edemem anne!"

haykırışında olduğu gibi[15] veya aslında uygun olmadığı bilinen bir hususun yok sayılmasını talep etmek üzere, halk arasında hafifçe başı yana eğip göz kırparak söylenen "idare ediver" sözündeki gibi…

Tarih, idare etme misalleriyle doludur. Akli dengesi yerinde olmayan hükümdarlar, kamu malını talan eden siyasetçiler, suça bulaşmış aile üyeleri, beceriksiz ama bazı güçlü ilişkilere sahip yöneticiler, işin aslını bildiği halde belirli sebepler yüzünden hakkını aramayan kişiler, nankör evlat karşısında ses çıkarmayan anneler-babalar, çaresiz eşler, vefakâr arkadaşlar, "aman kırılmasın, aman üzülmesin"ler ve daha niceleri... Saymakla bitmeyecek bütün idare etmelerin merkezinde "idare eden" ve "idare edilen" şeklinde iki taraf olduğu düşünülse de kimi zaman araya girip "idare ediver" diyen üçüncü tarafın en güçlü karakter olduğu durumlara da sık rastlanır. Böyle zamanlarda ise iş iyice içinden çıkılmaz bir hâl alır.

Bir istisna halinin varlığını devam ettirmesi, idare edilme kapasitesiyle doğrudan ilişkilidir. Zira var edilişinin ardından sürdürülebilir olması için bir "idare edene", belki bir "idare ediver" diyene muhtaçtır. Ancak, idare edilseler dahi "istisnalar kaideyi bozmazlar", mecburiyetten katlanılırlar ama eğreti durduklarını da herkes bilir.

Şimdiye kadar idare edilen bir durum olarak Türkiye'deki Suriyelilerin konumu, siyasi görüşlerin cenderesinde yapılacak bir değerlendirmeden çok öte anlamlara sahiptir. Dünya genelinde sığınmacılığın "açmaz" olarak şekillendiği bir dönemde Türkiye'nin meseleye samimiyetle yaklaşması hem kendi çıkarları hem de sığınmacılar için insani çözümler bulmak adına önem arz etmektedir. Göç ve göçmenler prensipte birer sorun olarak tanımlanamasa dahi, idare ederek yürütülen süreç onulmaz yaralar açmaya müsait görünmektedir.

[15] https://www.youtube.com/watch?v=JHJMP-G8r38

Richard Sennet (2014: s.67), "Yer ve yerinden-olma; bir yerde kendin olmanın erdemi ve kendine başka bir yerde bakma illeti. Bir yabancı olmanın sorunları işte burada başlıyordu." derken, sürekli göz önünde bulunan, kaşınıp kanatmaya müsait bir yarayı anlatıyordu. Her iki taraf için de toplumsal yapıda yaraya dönüşme eğilimlerini besleyen sorunlarıyla, anlamını şimdiden kaybetmiş görünen "misafirlik" söylemi Türk toplumsal yapısı içinde Suriyelilerin konumunu temsil etmekten sosyolojik olarak uzaktır. Makul bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde on yılı bulan bir misafirlikten bahsedilemeyeceği; bunun, adı konulmamış bir belirsizlikle eş değer olduğu anlaşılacaktır. Türkiye'deki Suriyelilerin durumu şimdilik, Kunz'un (1973: s.134) modelindeki "itme-baskı-kalma" üçlemesine uygun şekilde, geçicilikle ve belirsizlikle şekillenen konumlarının sebep olduğu baskıyla "kalmak" biçiminde görünmektedir. Ancak hayatın her alanında olduğu gibi toplumsal uyum ve kabul meselesinde de belirsizlikle risk birlikte gelişmektedir. Konuyla ilgili olarak Türkiye'nin muhatap olduğu başlıca riskler ise sadece uyumsuzluk değil kamplaşma, nefret söylemi, yabancı düşmanlığı ve hatta çatışma şeklinde görünmektedir. Öte yandan Türkiye'nin jeo-politik konumu ise meseleyi olduğundan daha kırılgan bir hale dönüştürmektedir.

Görünen o ki Türkiye, kendi gerçekliği ile yüzleşmek, ulusal ve uluslararası düzeyde yeni politikalar geliştirmek zorundadır. Kamu otoritesi bir an evvel, Suriyelilerin geleceğini devletin ve milletin çıkarlarını göz ardı etmeden insanlık haysiyetine yakışır şekilde çözüme kavuşturmak için alternatifli paradigmalar üretmelidir. Geçen zaman telafisi olmayan kayıplara gebedir.

KAYNAKÇA

Agamben, G. (2006). **İstisna Hali.** (Çev. K. Atakay). İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Agamben, G. (2013). **Kutsal İnsan- Egemen İktidar ve Çıplak Hayat**. (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Akbaş, E. (2019). Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacı Çocuklar. **Çocuk ve Medeniyet**. 4 (8). ss.159-172. Erişim: https://dergipark.org.tr/tr/pub/cm/issue/57214/807913

Akhtar, S. (2018). **Göç ve Kimlik: Kargaşa, Sağaltım ve Dönüşüm**. çev. S. Ayhan. İstanbul: Sfenks Kitap.

Akkır, R. Din, Sosyalleşme ve Toplumsal Uyum: Suriyeli Mülteciler Örneği. **Şarkiyat**. 11 / 2 (2019): ss.953-971. https://doi.org/10.26791/sarkiat.575704

Aksoy, E. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Göçmen Çocukların Okullaşma Durumları. **Akademik Hassasiyetler**. 7 (14). ss.37-51. Erişim: https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/58511/801065

Arendt, H. (2014). **Totaliterizmin Kaynakları /2- Emperyalizm.** (Çev. B. S. Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.

Aydın, H., Gündogdu, M. Akgül, A. (2019). Integration of Syrian Refugees in Turkey: Understanding the Educators' Perception. **International Migration & Integration**. 20. ss. 1029–1040. Erişim: https://doi.org/10.1007/s12134-018-0638-1

Baudrillard, J. (2010). **Simülakrlar ve Simülasyon**. (Çev. O. Adanır). Ankara: DoğuBatı

Bauman, Z. (2012). **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı.

Bauman, Z. (2019). **Kapımızdaki Yabancılar**. (Çev. E. Barca). İstanbul: Ayrıntı.

Bayram, P. (2020). Sosyal Medyada Suriyeli Mülteci Krizine İlişkin Konum Alışlar: Türkiye'deki Politik Gençlik Üzerinden Bir Analiz. **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 23 (44). ss.1213-1251. DOI: 10.31795/ baunsobed.699018

Bellun, M. 2012. Örnek Vaka Analizi: Treviso. **Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Betts, A. (2017). **Zorunu Göç ve Küresel Politika.** (Çev. S.M. Türkaslan). Ankara: Hece Yayınları

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR). 2018. **Ukrayna Bölge Ofisi Güncellemeleri Nisan 2018**. Erişim: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/ sites /38/2018/05/2018-04-UNHCR-Ukraine-FU-Kharkiv-Update-FINAL-EN.pdf

Bolt, G., Özüekren, A.S. ve Phillips, D. (2010). Linking Integration and Residential Segregation, **Journal of Ethnic and Migration**

Studies, 36: 2. pp. 169-186, DOI: https://doi.org/10.1080/13691830903387238

Bostan, H. (2018). **Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu**. Göç araştırmaları Dergisi. C.4., S.2. ss.38-88.

Bourdieu, P. 2015. **Ayrım**. (çev.D.Fırat, G.Berkkurt). Heretik Yayınları: Ankara.

Bulut, Y , Akın, S , Karakaya, S . (2018). Türkiye'nin Mülteci Politikaları: Suriyeli Mültecilerin Durumuna İlişkin Bir İnceleme . **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 39. ss.207-222. Erişim: https://dergipark. org.tr/tr/pub/yyusbed/issue/43786/537730

Cambridge Dictionary (t.y) "Impell". **Cambridge Dictionary İngilizce-Türkçe** içinde. Erişim: https://dictionary. cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce-t%C3% BCrk %C3%A7e/impel?q=impelled

Castles, S. (2003) Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation **Sociology**. Vol. 77. no. 1. pp. 13-34. (Erişim: 26.01.2019). DOI: 10.1177/ 003803 850 303 700 1384

Castles, S. (2007). Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology. **Journal of Ethnic and Migration Studies**. Vol. 33, No. 3, April 2007, pp. 351-371. DOI: 10.1080/13691830701234491

Castles, S., M. J. Miller. (2008). **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**. çev. B. U. Bal, İ. Akbulut. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Cenevre Sözlşemesi - Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. (1951) Birleşmiş Milletler. Erişim: https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1l%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf

Cenevre'de 28 Temmuz 1951 Tarihinde İmzalanmış Olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması

Hakkında Kanun (1961). Kanun No: 359. 29 Ağustos 1961, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 10898, 5 Eylül 1961. Erişim: https://www.resmigazete. gov.tr/arsiv/ 10898.pdf

Çiftçİ, H . (2019). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne Aidiyetleri Bakımından Adaptasyon Ve İletişim Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar. **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**. 23 (1). ss.153-176. Erişim: https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/44605/470244

Demir, G. (2020). Türkiye'de Zorunlu Göç ve Gözetim. **Göç Sosyolojisi: Türkiye'den Örneklerle**. (Ed. Ç.Sarp). Ankara: Orion.

Deren Van Het Hof, S., Bakır, Z., Bİrol, M. (2018). Medya Etkileri Üzerine Deneysel Bir Çalışma: Suriyeli Sığınmacılar. **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. (4). ss.23-42. Erişim: https://dergipark.org.tr /tr/pub/aksos /issue/42591/511722

Duruel, M. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**. 3 (2). ss.207-222. Erişim: https://dergipark.org.tr/tr/pub/ead/issue/48242/610707

Efe, İ, Pandır, M., Paksoy, A. (2018). **Algılar ve Gerçekler Arasında Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar**. Ankara: Nobel.

Erdoğan, M. (2018). **Türkiye'deki Suriyeliler-Toplumsal Kabul ve Uyum**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M. (2020). **Suriyeliler Barometresi 2019- Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**. Ankara: Orion.

Fairchild, H. P. (1914) **Immigration: A World Movement and Its American Significance**. New York: The Macmillian Company.

Fairchild, H. P. (1927). What is an Immigrant Background? **Immigrant Backgrounds**. Ed. H. P. Fairchild. John Wiley & Sons, Inc.: New York.

Foucault, M. (2013). **Güvenlik, Toprak, Nüfus- Collége De France Dersleri (1977-1978)** (Çev. F. Taylan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Giddens, A. (2012). **Sosyoloji**. Bölümü çev. Hüseyin Özel. Kırmızı Yayınları: İstanbul.

Gijsberts ,M. & Dagevos, J. (2007). The Socio-cultural Integration of Ethnic Minorities in the Netherlands: Identifying Neighbourhood Effects on Multiple Integration Outcomes. **Housing Studies**. 22:5. pp. 805-831, DOI: https://doi.org/10.1080/02673030701474768

Global Trends (2018). **UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2018**. Erişim: https://www.unhcr.org /statistics / unhcrstats/5d08d7ee7/unhcr-global-trends-2018.html

Global Trends (2019). **UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2019**. Erişim: https://www.unhcr.org/ statistics/unhcrstats/5ee200e37/unhcr-global-trends-2019.html

Göç İdaresi. 2018a. **Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere göre Dağılımı**. Erişim: http://www.goc.gov.tr /icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

Göç İdaresi. 2018b. **İkamet İzni İle Ülkemizde Bulunan Yabancıları İllere Göre Dağılımı**. Erişim: http://www.goc.gov.tr /icerik3/ikamet-izinleri_363_378_4709

Göker, G. 2015. **Göç, Kimlik, Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler**. Literarürk Academia Yayınları: İstanbul.

Gölcü, A., Dağlı, A. (2017). Haber Söyleminde 'Öteki'yi Aramak: Suriyeli Mülteciler Örneği. **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. (28). ss.11-38. DOI: 10.31123/akil.437410

Gurak, D. T & Kritz, M.M. (2016). Pioneer Settlement Of U.S. Immigrants Characteristics Of Pioneer Migrants And Places. **Demographic Research.** Vol. 34. pp. 705-740. Erişim: https://www.jstor.org/stable/26332051

Gül, M., Sasman Kaylı, D. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Araştırma. **Toplum ve Sosyal Hizmet**. 31 (3). ss.985-1007. DOI: 10.33417/tsh.688774

Güneş Aslan, G, Güngör, F. (2019). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Örneği. **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**. 11 (18). ss.1602-1632. DOI: 10.26466/opus.558512

Harunoğulları, M, Hatunoğlu, Z., Polat, Y., Kılıç, M. (2018). Kahramanmaraş Esnafının Sosyo Ekonomik Durumuve Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Görüşünün Belirlenmesi. **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. 8 (1). ss.115-144. Erişim: http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/37890/437882

Iceland, J. (2019). Racial and Ethnic Inequality in Poverty and Affluence, 1959–2015. **Population Research and Policy Review**. 38. pp. 615–654. https://doi.org/10.1007/ s 11 113-019-09512-7

İçduygu A., Biehl K. 2012. Türkiye'ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi. **Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. (1948). Birleişmiş Milletler. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr /komisyon/ insanhaklari/pdf01/203-208.pdf

Joly, M.P. (2019). The Employment and Occupational Status of Migrants from Countries Experiencing Armed Conflict. **Int. Migration & Integration**. 20. pp. 1071–1095. https://doi.org/10.1007/s12134-018-00642-z

Kındap Tepe, Y., Aktaş, V., Caner, M., Demİrel, R., Kanat, C. , Güre, K , Yeşildağ, E. (2019). Suriyeli Mültecilere Yönelik Olumsuz Tutumun Belirleyicileri Dindarlık, Yurtseverlik, Ayrımcılık Ve Hoşgörü Olabilir Mi?. **Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 43 (2). ss.115-138. Erişim:

https://dergipark.org.tr /tr/pub/ cumusosbil/ issue/51036/628826

Kim, J., Chatterjee, S. ve Cho, S. (2012). Asset Ownership of New Asian Immigrants in the United States. **Journal of Family and Economic Issues**, Springer, vol. 33(2), pages 215-226, June.

Kocadaş, B . (2018). Suriyeli Sığınmacılar ve Çalışma Hayatı: Sorunlar, Tespitler ve Öneriler. **Sosyolojik Düşün.** 3(1-2). ss.1-13. Erişim: https://dergipark.org.tr /tr/pub/ sosdus /issue/41925/500018

Koçak, M. Küçük, O. (2020). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Yaşamda Konumlandırılışı: Trabzon Örneği. **Journal of Humanities and Tourism Research**. 10 (1). ss.130-142. Erişim: https://dergipark.org.tr /tr/pub/johut /issue/ 54220/733080

Kunz, E. F. (1973). The Refugee in Flight: Kinetic Models and Forms of Displacement. **The International Migration Review,** Vol. 7, No. 2. pp. 125-146. Erişim https://www.jstor.org/stable/3002424

Kunz, E. F. (1981). Exile and Resettlement: Refugee Theory. **The International Migration Review,** Vol. 15, No. 1/2, Refugees Today. pp. 42-51. Erişim https://www.jstor.org / stable/2545323

Kushnirovich, N. Labor Market Integration of Skilled Immigrants. **International Migration & Integration** . 20. pp.1055–1070. https://doi.org/10.1007/s12134-018-00648-7

Legislation of Ukraine. 2018. Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişilerin Hak Ve Özgürlüklerini Sağlama Konusunda. Erişim: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1706-18?lang=en.

Massey, D. S. (1990a). Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration. **Population Index**. Vol. 56. No. 1. pp. 3-26. Erişim: https://www.jstor .org /stable/3644186

Massey, D. S. (1990b). The Social and Economic Origins of Immigration. **The Annals of the American Academy of Political and**

Social Science. Vol. 510. World Population: Approaching the Year 2000. pp. 60-72. Erişim: https://www.jstor.org/stable/1046794

Mazman, İ. (2020). Orta Doğuda Göç. **Göç Sosyolojisi: Türkiye'den Örneklerle**. (Ed. Ç.Sarp). Ankara: Orion.

New York Protokolü -Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolü-(1967). Birleşmiş Milletler. Erişim: http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1967-New-York-Protokolu-1.pdf

Michalikova, N. &. Yang, P. Q. (2016). "Socioeconomic Adaptation of Post-1991 Eastern European Immigrants in the USA," **Journal of International Migration and Integration**, Springer, vol. 17(1), pp. 1-34.

Nurdoğan, A.K. ve Öztürk, M. (2018). **Geçici Koruma Statüsü İle Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Vatandaşlık Hakkı**. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. C.23, S.3, s.1163-1172.

O' Campo, P. J., Wheaton, B., Nisenbaum, R., Glazier, R. H., Dunn, J. R., & Chambers, C. (2015). The Neighbourhood Effects on Health and Well-being (NEHW) study. **Health & Place.** 31. pp. 65–74.

Pareto, V. (1966). **Sociological Writings**. Pall Mall Press Ltd.: London.

Petersen, W. (1958), "A General Typology of Migration", **Amerikan Sociological Review**, Vol: 23. No. 3 (Jun., 1958), pp. 256-266. Erişim: http://www.jstor.org/stable/2089239

Pİnedo Caro, L . (2020). Syrian Refugees in the Turkish Labour Market: A Socio-Economic Analysis . **Sosyoekonomi**, 28 (46). 51-74. DOI: 10.17233/sosyoekonomi.2020.04.03

Piore, M.J. (1978). Dualism in the Labor Market : A Response to Uncertainty and Flux. The Case of France. **Revue Économique**. V.29. No.1: 26-48. doi: https://doi.org/10.3406/reco.1978.408371

Piore, M.J. (2008). **Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies**. Cambridge University Press, New York.

Richmond,A.H. (1988). Sociological Theories of International Migration: The Case of Refugees. **Current Sociology**. 36(2):7-25, 107-8. doi: 10.1177/001139288036002004.

Sarp, Ç. (2019). Yerli Toplum Algılamalarında Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişilerin Göçü Harkiv Örneği. **Akademik Hassasiyetler**. 6 (11). ss.205-232. Erişim: https://dergipark .org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler /issue/ 45496 / 546336

Sarp, Ç. (2020). Göç Sosyolojisinin Kuramsal Temelleri. **Göç Sosyolojisi-Türkiye'den Örneklerle"**. Ed. Ç. Sarp. Ankara: Orion Kitabevi

Sarp, Ç. ve Mazman İ. (2018). Immigration To Turkey And Developing Legal Status Of Immıgrants In The Light Of Socıo-Polıtıcal Situation. **Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimler Sempozyumu Tam Metin Kitabı.** (Ed. E. Eyüboğlu ve S. Baskın). Saybilder Yayıncılık: www.issscongress.org

Sarp, Ç. ve Özaydın, Z. (2020). Zorunlu Göç İle Yüzleşmek: Siteler'de Çalışan Suriyeli İşçiler. **Literatürden Vaka Örneklerine sosyal Sorunlar**. Ed. R. Akgün ve G. Demir. Ankara: Nobel Yayınları.

Savaş ve Terör Sebepli Göç Hareketlerinin Yerli Toplum Üzerindeki Sosyolojik Etkileri: Ankara/ Türkiye ve Harkiv / Ukrayna Örneği. Kırıkkale Üniversitesi tarafından desteklenmiş 2017-063 numaralı, yayımlanmamış BAP projesi

Sennet, R. (2014). **Yabancı: Sürgün Üzerine İki Deneme**. (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis.

Schmeidl, S. (1997). Exploring the Causes of Forced Migration: A Pooled Time Series Analysis, 1971-1990. **Social Science Quarterly**. Vol. 78. No. 2. Pp. 284-308.

Soviet Invasion of Afghanistan. (t.y.) **Encyclopedia Britannica** içinde. Ed. Ray. M. Erişim: https://www.britannica. com/event/Soviet-invasion-of-Afghanistan

Şen, E. (2019). **Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü**.Hukuki Haber (7 Ocak 2019). https://www.hukukihaber.net/turkiyede-bulunan-suriyelilerin-hukuki-statusu-makale,6377.html

Şenol, D. (2020). Göç ve Kadın. **Göç Sosyolojisi: Türkiye'den Örneklerle**. (Ed. Ç.Sarp). Ankara: Orion.

Şimşek, D . (2019). Türkiye'de Suriyeli Mülteci Entegrasyonu: Zorlukları ve Olanakları. **Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi**. 4 (2). ss.172-187. DOI: 10.30784/epfad.596262

T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu (2018). **Türkiye'deki Suriyeliler-Özel Rapor**. Ankara. Erişim: https://www.ombudsman .gov.tr/suriyeliler/ozel_rapor.pdf

Takenoshita, H. (2017). The Impact of the Recent Economic Crisis on Unemployment Among Immigrants in Japan. **International Migration & Integration**. 18. pp.563–585 https://doi.org/10.1007/s12134-016-0481-1

Tanpınar, A.H. (2018). **Saatleri Ayarlama Enstitüsü**. İstanbul: Dergâh Yayınları.

TDK (t.y.a). "Göçürtmek" ve "Göçürmek" **Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük.** içinde Erişim: https://sozluk.gov.tr/

TDK (t.y.b). "Gurbet" ve "Garip" **TDK Çevrimiçi Güncel Türkçe Sözlük** içinde Erişim: https://sozluk.gov.tr/

TDK (t.y.b). "İdare etmek". **Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük.** İçinde Erişim: https://sozluk.gov.tr/

TÜİKa. Türkiye Cumhuriyeti Nüfus Piramidi. Erişim 27.08.2018: http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27587

TÜİKb. İllere ve Cinsiyetlere Göre Ortanca Yaş. Erişim 27.08.2018: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059

TÜİKc, Yıllara Göre İl Nüfusları. Erişim 27.08.2018: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1590

Türk, E . (2019). Türk Basınında Suriyeli Göçmenlere İlişkin Haberlere Yapılan Yorumların İncelenmesi. **Afyon Kocatepe**

Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 21 (1). ss.17-30. DOI: 10.32709/akusosbil.474850

Uluslararası Göç Örgütü (t.y.). "Zorla Göç". **Göç Terimleri Sözlüğü** içinde. Ed. R. Perruchoud ve J. Redpath. 2. Baskı. s.103. Erişim 21.10.2020. https://publications.iom.int /system /files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf

UNHCR (2006) **Master Glossary Of Terms Rev. 1** içinde "Asylum-Seeker" https://www.refworld.org/docid/42ce7d444.html

UNHCR (2016) "8. Are Refugees Forced Migrants". **Refugees and Migrants FAQs**, 16 March 2016. Erişim adresi https://www.unhcr.org/en-us/news/latest/2016/3/56e95c676/refugees-migrants-frequently-asked-questions-faqs.html

UNHCR Emerncy Handbook (2020a). Migrant Definition. Erişim: https://emergency.unhcr.org/entry/44937/migrant-definition

UNHCR Emerncy Handbook (2020b). Stateless Person Definition. Erişim: https://emergency.unhcr.org/entry/52865/stateless-person-definition

UNHCR Help (t.y.) Türk Makamları Tarafından Kayıt. Erişim: https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-syrians/reception-and-registration-with-the-turkish-authorities/

UNHCR Help Türkiye (t.y.) **Üçüncü Ülkeye Yerleştirme**. https://help.unhcr.org/turkey/tr/resettlement/

UNHCR Statistical Yearbook 2004 (2005) Erişim: https://www.unhcr.org/statistics/country/44e96c842/unhcr-statistical-yearbook-2004.html

UNHCR Statistical Yearbook 2005 (2007) Erişim: https://www.unhcr.org/statistics/country/464478a72/unhcr-statistical-yearbook-2005.html

UNHCR Statistical Yearbook 2006 (2008) Erişim: https://www.unhcr.org/statistics/country/478cda572/unhcr-statistical-yearbook-2006.html

UNHCR Statistical Yearbook 2007 (2008) Erişim: https://www.unhcr.org/statistics/country/4981b19d2/unhcr-statistical-yearbook-2007.html

UNHCR Statistical Yearbook 2011 (2013) Erişim: https://www.unhcr.org/statistics/country/516282cf5/unhcr-statistical-yearbook-2011-11th-edition.html

UNHCR Statistical Yearbook 2013 (2015) Erişim: https://www.unhcr.org/statistics/country/54cf9bd69/unhcr-statistical-yearbook-2013-13th-edition.html

UNHCR Statistical Yearbook 2014 (2015) Erişim: https://www.unhcr.org/statistics/country/566584fc9/unhcr-statistical-yearbook-2014-14th-edition.html

UNHCR Statistical Yearbook 2015 (2017) Erişim: https://www.unhcr.org/statistics/country/59b294387/unhcr-statistical-yearbook-2015-15th-edition.html

UNHCR Statistical Yearbook 2016 (2017) Erişim: https://www.unhcr.org/statistics/country/5a8ee0387/unhcr-statistical-yearbook-2016-16th-edition.html

UNHCR Yearbooks (t.y.) Erişim: https://www.unhcr.org / statistical-yearbooks.html

Weng, S.S. (2019). Asian Immigrant Integration in the Southern Region of the United States. **Society**. 56. pp. 63–73 https://doi.org/10.1007/s12115-018-00325-6

Wieviorka M. (2014). A Critique Of Integration. **Identities**. 21:6. pp. 633-641. DOI: 10.1080 /1070289X. 20 13 .828615

Yalçın, C. 2004. **Göç Sosyolojisi**. Anı Yayıncılık: İstanbul.

Yıldız, S. (2020). Suriyeli Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi. **Göç Sosyolojisi: Türkiye'den Örneklerle**. (Ed. Ç.Sarp). Ankara: Orion.

YVUKK-Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, 6458. 4 Nisan 2013. T.C. Resmi Gazete, s.28615, 11 Nisan 2013.

Zolberg, A. R. (1983). The Formation of New States as a Refugee-Generating Process. **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 467, TheGlobal Refugee Problem: U. S. and World Response, pp. 24-38. Erişim https://www.jstor.org/stable/1044926

Zolberg, A. R. (1989). The Next Waves: Migration Theory for a Changing World. **The International Migration Review**, Vol. 23, No. 3, Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's, pp. 403-430. Erişim https://www.jstor.org/stable/2546422

Zolberg, A. R. (2006). Managing a World on the Move. **Population and Development Review**, Vol. 32, pp. 222-253. Erişim https://www.jstor.org/stable/20058950

Zolberg, A. R., Suhrke A., Aguayo, S. (1986). International Factors in the Formation of Refugee Movements. **The International Migration Review**, Vol. 20, No. 2, Special Issue: Refugees: Issuesand Directions, pp. 151-169 Erişim https://www.jstor.org/stable/2546029

1994 İltica Yönetmeliği- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 94-6169. 14 Eylül 1994, T.C. Resmi Gazete, sayı 22127, 30 Kasım 1994.

2020 Dünya Göç Raporu (2020). IOM. Erişim: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-2.pdf